

Entre la identitat i el pragmatisme lingüístic.

Usos i percepcions lingüístiques dels joves catalans a principis de segle

Autors:

Isaac González Balletbo
Joan Pujolar Cos
Anna Font Tanyà
Roger Martínez Sanmartí

Universitat Oberta de Catalunya

Índex

1. Emmarcament teòric i metodològic del projecte.....	5
1.1. Emmarcament teòric i conceptual. Els condicionaments socials a l'ús del català i del castellà entre els joves catalans	8
1.2. Emmarcament metodològic.	18
2. Punts cardinals de l'apropiació de la llengua	30
2.1. Llengua habitual declarada, llengua habitual reconstruïda.	30
2.2. Llengua d'origen.....	39
2.3. Llengua d'identificació	46
2.4. Competència lingüística	49
2.5. En resum.....	52
3. Mudes lingüístiques. Les transicions i permanències lingüístiques entre espais socials i moments vitals.....	55
3.1. Mudes lingüístiques: una visió de conjunt.....	58
3.2. La llengua de l'escola i la llengua a l'escola	65
3.3. Les llengües a l'institut: el qüestionament.....	67
3.4. El bilingüisme a la universitat	71
3.5. Anant per feina amb la llengua	76
3.6. Les llengües en família.....	88
3.7. Les mudes i la hibridació amb els amics.....	105
3.8. En Resum	111
4. Mitjans i Internet: les interaccions comunicatives quotidianes no basades en les relacions orals cara a cara	117
4.1. La llengua en el consum de ràdio i televisió	118
4.2 La llengua en el consum d'Internet	128
4.3. En resum.....	138
5. Adopció lingüística en les interaccions comunicatives.....	140
5.1. El context de la interacció lingüística	141
5.2. El condicionament de l'interlocutor	145
5.3. Les normes d'ús lingüístic	154
5.4. En resum.....	172
6. Valoració de la situació del català	177
6.1 L'obligació de saber català i castellà	177
6.2. Situació vital del català	199
6.3. En resum.....	215
7. Diferències en els hàbits culturals i en l'imaginari juvenil. Allò que la llengua mostra i allò que la llengua explica	219
7.1. Trajectòria participativa juvenil	220
7.2. Dedicacions en el temps d'oci	224
7.3. Confiança en l'èxit social i professional	229
7.4. Posicionament polític dels joves catalans.....	230

4

7.5 Llengua i geografies juvenils	238
7.6. En resum.....	245
8. L'EJC07. Una anàlisi dels usos juvenils a partir de models de regressió.	249
8.1. Comparativa bàsica EJC02 - EJC007	249
8.2. Els usos lingüístics i les posicions estructurals dels joves catalans.	256
8.3. La triangulació d' usos lingüístics, posicions estructurals i les pràctiques d'oci dels joves catalans.....	273
8.4. En resum.....	290
Conclusions	293
Implicacions i recomanacions.....	301
Bibliografia.....	307
Annexos	310
Annex I: Taules i gràfiques.....	311
Annex II: Gràfica de mudes.....	495
Annex III Gràfica de mudes alfabètica.....	496

1. Emmarcament teòric i metodològic del projecte

Aquest estudi té dos objectius principals. El primer és investigar la situació dels usos lingüístics dels joves, en especial pel que fa a la freqüència d'ús del català i del castellà, així com les diverses maneres en què els catalans construeixen la seva relació amb les dues llengües oficials i més extensament parlades a Catalunya. El segon és, en base a aquest coneixement, esbrinar els processos socials i lingüístics que afavoreixen o dificulten l'ús del català entre els joves com a llengua d'ús habitual en la seva vida quotidiana.

Amb aquesta finalitat, hem procedit a analitzar dos tipus de dades: a) un conjunt d'enquestes realitzades a instàncies de la Generalitat de Catalunya (l'Enquesta als Joves de Catalunya 2002 i 2007 -EJC02 i EJC07-, l'Enquesta d'Usos Lingüístics 2003 -EULC03-); un conjunt de debats de grup i entrevistes individuals realitzades específicament per a aquest estudi. Les dades de tipus quantitatiu i qualitatiu pretenen complementar-se mútuament a l'hora de donar llum als diversos aspectes que s'aborden en aquest estudi. La població estudiada és la que té entre 16 i 35 anys en les bases de dades que això ha estat possible. Aquesta ampliació del marge d'edat habitual que s'assigna als joves ha vingut donada bàsicament per la necessitat d'explorar trajectòries vitals de persones que incloguessin, en la mesura del possible, el procés d'integració al mercat laboral i el de la formació d'una nova família.

En termes generals, les dades quantitatives serveixen per valorar l'extensió i la difusió de les pràctiques lingüístiques i de determinats elements dels discursos que els catalans tenen sobre la llengua. També ajuden a relacionar, de forma general, les pràctiques lingüístiques amb altres indicadors de caire sociològic. Les dades qualitatives, les que es basen en entrevistes i debats de grup, serveixen per situar les pràctiques i discursos sobre la llengua en les vides de les persones concretes tal i com elles les viuen. Permeten l'exploració d'aspectes sociolingüístics que no són abordables en base a les enquestes que fonamenten les dades quantitatives, per bé que els seus resultats no es poden extrapolar a tota la població en termes de representativitat estadística.

Per tal d'assolir els objectius, l'estudi es focalitza en diversos aspectes que entenem que estructuren els usos lingüístics: la competència lingüística, els àmbits d'ús, les normes d'ús lingüístic, els sentiments d'adscripció a una o altra llengua i, en un nivell més elaborat, els canvis biogràfics i situacionals que experimenten les persones al llarg de la vida en l'ús que fan d'una o altres llengües.

L'estudi s'estructura de la següent manera. En primer lloc, aquest capítol introductori ofereix un apartat on es descriuen els fonaments teòrics amb què operem i que ajuden a entendre els conceptes i la terminologia que hem manejat per tal de donar sentit a

les dades. Segueix un segon apartat sobre metodologia que aporta els detalls necessaris perquè el lector sàpiga com s'han recollit les dades, com s'han processat i com s'han interpretat.

En el capítol 2, presentem un conjunt de dades de tipus genèric sobre els usos del català i del castellà que pretenen donar una idea de conjunt de l'extensió dels usos de les diverses llengües i del seu coneixement, així com de les relacions entre aquests usos i algunes variables independents que utilitzem de forma transversal al llarg de l'estudi: densitat (de parlants d'una o altra llengua en el lloc de residència), classe social (definida, segons el context, en funció del nivell d'estudis o l'estatus professional) i edat. Essent l'ús lingüístic un aspecte subtil i complex de la vida quotidiana que no és directament mesurable, alternem en l'anàlisi diferents categories de parlants (parlants d'origen, parlants habituals) i també definim els usos de formes diferent en funció també de la font d'origen de les enquestes; per bé que en termes generals parlem d'usos aguts i usos híbrids de les dues llengües. La definició de tots aquests termes es dona a l'apartat que segueix i, en alguns casos, es complementen o es matisen en el moment en què són utilitzats. Aquest apartat, per la seva pretensió mesuradora i globalitzant, es basa exclusivament en les dades de tipus quantitatiu.

El capítol 3 aborda la qüestió de les mudes lingüístiques, això és, els canvis significatius d'ús o de patrons d'ús lingüístics que experimenten els parlants en diferents contextos o en la seva trajectòria vital. Aquest capítol se centra en les dades subministrades pel treball de camp qualitatiu, que constitueixen el primer apartat, i que permet reconstruir les trajectòries lingüístiques dels individus i els condicionants que acompanyen els canvis lingüístics. El capítol s'inicia amb una anàlisi estadística dels usos del català fora de la llar, que pretenen contextualitzar els fenòmens que s'analitzen en la resta del capítol. En els apartats posteriors s'hi exploren les trajectòries lingüístiques biogràfiques seguint un ordre cronològic: família, escola, institut, universitat, feina, nova família i (fora de la dimensió temporal) els amics. L'apartat sobre les noves famílies combina l'anàlisi quantitativa i la qualitativa per tal de poder valorar a fons la qüestió de la reproducció dels grups lingüístics i els condicionants que porta associada, fet que entenem que és clau en l'evolució de la situació sociolingüística a Catalunya. L'apartat final sobre la llengua amb els amics constitueix un complement tant a l'anàlisi qualitativa com quantitativa, especialment perquè la darrera dona resultats aparentment negatius pel català que creiem que s'han d'interpretar adequadament.

Al capítol 4 explorem els usos dels mitjans de comunicació i dels espais d'Internet entre els joves com un àmbit d'ús emergent que pot tenir, ara o en el futur, una importància significativa dins el conjunt d'experiències de la vida quotidiana on la llengua és un component essencial.

Al capítol 5 analitzem un altre aspecte més general de l'ús lingüístic vist des del punt de vista dels condicionaments que operen en el moment de la interacció. En aquest capítol, ens interroguem sobre si és veritat que els joves tendeixen a adoptar el castellà de forma majoritària per parlar amb castellanoparlants. La combinació de l'anàlisi quantitativa i qualitativa ens mostra clarament que això no és així; però que, en tot cas, la comprensió dels subtils processos que porten a les persones a triar una o altra llengua en una situació concreta requereixen d'un aparell descriptiu sofisticat que nosaltres intentem de desenvolupar. Els dos primers apartats aborden d'extensió de les diverses normes d'ús lingüístic entre la població que podem deduir dels resultats de les enquestes. El primer segons l'àmbit d'ús i el segon segons el tipus d'interlocutor. Això ens dona la idea de l'extensió d'algunes pràctiques d'adaptar-se o no a l'interlocutor per part dels parlants de cada llengua i de com això es correlaciona amb les variables independents susdites. L'apartat 3 aborda el tema a partir de l'estudi qualitatiu i proposa unes noves categoritzacions de parlants que entenem que són més adequades a la pròpia lògica de la tria lingüística tal i com funciona a Catalunya en la vida quotidiana. Veurem també com, malgrat algunes diferències conceptuais, és fàcil veure com molts fenòmens detectats en la part quantitativa emergeixen en el qualitatiu en forma de perfils de parlants, mentre que la part qualitativa ajuda a identificar aspectes no detectables en el quantitatiu i a proposar explicacions més plausibles.

El capítol 6 explora dues qüestions que conformen els discursos sobre la llengua catalana per part dels joves: per una banda, la seva valoració del règim lingüístic català en general, de l'estatus legal de les dues llengües i les polítiques públiques que se'n deriven; i, per l'altra banda, la seva visió de futur sobre la situació sociolingüística catalana, això és, les perspectives per a l'ús de les dues llengües.

Al capítol 7 estudiem un fenomen específicament juvenil com és la dinàmica d'adscripcions identitàries que caracteritza els joves en determinats estadis de la seva experiència. Analitzem, per una banda, la participació dels joves en les diverses institucions i agrupacions de la societat civil. En segon lloc, analitzem com organitzen el seu oci en la vida quotidiana i, finalment, un indicador específic com és la confiança en l'èxit social i professional.

Al capítol 8 mirem de desenvolupar certs matisos analítics que els anteriors capítols deixaven oberts. A partir de les dades de l'EJC07 ens hem detingut, en primer lloc, en la comparació de les diferències en els resultats respecte de les dades de l'EJC02. Ara bé, el pes analític del capítol recau en l'aproximació estadística que fem, mitjançant la implementació de diferents models de regressió, a les vinculacions explicatives que existeixen, més enllà de les evidències descriptives –recollides en les taules de creuament-, entre les diferents variables estructurals, les variables lingüístiques, i les variables relatives als estils d'oci dels joves catalans.

Les conclusions de l'estudi se sintetitzen al capítol 9, al qual afegim també les nostres reflexions sobre les implicacions que aquests resultats poden tenir de cara a les possibles orientacions estratègiques i actuacions de planificació lingüística que es puguin implementar des de l'administració, les entitats i altres col·lectius juvenils.

1.1. Emmarcament teòric i conceptual. Els condicionaments socials a l'ús del català i del castellà entre els joves catalans

El pas de la cultura d'adscripció a la cultura d'adquisició

La llengua és un artefacte cultural molt particular, perquè la trobem a mig camí d'aquells elements culturals que els individus adquirim durant el nostre procés de socialització i que ens acompanyen de forma irreflexiva al llarg de tota la nostra vida, i aquells altres elements culturals que formen part del cos de produccions simbòliques i estètiques que acceptem com a properes perquè ens agraden. Els primers serien els **elements culturals adscrits (cultura donada)**, i en bona mesura fan referència a tot el cos de normes socials de conducta profundament interioritzades que permeten la vida en comunitat sense que ens hàgim de preguntar contínuament com hem de comportar-nos. Els segons, en canvi, són els **elements culturals adquirits (cultura triada)**, i tenen a veure, en bona mesura, amb les coses que triem veure, escoltar, llegir, etc. en un acte "lliure" regit només per la pròpia voluntat.

Abans d'entrar a parlar de la llengua, cal fer algun matís imprescindible a la categorització anterior. En primer lloc, val a dir que, com tota categorització, la separació entre formes culturals "adscrites" i "adquirides" és forçada i reduccionista. Ni allò a què ens adscriuim és inamovible i inaprehensible des de la reflexivitat, ni allò que escollim és lliure de condicionaments socials. En qualsevol cas, les transformacions en allò "adscrit" requereixen d'allò que en sociologia anomenem "procés d'alternació", i implica una profunda i traumàtica revisió del propi jo. Per la seva part, les transformacions en allò "adquirit", tot i ser actes de tria formalment no condicionats, tenen molt a veure amb la nostra posició social. La nostra trajectòria personal marca el nostre gust estètic, allò del que podem – i volem – fruit i del que no. Ras i curt: més que triar, el que fem és creure que triem.

En segon lloc, des d'un punt de vista *culturalista* podríem dir que la gran transformació des de la modernitat no és altra que el progressiu pas d'una societat regida per una **cultura d'adscripció** cap a una regida per la **cultura d'adquisició**. El procés d'individualització, que situa l'autonomia i llibertat de l'individu com a nou motor de la història, consisteix en això, tal i com ho descriuen autors com Bauman (2006) o Beck (2003). Les coses passen de *ser com són* a *ser com vull que siguin*. Això ens situa en una posició paradoxal. D'una banda, efectivament, hi ha aquesta transformació social a gran escala: de l'adscripció a l'adquisició cultural. Amb tot, hi ha el fet

sociològicament inqüestionable que hi ha elements normatius que no poden ser subjectes a aital pas a una cultura d'adquisició.

Podríem dir, per tant, que de fet hem passat d'un món en bona mesura regit per les formes culturals adscrites a un món en què l'adquisició cultural fagocita tant com pot tot allò que té a veure amb l'àmbit de la cultura. D'una banda, aquells elements que poden convertir-se més fàcilment en elements adquiribles, com ara les produccions estètiques, són les primeres de transformar-se. Avui dia tothom tria la música que vol escoltar o les novel·les que vol llegir; de fet, el naixement i consolidació de les indústries culturals són el producte d'aquest procés. Fins i tot aquests elements, en un món tradicional pre-modern són "adscrits": entre les classes populars, agrada la música que escolta tothom –en els pocs moments que se n'escolta–. D'altra banda, pel que fa al cos de normes socials que conformen el nucli dur d'allò adscrit –la part de la cultura no fagocitable, no digerible pel procés d'adquisició–, val a dir que són objecte de processos de transformació de diferent naturalesa. En primer lloc, les normes tendeixen a cristal·litzar en regulacions explícites, precisament per superar la manca de consens social propiciada per la dissolució d'allò inequívocament adscrit –les normes socials que se segueixen "perquè les coses són així"–. És el que fa aparèixer, per exemple, normatives com les del civisme que tanta controvèrsia va generar a Barcelona. De fet, la hiper-regulació del món és un dels elements que desperta més malestar social, perquè posa de manifest fins a quin punt no podem fer allò que volem. De l'altra, es tendeix a transformar les normes en un mercat restringit d'opcions existencials dins d'un context de pluralitat normativa que només connota estrictament què no es pot fer. Així, per exemple, hom pot decidir gestionar la seva vida afectiva de formes diverses –però força més limitades del que podem reconèixer–. D'alguna manera, el cor irreductible de normes adscrites de comportament queden ocultes rere la diversitat de models de conducta normativa entre les que és possible triar.

La lògica de la tria en les relacions interpersonals

Val a dir que el pas a la cultura d'adquisició, on l'opció personal de tria esdevé l'acció social paradigmàtica, s'articula en bona mesura a través de la conformació de mercats i *pseudomercats* com a espais socials on l'individu que tria se sap desenvolupar. Hom pot adquirir quelcom entre una gamma possible d'ofertes, i la lògica de mercat és la que millor dibuixa el tipus d'entorn social de lliure elecció. Però, per analogia, i sense que calgui la mediació dels diners, hi ha altres espais socials que gestionem des d'una lògica d'elecció pròpia del mercat. Cerquem, en aquest sentit, que aquests espais tinguin el màxim d'oferta disponible, i que garanteixin el màxim de llibertat a l'individu per fer una tria no condicionada. Esperem, pragmàticament, rebre una recompensa –o trobar una utilitat– tangible de les nostres accions (sigui econòmica o d'una altra mena). Des de la posició pròpia de la demanda, esperem, d'una banda, poder optar entre una pluralitat d'opcions, i de l'altra, que els entorns en els quals es donen les interaccions no ens siguin hostils, ans el contrari, siguin amables i afins a allò que

n'esperem. Ens tornem exigents i bel·ligerants quan els entorns no responen a aquestes característiques. Per contra, des de la posició pròpia de l'oferta, mirem de ser pragmàtics quant al producte que “oferim” –sovint, nosaltres mateixos– per maximitzar la consecució dels objectius que perseguim. L'autocomplaença supera la responsabilitat, el compromís i l'altruisme.

Els contextos socials de mercat o pseudomercat tenen encara una altra característica. En ells no només si aconsegueixen coses tangibles o orientades a la satisfacció instrumental de necessitats o desigs. Cada vegada més, allò que s'ofereix a través del mercat –i, per analogia, dels pseudomercats– són, també, valors posicionals de naturalesa simbòlica. Allò que obtenim en aquestes interaccions són inputs que marquen tan internament –en el diàleg que mantenim amb nosaltres mateixos– com externament la nostra identitat personal, o millor dit, la nostra combinació particular d'identificacions i allunyaments simbòlics respecte a diferents cossos eteris de valors, icones, simbologies, arquetips individuals i allò que hom percep com a identitats col·lectives. Construïm la nostra singularitat identitària – (que considerem) irreductible a categories estructurals d'anàlisi sociològica–, única i autèntica, a través d'aquestes identifications.

En aquest sentit, la lògica social dominant pròpia dels mercats i pseudomercats posicionals revela un desplaçament en la construcció de les identitats personals envers tot allò que té un valor simbòlic. La identitat, més que no pas referir-se a allò que fem –quelcom propi de la identitat subjectiva de la primera modernitat– té a veure amb l'adquisició de marcadors que sublimen l'adhesió simbòlica a allò amb què ens identifiquem. Com dèiem, **aquesta sublimació identitària en allò simbòlic** és un desplaçament congruent en la transició d'una cultura de les adscripcions a una cultura de les adquisicions, i amb l'hegemonia del mercat com a referent mental en la gestió de bona part dels processos interpersonals¹. Així les coses, tot allò que és vist com a “cultural” –i emprem aquí el concepte en la seva accepció que ens remet al corpus de béns tangibles i intangibles dels que en destaca la seva càrrega simbòlica i expressiva, més enllà que siguin béns, també, amb altres valors d'ús–, en tant que es conformen com un vertader *llenguatge del jo*, prenen rellevància discursiva i posició preferencial en les (pre)ocupacions dels individus.

La llengua com a singular artefacte cultural

I, la llengua en general, i el català en particular, quin paper juguen dins d'aquest escenari? La particularitat de la llengua la trobem en el fet que és un enginy cultural a mig camí dels béns més clarament pertanyents a l'espai del béns culturals d'adscripció

¹ Ens atreviríem a dir que, de fet, el corpus teòric de l'individualisme liberal, que dit amb una certa grolleria ve a afirmar que la forma “natural” d'interaccionar de l'ésser humà s'assembla a la d'un mercat amb consumidors ben informats i on és garantida la lliure competència cada vegada esdevé més certa. En un cas d'autocompliment de profecia, el model de mercat és percebut, pel gros de les persones, com el referent de com han de funcionar les coses.

i els béns culturals propis de l'àmbit de l'adquirit. Anàlogament a aquesta posició ambivalent, la llengua té un paper transcendental com a bé instrumental i com a bé simbòlic.

Quant a la **posició intermèdia entre allò adscrit i allò adquirit**, és evident que el llenguatge és la principal creació humana que ens conforma com a éssers humans, i la nostra primera llengua pot ser vista com el fonament "donat per descomptat" a partir del qual comencem a construir la nostra individualitat. Poques coses, per tant, poden ser considerades més "adscrites" a l'individu que el llenguatge, en general, i que la seva llengua d'origen (o materna), en particular. Alhora, però, les llengües són bescanviabls, i hom pot viure perfectament comunicant-se exclusivament amb una llengua apresada passada l'adolescència i sense tornar a fer ús de la seva primera llengua. Poques coses, per tant, més fàcilment considerables com a "adquirides" que una llengua. És aquesta una ambivalència que eclosiona com a font de conflictes en aquells contextos socials en què la posició social d'una llengua, pel que fa a la seva extensió i posició jurídica, és també ambivalent. El cas de Catalunya n'és paradigmàtic.

Quant a la **posició dicotòmica com a bé instrumental i simbòlic, en tots dos casos de primeríssim ordre**, el llenguatge, com dèiem, és un enginy imprescindible en la nostra naturalesa humana –res més "instrumental", en el sentit de necessari i imprescindible, que el llenguatge– i a la vegada poques coses ens posicionen socialment de manera més clara i directa que la manera en què articulem la pròpia manera, conscient i inconscient, de fer ús del llenguatge. El valor simbòlic o autoreferencial de la llengua s'evidencia en tota la seva magnitud en els usos particulars i singulars que en fan els diferents col·lectius humans. Poques coses palesen de forma més clara que l'argot, la dicció o les formes dialectals el lloc –geogràfic o de posició en l'estructura social– d'on provenim. En contextos com el català, de coexistència de dues llengües, la llengua juga un valor simbòlic, de bé posicional, que no es pot menystenir, i que es conjuga amb la capacitat que tenim per emprar automàticament i fluïda –poder-ne fer un ús instrumental– una i/o les dues llengües en contacte.

El català i la tria lingüística

La pregunta que es presenta, en aquesta situació, és ben senzilla: la llengua pot ser objecte de tria? La complexitat de la resposta, però, és enorme. Més enllà, però, de la resposta reflexionada o fonamentada ideològicament que s'hi doni, el fet més rellevant és que aquesta pregunta s'activa i es desactiva quotidianament, de manera conscient i inconscient, entre els catalans (puc triar llengua ara, o és evident la que toca parlar?, seria la pregunta). Les vegades que s'activa i el context en que s'activa depèn tant de les particularitats del subjecte com del seu entorn relacional.

En primer lloc, hi ocupa un lloc explicatiu preferent elements d'ordre instrumental. El primer handicap té a veure, per tant, amb el fet d'haver assolit un nivell acceptable de competència lingüística efectiva –saber-ne fer un ús automàtic i fluid–. Si bé podríem arribar a considerar que, exceptuant el cas dels joves d'origen estranger –que ja són un volum considerable de la població catalana–, el català i el castellà són llengües universals pel que fa a la comprensió o la recepció entre els joves catalans, no és cert que siguin llengües de comunicació que es dominin universalment. Ni tota la població juvenil catalanoparlant empra el castellà sense dificultats, ni, sobretot, tota la població juvenil castellanoparlant empra el català sense dificultats. La plena competència lingüística de comprensió o recepció no és plena competència lingüística d'ús. Malgrat això, el cert és, com veurem, que la majoria dels joves catalans sí que tenen plena competència en ambdues llengües. Fins i tot en aquests casos, per a molts joves no és igualment fàcil emprar una i altra llengua, i aquest element que remet a la “facilitat” d'ús continua sent un element clau a considerar per comprendre els usos lingüístics juvenils.

Hi ha, però, altres elements de tipus “instrumental” que condicionen els usos lingüístics. El principal d'ells és la posició preferencial de una o altra llengua en els espais relacionals dels individus. Aquesta posició preferencial es veu afectada, sobretot, per dues dimensions: a) D'una banda, **l'entorn comunitari o ubicació geogràfica del subjecte**. Hi ha entorns socials –barris, municipis– on la immensa majoria de les relacions socials es vehiculen exclusivament en català, o exclusivament en castellà. b) D'altra banda, hi ha **campus d'interacció social** (l'escola, Internet, la feina, la família, etc.) on, de manera majoritària, hi domina el català o el castellà. En cada un d'aquests camps hi tendeix a dominar l'ús del català o del castellà.

Tant una com altra dimensió esdevenen factors explicatius de primer ordre tant dels usos com de les percepcions lingüístiques dels individus. Els entorns comunitaris on una de les dues llengües hi té una presència hegemònica, tendeixen a construir-se com espais on l'ús d'aquella llengua es *dóna per descomptat* (no s'activa el xip mental de la tria lingüística). En els camps socials la cosa és un xic més complicada, atès que la tendència a fer un ús instrumental, pragmàtic, de la llengua que hi domina (en el cas que hi hagi una llengua dominant) es contraposa amb el fet que aital posició hegemònica sol ser un argument de protesta per part aquells que, ara sí, no només activen la tria lingüística, sinó que l'activen en un pla conscient i *exigencial* si perceben aquesta voluntat de tria com quelcom menystingut.

En segon lloc, trobem els elements d'ordre simbòlic. Els usos lingüístics estan condicionats també per aquestes percepcions simbòliques atribuïdes tant a les llengües, en general, com als parlants d'una o altra llengua en particular. En el marc d'aquesta presentació teòrica, hem de destacar dues qüestions. D'una banda, val a dir que el fet que el pes dels usos lingüístics es distribueix diferencialment (però no arbitrària) entre entorns comunitaris situats en diferents posicions geogràfiques i de

l'estructura social fa que l'ús d'una o altra llengua tendeixi a ser un bon indicador de posició social –de fet, un indicador que es converteix en referent simbòlic de primer ordre i que, com tot indicador simbòlic, parla tant de la realitat que referència com en fa un dibuix distorsionat, maniqueista, quan no fals–. La llengua performa la imatge social que es té dels parlants, o vulguin –i ho busquin– aquests o no. Pel que fa a la distribució diferencial dels camps d'ús lingüístic, la llengua pot acabar adquirint el valor simbòlic associat a aquests camps d'ús. La preeminència en uns o altres camps connota la percepció social d'una i altra llengua.

D'altra banda, és important explicitar que aquest contingut simbòlic associat a una llengua i a uns parlants no és homogeni i transversal. Depèn tant de les circumstàncies personals com estructurals dels individus. Malgrat això, és evident que hi ha una forta associació perceptiva segons les posicions estructurals dels individus. Aquestes pesen sobretot en relació a la llengua usada de forma més habitual, i al capital cultural i econòmic que es posseeix. Hi ha, però, altres ítems estructurals que hi pesen, com ara el generacional, el de gènere, i la procedència; hi pesen per la senzilla raó que l'imaginari social que marca les opcions normatives i d'estil de vida que es prenen a la vida tenen un fort condicionament per aquest segon grup d'ítems.

Aquests elements d'ordre instrumental i simbòlic entren en joc i es retroalimenten per condicionar, finalment, l'activació o desactivació de la disposició dels individus a fer, conscientment i/o inconscient, una tria lingüística entre una o altra llengua. Lògicament, els entorns i camps socials bilingües (on hi ha un pes notable tant del català com del castellà) afavoreixen la tria lingüística, la percepció que s'exerceix l'opció lingüística desitjada. Val a dir, en tot cas, que l'entorn sociocultural que hem dibuixat com de domini de la *cultura d'adquisició*, que fa llegir una part creixent dels entorns relacionals en termes de mercat o de pseudomercat, fa que tant la tria lingüística –l'exercici de l'opció lingüística– com, sobretot, l'explicitació de la tria lingüística, la construcció d'un discurs sobre les pròpies opcions lingüístiques –tan se val que a voltes sigui un discurs que faci de la necessitat, virtut– i, sobretot, la retoricització i ideologització del propi posicionament lingüístic². Alhora, també fa del recurs a la llibertat de tria lingüística un lloc comú dels arguments dels individus més ideologitzats.

Per tant, podem intuir que l'activació mental de la disposició a la tria és, avui dia, creixent; i és encara més creixent en el cas dels joves, col·lectiu caracteritzat, en termes generals, per un major domini competencial d'ambdues llengües i per haver interioritzat amb especial significació la vivència de la llibertat com una tria en mercats o pseudomercats de béns materials i simbòlics adquirits. Malgrat això, la llengua no

² Segurament una excepció de gran transcendència a aquesta lògica és aquella en què la llengua és l'instrument d'accés a mercats d'autoposicionament simbòlic del jo. En aquests casos, la llengua és un instrument no problematitzat per accedir als mercats en què les nostres preferències culturals exerceixen de *llenguatge del jo* en la pròpia definició de la nostra identitat sublimada. Ja veurem com en el cas dels joves, aquests pragmatisme en l'ús lingüístic en entorns d'intercanvi simbòlico-cultural té gran rellevància.

sempre és viscuda sota la lògica de la tria, com si ho són, sistemàticament, altres artefactes culturals (especialment les produccions artístiques).

El català com a marcador simbòlic juvenil

Si hi ha un element transversal a tota la cultura juvenil actual és el seu distanciament respecte a allò que es considera “poc autèntic”. La recerca de l'autenticitat pot prendre moltes formes, fins i tot pot dibuixar estils juvenils contraposats i que es perceben com a antagònics. La cerca de l'autenticitat comporta la fugida envers allò que és viscut com una imposició “del sistema”. Aquest sistema pot ser un mercat alienador (és l'accepció més corrent en els estils juvenils ideologitzats i d'esquerres), al formalisme i les institucions pròpies del món dels adults (la família nuclear, o l'adhesió al món del treball, per exemple), o de les estructures de poder polítiques. En termes generals, podríem dir que l'autenticitat es construeix en oposició a allò que és viscut com una convenció social, és a dir, allò que s'imposa a l'individu i el fa ser “poc natural”. En la majoria de casos, aquesta cerca de l'autenticitat i fugida de les convencions no té cap càrrega ideològica, ni s'associa a un discurs explícit, sinó que es dibuixa en un univers mental de ressonàncies, associacions i d'adscripcions normatives implícites.

De fet, hi ha joves que retoricitzen i ideologitzen aquest posicionament anticonvencional, però que en canvi aprenen a fer-lo coexistir amb espais socials en què les normes associades a les convencions són les que manen (per exemple, tenir èxit en els estudis). Per contra, altres joves no tenen un discurs associat a la cerca de l'autenticitat, però les normes d'anticonvencionalitat que orienten la seva conducta permeabilitzen més espais de la pròpia vida, fent les seves apostes existencials juvenils més irreversibles. Apropar-se més al primer dels estils, o al darrer, està relacionat amb l'estatus social dels individus.

Per comprendre el paper de marcador simbòlic que juga el català entre la població juvenil, en primer lloc s'ha de tenir present el paper que té l'autenticitat i la fugida de les convencions en els estils juvenils. En segon lloc, cal evidenciar que el català ocupa una situació hegemònica, o si més no d'ús preferent, en dos camps socials: l'educatiu (pel que fa a la transmissió formal de continguts i al vincle adult-menor) i l'administratiu (millor dit, en els espais administratius i polítics de titularitat autonòmica i, en bona mesura, també en els de titularitat local). Aquesta presència preferent (altrament indispensable per crear espais d'imprescindibilitat del català) dibuixa una situació que facilita la percepció simbòlica del català com una llengua vinculada a allò convencional, a allò més formal, a allò més “políticament correcte” –contra el que qual es defineix l'autenticitat juvenil–. La combinació d'aquests dos elements produeix un conjunt de significacions que difereix entre els joves, en funció sobretot de la seva llengua d'origen i del context comunitari d'on provenen. De fet, aquestes connotacions les trobarem sobretot en contextos de forta dominació del castellà, mentre que allà on el català té una presència dominant desapareixen aquesta mena de càrregues

simbòliques. En tot cas, volem avançar ja ara una darrera reflexió: aquestes connotacions, associades sobretot a l'adolescència i primera joventut –a una certa manera de percebre la joventut, força estesa– no tenen per què arrossegat-se al llarg de tota la vida.

Pragmatisme lingüístic. El català en els espais socials juvenils

Si en l'apartat anterior preteníem exposar com la càrrega simbòlica del català entre els joves tendeix a vincular-se a elements de correcció i convencionalitat que, avui dia, més aviat es llegeixen en termes negatius, en el present volem reflexionar sobre un altre element de la vinculació entre les llengües –el català en particular– i la joventut: la tendència al pragmatisme lingüístic. El pragmatisme lingüístic el definim com aquella tendència dels individus a emprar la llengua instrumentalment per maximitzar els beneficis que es poden obtenir en els contextos relacionals viscuts com a mercats o pseudomercats. El pragmatisme és dona en els casos en què l'individu assumeix la posició hipotètica de “venedor” o d'oferta en el mercat. També el trobem quan l'individu assumeix com a realitat donada una situació de monopoli lingüístic originat per un mercat lliurement articulat. En tots dos casos es desproblematitza l'ús lingüístic que cal adoptar per aconseguir l'objectiu de la interacció –una relació, una aproximació identitària a un determinat col·lectiu, o bé una retribució econòmica.

Quan la llengua és vista més com un vehicle comunicatiu que no pas com un nexe identitàri, la tendència al pragmatisme lingüístic és creixent. La tria lingüística se supedita, en aquest cas, a cerques personals de grau superior. Entre els joves catalans aquesta tendència universal al pragmatisme lingüístic afavoreix dos processos: d'una banda, una major hibridació lingüística entre els joves amb plenes competències lingüístiques en ambdues llengües. Es canvia automàticament una llengua o altra en una tria inconscient que adapta els usos a les majories lingüístiques i les percepcions de llengua més legítima. Diferents estudis han mostrat com, històricament, en aquesta tria, la submissió lingüística del català –la major tendència a canviar al castellà– és força elevada. En això hi influeixen tres qüestions: En primer lloc, la tendència –històricament més potent que en l'actualitat– a la menor competència lingüística efectiva de la població castellanoparlant en català que viceversa. En segon lloc, les connotacions simbòliques negatives del català, ja exposades. En tercer lloc, certes connotacions simbòliques positives del castellà, associades a la idea de pragmatisme lingüístic –en parlarem a continuació–. Malgrat això, és creixent el nombre de joves d'origen castellanoparlant que empren el català en diferents contextos, sobretot en la mesura que deixen l'adolescència.

D'altra banda, el pragmatisme lingüístic afavoreix la preeminència del castellà en diferents camps socials: a) el mediàtic, en què Catalunya forma part d'un subsistema comunicatiu de major abast, l'espanyol; b) relacionat amb l'anterior, els mercats propis de les diferents indústries culturals; c) les xarxes comunicatives i relacionals

vehiculades a través d'Internet i, en menor mesura, de la telefonia mòbil; i d) el camp relacional vinculat a l'oci nocturn –sobretot, en entorns metropolitans. En tots aquests camps socials és on el pas social de la cultura d'adscripció a la cultura d'adquisició és més present. Ja sigui a través de les indústries culturals i de la comunicació que estructurin el mercat de l'oferta de béns simbòlics a partir de la qual construïm la nostra “identitat sublimada”, ja sigui a través de les noves xarxes comunicatives –que reestructuren les fronteres geogràfiques en la creació de grups d'iguals entre els joves–, la voluntat d'evidenciar l'adquisició dels elements que conformen la pròpia subjectivitat singular faciliten l'obertura d'espais de mercat i pseudomercat el més universals possible. Els ancoratges a la pròpia identitat a través de les preferències culturals no les ofereix la tradició (no triada) sinó aquests enormes mercats i pseudomercats, amb ofertes creixentment diversificades, on singularitzar-se.

En aquest context, l'oferta vehiculada en català sol ser insuficient davant de la vehiculada en castellà. Com més específics i canviants són les gustos personals –i entre els joves ho són especialment–, més insuficient resulta una oferta lingüísticament limitada. D'altra banda, les xarxes socials personals poden integrar, a través d'Internet, els contactes d'amics castellanoparlants –tant de Catalunya com de la resta d'Espanya–, sempre que s'accepti el castellà com a llengua vehicular d'aquestes xarxes. Així les coses, l'ús del català en els vincles amb persones anònimes o no vinculades exclusivament al territori català –en el món de la nit, a Internet, etc.– esdevé un handicap des de la òptica del pragmatisme lingüístic. El castellà garanteix mercats i pseudomercats amb majors possibilitats de trobar una massa crítica de persones amb qui vincular-se. D'altra banda, el castellà té una altra avantatge competitiu; la manca de competència lingüística dels joves catalans en anglès. Aquesta llengua podria competir amb el castellà a l'hora de vehicular aquests espais relacionals, però la incapacitat per emprar-la ho impedeix.

Tot plegat fa que el castellà estructuri bona part de l'oferta cultural i d'entreteniment que consumeixen els joves –malgrat els esforços lloables de les indústries de producció cultural en català per estructurar una oferta potent–, i que el castellà sigui la llengua vehicular privilegiada en certs camps relacionals informals.

Més enllà de l'afavoriment pragmàtic del castellà com a llengua vehicular, les connotacions valoratives d'aquests camps tendeixen a **carregar simbòlicament el castellà amb una sèrie de valors positius**, sobretot per als joves –la informalitat, el cosmopolitisme, la no imposició institucional, la incorrecció política, etc.–. De fet, bona part de les creacions culturals professionals catalanes sense posicionaments nacionals explícits, i amb major impacte comercial, es vehiculen en castellà –Estopa, Ojos de Brujo, o Astrud en serien tres exemples musicals ben diferenciats quant a la seva proposta musical³–. En darrer extrem, els posicionaments més ideologitzats favorables

³ Cert és que aquesta tendència darrerament s'ha vist matisada per l'emergència de grups com Mishima, amb un cert impacte –probablement major entre els crítics que entre el públic massiu. Altres grups

tant a postures polítiques liberals com al cosmopolitisme cultural i polític sovint construeixen el seu discurs lingüístic en relació a aquestes connotacions.

Val a dir, en qualsevol cas, que aquesta és una tendència general que, una vegada més, no afecta la totalitat dels joves i que, en determinats aspectes, caldria matisar. Una vegada més, també, la reconfiguració simbòlica d'aquestes connotacions pot canviar amb l'edat, especialment quan alguns dels camps de referència anteriors perden significació en la vida de l'individu, en entrar, progressivament, en l'adulthood.

Més enllà de la tendència al bilingüisme

Tota l'exposició anterior no pretén altra cosa que posar sobre la taula l'enorme complexitat de les qüestions que entren en joc en l'abordatge de les relacions entre els joves i la llengua. De tota aquesta complexitat, volem destacar-ne, a mode de síntesi, dos elements.

En primer lloc, la importància de relativitzar allò que succeeix, quant a usos lingüístics, entre els joves. No podem fer una diagnosi sobre l'esdevenidor del català a partir d'indicis extrets dels comportaments lingüístics dels joves i projectats en el futur. Tant les percepcions com els usos lingüístics dels joves poden canviar, i de fet canvien en molts casos, a mesura que entren en l'edat adulta. Les connotacions simbòliques associades a "allò autèntic" i a "allò institucional" es modifiquen per diferents raons. Les connotacions simbòliques de les coses pateixen desplaçaments. D'altra banda, canvien els camps en què hom vol comportar-se a partir de cert "pragmatisme lingüístic".

En segon lloc, de la mateixa manera que no és correcte fer una interpretació apocalíptica sobre el futur del català a partir de segons quins indicis d'ús juvenil, també és necessari matisar la lectura que mostra com a únic efecte significatiu la tendència generalitzada als usos bilingües entre les noves generacions. Rere aquesta evidència empírica s'hi amaguen diferents processos i subprocessos complexes, i entre ells se n'ha de destacar un: el fet que molts camps socials, i força contextos socials, són espais de dominància lingüística en una o altra llengua.

És per això que, en la nostra anàlisi, hem optat per la substitució dels conceptes monolingüisme i bilingüisme pels "d'usos lingüístics aguts" en una llengua, o bé "usos lingüístics híbrids", amb diferents intensitats d'hibridació lingüística. Alhora, també dediquem especial èmfasi a l'observació de les dinàmiques de manteniment i desplaçament lingüístic entre diferents camps socials i entorns socials, tot emprant el

històrics, com Pau Riba o, més recentment, Sopa de Cabra, amb discursos i posicionaments ideològics allunyats dels postulats nacionalistes, també posarien en qüestió l'afirmació anterior. Val a dir, en tot cas, que tots ells són casos de produccions culturals que, o bé arriben a un públic minoritari, o només han arribat a un públic majoritari catalanoparlant. Només cert sector del públic, el catalanoparlant, hi poden reconèixer valors que transcendeixen el localisme.

concepte de *muda lingüística* per referir-nos-hi. Ens detindrem en la definició d'aquests conceptes analítics en el moment de la seva articulació operativa en els capítols empírics.

1.2. Enmarcament metodològic.

En aquest apartat exposem en què a consistit la dimensió empírica de la recerca que, com ja s'apuntava en la presentació, ha combinat tècniques quantitatives i qualitatives. Expliquem, en primer lloc, en què ha consistit la mirada quantitativa sobre els usos lingüístics juvenils, per després detallar quina ha estat la nostra aproximació qualitativa a aquesta realitat.

L'anàlisi de l'EULC03, i de l'EJC02 i l'EJC07.

El primer dels pilars empírics d'aquest informe rau en l'abordatge d'una descripció exhaustiva de la informació continguda en dues bases de dades, que tenen el seu origen en l'*Enquesta als Joves de Catalunya 2002*⁴ -EJC02- i en l'*Enquesta d'Usos Lingüístics 2003*⁵ -EULC03. D'aquesta darrera base de dades només s'ha analitzat el segment poblacional dels individus entre 15 i 34 anys.

Aquesta tasca que hem emprés cobreix una doble funció. En primer lloc, té la voluntat d'exposar una primera panoràmica descriptiva dels usos lingüístics dels joves catalans que serveixi com a mapa de la situació del català i del castellà en els usos i apropiacions que en fan el gros dels joves catalans. En aquest sentit, hem estat volgudament exhaustius en l'esforç per fer emergir coneixement rellevant sobre els diferents fenòmens lingüístics i sobre els diferents grups de joves a Catalunya, en la mesura que les dades disponibles ho han permès.

En segon lloc, s'estructura una ordenació analítica de continguts i conceptes que enllacen la informació empírica i la mirada teòrica proposada. Aquesta ordenació es concreta en: a) les preses de decisió sobre les variables tractades i descartades; b) l'especial atenció dedicada a l'anàlisi dinàmica de les mudes lingüístiques; c) les línies d'interpretació de les dades; d) la decisió sobre els diferents capítols en què s'estructura la informació, i e) sobretot, l'elaboració de *variables de síntesi* que agrupen la informació disponible en les bases de dades en un grup reduït de variables dependents i independents.

⁴ Enquesta realitzada a una mostra de la població juvenil catalana de 2.000 individus, amb edats compreses entre els 15 i els 29 anys. La recollida de la informació es feu mitjançant entrevistes domiciliàries als joves, i les temàtiques abordades són diverses, si bé tot el relatiu a les situacions i trajectòries laborals hi té un major pes que altres qüestions. Per contra, la informació referida a les pràctiques d'oci i als usos lingüístics és força limitada.

⁵ Enquesta realitzada per qüestionari administrat mitjançant entrevista telefònica a una mostra de 7.257 persones majors de 15 anys. La focalització temàtica de l'enquesta rau en qüestions relatives als usos i percepcions lingüístiques dels entrevistats. Per la present recerca hem treballat sobre la part de la mostra que engloba els individus de 15 a 34 anys, un total de 1.864 casos.

D'aquests aspectes, volem destacar especialment la qüestió relativa a la construcció de les variables de síntesi. Malgrat que les fonts d'informació són de naturalesa estadística, la construcció de variables de síntesi és un procediment que remet a una aproximació més artesanal que tecnològica a la informació, en el sentit que la decisió sobre quines són les variables a què es vol arribar, i com s'hi arriba, no depèn només –ni tan sols principalment– de la posada en funcionament de tècniques estandarditzades d'agrupació de la informació –mitjançant, per exemple, procediments estadístics com els *clústers*. Les *variables de síntesi* sorgeixen, sobretot, dels objectius analítics que es tenen i que orienten les hipòtesis subjacents en els plantejaments de la recerca. Així, per exemple, la fabricació de les variables de síntesi que recollim sota el títol de *mudes lingüístiques* està orientada per la consideració que hi ha una coexistència de camps d'interacció juvenil amb lògiques de funcionament parcialment autònomes.

Per tant, en l'elaboració de les variables de síntesi hi intervenen diferents factors: En primer lloc, la naturalesa de les variables d'origen disponibles, les seves fortaleces i debilitats, la seva fiabilitat i precisió en la compilació d'informació sobre la realitat.

En segon lloc, el nivell d'adequació de la informació estandarditzada disponible a les necessitats d'informació orientada per les preguntes de recerca. En aquest sentit, el fet de tractar-se d'informació d'enquestes no dissenyades pel propi grup de recerca comporta, lògicament, certes limitacions. Això fa necessàries certes apostes que no s'adeqüen exactament a la recerca ideal, sinó a la recerca possible. Un bon exemple d'això el trobem en la construcció de la variable *llengua habitual* reconstruïda, que presentem en el capítol següent. Idealment, la llengua habitual reconstruïda hauria d'integrar un camp d'ús lingüístic quotidià del qual no disposem: la llengua de relació amb la parella actual⁶. L'hem construït, per tant, renunciant a aquest camp, perquè malgrat aquesta carència la trobem més interessant que la variable *llengua habitual declarada*.

En tercer lloc, el fet que la informació provingui de dues fonts diferents també limita la capacitat d'aprofundiment de l'anàlisi. El cas més evident d'això el trobem en l'existència d'una variable independent clau, el nivell d'instrucció dels pares, que tenim només en les dades que provenen de l'EJC02 –i de l'EJC07–, i que per tant no podem emprar en l'aprofundiment analític dels capítols que se sustenten en l'altra enquesta.

Finalment, el procés de sintetitzar informació provinent de diferents variables comporta fusionar la informació en poques categories de la nova variable creada. Aquesta fusió es pot fer per procediments informàtics –de naturalesa més inductiva– o per la presa de decisions teòriques sobre quines són les categories de la nova variable que tenen

⁶ En les dades de l'EULC03 podem obtenir la informació sobre la llengua parlada amb la parella amb què conviu, o amb la parella que s'ha tingut, però no amb la parella que, efectivament, és té en el moment de l'entrevista i amb la que no es conviu.

major sentit analític. El procés de filtratge de la informació s'ha basat més en aquesta aproximació teòrico-deductiva que en una aproximació tècnico-inductiva. Tot i així, en el procés de fusió de la informació les decisions també estan condicionades pel volum de població que finalment tens a cada categoria de les teves noves variables. La decisió final sobre les categories analítiques pertinents també depèn d'assegurar un volum de població suficient a cada categoria, de manera que la informació que hi apareix, per exemple, en creuar la variable de síntesi per les variables independents, tingui significació estadística i sentit.

De les variables resultants en aquest procés de filtratge, hem de destacar aquelles que acabem emprant, durant tot l'estudi, com a variables independents en els creuaments analítics. N'hi ha de dos tipus diferents. En primer lloc, les variables independents lingüístiques. Bàsicament, n'hem emprades tres: la llengua habitual, la llengua d'origen i la competència lingüística. En el primer capítol empíric aprofundim en el sentit d'aquestes tres variables, així que ara només volem avançar que, en ser tractades com a variables independents, hem emprat versions de les variables amb poques categories, per tal de tenir resultats amb significació estadística. Agrupar categories té la pega que perdem matisos interessants, però malgrat això, tenint en compte la dimensió de les nostres mostres estadístiques, ha estat l'única opció raonable en el marc de la recerca.

En segon lloc, trobem les variables estructurals i sociodemogràfiques. Aquestes poden ser diferents en l'EULC03 i en l'EJC02, en funció de la informació que s'hi recollia, però en tots dos casos hem seguit el mateix procediment, consistent en obtenir variables de no més de 5 categories (sis en algun cas excepcional). Totes les taules amb els creuaments amb aquestes variables independents les trobem en l'annex I. Les variables (amb les seves respectives categories) són:

- a) **Sexe.** Home; dona.
- b) **Grups d'edat.** De 15 a 19 anys; de 20 a 24 anys; de 25 a 29 anys. A l'EULC03 s'incorpora una quarta categoria: de 30 a 34 anys.
- c) **Tipus d'unitat domèstica.** Joves que viuen amb els pares (o figures anàlogues); joves que viuen sols, amb amics, o en situacions anàlogues, sense fills dependents; i joves que viuen amb els seus propis fills (excepte els que també viuen amb els seus pares).
- d) **Origen geogràfic personal i dels pares.** Joves amb els dos pares nascuts a Catalunya; joves amb un pare nascut a la resta d'Espanya; joves amb els dos pares nascuts a la resta d'Espanya; joves nascuts, ells i els pares, a la resta d'Espanya; joves nascuts ells i els pares (dos dels tres) fora d'Espanya.
- e) **Mida del municipi.** Menys de 10 mil habitants; de 10 mil a 50 mil habitants; de 50 mil a 500 mil habitants; més de 500 mil habitants.

- f) **Densitat del català en els municipis.** L'expliquem amb deteniment en acabar aquesta exposició de variables.
- g) **Nivell d'estudis assolit o en curs.** Per a l'EULC03: Estudiants de primària i secundària; estudis primaris acabats (o sense estudis, o altres estudis); estudis secundaris acabats; estudis universitaris acabats. Per a l'EJC02: Estudiants de secundària; estudiants universitaris; nivell assolit desconegut, o estudis obligatoris o menys; estudis post obligatoris assolits; estudis universitaris assolits.
- h) **Situació activa i l'estatus laboral.** Per a l'EULC03: Ocupats amb estudis obligatoris o sense estudis; ocupats amb estudis de secundària post obligatòria; ocupats amb estudis universitaris; estudiants; Ni estudien ni treballen. Per a l'EJC02: Inactiu o aturat; Només estudia; Treballa a jornada completa en un treball de baixa qualificació; Treballa a jornada completa en un treball qualificat; Estudia i treballa en un treball a mitja jornada i/o sense contracte; No estudia i treballa a mitja jornada o sense contracte.
- i) **Nivell d'instrucció dels pares** (del pare amb major nivell d'instrucció). FP1, ESO, o menys; estudis secundaris post obligatoris; estudis universitaris. Només a l'EJC02.

A través d'aquest conjunt de variables mirem de copsar els efectes de les diferències i desigualtats entre individus –lligats a la procedència familiar i a la pròpia trajectòria– sobre la distribució en les seves apropiacions lingüístiques; alhora, també hem volgut començar a indagar en la distribució d'aïtals apropiacions que no tenen a veure amb aquests elements o que, si més no, no hi tenen a veure de manera directa i inequívoca. Totes les variables són força entenedores excepte en un cas: la variable sobre la densitat del català en els municipis.

Aquesta variable és, de fet, una de les aportacions metodològiques del present informe. A partir de les dades sobre coneixement lingüístic del cens del 2001 hem procedit a diferenciar entre tres entorns municipals: els d'alta, mitjana o baixa densitat d'usos del català. Les dades del cens no aporten informació directa sobre l'ús del català, sinó sobre la competència lingüística de les persones en català. Per tant, volem deixar clar que, de fet, la variable està construïda sobre un índex indirecte de la presència del català en els diferents municipis. En tot cas, ens sembla un índex prou potent com per fer-ne ús. La variable es construeix a partir del percentatge d'individus majors de 35 anys que el 2001 declaren saber parlar en català. Els individus que el 2001 tenien 35 anys són adults que van ser escolaritzats fins els 14 anys abans del 1980, és a dir, abans d'entrar en un règim democràtic on, a l'escola pública (la *escuela nacional* del moment) el català no hi tenia cabuda. Per tant són un grup social en què el coneixement del català (si més no, el nivell de coneixement suficient com per estar capacitats, poc o molt, per parlar-lo) no està garantit per l'escolarització durant la infantesa. En aquest sentit, els percentatges de coneixement són un bon referent

indirecte del percentatge de la població prou allunyada del català com per no saber-lo parlar.

Hem dividit els municipis en tres grups amb uns volums de població força similars, en funció del percentatge de respostes afirmatives a saber parlar en català. Els municipis amb alta densitat del català són els que tenen més del 75% de la població que tenia 35 anys el 2001 que declara saber parlar en català; els de densitat mitjana, els que tenen entre un 65% i un 75% de població; i els de baixa densitat, els que tenen menys del 65%. Hem de dir que, més enllà dels dèficits que pugui tenir la variable pel fet de basar-se en indicis indirectes del volum de catalanoparlants, mostra uns contrastos tan pronunciats en els usos del català entre els joves de la mostra que, de fet, justifica la necessitat d'una variable d'aquesta índole. Creiem fermament que la variable fa una distinció aproximada, però força realista, de la presència del català (de la seva "densitat") en els diferents entorns municipals de Catalunya i, alhora, també creiem que és ineludible l'anàlisi de l'efecte explicatiu que tenen els entorns lingüístics en els processos de permanència i canvis lingüístics dels individus. Per conèixer la potència explicativa d'altres variables independents, és important poder neutralitzar la influència d'aquesta variable⁷. Per tant, i malgrat les mancances que pugui tenir, apostem decididament pel seu ús i per la consideració teòrica dels elements explicatius que fa emergir (la majoria d'ells, a explotar amb major precisió en el següent informe).

Un dels principals objectius que han orientat l'anàlisi estadística ha estat la voluntat de fer una mirada sistemàtica als elements sociodemogràfics i estructurals que condicionen els usos lingüístics dels joves i els canvis i permanències en aitals usos (el que hem anomenat *mudes lingüístiques*). Alhora, també hem dut aquesta lògica d'anàlisi a la triangulació entre usos lingüístics, posicionaments sociodemogràfics i estructurals i, finalment, valoracions subjectives sobre la llengua i pràctiques i percepcions culturals i polítiques més genèriques. Aquestes darreres triangulacions permeten que la lectura de les dades aportí informació no només descriptiva sobre la relació entre usos lingüístics i posicions i percepcions social, sinó també un coneixement tant o més rellevant sobre quan la llengua és un element explicatiu espuri en certes valoracions i actituds dels joves que no trobem igualment distribuïdes entre catalanoparlants i castellanoparlants.

Amb tot, aquest darrer objectiu, orientat a la certa dels vincles explicatius entre les variables més enllà de les seves relacions descriptives s'ha abordat amb especial insistència en el capítol 8. Mentre que la resta de capítols pivota, en la seva dimensió empírica quantitativa, sobre l'EJC02 (capítols 2 i 7) i l'EJC03 (capítols 2 a 6), el capítol 8 es fonamenta en l'explotació de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya, 2007* -EJC07.

⁷ El cas més clar el trobem en comparar la mida del municipi, que en altres estudis mostra la seva gran capacitat d'exposició de singularitats sobre els fenòmens de canvi lingüístic, amb la densitat municipal. Ambdues variables postren correlacions d'intensitat similar, cosa que evidencia fins a quin punt la variable de mida municipal és espúria en l'explicació d'aquests fenòmens. A parer nostre, més val una variable que referencii indirectament allò que es pretén explicar, que emprar altres variables enganyoses i encara més indirectes, tot i que amb una aparença de major solidesa empírica.

Els capítols centrals de l'informe conjuguen informació d'arrel quantitativa i qualitativa amb l'objectiu de dibuixar una mirada sistemàtica sobre els usos lingüístics dels joves catalans. A nivell estadístic, això ha comportat que l'anàlisi s'hagi centrat en la realització de creuaments de dues variables –si bé, com veurem, tot sovint em generat variables dependents que conjuguen informacions de diferents orígens, per enriquir la capacitat interpretativa sobre els resultats. En canvi, el capítol 8 aborda amb especial dedicació l'aproximació als vincles explicatius entre les diferents variables principals en joc: les diferents variables sociodemogràfiques i estructurals; les principals variables lingüístiques; i les principals variables sobre les pràctiques d'oci juvenil. Hem aprofitat l'aproximació analítica a l' EJC07 per fer aquest abordatge complementari, que aprofundeix en la capacitat interpretativa, limitada, i més descriptiva, dels procediments estadístics dels capítols precedents.

Finalment, cal advertir que totes tres bases de dades emprades en l'informe pateixen un mateix biaix en la selecció de la mostra: la població d'origen estranger hi està infrarepresentada. Aquest biaix compartit fa que el retrat dels usos lingüístics que apareix en aquest informe reflecteixi allò que passa sobre la major part de la població –la d'origen autòcton-, però no sobre tota ella. A més, la part de la mostra relativa a la població d'origen estranger és tant petita que, d'una banda, no permet il·lustrar què està passant en aquest col·lectiu, i, de l'altra, fa delicada i poc fiable la ponderació de la mostra, seguint el criteri de la procedència, si més no en el tipus d'anàlisi que aquí s'ofereix. Una mostra més representativa de la població nouvinguda oferiria un dibuix de la realitat amb matisos diferents, especialment en relació a la aparició d'un fenomen força marginal entre els joves autòctons contemporanis: el baix nivell de competència lingüística en català. Alhora, les apostes de pragmatisme lingüístic d'aquests joves, en relació a l'aprenentatge de les llengües (i la seva priorització), segur que segueix paràmetres diferents, sobretot entre aquells joves que no fa massa anys que resideixen a Catalunya.

Certament, no poder abordar aquests matisos genera un buit en el present informe. Alhora, però, ens ha permès fer una mirada molt més acurada a les dinàmiques lingüístiques dels joves autòctons. El fet de no tenir (de tenir molt pocs) nouvinguts ha tingut un efecte no desitjat, però molt beneficiós. Ens ha permès percebre certes dinàmiques que altrament haguessin passat desapercbudes o atenuades, precisament per l'efecte "contaminant" dels usos lingüístics dels nouvinguts, probablement molt diferents, i fins i tot contraposades, a les dels joves autòctons. Resulta molt més interessant discernir dinàmiques lingüístiques d'un col·lectiu més homogeni que no pas constatar certs resultats descriptius de dinàmiques lingüístiques que no podem interpretar perquè s'hi barregen lògiques contraposades.

En aquest sentit, i paradoxalment, el present informe té una major capacitat interpretativa de la realitat (per més que no sigui la del 100% dels joves catalans) que no pas la que hagués tingut amb unes bases de dades més ajustades a la realitat.

Alhora, ens permet ser sensibles a aquesta situació, i a com afrontar-la, en posteriors anàlisis. Així, ens veiem en cor d'advertir d'un risc en potencials recerques futures basades en bases de dades més representatives (concretament, l'Enquesta d'Usos Lingüístics de Catalunya 2008). El comportament lingüístic dels joves autòctons i dels no autòctons reflecteixen dinàmiques i interaccions prou contrastades com per ser observades, sistemàticament, per separar, per tal de discernir les característiques que afecten un i altra col·lectiu. La visualització descriptiva de resultats estadístics que no tingui en compte aquesta prevenció pot comportar certes interpretacions equívokes. Posarem un exemple hipotètic: És possible que la tendència a la hibridació dels usos lingüístics (que, com veurem, caracteritza els joves catalans) sembli no créixer en anys futurs. Si així fos, la interpretació del fenomen seria molt diferent si la menor hibridació tingués a veure exclusivament amb el comportament lingüístic dels nouvinguts (que, per exemple, tendissin a apostar per emprar una sola llengua) o amb una inversió efectiva de les dinàmiques lingüístiques dels joves autòctons.

El recull i l'anàlisi de dades qualitatives

La complexitat dels processos que determinen els usos lingüístics en un context tant divers i canviant com el català obliga a combinar diverses metodologies per tal d'aprofundir en el fenomen d'una manera que en permeti un coneixement pertinent per endegar polítiques de promoció de l'ús de la llengua catalana. Els estudis de tipus estadístic basats en censos o en mostres representatives de la població ens donen una visió general del pes d'una i altra llengua en el conjunt de la societat catalana. En el cas de les enquestes analitzades en aquest estudi, l'amplitud de la mostra i la riquesa dels detalls permeten explorar els usos lingüístics en diferents contextos així com les variables que poden explicar la variació dels usos lingüístics en aquests contextos. Amb tot, necessitem conèixer alguns aspectes que no es poden abordar en estudis basats en qüestionaris relativament tancats i que bàsicament tenen a veure amb la forma com les persones viuen els usos lingüístics en la seva vida quotidiana. Les opcions lingüístiques que prenen les persones són decisions que es prenen en moments concrets, que tenen conseqüències per als individus i que els obliguen a desenvolupar estratègies i discursos que quadrin amb les necessitats de la vida quotidiana. Això vol dir pràcticament tothom a Catalunya va construint al llarg de la vida els seus discursos sobre la llengua a mesura que adapta les seves pràctiques lingüístiques a les seves necessitats, objectius i experiències. Estem parlant, per tant, de discursos i trajectòries, això és, del factor temps. Els discursos poden ser molt diversos en els diversos individus i, a més, poden anar variant amb el temps. I les trajectòries també poden ser molt diverses. L'anàlisi qualitativa, per tant, es focalitza en això, en discursos i trajectòries que es poden estudiar només de forma indirecta en l'anàlisi d'enquestes. A partir d'aquests discursos i trajectòries construïm un seguit de processos i perfils que parteixen d'un procés de tipificació dels fenòmens observats i que permet sintetitzar les dades d'una forma que es pot donar una visió de conjunt. Des d'aquest punt de vista, el que és interessant és veure quins perfils i quina mena

de processos predominen clarament en la mostra i quins són excepcionals o inexistents i en quines condicions, ja que això dóna la idea de quina mena d'usos lingüístics i discursos sobre les llengües són realment possibles i viables en la vida social a Catalunya.

Per exemple, un dels fets que podrem veure amb claredat és que els comportaments estrictament monolingües, per bé que teòricament factibles, no són realment viables entre individus que aspiren a dur una vida social plena (p.e. estudiant, treballant i sortint amb amics). I això es veu precisament analitzant les experiències problemàtiques de la minoria que, per diverses raons, intenta practicar aquest monolingüisme. Per altra banda, també podrem apreciar amb claredat les diferències entre els perfils d'aquells que es resisteixen (en la mesura del que és viable) a parlar català o castellà, cosa que ens permetrà entendre que aquests comportament s'originen en processos totalment diferents de gestió social dels usos lingüístics per part dels subjectes afectats.

Per tal d'obtenir mostres d'aquests discursos i experiències en matèria d'ús lingüístics hem combinat dues modalitats de recollida de dades que es basen en el diàleg obert i que permeten als individus endegar i protagonitzar les seves pròpies narratives en bona part en els seus propis termes i en el llenguatge de què disposen per negociar el sentit dels seus usos lingüístics en la vida quotidiana. Hem dut a terme 15 debats de grup i 24 entrevistes individuals a individus de perfils contrastats. Estem parlant, per tant, d'una mostra teòrica, això és, de la tria d'un conjunt d'individus que no es fonamenta en la representativitat estadística sinó en la representativitat categòrica: a partir d'un conjunt de categories prèviament definides que hem cregut importants per indicis de la recerca anterior sobre el tema, hem buscat individus amb característiques que combinessin aquestes categories i que ens permetessin detectar, per tant, el màxim nombre de perfils i processos possibles.

Les categories utilitzades en la construcció de la mostra són les previstes ja en el conveni, això és: llengua d'origen (parlada amb els pares), densitat lingüística (llengua parlada predominantment al barri, vila o ciutat de residència), zona metropolitana o Catalunya interior, edat i, finalment, posició social (alta o baixa, extreta indirectament de la variable de nivell d'estudis). Recordem que s'havia acordat prioritzar les persones entre 19 i 35 anys per tal d'obtenir una visió de perspectiva de l'impacte del procés d'incorporació al mercat laboral i que les persones entre 16 i 18 anys es cobriren mitjançant una petita mostra d'estudiants de secundària. L'estructura de la mostra es pot apreciar en la taula 1.2.

Taula 1.2. Estructura de la mostra qualitativa

	Llengua d'origen		Densitat d'usos del català en l'entron municipal			Territori		Estudis	
	Català	Castellà	Alta densitat	Densitat mitjana	Baixa densitat	Zona metropolitana	No zona metropolitana	Amb estudis universitaris	Sense estudis universitaris
G1		X	X				X	X	
G2		X		X			X		X
G3	X		X				X	X	
G4*	X		X				X		X
G5	X		X				X	X	
G6	X			X			X	X	
G7*		X			X	X			X
G8		X			X		X	X	
G9		X			X	X		X	
G10		X			X	X			X
G11		X			X	X			X
G12*	X			X		X			X
G13*		X		X		X			X
G14		X	X				X		X
G15		X	X				X		X
E1	X		X				X	X	
E2	X				X	X		X	
E3	X			X			X		X
E4		X	X				X	X	
E5		X			X	X		X	
E6		X		X			X		X
E7	X		X				X	X	
E8	X				X	X			X
E9	X			X		X			X
E10	X		X			X		X	
E11	X			X		X		X	
E12		X	X				X		X
E14		X	X				X	X	
E15		X		X			X		X
E16		X		X			X		X
E17		X			X	X			X
E18		X			X	X			X
E19		X		X		X		X	
E20		X			X	X		X	
E21		X		X		X		X	
E22		X		X			X		X
E23	X				X	X		X	
E24	X		X				X		X
E25	X		X				X		X
E26	X		X				X		X

Claus:

Debats de grup: G

Individus entrevistats: E

*cursant estudis secundaris durant el temps del treball de camp.

La mostra també ha intentat equilibrar l'aportació de persones d'edats diferents, alhora que es va procurar que els individus de la franja d'edat alta tinguessin fills. La informació sobre l'edat de cada individu que ha participat en el treball de camp es pot trobar a les diverses taules sobre mudes lingüístiques dels annexos II i III.

Cal especificar dos matisos. El primer és que el procés d'organització dels grups introdueix elements d'imprevisibilitat que se gestionen mitjançant una certa flexibilitat. Per exemple, no tots els membres d'un determinat grup de discussió compleixen sempre les condicions que havíem previst i estipulat en la mostra. El perfil del grup

respon és més aviat al perfil majoritari de cada grup, ja que les persones sovint acudeixen a les cites amb companys no previstos. Com que l'anàlisi es focalitza bàsicament en les trajectòries dels individus, aquestes incidències no comporten un problema metodològic real. Ben al contrari, en algun cas ens hem refiat de les incidències per cobrir aspectes que haguessin afegit una complexitat innecessària al procés de cerca d'informants. Així, sense buscar específicament bilingües familiars, al final del procés acabem amb una mostra en què aquest grup està raonablement representat. Categoritzacions com la densitat de la zona són complicades de gestionar perquè és habitual que membres d'una mateixa colla resideixen en zones de densitat diferent o que, fins i tot residint allà mateix, tinguin una visió diferent de la llengua més estesa en el lloc on viuen. També hi ha les persones que han canviat de lloc de residència habitual. Els investigadors han d'acceptar de gestionar aquests espais d'indefinició quan contacten i negocien amb els informants, i així ho hem fet.

La combinació dels dos modes de diàleg, el de grup i l'individual, permet compensar els avantatges i inconvenients de cadascun en relació a la mena de discursos que s'hi generen més fàcilment. Així, la mena de dades, discursos i experiències, que obtenim de tots dos modes no són categòricament diferents i s'han tractat, en la majoria dels casos, de la mateixa manera en l'anàlisi. El debats de grup permeten apreciar quina mena de discursos tenen prou legitimitat per aparèixer en aquestes ocasions, mentre que les entrevistes permeten la presentació de discursos més elaborats que els individus poden evitar de plantejar davant d'altres persones amb qui no tenen prou confiança o en una situació (com el debat de grup) que no permet ocupar el torn de paraula prou estona com per introduir matisos molt rics. Per exemple, hem constatat que els discursos de caràcter més polític sobre la llengua o alguns posicionaments convencionalment tinguts com a radicals apareixen o no apareixen en un o altre mode. Les actituds més resistents a l'ús del català han aparegut bàsicament en els debats de grup entre adolescents, mentre que això no passa amb les actituds més resistents a l'ús del castellà, que trobem en tots dos modes, per bé que l'articulació de discursos de tipus polític nacionalista apareix molt més elaborada en les entrevistes. Per altra banda, els debats de grup ens han permès accedir a una mostra molt més àmplia d'individus que ens ha permès veure l'extensió i la importància d'alguns perfils i processos, fet que dóna solidesa a l'anàlisi. Per contra, en aquests debats han quedat moltes llacunes perquè la pròpia dinàmica del diàleg ha dificultat de tractar tots els temes o perquè alguns individus hi ha participat de forma menys activa que altres. Les entrevistes, en canvi, és la secció de la mostra on gaudim d'un conjunt més complet de dades amb informació de qualitat sobre tots i cadascun dels temes que aborda aquest estudi.

L'anàlisi de les dades qualitatives ha seguit el procediment convencional: transcripció dels diàlegs i codificació dels textos. A partir del corpus codificat, hem procedit a identificar els diversos components d'interès. Aquests són els següents:

- a) **Àmbits d'ús:** Les narratives dels informants permeten reconstruir les dinàmiques i els condicionaments que caracteritzen cada àmbit d'ús i que tenen implicacions per a l'ús lingüístic. També permet identificar variacions en aquestes dinàmiques i si els condicionaments afecten de manera diferent a perfils diversos de parlants o donen lloc a estratègies divergents entre perfils similars.
- b) **Discursos:** identificació dels recursos simbòlics a partir dels quals els informants construeixen el sentit del usos lingüístics, els components dels àmbits d'ús i la seva pròpia posició en els contextos socials pertinents.
- c) **Trajectòries:** un aspecte important d'aquest estudi és la possibilitat de projectar la informació biogràfica obtinguda a la construcció de trajectòries en els usos lingüístics i de contextualitzar cada àmbit d'ús en una dimensió temporal, cosa que és molt difícil de fer d'una manera productiva mitjançant enquestes.
- d) **Perfils d'informants:** construcció de categories diverses de persones lligades a tota mena de components pertinents: àmbits d'ús, tipus de discurs, trajectòries socials i lingüístiques.

Cal tenir present que aquesta modalitat d'anàlisi també utilitza conceptes numèrics d'una forma limitada. És important no malinterpretar aquest punt en l'anàlisi, bàsicament perquè les xifres en aquest context en cap cas no pretenen aspirar a una representativitat estadística. El que es fa aquí és tenir en compte les relacions de proporcionalitat que van emergint a mesura que es construeix l'anàlisi. Això és possible pel fet que la mostra és prou diversificada, no perquè sigui prou gran. Aleshores, el fet que uns perfils, trajectòries o discursos predominin davant d'altres d'una forma clara, mentre que altres opcions apareguin com a marginals o inexistents, ha de ser vist com a significatiu i com a indicador de l'extensió i de les condicions de possibilitat de determinades pràctiques socials. L'extrapolació d'aquestes indicacions al conjunt de la societat en termes numèrics o estadístics no es pot fer amb una base sòlida a partir de la mostra qualitativa.

Finalment, un apunt pel que fa la presentació i representació de les dades qualitatives. Un estudi qualitatiu típicament ha de pretendre produir una representació dels discursos i de les pràctiques estudiats que sigui al màxim de fidel a les d'origen, almenys tal i com es manifesten en els diàlegs amb els recercadors. Amb tot, l'investigador ha de produir una anàlisi, una interpretació i una síntesi de les dades que comporten inevitablement la seva manipulació i la introducció del punt de vista determinat pels objectius del treball. Per tant, aquest estudi ofereix bàsicament aquest treball d'interpretació i síntesi. En alguns punts, però, sovintegen les cites literals d'enunciats dels informants. És important entendre que aquestes cites no tenen les mateixes funcions que les taules o gràfiques habituals en els treballs quantitatius. Per bé que comparteixen amb aquestes una funció expositiva, no tenen en canvi la demostrativa o de reforç de l'argument. Les cites no són proves, sinó il·lustracions

pensades perquè, en les pròpies paraules dels informants, els lectors compreguin millor la mena de discursos o pràctiques de què es parla i com es manifesten en les entrevistes de manera que també els és més fàcil de relacionar-les amb les pròpies experiències properes a les dels informants.

2. Punts cardinals de l'apropiació de la llengua

El primer capítol és un repàs als principals ítems que ordenen els usos i les apropiacions que els joves fan de les llengües. N'hem dit els punts cardinals de l'apropiació de la llengua perquè són quatre elements que, a parer nostre, signifiquen quina és la situació dels individus entorn del català i el castellà. Aquests quatre punts són: En primer lloc, la llengua habitual, és a dir, la llengua o les llengües que es fan servir quotidianament en els espais i moments que ocupen el gros de la vida de les persones. En segon lloc, la llengua d'origen, que és aquella –o aquelles– amb què comencem a comunicar-nos durant la nostra socialització primària amb aquells agents de socialització més significatius: els pares. En tercer lloc, la llengua o llengües amb què ens sentim identificats, aquella que considerem com a pròpia; aquella, per tant, en la que ens projectem subjectivament, més enllà de les proximitats objectives abordades en els dos punts cardinals previs. Finalment, el darrer punt cardinal no és altre que la competència lingüística dels joves, és a dir, el coneixement efectiu que tenen de les llengües que poden emprar en els entorns públics i institucionals en els quals viuen.

2.1. Llengua habitual declarada, llengua habitual reconstruïda.

El primer dels punts cardinals és la llengua habitual, és a dir, la llengua que es parla quotidianament. Sembla raonable que en un estudi sobre els usos lingüístics comencem indagant en la variable que en bona mesura sintetitza la proximitat objectiva (és a dir, la proximitat basada en les pràctiques lingüístiques) de les persones amb les llengües. De fet, serà una variable que filtrarà tota l'anàlisi posterior. En aquest sentit, sembla raonable cercar la manera d'obtenir un referent de la llengua habitual que, efectivament, sigui tant objectiva com sigui possible.

Tant a l'EJC02 com a l'EULC03 es recullen una sèrie de preguntes que ens permeten replicar, en una i altra base de dades, la variable lingüística pal de pallar en el gros de la recerca: la llengua habitual dels joves. En totes dues enquestes hi ha una pregunta referida a la llengua que de forma habitual empen els enquestats. Els resultat són molt diferents en una i altra enquesta, com es veu al Gràfic 2.1.

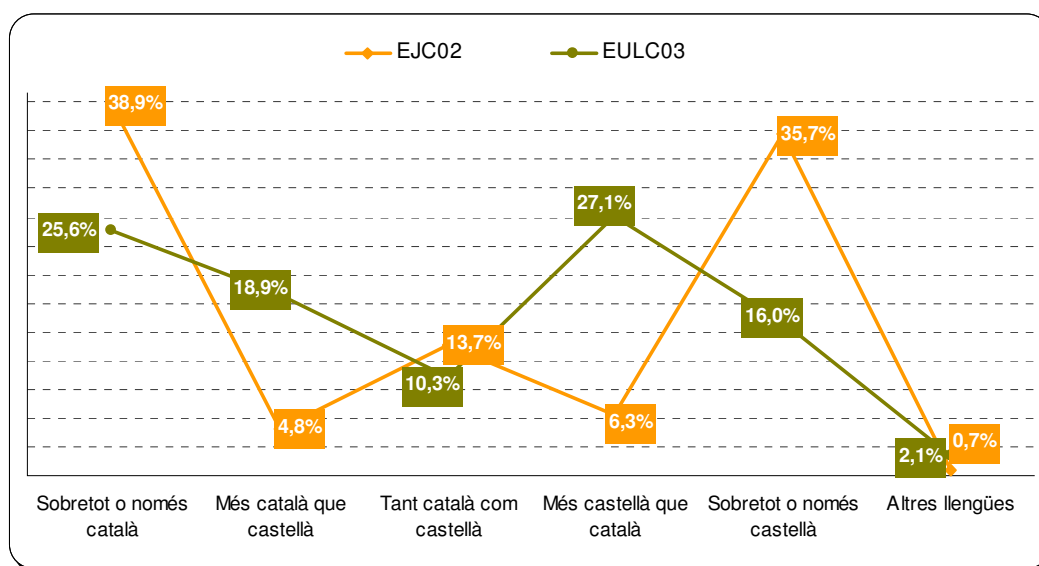
A l'EULC03, el percentatge de *castellanoparlants aguts*⁸ és molt menor que a l'EJC02 (16,0% contra 35,7%, menys de la meitat), i la diferència entre els catalanoparlants i castellanoparlants (híbrids⁹ o aguts) molt superior (10 punts percentuals favorable als

⁸ Al llarg de tot l'informe emprarem una sèrie de conceptes per referir-nos a la intensitat en l'ús del català o del castellà en cada un dels espais socials analitzats. Ens referirem a *catalanoparlants aguts* i *castellanoparlants aguts* en el cas dels joves que parlen només o sobretot una de les dues llengües. En canvi, anomenarem catalanoparlants híbrids i castellanoparlants híbrids els joves que, tot i emprar sobretot una o altra llengua, fan també un ús significatiu de l'altra –en termes generals, correspon a les categories de l'enquesta *més català (o castellà) que castellà (o català)*. Finalment, en parlar dels joves *híbrids parells* esmentarem els casos que, en cada àmbit social determinat, empen tant el català com el castellà (o intensitats aproximades d'ambdues llengües).

⁹ Veure nota anterior.

catalanoparlants a l'EULC03 per només 3 punts a l'EJC02). Val a dir, però, que aquesta és una diferència fictícia, que sobretot té a veure amb com hem construït una i altra variable. Mentre que la variable de l'EJC02 es pregunta d'una forma que tendeix a sobredimensionar l'exclusivitat de la llengua més parlada (ja que no s'adjectiva si ho és en exclusiva o no), els resultats de la llengua habitual parlada a l'enquesta d'usos lingüístics està construïda a partir del percentatge d'usos lingüístics que l'entrevistat considera que fa en cada llengua. A partir d'aquesta consideració, les categories han estat construïdes tot considerant que aquells que parlen sobretot o només en català (o castellà) són els que declaren emprar-lo en el 85% o més de les seves interaccions comunicatives; els que parlen més català (o castellà) són els que ho fan entre el 60 i el 85% en les interaccions comunicatives, i els que parlen tant català com castellà, són els que empen una i altra llengua entre un 40 i un 60% de les vegades. Si haguéssim fet el salt percentual de *només o sobretot català* (o castellà) a *més català que castellà* (o a l'inrevés) en el 75%, els resultats s'aproximarien en bona mesura en les enquestes del 2002 i 2003. Amb tot, tendim a pensar que l'establiment dels marges percentuals que proposem s'ajusten més a les dinàmiques de la pràctica lingüística quotidiana i, en tot cas, el contrast entre els resultats d'una i altra enquesta, quant a la llengua habitual declarada, aporten elements d'anàlisi d'allò més interessants.

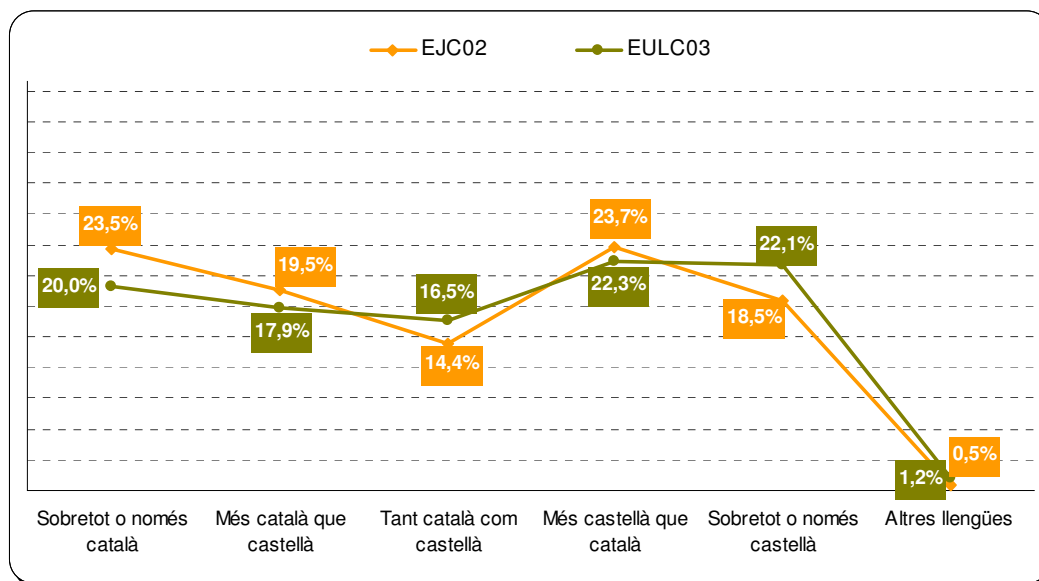
Gràfic 2.1 Llengua habitual declarada. EJC02 (joves de 15 a 29 anys) i EULC03 (joves de 15 a 34 anys).

En el cas de l'EJC02, la forma de preguntar i recollir la informació tendeix a produir un biaix que sobredimensiona les posicions lingüístiques extremes, tot desdibuixant les categories *més català que castellà* i a l'inrevés, que resulten de gran interès analític perquè mostren transformacions en els usos tendents a la hibridació bilingüe entre català i castellà. Per contra, l'efecte de la recollida pròpia de l'EULC03 ni desdibuixa les posicions intermèdies, ni és tan simètric en els biaixos. En aquesta, sembla que l'efecte observable és una tendència a sobredimensionar el nivell d'ús del català, una

tendència que, com veure'm, es pot fer extensiva a la totalitat de la població que respon (si exceptuem, òbviament, la categoria extrema dels només o sobretot castellanoparlants).

Gràfic 2.2. Llengua habitual reconstruïda. EJC02 (joves de 15 a 29 anys) i EULC03 (joves de 15 a 34 anys).

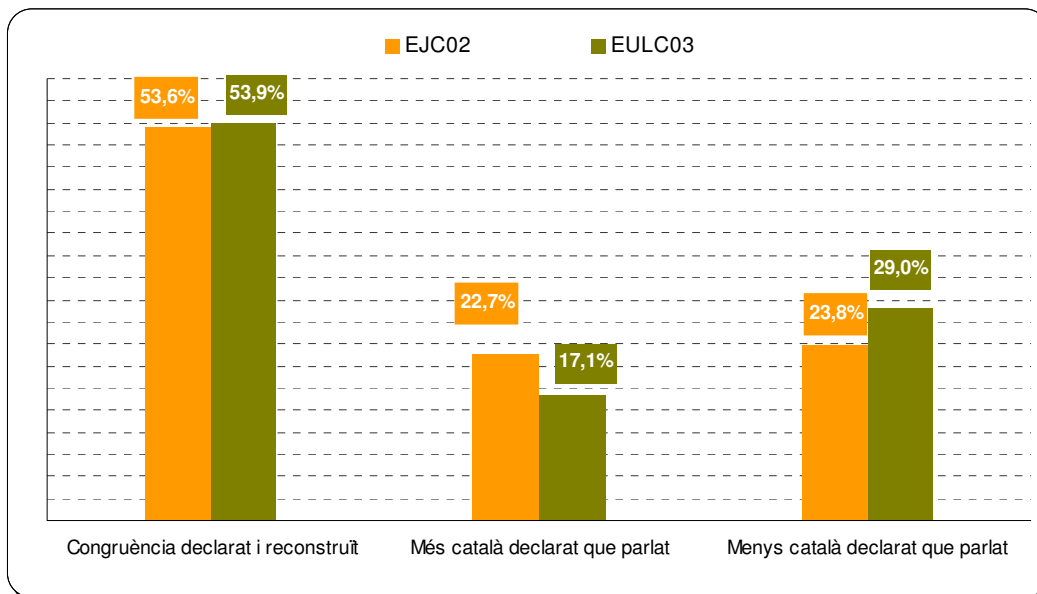

De fet, tant un com altre efecte eren dues intuïcions hipotètiques que han fet que ens decantéssim per crear una variable relativa a la llengua habitual alternativa en totes dues bases de dades. És la variable *llengua habitual reconstruïda* que es mostra al Gràfic 2.2. Aquesta variable l'hem construïda de manera anàloga en totes dues bases de dades: a partir de sumar els usos lingüístics en els quatre àmbits relacionals més rellevants en el marc de les interaccions comunicatives: les llengües (i la seva intensitat) parlades a la pròpia llar, amb els amics, a la feina (si treballa) i a l'entorn educatiu (si estudia). L'agregació d'aquests quatre àmbits, i la ponderació dels usos lingüístics en cada un d'ells, dóna com a resultat la llengua habitual reconstruïda¹⁰. Al

¹⁰ La llengua habitual reconstruïda no pot ser interpretada, per tant, com el resultat matemàtic del pes que tenen el català i el castellà en les interaccions quotidianes dels individus. Hi ha interaccions que no s'han tingut en compte, com ara la llengua parlada amb els familiars amb què no es conviu, o amb els veïns (tot i que a l'enquesta d'usos es preguntava). Hem considerat que la seva ponderació –el pes que s'hi havia d'atorgar en funció de la rellevància atorgada a tals interaccions– no deixava de ser arbitrària i qüestionable. Així, no hem establert cap dels quatre àmbits d'interacció com a més rellevant que la resta, tot i que de ben segur les persones no ocupen el 25% dels seus actes de comunicació verbal en cada un dels camps. Hi ha qui parla molt a la llar i qui, per contra, sobretot passa el temps xerrant amb els amics. En el nostre cas, hem fet pesar el mateix cada un dels quatre àmbits en què els individus hi tenen presència, i la llengua habitual resulta de conjugar la intensitat d'ús del català i del castellà en aquests àmbits, tot fent-los pesar de forma anàloga. Per tant, la llengua habitual reconstruïda és de naturalesa aproximativa, i només pretén valorar la presència, significativa o no, del català i del castellà, per cada individu, en la seva vida quotidiana, i el pes específic que se li pot atorgar. Tot i que tant l'aproximació metodològica a la variable com la seva justificació són qüestionables, el cert és que el resultat que se n'obté, en contrast amb les variables *llengua habitual declarada*, semblen validar-ne la utilitat tant pràctica com teòrica.

Gràfic 2.3. comparem què resulta de les dues variables relatives a la llengua habitual declarada i reconstruïda.

Gràfic 2.3. Congruència llengua habitual reconstruïda i declarada. EJC02 (joves de 15 a 29 anys) i EULC03 (joves de 15 a 34 anys).

En aquest Gràfic destaca, sobretot, una cosa: la gran proximitat percentual en els resultat de les dues variables relatives a la *llengua habitual reconstruïda*, malgrat haver estat construïdes en bases de dades diferents, i a partir de variables similars, però no coincidents. La coincidència, que sembla ratificar les hipòtesis sobre els respectius biaixos de les llengües habituals declarades, és un argument de tipus empíric que reforça la decisió conceptual d'emprar aquesta variable com a bàsica, ja que permet que la lectura dels resultats obtinguts d'una i altra base de dades siguin més fàcilment comparables: tant conceptualment com empíricament sembla que quan parlem de catalanoparlants, castellanoparlants, o d'usos híbrids, fem referència a una mateixa situació¹¹.

Les variables d'aquest Gràfic 2.3 mostren el contrast entre els resultats obtinguts en les variables de llengua habitual declarada i reconstruïda. En totes dues enquestes la meitat dels entrevistats (53%, aproximadament) coincideixen en la seva ubicació en les variables declarada i reconstruïda. A l'EJC02, són aproximadament la mateixa proporció els que, en la llengua habitual declarada, sobredimensionen o

¹¹ Val a dir, en qualsevol cas, que les variables referides a la llengua habitual declarada i reconstruïda tenen un comportament molt similar si, en comptes de fer-ne una lectura a partir de 5 variables (més la variable *altres llengües*), que és tal i com s'empra en el present capítol, l'agreguem en tres úniques variables ((no)més català, tant català com castellà, i (no)més castellà). És una agrupació a què hem hagut de recórrer quan hem volgut emprar la variable com a independent o bé sintetitzar-la amb altres variables, atès que era del tot imprescindible agregar categories per fer la informació més clara i presentable. En aquests casos, haver emprat la llengua habitual declarada no hagués comportat grans diferències en els resultats finals de la recerca. La diferència es concentra, per tant, en aquest primer apartat.

infradimensionen els seus usos en català. L'anàlisi d'aquesta variable creuada per les diferents variables estructurals i sociodemogràfiques (taules 2.5 de l'annex I) posa de manifest que aquelles categories estructurals on trobem més població castellanoparlant (treballadors no qualificats, fills de pares amb un baix perfil instructiu, fills de dos pares nascuts fora de Catalunya, etc.) tendeixen a infradimensionar el seu nivell d'ús del català i, per contra, les categories estructurals on els catalanoparlants són major proporció (estudis universitaris acabats, tots dos pares nascuts a Catalunya, etc.), tendeixen a sobredimensionar el seu ús del català. Com apuntàvem, sembla clar que la configuració de la pregunta fa que moltes persones hagin optat per "convertir" la llengua *més emprada* en la llengua *emprada*, per simplificació.

En canvi, en el cas del contrast entre variables en l'EULC03, el percentatge dels que sobredimensionen l'ús del català en la variable habitual declarada en relació al que veiem a la variable reconstruïda són proporcionalment força més (29,0%) que els que la infradimensionen (17,1%). A més, en aquest cas aquest biaix es reproduïx de manera similar en totes les categories resultants de creuar la variable per les diferents variables estructurals (taules 1.3 de l'annex I). Aquí, el biaix sembla tenir més a veure tant amb els criteris de construcció de les categories (el tall, ja esmentat, en el 85%) com, possiblement, el fet que el context de l'entrevista pugui haver condicionat aquesta tendència a considerar que el català parlat és més del que realment es parla. Hem de tenir en compte que el marc de l'entrevista és el d'un estudi realitzat per la Secretaria de Política Lingüística, i que la pregunta sobre la llengua habitual es llegeix després d'un repàs exhaustiu del perfil lingüístic de l'entrevistat. Podria ser que ambdues qüestions, així com l'exactitud d'una resposta que cal calibrar en uns percentatge d'ús concrets, entre l'1% i el 100% (i que fàcilment es poden *arrodonir*, conscientment o inconscient, a l'alça) condicionin aquesta tendència a haver declarat un ús del català més elevat del compte.

Hem de pensar que possiblement l'esforç de calibrar el propi ús del català i del castellà per part de l'entrevistat, en el context de qualsevol enquesta, afavoreix els biaixos, atès que es demana una concreció molt elevada a partir de la condensació d'una multitud d'usos que, igual que ens passa als investigadors, els individus han de decidir com sintetitzar –amb la diferència que les seves decisions es prenen amb pocs segons, de manera forçadament menys reflexiva. Sembla lògic imaginar que, així les coses, es produeix una certa tendència a "resumir" la informació tot esbiaixant-la en funció de la pròpia llengua d'identificació simbòlica (que no té per què ser la sistemàticament emprada), la llengua d'ús familiar, o la llengua que s'interpreta com la "ben vista" en el context de l'entrevista.

Centrem-nos, per tant, en les variables sobre llengua habitual construïda. La principal diferència entre les variables que surten d'una i altra base de dades és que a l'Enquesta als joves de Catalunya la situació que s'hi dibuixa és més simètrica en el pes de catalanoparlants i castellanoparlants, si bé en el cas dels catalanoparlants hi ha

major tendència a usar sobretot o exclusivament el català (23,5% per el 18,5% dels castellanoparlants exclusius o gairebé exclusius). En canvi, a la base de dades d'usos lingüístics, si bé s'hi detecta la mateixa tendència a la major exclusivitat entre els catalanoparlants (una tendència molt més accentuada en la llengua habitual declarada), es diferencia de l'anterior en què hi trobem un major pes estadístic de la població castellanoparlant (44,4%, davant del 37,9% de catalanoparlants).

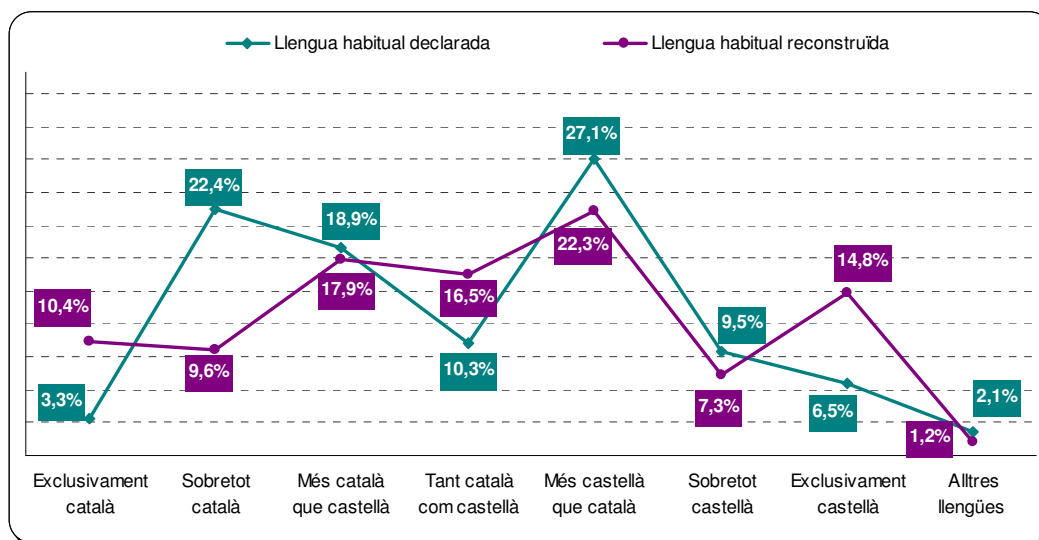
Les diferències es poden explicar, més que per canvis significatius en l'any transcorregut entre una i altra, o per la diferència en el segment poblacional representat (el perfil lingüístic dels joves de 30 a 34 anys més aviat neutralitza que accentua la distància entre catalanoparlants i castellanoparlants), per les particularitats en els dissenys de les mostres respectives. En aquest sentit, la dada ens serveix per assumir que els resultats descriptius d'aquestes enquestes sempre s'han de prendre amb certa cautela, sobretot pel que fa a canvis percentuals poc accentuats. Les dades resultants dels freqüencials descriptius són aproximacions a la realitat que poden ser el resultat de multitud de contingències –fins i tot més enllà del que s'apunta en els marges d'error estadístic. En el nostre cas, veurem com en molt bona mesura les diferències es deuen en la composició en termes de procedència geogràfica pròpia i familiar dels entrevistats¹². **Les dades són més fiables, en canvi, en l'anàlisi de les relacions existents entre variables de la pròpia base de dades. Les tendències que s'hi dibuixen aporten informació de major solidesa sobre les tendències sociolingüístiques dels diferents perfils poblacionals –més enllà que la precisió estadística del volum real d'aquests perfils sigui aproximada.**

En qualsevol cas, les dades semblen apuntar que, entre els joves, les asimetries entre el volum de catalanoparlants i castellanoparlants no són altes –si bé és possible que hi hagi més volum de castellanoparlants. Entre els castellanoparlants, sembla apuntar-se una major tendència a la hibridació que no pas entre els catalanoparlants. Aquesta segona dada resulta especialment significativa, perquè sembla anar en contra de les opinions socialment més esteses, que defensen que la penetració del castellà entre els joves catalanoparlants és major que no la situació inversa¹³. En els capítols subsegüents, veurem com l'estudi qualitatiu, mitjançant la identificació dels diversos perfils de parlants, ens porta a conclusions semblants que deixen entreveure una actitud molt estesa i transversal en tota la societat catalana de procurar per un major ús del català. En qualsevol cas, val a dir que amb una observació més detinguda de les dades quantitatives, podem identificar un nou matís de rellevància.

¹² És una diferència que en part s'explica per transformacions demogràfiques, ja que el creixement de població de procedència estrangera ha estat notable durant la primera dècada del nou segle, però també, com veurem, a qüestions més contingents i poc controlables en la construcció de la mostra.

¹³ El cert és, com anirem veient, que aquesta penetració major del castellà és identificable en algunes pràctiques i hàbits socials –com ara certs usos d'Internet–, i possiblement també en alguns camps socials sobre els quals no tenim informació –per exemple, els usos lingüístics dins de l'univers juvenil que és la nit–, però no és una afirmació que es pugi fer sense aquesta sèrie de matisos afegits.

Gràfic 2.4. Llengua habitual declarada i llengua habitual reconstruïda. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

És cert que, com veiem al Gràfic 2.4, si centrem l'atenció en els joves que parlen exclusivament català o exclusivament castellà, el percentatge dels castellanoparlants exclusius (i el percentatge sobre el pes de les tres categories de castellanoparlants) sí és major que el dels catalanoparlants exclusius. Però si aparquem els grups respectius de persones totalment blindades a la hibridació lingüística, veiem que els castellanoparlants manifesten una major tendència a la hibridació. Finalment, el volum dels que parlen tant català com castellà –o joves amb usos híbrids parells– el trobem, en totes dues bases de dades, al voltant del 15% del total dels joves.

Un cop justificades les variables de llengua habitual emprades en l'anàlisi, ens detenim, a continuació, en l'anàlisi de les característiques estructurals que perfilen quins joves trobem en cada posició quant a la llengua habitual emprada. Tot aprofitant el fet de tenir la mateixa variable en dues bases de dades diferents, observarem les coincidències, divergències i anàlisis singulars que ens ofereixen els creuaments en una i altra base de dades (Taules 1.1 i 2.4 de l'annex I).

Fixem-nos, primerament, en les diferències segons el sexe i els grups d'edat dels joves. Les dades de l'EJC02 mostren una lleugera major disposició femenina a emprar el català, cosa que, en canvi, no queda reflectida a les dades de l'EULC03, la qual cosa ens fa pensar que no és quelcom significatiu. Pel que fa a l'edat, tant a una com altra enquesta s'observa entre els més joves (15 a 19 anys) un major volum de castellanoparlants, en general, i de castellanoparlants aguts, en particular (a l'EULC03, per exemple, els adolescents mostren un 26% de castellanoparlants aguts, quan la mitjana és del 22%).

Pel que fa a l'origen personal i familiar dels entrevistats, en termes general, les dades són força coincidents entre 2002 i 2003, en el sentit que hi ha una fortíssima relació entre tenir els pares nascuts a Catalunya o fora de Catalunya i ser catalanoparlant o castellanoparlant, respectivament. La situació és gairebé simètrica, però invertida, quant a ús del català i castellà en aquests dos col·lectius, però és una mica superior la penetració del català en els usos dels joves amb pares nascuts fora de Catalunya, que el castellà en els usos dels joves amb pares nascuts a Catalunya. La penetració del català entre els joves nascuts fora de Catalunya amb pares també nascuts fora de Catalunya és, en canvi, molt inferior: segons les dades de l'EULC03, entre els joves nascuts a la resta d'Espanya (i amb pares de la resta d'Espanya), els que parlen tant o més català que castellà no arriba al 20%. Pel que fa a la població d'origen estranger, l'ús del castellà és molt més habitual que el del català, sobretot, però no exclusivament, entre la població d'origen llatinoamericà. Només el 12,8% parlen tant o més català que castellà. Val a dir, en tot cas, que en aquests dos col·lectius el fet de no saber quants anys fa que resideixen a Catalunya ens obliga a ser prudents amb les conclusions que en traiem.

Més enllà d'aquesta tendència general, hi ha diferències particulars entre una i altra base de dades: el perfil dels *tots tres nascuts a la resta d'Espanya* (els pares i l'entrevistat) mostra, en el cas de l'EULC03, una penetració del català particularment baixa (més del 80% són castellanoparlants). Les del 2003 semblen més fiables ja que reuneixen un major nombre de casos. De fet, l'existència d'aquest contingent, sumat al de població on *almenys 2 dels tres són d'origen estranger* –en total, 188 casos, davant dels 88 casos de les dades de 2002– i el major percentatge de joves amb pares nascuts a Catalunya el 2002, explica en una molt bona part el major pes de la població castellanoparlant a les dades de l'EULC03. També al 2003 sembla haver-hi major penetració del castellà entre els descendents de pares nascuts a Catalunya, i entre els catalanoparlants amb un dels dos pares catalans, però en canvi els resultats no són tan evidents entre els joves nascuts a Catalunya amb els dos pares nascuts a fora.

Pel que fa a la variable relativa a la densitat lingüística municipal, observem la mateixa potència explicativa que té la relativa als orígens. A totes dues bases de dades, el perfil lingüístic dels joves canvia espectacularment en funció de si viuen a municipis amb alta densitat de català (prop del 70% de catalanoparlants, on la majoria d'ells són *catalanoparlants aguts*) o baixa densitat del català (més del 60% els joves castellanoparlants, la majoria d'ells *castellanoparlants aguts*). En qualsevol cas, és major la penetració del català en aquests municipis amb baixa densitat del català, que el del castellà en els que tenen una alta densitat de català. Les ciutats amb densitat mitjana tenen, segons l'EJC02, una distribució equilibrada de catalanoparlants i castellanoparlants (amb una tendència a la concentració en les categories híbrides), mentre que en les dades de l'EULC03, tot i la mateixa major tendència a les categories híbrides, dominen els usos en castellà.

Les dades relatives a la mida dels municipis reproduïen, de forma una mica menys accentuada, la mateixa tendència. Als municipis més petits hi pesen més els joves catalanoparlants; als municipis mitjans, la situació és equilibrada; als municipis grans, hi ha més joves castellanoparlants, i a Barcelona ciutat, també hi pesa més el castellà que el català, si bé de forma menys accentuada que en els municipis de més de 50 mil habitants. A més, a Barcelona és on les tres categories híbrides tenen més pes. Tot apunta a què la mida del municipi és una variable en bona mesura espúria, és a dir, un indicador indirecte de la rellevància dels entorns lingüístics comunitaris –que, tot i que de manera indirecta, són més clarament interpel·lats a través de la variable de densitats lingüístiques.

Aturem-nos ara en el creuament segons la situació familiar. El que observem en les dades dels 2002 i les del 2003 és diferent. El contrast entre les diferents categories és menor a l'EULC03. Possiblement té a veure, si més no en part, amb el fet que afegir la població de 30 a 34 anys desdibuixa els perfils que trobem en les dades del 2002, on els emancipats i els que han fet una unitat familiar pròpia són només els que ho fan abans dels 30 anys. A l'EJC02, sobre una població de 15 a 29 anys, veiem com entre els joves emancipats que conviuen amb fills propis la penetració del castellà és força superior a la mitjana i com, per contra, entre els joves que conviuen amb “horizontals” la penetració del català és superior a la mitjana.

Si atenem al nivell d'estudis, el volum de joves catalanoparlants o castellanoparlants divergeix també de forma més que notable. Més del 50% dels que han assolit estudis universitaris (54% a l'EULC03; 57,9% a l'EJC02) són catalanoparlants, i n'hi ha més d'aguts que d'híbrids. En canvi, poc més de la quarta part són castellanoparlants, i la majoria d'ells són híbrids. En canvi, la situació dels que només han assolit el estudis bàsics (o menys), és la inversa, amb una proporció d'entre el 57% i el 70% de castellanoparlants (segons si la font és una o altra base de dades), la majoria d'ells castellanoparlants aguts. A l'EJC02 observem com, els que han assolit estudis post obligatoris (i no estan estudiant a la universitat) hi ha una proporció similar de catalanoparlants i castellanoparlants (al voltant del 42% en tots dos casos), i també una proporció major d'híbrids entre els castellanoparlants. Finalment, entre els estudiants universitaris sense el títol assolit hi dominen, com entre els titulats, els catalanoparlants, si bé la intensitat de la penetració global del català és menor. Com veurem als capítols 3 i 5, l'anàlisi de la mostra qualitativa ens proporciona una explicació plausible d'aquesta diferència, això és, que bona part de les mudes lingüístiques de castellanoparlants al català es produeixen precisament a la universitat o en el moment d'ingrés al mercat laboral. Per tant, no és sorprenent que entre els titulats universitaris ja actius al mercat laboral hi trobem una major penetració del català.

Finalment, el grup dels joves amb estudis obligatoris o post tenen un perfil lingüístic similar al de la mitjana poblacional.

A la base de dades de l'EJC02 trobem encara dues variables addicionals de gran interès. Ens referim a la situació activa (amb variables de major solidesa que les de l'EULC03) i al nivell d'instrucció dels pares. En relació a la situació activa, els grups de joves on la presència de catalanoparlants és superior a la de castellanoparlants són tres: el dels joves que només estudien, el dels que estudien i treballen, i el dels que treballen en jornada completa amb un treball d'elevada qualificació. En tots tres casos, veiem que el volum de catalanoparlants voreja el 50% i que entre els castellanoparlants els híbrids superen els aguts. En canvi, entre els joves inactius i aturats, i entre els que treballen a jornada completa en feines de baixa qualificació, el volum de castellanoparlants és superior (al voltant del 50%). Entre els joves que no estudien i treballen en jornades parcials o en situacions de major precarietat laboral, el perfil lingüístic no està tan clarament definit.

Finalment, el nivell d'instrucció dels pares apareix també com una variable vinculada clarament al perfil lingüístic dels joves. Com més alt és el perfil instructiu dels pares major és tant el percentatge de joves catalanoparlants com la proporció de castellanoparlants híbrids respecte el total de castellanoparlants. Així, entre els fills de pares que cap dels dos té més estudis que la formació professional de primer grau, més del 50% són castellanoparlants, en contrast amb el que passa entre els joves que tenen almenys un pare amb estudis universitaris, dos terços dels quals són catalanoparlants. Cal matisar, però, que el fet que les proporcions de pares amb estudis universitaris sigui molt menor que la de pares sense estudis post (més enllà del FP1) fa que, a nivell de volums poblacionals, el nombre total de joves catalanoparlants amb pares universitaris sigui menor que el de joves catalanoparlants amb pares sense estudis universitaris. És a dir, que tot i que la gran majoria de joves amb pares universitaris són catalanoparlants, la majoria de joves catalanoparlants no tenen pares amb estudis universitaris –igual que passa amb els joves castellanoparlants.

2.2. Llengua d'origen

L'apartat anterior, referent a la llengua d'ús habitual, és només el primer dels punts cardinals dels usos lingüístics. És cert que la llengua habitual és, segurament, el pal de paller de l'anàlisi, atès que és indicativa com cap altra dada de la llengua que es parla a nivell social. Amb tot, és obvi que una anàlisi com la que proposem no pot pivotar-hi en exclusiva. El segon dels punts cardinals –també el segon en importància– és el que fa referència a la llengua que es parla originalment. Al llarg de l'estudi qualitatiu veurem també que cal tenir en compte la llengua d'origen si volem aconseguir d'identificar uns perfils de parlants que siguin coherents. La llengua d'origen, en aquest sentit, marca un punt d'inici de les trajectòries que els parlants tenen molt en compte a l'hora d'organitzar els seus usos lingüístics encara que aquests canviïn substancialment al llarg de la vida. A l'EJC02 no hi ha referències a aquest segon punt, excepte la referència, un xic massa indirecta, a la llengua parlada amb la família –ens hi referirem més endavant. En canvi, l'EULC03 ens permet construir-la per dues vies

diferents. En primer lloc, mitjançant la variable que respon a la pregunta feta als entrevistats sobre quina va ser la seva llengua inicial. En segon lloc, a través d'una reconstrucció de la variable d'origen a partir de les variables sobre la llengua que pare i mare empraven amb l'entrevistat. La Taula 2.1 ens mostra com, de fet, una i altra variable coincideixen en un 90% dels casos.

Taula 2.1. Muda lingüística de llengua d'origen a llengua inicial. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Muda lingüística llengua origen a llengua inicial		
De llengua d'origen...	...a llengua inicial	%
Més català que castellà*...	...a més català que castellà	34,9
Més català que castellà...	...a tant català com castellà	0,9
Més català que castellà...	...a més castellà que català	0,7
Tant català com castellà...	...a més català que castellà	1,6
Tant català com castellà...	...a tant català com castellà	2,6
Tant català com castellà...	...a més castellà que català	1,3
Més castellà que català...	...a més català que castellà	1,1
Més castellà que català...	...a tant català com castellà	0,9
Més castellà que català...	...a més castellà que català	52,5
Altres llengües...		3,4

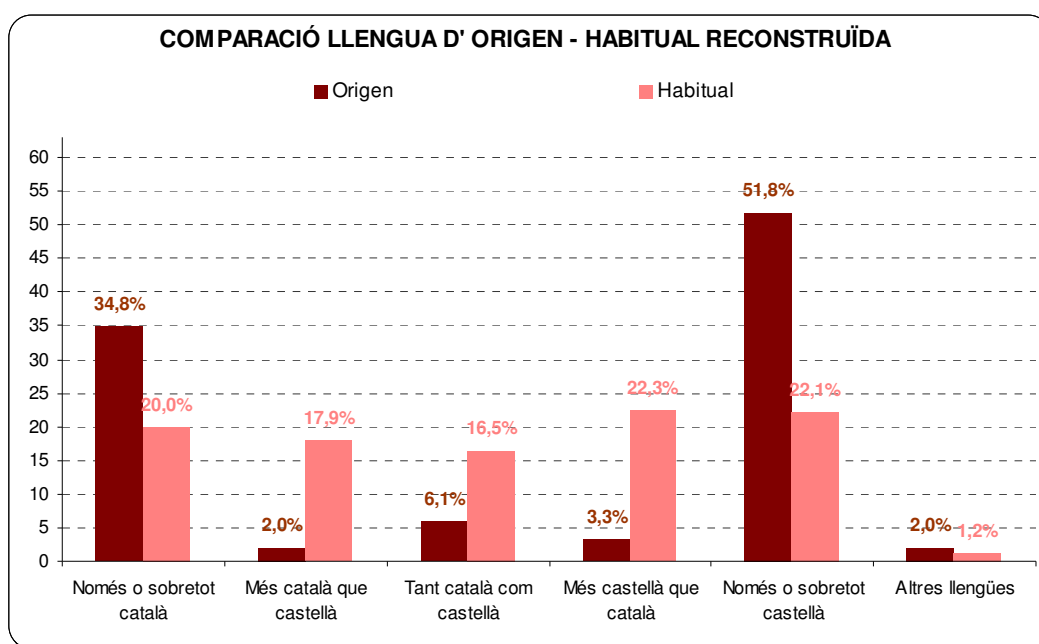
* Les categories *mes català que castellà* i *més castellà que català* integren els casos en què els joves parlen exclusivament català o castellà respectivament.

Quins són els punts forts i els punts febles de prendre una o altra llengua com a opció? A nivell hipotètic, semblaria que les desviacions d'una i altra variable poden tenir explicacions diferents. En el cas de la llengua d'origen, és possible que estiguem ponderant a l'alça la llengua dels pares quan és possible que, sobretot un d'ells, no hagi estat una figura principal durant el procés de socialització primària – per exemple en el cas de pares separats des d'una edat del fill molt primerenca. Les comprovacions estadístiques que hem fet, malgrat tot, no indiquen que aquesta desviació sigui estadísticament significativa. En canvi, pot haver-hi força casos d'infants que assenyalin que la seva llengua inicial és diferent que la llengua emprada a la seva llar pel fet que sigui la llengua més present en determinats contextos de gran rellevància durant el procés de socialització primària. Ens referim, principalment, a què en els casos de nens que des d'abans dels dos anys hagin estat educats, formalment o informal, en escoles bressol o amb cuidadores que tenien com a llengua d'ús una diferent a la dels pares. De fet, la taula de la pàgina 135 de l'estudi previs sobre l'EULC03 (Torres, J. (coord.), 2005) pot ser interpretada en aquests termes. En aquesta taula la principal divergència en els resultats entre llengua inicial i llengua d'origen (llengua parlada pels pares al fill) la trobem en el grup dels joves de 15 a 19 anys, on la llengua inicial catalana supera significativament la llengua d'origen catalana. Som del parer que això pot estar explicant precisament l'extensió progressiva de l'educació entre els 0 i els 3 anys, en la que el català és la llengua vehicular. De fet, a l'estudi qualitatiu sorgeixen casos sovintejats de

nens que adopten la llengua dominant del seu entorn (diferent de la familiar) en el moment de socialització escolar primerenca. Per bé que tenim casos que van en tots dos sentits, són més freqüents els de castellanoparlants residents en zones d'alta densitat catalanoparlant. Els casos que tenim de catalanoparlants recuperen el català quan són més grans i poden estar inclinats a mantenir que el català és la seva llengua inicial.

En conseqüència, hem considerat més oportú emprar com a variable de referència la llengua d'origen, que sembla remetre de manera una mica més fiable a la llengua emprada a la llar domèstica –més enllà que l'individu pugui considerar que l'aprenentatge escolar d'una altra llengua ha estat tant o més significatiu que aquest.

Gràfic 2.5. Comparació entre llengua d'origen i llengua habitual reconstruïda. EULC03. Joves de 15 a 34 anys

El 2003 la desproporció de joves que tenen com a llengua d'origen el català o el castellà (en tots dos casos, gairebé tots empen exclusivament una o altra llengua) és considerable; poc més d'un terç dels joves empen només el català (34,8%), mentre que els que usen només el castellà són més de la meitat (51,8%). Els casos híbrids són minoritaris (11,4%, dels quals la meitat són híbrids parells). La diferència dels que usen només català o només castellà és, per tant, del 17%. La xifra contrasta amb el 7% de diferencial entre els que tenen català i castellà com a llengües habituals en la mateixa base de dades.

¿Hi ha alguna diferència remarcable entre els perfils sociodemogràfics dels catalanoparlants i castellanoparlants d'origen, en comparació amb els perfils ja vistos de parladors habituals? Les taules 1.4 de l'annex I permeten respondre aquesta

pregunta. Malgrat que la tendència que vincula catalanoparlants i castellanoparlants amb les diferents categories de les variables estructurals no difereix, a grans trets, de la que hem vist en el cas de la llengua habitual, hi ha diferències tant en la intensitat de les correlacions com, en alguns casos, en les dinàmiques que mostren les dades. Com veiem al gràfic 2.5, en termes generals les dades reflecteixen de manera força sistemàtica uns usos més aguts en la llengua d'origen que en la llengua habitual, on, per tant, les pràctiques híbrides tenen un pes molt més gran. Si comparem el comportament d'ambdues variables segons posicions estructurals, observem en primer lloc, que mentre en la llengua habitual declarada hi ha una forta continuïtat en les proporcions de cada grup lingüístic en els diferents grups d'edat, en la llengua d'origen apareix una discontinuïtat entre els grups de joves que tenen menys de 25 anys i els de més de 25 anys. Entre els menors de 25 anys la diferència entre catalanoparlants i castellanoparlants és molt menor que entre els que superen aquesta edat (10 punts més de castellanoparlants d'origen entre els més joves, per 20 punts més entre els majors de 25 anys). Més enllà de la rellevància descriptiva de la dada (potencialment sensible a contingències en l'establiment de la mostra), és interessant comprovar que això apunta a una major penetració del català entre els joves de major edat, ja que, tot partint d'una menor proporció d'ús del català (llengua d'origen), trobem un punt d'arribada equilibrat (llengua habitual). Al llarg de l'estudi anirem mostrant indicis sobre com aquest contrast ens mostra, amb tota probabilitat, un doble procés: un *efecte generació* en el canvi de la llengua d'origen, en favor d'un ús creixent del català, i un *efecte edat* que comporta una progressiva major penetració del català conforme el jove fa anys.

En relació a la situació ocupacional, la tendència a la hibridació no afecta de manera igual totes les categories ocupacionals. Entre estudiants i joves que ni estudien ni treballen la tendència a la major hibridació és força simètrica entre catalanoparlants i castellanoparlants. En canvi, en les diferents categories ocupacionals, observem que els treballadors amb major nivell d'estudis la hibridació entre els castellanoparlants és enorme (del 38,9% de castellanoparlants aguts d'origen passem al 8,4% en la llengua habitual; gairebé 5 vegades menys), i, en canvi, entre els catalanoparlants aguts és molt menor (del 45,7% de catalanoparlants aguts al 32,9%). Conforme descendim en el nivell d'estudis dels ocupats, la tendència s'inverteix de manera que entre els ocupats amb estudis primaris com a màxim la hibridació és proporcionalment molt més alt en els catalanoparlants aguts (que passen del 21,8% dels catalanoparlants d'origen al 8,0% dels catalanoparlants habituals), tot i que percentualment també és molt elevat entre els castellanoparlants (del 66,1% al 37,9%). Quan analitzem les experiències de la multitud de persones que duen a terme mudes de llengua en incorporar-se al mercat laboral, ja veurem com les experiències dels perfils ocupacionals més alts confirmen el pes important que el català té en els corresponents sectors professionals.

El nivell i la continuïtat en els estudis en mostren com, més enllà de l'increment de la hibridació, la penetració del català és major en la llengua habitual que en la llengua

d'origen en els joves amb estudis universitaris i també, tot i que en menor mesura, entre els que tenen estudis universitaris acabats. En tots dos casos (especialment en el primer) tot apunta a grups significatius de joves que muden lingüísticament de castellanoparlants d'origen a usos híbrids amb tanta o més presència del català que del castellà. Ja veurem com en la mostra qualitativa aquests perfils tenen un pes important.

D'altra banda, si la simetria caracteritza la penetració relativa del català i del castellà en la comparativa *llengua habitual-llengua d'origen* entre els joves amb pares nascuts a Catalunya, no passa el mateix en la resta de categories, en què la penetració relativa és asimètric. En gairebé tots els casos, l'asimetria correspon a una major penetració del català en la llengua habitual, tendència especialment destacada entre els joves nascuts Catalunya amb pares nascuts a la resta d'Espanya (del 93,0% de castellanoparlants aguts d'origen el percentatge es redueix a només el 33,7% en la llengua habitual). La tendència asimètrica favorable a la major penetració del català en la llengua habitual no és tant accentuada ni entre els joves nascuts a Catalunya amb només un pare nascut a Catalunya, ni entre els joves nascuts, ells i els pares, a la resta d'Espanya, ni tampoc entre el reduït grup dels joves en què la majoria del nucli familiar és nascut a l'estranger. En aquests dos darrers casos, la tendència a la hibridació comporta en molts pocs casos un nivell d'ús del català on aquest té tanta o més presència que el castellà.

Especialment rellevant és la dada relativa a la densitat lingüística dels municipis de residència, perquè ens permet aproximar-nos de manera fiable (ni que sigui de forma indirecta) a l'efecte que tenen els entorns lingüístics en la penetració d'una o altra llengua. Als capítols 3 i 5 ja veurem com aquesta variable determina en gran mesura els diversos perfils de parlants. En aquest sentit, la comparació llengua d'origen-llengua habitual en cada un dels entorns mostra tendències diferenciades. En els municipis amb baixa densitat de català, la hibridació és molt alta tant entre castellanoparlants com entre la minoria dels catalanoparlants, però proporcionalment afecta una mica més aquests darrers. En canvi, en els municipis de densitat mitjana, on el volum de castellanoparlants d'origen és major que el de catalanoparlants, la tendència a la hibridació manté la major presència del castellà en la llengua habitual, però la penetració del català és un xic major que la del castellà respecte la llengua d'origen. Finalment, en els municipis amb alta densitat del català, l'efecte d'hibridació és molt major entre la minoria dels castellanoparlants. Per tant, les dades ens permeten esbossar ja com l'efecte de la densitat lingüística de l'entorn és molt significativa, i afecta sistemàticament la llengua en situació minoritzada, que en l'efecte global de major hibridació, perd penetració en els principals usos quotidians. Dins d'aquesta tendència general, també sembla apuntar com la capacitat general de penetració i/o de resistència (en funció de si els entorns suposen estar en minoria lingüística o no) del català és una mica superior a la del castellà.

La variable que integra llengua d'origen i llengua habitual ens permet incidir amb major precisió en el que acabem d'apuntar. És una variable en què categoritzem els casos de manteniment i de canvi lingüístic entre llengua d'origen i llengua d'ús habitual. Com explicarem més detalladament a l'inici del següent capítol, a aquesta mena de variables els diem variables de muda lingüística, perquè ens permeten aprofundir en els perfils dels que muden –i dels que no muden– lingüísticament, més enllà de les intuïcions interpretatives que es deriven de l'anàlisi comparada de les dues variables lingüístiques que es fusionen¹⁴ –que és el que hem desenvolupat prèviament.

Taula 2.2. Muda lingüística de llengua d'origen a llengua habitual. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Muda lingüística de llengua d'origen a llengua habitual reconstruïda		
De llengua d'origen...	...a llengua habitual	%
Més català que castellà*...	...a més català que castellà	18,1
Només català...	...a més català que castellà	13,3
Més català que castellà...	...a tant català com castellà	4,2
Més català que castellà...	...a més castellà que català	1,2
Tant català com castellà...	...a més català que castellà	2,3
Tant català com castellà...	...a tant català com castellà	1,9
Tant català com castellà...	...a més castellà que català	1,9
Més castellà que català...	...a més català que castellà	4,8
Més castellà que català...	...a tant català com castellà	10,3
Només castellà...	...a més castellà que català	17,6
Més castellà que català**...	...a més castellà que català	22
Altres llengües...		2,4

* Les categories més català que castellà i més castellà que català integren els casos en què els joves parlen exclusivament català o castellà respectivament. En aquesta categoria, però, hi ha una excepció: són els casos recollits en la categoria següent, que tractem diferenciadament perquè ens mostra el grup dels que parlen més català que castellà d'origen i que han patit una muda poc intensa cap el castellà.

**Excepte els casos recollits en la categoria prèvia, que tractem diferenciadament perquè ens mostra el grup dels que parlen més català que castellà d'origen i que han patit una muda poc intensa cap el castellà.

La Taula 2.2, que analitza aquesta nova variable, ens mostra com els nivells de muda lingüística entre llengua d'origen i llengua habitual són molt elevats (només el 44,4% dels joves mantenen la mateixa categoria que tenen en origen), i bàsicament fan referència, com ja hem apuntat repetidament, no a canvis radicals sinó a una major

¹⁴ Diem que són intuïcions interpretatives, més que concloents, perquè la comparació entre les diferents categories de llengua d'origen i de llengua habitual no ens asseguruen que aquells que trobem, respectivament, en els mateixos nínxols categòrics en una i altre –per exemple, catalanoparlants aguts– siguin els mateixos individus. L'anàlisi comparada parteix d'una premissa que, si bé es compleix en bona part dels casos, ni és segura, ni és sistemàtica: la idea que les fluctuacions entre llengua d'origen i llengua habitual són les esperables en un context de muda lingüística de mínims. Així, si el percentatge de catalanoparlants aguts en llengua original és igual que la suma de catalanoparlants aguts i híbrids en la llengua habitual, tendirem a interpretar que el desplaçament que s'ha donat és de catalanoparlants aguts originals a catalanoparlants híbrids habituals, tot i que el cert és que s'hi podien estar interpretant altres fenòmens més extrems de mudes lingüístiques entre catalanoparlants i castellanoparlants. Les variables de muda lingüística permeten no haver de caure en aquestes sobreinterpretacions en l'anàlisi dels fluxos d'ús lingüístic

tendència a la hibridació en els usos lingüístics. Aquesta hibridació té les següents característiques: a) és sobretot una hibridació de baixa intensitat (el desplaçament majoritari és de les posicions lingüístiques agudes a les híbrides, però hi domina la mateixa llengua¹⁵); b) no és una hibridació simètrica, sinó que la penetració relativa del català entre els castellanoparlants d'origen és superior a la penetració del castellà entre els catalanoparlants d'origen (s'hibriden la meitat dels catalanoparlants, i dos terços dels castellanoparlants); i c) aquesta asimetria és especialment notable entre els casos en què el canvi lingüístic és més accentuat; davant del 27,9% de castellanoparlants d'origen que usen habitualment tant o més català que castellà, el percentatge de catalanoparlants d'origen que usen habitualment tant o més castellà és la meitat (14,6%).

En l'aprofundiment en els perfils estructurals dels que muden i dels que no muden, emprem una versió simplificada de la variable anterior, reduïda a 4 categories, on els canvis de menor intensitat (de només català a més català que castellà, i de només castellà a més castellà que català) no són considerades mudes, i on les mudes de major intensitat dels catalanoparlants d'origen i dels castellanoparlants d'origen s'integren en només dues categories. Les taules resultants (taules 1.5 de l'annex I) refermen bàsicament les conclusions a què ja havíem arribat prèviament. Amb tot, s'hi apunten nous matisos a considerar. En primer lloc, tot i no ser espectacular, les dades reflecteixen com entre les noies castellanoparlants les mudes agudes són proporcionalment superiors que entre els nois (30,4% entre les noies castellanoparlants agudes d'origen, 24,9% entre els nois). Detectem, per tant, una diferència de gènere que caldria indagar si reflecteix una disposició lingüística diferent entre homes i dones, o senzillament és el reflex d'uns itineraris formatius i professionals que tendeixen a situar més noies que nois en contextos amb una forta presència del català (universitat, feines en el sector serveis, etc.). La feblesa del contrast semblaria apuntar a la segona de les hipòtesis, tenint en compte també que no hem sabut detectar en el qualitatiu altra cosa que algunes impressions generals per part dels entrevistats a efectes que les noies tenen una major predisposició a parlar català.

En relació a les diferència d'edat, hi trobem també una dada interessant. La menor penetració del català en els usos habituals dels joves s'explica en bona mesura pel fet que trobem menys joves menors de 25 anys (i, especialment, menors de 20 anys) que des d'una posició castellanoparlant aguda d'origen mudin al català (ho fan el 18,5% dels de 15 a 19 anys, davant del 34,1% dels 25 als 29 anys). Tot apunta que això reflecteix sobretot l'impacte que té en una part dels joves castellanoparlants l'entrada a la universitat o en certs sectors professionals a favor de l'assumpció del català com a llengua habitual; d'aquí l'afirmació que ens trobem davant d'un efecte edat que es reproduirà sistemàticament conforme els joves compleixin més edat, i no d'un efecte

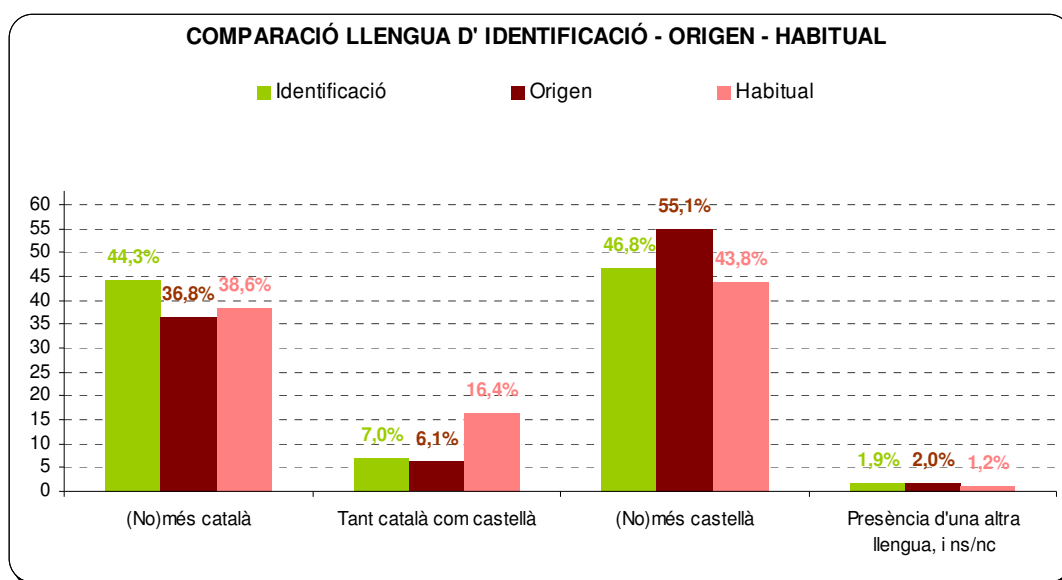
¹⁵ Aquesta primera característica és la que ens referma en la idea que la *muda lingüística de mínims*, exposada en el peu de pàgina anterior, és la que explica el major nombre de canvis lingüístics.

generació. D'altra banda, és interessant també referir-nos a un detall perceptible entre els joves de menys estatus en termes formatius i ocupacionals: en tots dos casos havíem comprovat que la penetració del castellà entre els catalanoparlants d'origen era més forta (però no molt més forta) que la del català entre els castellanoparlants d'origen. Les dades ratifiquen aquesta impressió i aporten un nou matís: un percentatge molt voluminós dels joves d'origen bilingüe en aquestes situacions formatives o ocupacionals de baix estatus passen a ser (no)més castellanoparlants (al voltant de dos terços). En tot cas, al capítol 3 veurem com la distribució de perfils de mudes entre els parlants de diverses llengües que extraïem de l'estudi qualitatiu coincideix de forma molt clara amb els que es desprenen d'aquestes dades extretes a partir del càlcul estadístic. Resumidament: la major part de mudaires del castellà al català es troben entre el segment universitari, les mudes dels quals són reforçades per la integració al mercat laboral, que també genera força mudes en tots els perfils, la qual cosa explica el contrast d'usos lingüístics entre els joves de més i menys edat.

2.3. Llengua d'identificació

Els dos punts cardinals anteriors, llengua habitual i llengua d'origen, fan referència a usos lingüístics objectius dels joves; un ens referència els usos quotidians del present i l'altre, en canvi, el primer entorn lingüístic de referència, el familiar. El tercer eix cardinal, que tractarem en aquest apartat, aborda la dimensió subjectiva de l'apropiació que els individus fan de la llengua: quina és la llengua que senten com a pròpia. Lògicament, és d'esperar que el grau de coincidència entre l'ús lingüístic i la llengua amb què s'identifiquen sigui molt alt, però això no obstant són variables que fan emergir adhesions lingüístiques d'ordre diferent.

Gràfic 2.6. Comparació entre llengua d'identificació, llengua d'origen i llengua habitual. EULC03. Joves de 15 a 34 anys

La comparativa recollida al Gràfic 2.6 mostra fins a quin punt les variables ens parlen d'adhesions diferents. L'equilibri entre identificats amb el català (44,3%) i amb el castellà (46,8%) és molt pronunciat, molt més del que ho són les diferències en la llengua d'origen (gairebé 20 punts favorables al castellà) o d'ús habitual (més de 5 punts de diferència tot i reforçar les categories monolingües¹⁶).

Els creuaments que observem a la Taula 2.3 ajuden a entreveure què explica aquesta major identificació que ús del català. En relació a la llengua d'origen, la pràctica totalitat dels joves catalanoparlants d'origen declaren identificar-se amb el català (97,6%), mentre que el percentatge baixa al 81,8% en el cas dels castellanoparlants identificats amb el castellà. Més espectacular encara és la situació de la minoria dels usuaris híbrids parells d'origen: més de la meitat s'identifiquen amb el català (52,5%), i només un 16,2% amb el castellà. En observar la llengua habitual, veiem com la lògica de la no coincidència difereix, atès que aquí ús lingüístic i identificació també difereixen, però de forma molt més simètrica en les mudes al català i al castellà. En termes generals, però, sorprèn que la no coincidència se situï percentualment en nivells similars, i sigui també molt elevada en el cas dels usuaris habituals tant de català com del castellà (més del 80%, malgrat aquesta hibridació parella, s'identifiquen amb una o altra llengua). D'aquests resultats en podríem interpretar que, en els joves d'origen catalanoparlant (i, en menor mesura, en els híbrids parells) la identificació amb el català és elevada fins i tot en molts dels casos on hi ha una certa pèrdua en l'ús del català. En canvi, entre els joves d'origen castellanoparlant trobem un percentatge considerable de joves que adopten significativament el català en els seus usos habituals, i d'aquests, tant n'hi ha que se segueixen identificant prioritàriament amb el castellà com d'altres que s'identifiquen amb el català, llengua tant o més emprada quotidianament.

¹⁶ La categoria (no)més català i (no)més castellà integren, respectivament, tant formes agudes com híbrides d'ús d'aquestes llengües.

Taula 2.3. Llengua d'identificació segons la llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

	Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
	(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altra llengua i ns/nc	(No) més en Català	Tant català com castellà	(No) més en Castellà	Altra llengua i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
Total											
N= 1864	38,6	16,4	43,8	1,2	36,8	6,1	55,1	2,0	6,4	11,3	82,3
Llengua d'identificació											
(No)més català 44,3	91,3	39,1	6,1	-	97,6	52,5	9,5	-	1,6	4,6	53,1
Tant català com castellà 7,0	4,0	17,9	5,7	-	1,5	30,4	8,2	-	1,0	2,4	8,1
(No)més castellà 46,8	4,5	42,9	86,3	-	0,9	16,2	81,8	-	79,6	91,2	38,1
Altres llengües i ns/nc 1,9	0,2	0,0	1,9	-	0,0	1,0	0,5	-	17,8	1,8	0,6

Taula 2.4. Muda lingüística de llengua d'origen a llengua habitual segons llengua d'identificació. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

		Llengua d'identificació			
		(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües i ns/nc
Total	N=1864	44,3	7	46,8	1,9
Muda lingüística de llengua d'origen a llengua habitual					
Més català que castellà* a més català que castellà	31,34	70,11	3,43	0,07	-
Més català que castellà ja no més català que castellà	5,40	10,86	4,19	0,63	-
Tant català com castellà a més català que castellà	2,34	4,08	5,44	0,19	-
Tant català com castellà a tant català com castellà	1,90	1,92	11,59	0,50	-
Tant català com castellà a més castellà que català	1,89	1,25	9,52	1,42	-
Més castellà que català a no més castellà	15,11	9,23	38,76	17,74	-
Més castellà que català a més castellà que català	39,58	2,55	25,08	78,08	-
Altres llengües	2,44	0,00	1,99	1,37	-

* Les categories *més català que castellà* i *més castellà que català* integren els casos en què els joves parlen exclusivament català o castellà respectivament.

Efectivament, la Taula 2.4 no només ratifica l'anterior impressió, sinó que hi aporta major precisió estadística. Pràcticament tots els catalanoparlants d'origen i habituals, i una gran majoria dels castellanoparlants d'origen i habituals (92,3%¹⁷), tenen com a llengua d'identificació la que empren i empraven. En canvi, la situació és diferent entre aquells que han patit mudes lingüístiques intenses. Mentre que en el cas dels catalanoparlants d'origen, el 90% continuen identificant-se amb aquesta llengua malgrat emprar tant o

¹⁷ Els percentatges comentats en aquest paràgraf no coincideixen amb els de la Taula 2.4 perquè estan fets sobre el total de cada categoria de la muda lingüística, no de cada categoria de llengua d'identificació.

més català que castellà, els castellanoparlants d'origen que parlen habitualment tant o més castellà s'identifiquen majoritàriament amb el castellà només en el 55% dels casos. La resta, s'identifica tant o més amb el català que amb el castellà.

En el cas dels joves híbrids parells d'origen, la situació d'asimetria que afavoreix la identificació amb el català encara és més clara. Dels que es mantenen híbrids parells en els usos habituals, gairebé la meitat (45,7%) s'identifiquen amb el català, i només el 11,4% amb el castellà. Dels que han mutat a catalanoparlants habituals, el 77,3% s'identifiquen només amb el català, mentre que dels que han mutat a castellanoparlants habituals, només el 35,5% s'identifiquen exclusivament amb el castellà. Per tant, sembla evident que, malgrat que el pes de la llengua d'origen és fortament explicatiu, ho és especialment en el cas dels joves d'origen catalanoparlant, i, en canvi, ho és menys amb els joves d'origen castellanoparlant que han mutat al català amb certa intensitat. Finalment, entre els joves híbrids parells la identificació amb el català tendeix a ser elevada, sobretot si és una llengua que no perd presència en els usos habituals.

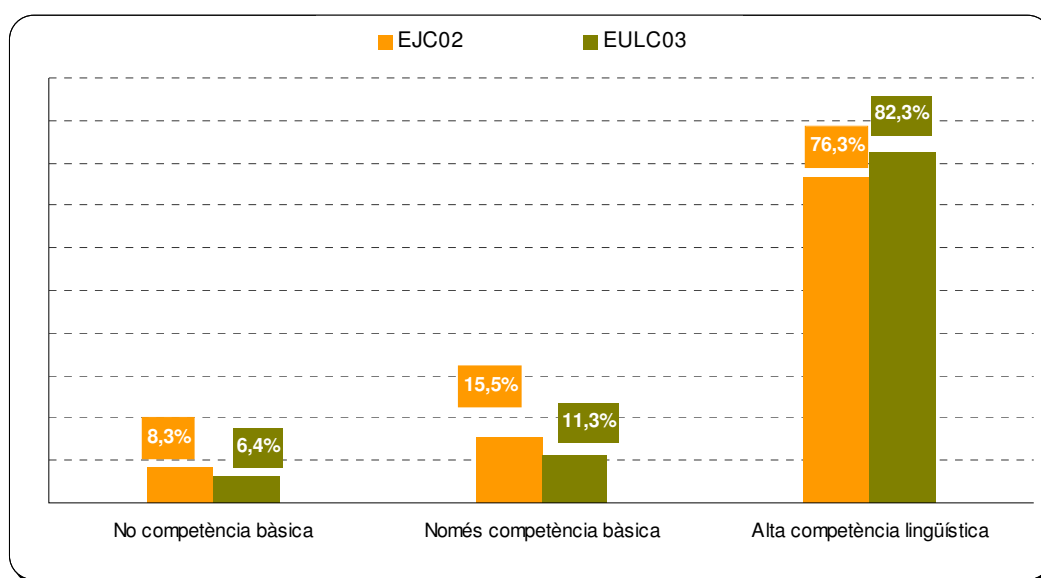
Per mirar d'aprofundir més en la congruència entre llengua d'ús i llengua d'identificació hem creat la variable *muda lingüística de llengua habitual a llengua d'identificació*, i l'hem creuada amb tot el bloc de variables estructurals (taules 1.6 de l'annex I), però la única dada significativa que aporten aquests creuaments és la que posa en evidència com la diferència entre llengua habitual i llengua d'identificació s'incrementa en aquelles categories on hi ha una divergència major entre llengua habitual i llengua original –precisament pel pes explicatiu de la llengua original. Probablement aquestes dades reflecteixen una qüestió que emergeix en determinats moments en l'estudi qualitatiu. Per bé que la qüestió de la llengua pròpia no s'hi tractava de manera específica, són habituals els moments en què informants castellanoparlants assenyalen explícitament la seva catalanitat i el fet que, com a llengua del país, el català és també “la seva” llengua. El tema surt com una qüestió de consens evident fins i tot en un grup en què els seus membres pràcticament no parlen mai el català. Això ens porta a pensar que la resposta a aquesta pregunta en una enquesta probablement no es regeix tant per criteris d'adhesió, sinó que els entrevistats l'interpreten com una manera de donar a entendre la llengua habitual o la llengua d'origen. L'indicador, per tant, expressa més aviat la proporció d'individus que se senten legitimats per fer constar formalment el fet que el català és la seva llengua.

2.4. Competència lingüística

El darrer dels punts cardinals és el que fa referència als coneixements lingüístics. En aquest cas, ens ha interessat aprofundir especialment en el nivell de competència lingüística en català que tenen els joves. Tant la base de dades del 2002 com la del 2003 ens aporten dades sobre aquesta competència, com veiem al Gràfic 2.7.

La manera d'aproximar-nos a la competència lingüística és diferent en un i altre cas. En tots dos casos no es mesura la competència lingüística de "fet" a través de proves, sinó que l'entrevistat s'autoavalua. A l'Enquesta d'usos, es demana l'individu que assenyali el seu nivell parlat de català, avaluant-lo entre el 0 i el 10; a l'EJC02, en canvi, es demana l'entrevistat que digui quina d'entre un seguit d'opcions reflecteix millor el seu nivell de perícia en català. En principi, tendiríem a dir que el nivell de precisió de la segona opció és major, en el sentit que l'autoavaluació numèrica pot variar molt segons com consideri cadascú, de manera subjectiva, què vol dir cada nota. Els criteris de l' EJC02 són, *a priori*, més fàcils de prendre com a indicadors objectius del nivell real de competències lingüístiques.

Gràfic 2.7. Competència lingüística en català. EJC02 i EULC03.

Malgrat això, i després de reduir les categories de la competència lingüística de l'EULC03 a tres categories (no competència bàsica per aquells que se suspenden; competència bàsica per aquells que es posen una nota d'entre 5 i 7; i alta competència per els que s'avaluen amb un 8, 9 o 10), els percentatges no varien massa entre una i altra base de dades. Aquells que es consideren poc competents o incompetents són el 6,4% a l'enquesta 2003, i el 8,3% a l'EJC02. Aquells que mostren una competència bàsica són el 11,3% a l'EULC03 i el 15,5% a l'EJC02. L'elevada coincidència ens permet validar els resultats de l'enquesta 2003 com a indicadors força fiables de la competència real en català, malgrat no ser el millor indicador possible.

Els creuaments que veiem a la Taula 2.5, que sorgeixen de la base d'usos lingüístics, ens aporten una informació de gran rellevància a l'hora de copsar qui són, a nivell d'usos lingüístics, els joves sense un alt nivell de competència lingüística en català. Així, veiem que gairebé 3 de cada 10 joves castellanoparlants d'origen no tenen una alta competència lingüística en català, i que 1 de cada 10 la tenen molt baixa. En

observar el creuament segons la llengua habitual, lògicament els percentatges s'accentuen: Més del 35% de castellanoparlants habituals no se senten altament competents amb català, i el 12,5% no se'n senten gens¹⁸. Una dada de poca rellevància estadística –en tractar-se d'un grup molt minoritari en la nostra mostra– és el que fa referència als joves que tenen com a llengua d'origen o habitual una llengua diferent al català o castellà: en aquests casos, més del 60% dels pocs joves entrevistats manifesten no tenir ni tan sols competència bàsica en l'ús del català. Tot i ser una dada que cal prendre amb molta cura, si més no és indicativa d'un element a considerar en les enquestes més recents, en què els percentatges de joves de procedència estrangera s'han incrementat notablement, tot produint un canvi significatiu en el panorama demogràfic, i de retruc lingüístic, del país

Taula 2.5. Competència lingüística autoavaluada en català segons la llengua habitual reconstruïda i la llengua d'origen. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen			
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) Més en Català	Tant català com castellà	(No) Més en Castellà	Altres llengües i ns/nc
Total	N= 1864	38,6	16,4	43,8	1,2	36,8	6,1	55,1	2,0
Competència lingüística autoavaluada en català									
No competència bàsica	6,4	0,3	0,3	12,5	-	0,2	0,0	9,2	-
Només competència bàsica	11,3	0,7	3,2	23,8	-	1,1	2,3	19,0	-
Alta competència lingüística	82,3	99,0	96,6	63,6	-	98,7	97,7	71,8	-

En aquest sentit, i en relació als creuaments de la variable sobre competència lingüística per les diferents variables independents sociodemogràfiques (taules 1.7 i 2.6 de l'annex I), els resultats fan evident que la procedència marca la manca de competència lingüística com cap altre qüestió. Gairebé la meitat dels joves on almenys els dos pares , o un pare i el jove, són nascuts fora d'Espanya, no parlen o els costa parlar català. Gairebé la meitat dels joves nascuts a la resta d'Espanya no parla el català amb fluïdesa i –el que és molt més significatiu– el percentatge només es redueix al 41,4% en el cas de joves nascuts a Catalunya de pares nascuts a la resta d'Espanya. Si en les categories prèvies a aquesta el fet de no conèixer els anys de residència a Catalunya no permeten anar massa més enllà de la constatació empírica de la falta de competència, la dada sobre aquesta categoria de nascuts a Catalunya és més significativa, i revela com, malgrat les polítiques de normalització lingüística, hi ha un col·lectiu de joves castellanoparlants amb un certs dèficits pel que fa a les competències adquirides en català.

¹⁸ Val a dir que aquest percentatge agrupa un grup considerable de joves d'origen llatinoamericà o d'altres procedències que ha adoptat el castellà com a llengua pròpia.

Els creuaments de la variable que aparella competència lingüística i ús del català, i que posteriorment hem creuat amb la nostra bateria de variables estructurals (taules 2.7 de l'annex I), revelen una informació més detallada d'aquest col·lectiu. Un terç dels joves catalans amb els 2 pares nascuts fora de Catalunya són castellanoparlants habituals; d'aquests la meitat no creu tenir una alta competència en català, i un terç d'aquesta meitat, es considera incompetent en català. Més enllà de la imprecisió ja apuntada de l'indicador de competència lingüística, la dada sembla reflectir l'existència, referida en el marc teòric, d'un grup significatiu de joves castellanoparlants amb un dèbil nivell de fluïdesa en l'ús del català, la qual cosa pot constituir un obstacle material en l'ús efectiu d'aquesta llengua i afavorir, de retruc, certes percepcions negatives i distanciaments simbòlics. Com era d'esperar, a la llum de les dades ja comentades, aquesta relació entre ús habitual del castellà i baixa o nul·la competència lingüística en català la trobem especialment accentuada entre els joves amb estatus laborals i acadèmics inferiors (entre el 25% i el 30%), i als municipis amb baixa densitat de presència del català (17,5%).

Més enllà d'això, també resulta interessant comprovar que hi ha diferències rellevants quant al volum de castellanoparlants habituals sense competència bàsica en català segons les edats. A partir dels 25 anys, la proporció augmenta significativament. És possible que, en part, això pugui tenir a veure amb alguns dèficits en la implementació de la política de normalització lingüística a les escoles en els anys en què els joves de més edat encara estaven en fase d'escolarització primària. Amb tot, sembla fàcil trobar una de les raons que ho explica en la major presència de joves treballadors nouvinguts que, a més, no hagin tingut cap contacte amb el català a nivell escolar.

2.5. En resum...

Al llarg d'aquest capítol hem analitzat els *punts cardinals de l'apropiació de la llengua*: llengua habitual, llengua d'origen, llengua d'identificació i competència lingüística. Quant als usos lingüístics habituals, hem destacat, per sobre de tot, la importància de la hibridació lingüística. Només un de cada quatre joves catalans són parlants aguts del castellà (14,8%) o del català (10,4%). També quan hem analitzat la identificació amb el català i el castellà hem vist una simetria encara més gran. En termes generals, la penetració del castellà és superior que la del català quant als usos quotidians. En termes absoluts, per tant, tenim una situació d'hibridació asimètrica lleugerament favorable al castellà, tot i que, si tenim en compte el punt lingüístic de partida, veiem que el procés d'hibridació és asimètric, però favorable al català, que veu notablement incrementada la seva presència –la seva penetració– lingüística.

En aquest sentit, el punt lingüístic de partida és fortament asimètric i favorable al castellà. Són molts més els joves que tenen el castellà com a llengua d'origen exclusiva (51,8% contra el 34,8% que tenen el català). A més, també hem vist que el nivell d'hibridació en la llengua d'origen (la llengua parlada amb els pares) és molt

baixa. Per contra, la situació quant a la identificació amb el català és força simètrica, amb uns nivells similars de penetració del català i del castellà. Per tant, observem que hi ha una gradació progressiva quan a la presència progressiva del català: d'una situació molt asimètrica en la llengua d'origen passem a una asimetria molt menys pronunciada quant a usos habituals i una situació força simètrica en l'adhesió subjectiva a la llengua.

Per tant, observem, d'una banda, el major pes lingüístic del castellà, però, per contra, la major capacitat d'atracció del català, tant pel que fa als usos (els processos d'hibridació afavoreixen sobretot la penetració del català) com al procés subjectiu de reconeixement en les llengües. Aquests processos s'expliquen pel fet que, si bé els catalanoparlants d'origen són igual de sensibles a les hibridacions *de baixa intensitat* (fan servir el castellà significativament, però mantenint el català en la majoria d'usos) que els castellanoparlants d'origen, els castellanoparlants (una minoria molt voluminosa de castellanoparlants) tendeixen en major mesura –doblen els catalanoparlants– a les *hibridacions d'alta intensitat* (fan servir tant o més el castellà que el català). A nivell de les adscripcions simbòliques, mentre que el castellà no és referent d'identificació per gairebé cap catalanoparlant (ni híbrid ni agut; no d'origen ni habitual), en canvi sí que hi ha castellanoparlants d'origen que muden a usos intensius del català que s'identifiquen tant o més amb el català que amb el castellà.

El concepte d'hibridació és important perquè ens permet visibilitzar el dinàmic joc de negociació lingüística que protagonitzen els joves catalans. En termes generals, trobem que els joves catalans tenen un elevat nivell de dinamisme lingüístic, que implica, amb major o menor mesura, incorporacions parcials d'usos en l'altra llengua.

Amb tot, aquesta panoràmica general no pot ocultar que hi ha joves amb un important nivell de blindatge lingüístic. Ja hem dit que hi ha una quarta part de joves amb usos aguts. En bona mesura, trobem aquests casos ubicats en entorns lingüístics on hi domina la llengua a què s'adscriuen. La manca d'ús de la llengua, per tant, té a veure amb la manca de necessitat –en els entorns en els quals s'ubiquen, a nivell de comunitat o laboral–, tot i que això no vol dir que no hi pugui haver raons complementàries. En aquest sentit, hem comprovat gairebé 3 de cada 10 joves castellanoparlants d'origen (una mica més si mirem els castellanoparlants habituals) no tenen una alta competència en català, i que 1 de cada 10 (una mica més si mirem els habituals) la tenen molt baixa.

Si analitzem els diferents creuaments per les variables estructurals i sociodemogràfiques, emergeixen sobretot quatre pautes. En primer lloc, una lligada a l'edat. Els joves de menys edat mostren una millor competència en català i una presència notablement més baixa de castellanoparlants d'origen (el que hem interpretat com un efecte generacional), però en canvi uns percentatges de castellanoparlants i castellanoparlants aguts més alts (que hem interpretat com un

efecte-edat, és a dir, la manifestació de la progressiva penetració del català en la vida dels joves castellanoparlants conforme es fan grans –dades del capítol posterior ratifiquen aquesta impressió.

En segon lloc, tenim el contrast en els resultats en funció de l'estatus instructiu i ocupacional. A més nivell d'estudis –propi o dels pares– i més alt estatus ocupacional, més gran és el percentatge de catalanoparlants i major és també la penetració del català entre els castellanoparlants d'origen (major és la presència, per exemple, de castellanoparlants híbrids entre el total de castellanoparlants). Per contra, a menor nivell d'estudis, més gran és la presència proporcional de castellanoparlants i major també la penetració del castellà entre els catalanoparlants d'origen i entre els joves bilingües d'origen (tot i que en aquest cas la penetració és menys intensa, i continuem trobant casos significatius de muda lingüística de castellanoparlants d'origen al català).

En tercer lloc, i com era d'esperar, també ens ha aportat resultats molt contrastats la variable que fa referència a l'origen personal i familiar dels entrevistats. Hi hem vist una forta vinculació entre tenir els pares nascuts a Catalunya o fora de Catalunya i ser catalanoparlant o castellanoparlant, respectivament. També el nivell de competència lingüística hi està molt relacionat; entre els joves nascuts fora de Catalunya, la proporció de competents és molt menor. De fet, ho està fins i tot entre els joves nascuts a Catalunya de pares nascuts a la resta d'Espanya – segons les dades de l'EJC02, un 41,4% declara no parlar el català amb fluïdesa. Entre aquests darrers, a més, la tendència a mudar de tenir el castellà com a llengua d'origen a emprar habitualment tant o més el català que el castellà és força més accentuada que no pas la situació contrària.

Finalment, i en quart lloc, també hem de subratllar la diferència de resultats segons densitat lingüística. Hem vist com la situació varia molt en funció de si els joves viuen a municipis amb alta o baixa densitat de català. En poques paraules, hem vist que el els municipis amb baixa densitat de català hi ha una major penetració del castellà i en els municipis amb una alta densitat del català hi ha una major penetració del català, tan en termes absoluts (volum total de catalanoparlants i castellanoparlants) com també, i això és més important, quan a la tendència a la muda lingüística en la llengua habitual. Més enllà d'aquestes dues tendències, és especialment important destacar que la segona, la referida a la penetració relativa, és clarament asimètrica i favorable al català. En els municipis amb baixa densitat del català la penetració del català és més gran que no pas la penetració del castellà en els que tenen una alta densitat de català. A més, la tendència a la hibridació en els municipis amb baixa densitat de català és molt alta tant entre castellanoparlants com entre catalanoparlants, mentre que en els municipis amb més densitat de català és molt major entre els castellanoparlants que no pas entre els catalanoparlants.

3. Mudes lingüístiques. Les transicions i permanències lingüístiques entre espais socials i moments vitals.

Si en el capítol precedent repassàvem els principals punts cardinals dels usos lingüístics, en aquest ens detenim en els elements dinàmics de les transicions i les permanències lingüístiques dels joves en funció dels diferents moments vitals i espais socials que conformen els seus itineraris biogràfics i la seva situació actual. De fet, ja en l'anterior capítol hem observat alguns d'aquests aspectes dinàmics i hem introduït, tot i que de manera puntual i amb una explicació molt sintètica, el concepte clau per fer-hi referència: la *muda lingüística*. Emplem el concepte de “muda lingüística” per referir-nos tant als canvis com a les permanències lingüístiques que es troben en qualsevol contemplació dinàmica dels usos lingüístics, és a dir, en la comparació entre els usos lingüístics en dos àmbits o camps relacionals o en dos moments diferents. El concepte es pot projectar també a la comparació entre diferents posicionaments lingüístics dels individus, ja siguin relatius a usos, ja ho siguin a adscripcions simbòliques d'identificació lingüística. En l'anterior capítol hem parlat de muda lingüística per analitzar les grans dinàmiques de desplaçament en els usos lingüístics entre el passat (llengua d'origen) i el present (llengua habitual), o entre els usos (llengua habitual) i la identificació simbòlica amb una llengua (llengua d'identificació). La particularitat del present capítol és el major deteniment amb què observarem les mudes lingüístiques. Canviem la graduació de la lupa amb què observem la realitat lingüística i de l'aproximació genèrica anterior (si se'ns permet la metàfora òptica, una mirada filtrada per una lent de gran angular) ara passem a un seguiment més detallat (el filtre òptic passa a ser un teleobjectiu).

Amb tot, hem d'advertir que el concepte de muda lingüística podria ser emprat per contemplar dinàmiques lingüístiques encara més microrelacionals, perquè entre una o altra interacció lingüística particular l'individu pot mudar del català al castellà. De fet, també aquest fenomen hauria de ser considerat com una forma tant de muda com d'hibridació lingüística més literal que el que nosaltres emplem. Com diem, en un sentit estricte nosaltres partim de l'anàlisi d'espais socials *macro* o *meso* que sintetitzen una informació molt més complexa, ja que resumim en un únic valor lingüístic multitud d'interaccions lingüístiques. Així, per exemple, un noi que declara parlar tant en català com en castellà pot tenir, posem per cas, 10 usos lingüístics aguts amb els seus 10 principals amics, però 5 d'aquests usos són en català i 5 en castellà. Així, en sentit estricte, cap dels seus usos lingüístics és híbrid, i en canvi muda lingüísticament entre els diferents amics. Per contra, si amb tots 10 amics combina l'ús del català i del castellà, la categoria d'usuaris híbrids reflecteix usos híbrids amb cada amic, però encara no podem estar segurs que l'individu mudi lingüísticament. En general, podríem considerar que l'individu té una muda (un “vestit” lingüístic) que combina català o castellà, o bé que muda de muda (“canvia de vestit”) en determinats contextos d'interacció lingüística amb cada individu. En qualsevol cas, no és el

moment ara d'entrar en aquests matisos conceptuals que formen part de l'ús de dos dels conceptes clau en un altre nivell de l'anàlisi. Només volíem advertir que tot i que els conceptes poden efectivament ser emprats també en un context d'anàlisi més fenomenològic i detallat, en aquest moment en fem una apropiació més sintètica, que resumeix un grup d'interaccions lingüístiques en una categoria d'usos que, d'una banda, pot ser aguda o híbrida en funció del volum de les interaccions lingüísticament homogènies o heterogènies i, d'altra banda, comporta una muda lingüística en comparació amb un altre grup d'interaccions o una altra apropiació lingüística.

La proposta del concepte de muda lingüística es justifica, bàsicament, per l'amplitud de matisos que s'engloben en les diferents accepcions i ressonàncies del mot. En primer lloc, una muda lingüística fa referència tant a un canvi (la seva forma verbal) com a una permanència (la seva forma substantiva). Hom pot mudar de pell, de casa, o de roba (canviar) o mantenir la seva muda (permanència). En segon lloc, la muda pot referir-se a la roba; quelcom que cada dia ens posem i traiem i recombinem; a una casa, que és un element que ens sol acompanyar durant llargs períodes vitals, que canviem poc i el canvi de la qual implica considerables esforços i trastorns; o a la pell, que, en oposició a la roba, canviem permanentment però de forma gairebé imperceptible. Pot implicar, per tant, transformacions o permanències molt profundes o molt superficials; vinculades a elements molts substancials o que considerem poc rellevants; i, en el cas de la pell, és una muda associada a un component orgànic, constituïu de la nostra naturalesa, però alhora extern. Tot plegat ens sembla que guarda una forta analogia amb el paper ambigu que té el llenguatge, en general, i les llengües, en particular, en el món d'avui. Com ja apuntàvem en l'emmarcament teòric, les llengües poden ser considerades l'element central de la pròpia identitat, o quelcom que té un ús exclusivament instrumental. És un dispositiu cultural a mig camí d'allò que adquirim i a allò a què estem adscrits. El concepte de muda lingüística és capaç de fer front a aquesta ambivalència pròpia de les identifications i dels usos lingüístics, i per això el trobem especialment adient en aquesta aproximació dinàmica des de la qual centrem el present capítol.

L'organització d'aquest capítol segueix la lògica de l'argumentació fonamentada en l'anàlisi qualitativa. Això es deu principalment al fet que els processos de muda lingüística són més fàcilment comprensibles des d'una perspectiva biogràfica que incorpora el factor temps i conforma una trajectòria. Tant els grups de discussió com les entrevistes en profunditat realitzades permeten reconstruir una biografia lingüística dels individus; i aquesta biografia permet identificar uns punts clau comuns: l'escola, l'institut, la universitat, la feina i la nova llar. Aquests punts clau marquen moments de canvis biogràfics importants i compartits pel comú de la població¹⁹. També constitueixen "àmbits d'ús" en el sentit clàssic del terme, el funcionament dels quals

¹⁹ Cal dir que una part significativa de la mostra no tenia estudis universitaris o no tenia edat per tenir-los. Amb tot, la universitat constitueix, com veurem, un canvi biogràfic amb implicacions lingüístiques comparables a l'escola i l'institut per a un segment important de la mostra, alhora que anticipa les mudes de l'àmbit laboral.

podem reconstruir també a partir de les narratives dels informants. Dedicarem, per tant, un apartat a cada àmbit seguint l'ordre cronològic típic. Això ens permetrà apreciar la manera com els individus que presenten un comportament lingüístic híbrid va augmentant a mesura que es van obrint i tancant fases vitals, fins al punt que esdevenen per acumulació la majoria d'una mostra d'individus que partien de llars i entorns socials bàsicament monolingües. Efectivament, les dades de què constem, si una cosa mostren clarament, és que la societat catalana constitueix un mosaic lingüísticament molt divers, amb àmbits monolingües i bilingües no aïllats sinó íntimament interconnectats, cosa que genera als individus la necessitat d'un hibridisme lingüístic que s'imposa perquè és poc probable que les seves trajectòries vitals, amb continus canvis i moviments, s'escaigui que es mantinguin dins els límits d'un mateix espai monolingüe.

Complementant aquesta anàlisi amb els resultats de l'estudi quantitatiu, podrem trobar també un bon nombre d'elements explicatius que fins ara només es podien suposar o intuir de manera molt temptativa, especialment, dels processos que porten a un augment de l'ús habitual del català en comparació amb la llengua d'origen de les persones. Hi ha també alguns elements importants que ajuden a entendre bona part de les dinàmiques sociolingüístiques que operen al país. Com anirem veient en aquest capítol, la llengua majoritària de l'entorn (barri, vila, poble) juga un paper determinant en els usos lingüístics inicials de la vida. Ara bé, és fonamentalment a l'escola on el pes d'aquest entorn es fa visible i es tradueix en relacions socials intensives amb implicacions lingüístiques. Això explica que no dediquem a aquest entorn local comunitari un apartat específic, ja que s'explica, en definitiva en base a altres àmbits, alhora que els afecta de manera transversal. Una cosa semblant es podria dir de la categoria "amics", que a grans trets són, socialment i sociolingüísticament, un component derivat de les relacions socials horitzontals que es generen en els àmbits susdits. Amb tot, dediquem un darrer apartat a la llengua amb els amics on fem èmfasi en la informació complementària que ens aporta, d'entrada perquè els amics habituals canvien sovint quan es canvia de centre o de zona geogràfica i tenen importància en la mesura que algunes relacions es mantenen i sovint testifiquen l'existència de períodes vitals anteriors on el comportament lingüístic era diferent. Però en tot cas, són les dinàmiques que es generen dins i a l'entorn dels espais educatius el que ens permet d'articular els fils interpretatius més importants d'aquest estudi.

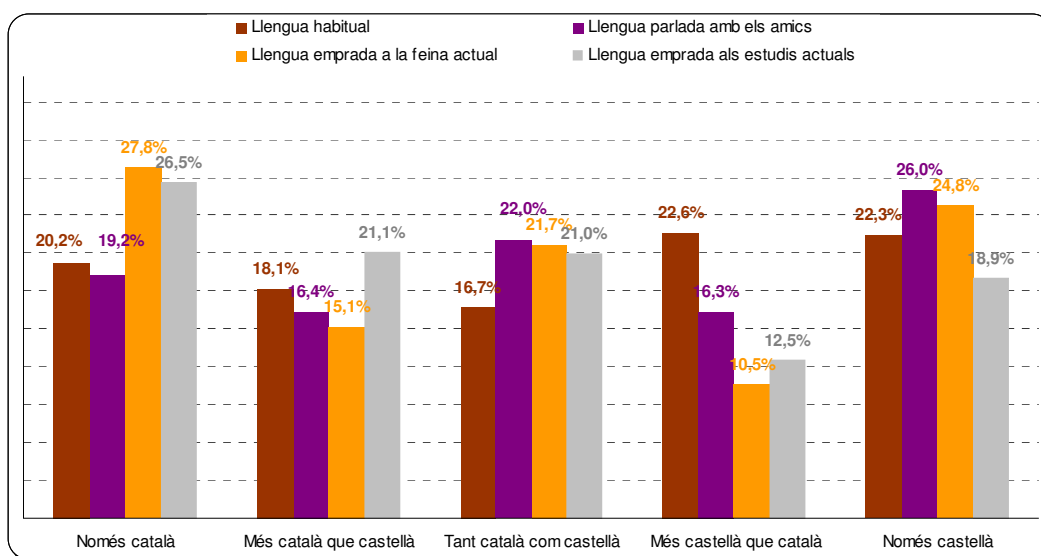
Per aconseguir-ho, dividim el capítol en set apartats. En el primer, farem una contextualització genèrica del tema de les mudes a partir del que podem extreure de l'anàlisi de EULC03. A partir d'aquest capítol, entrarem en l'anàlisi de base més qualitativa que ens permetrà matisar i enriquir les interpretacions dels processos sociolingüístics que conformen l'experiència de la població estudiada. Aquí l'exposició seguirà un ordre semblant a la trajectòria vital dels informants, que construïm a partir de les fases següents: l'escola primària, el període de l'ensenyament secundari, la universitat, la incorporació al mercat de treball, la creació d'una nova llar i, per acabar,

l'apartat genèric sobre la llengua amb els amics que, com hem avançat abans, complementa els apartats anteriors de forma transversal.

3.1. Mudes lingüístiques: una visió de conjunt

En aquest primer apartat, iniciem el nostre recorregut amb una comparació en els usos lingüístics dels joves en diferents àmbits de fora de la llar, tot contrastant-los amb la llengua d'ús habitual (Gràfic 3.12).

Gràfic 3.1. Usos lingüístics a diferents camps socials. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

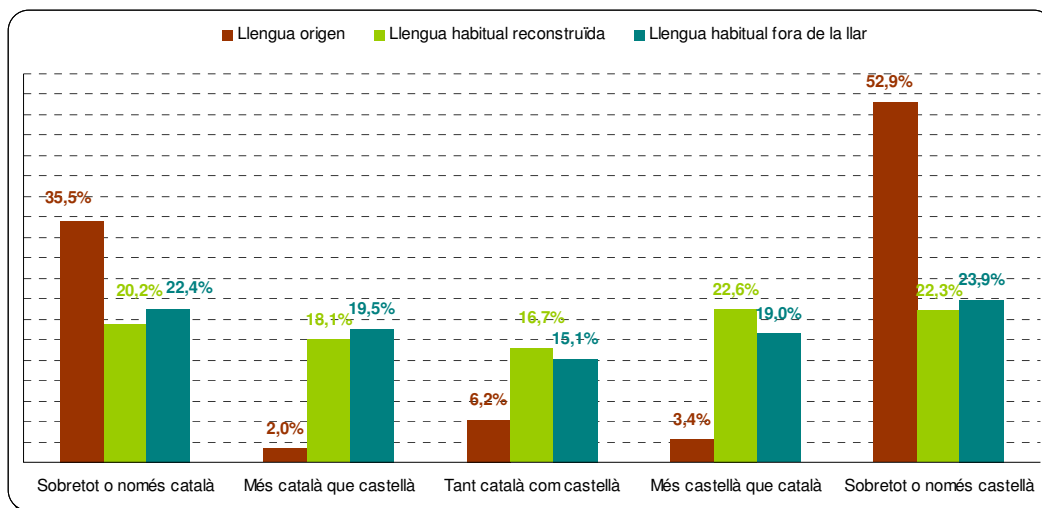

Els tres àmbits que configuren els espais d'ús lingüístic quotidià fora de la llar tenen en comú un fort nivell d'hibridació lingüística entre català i castellà. De fet, la gran hibridació lingüística de la llengua habitual té molt a veure amb la forta hibridació en aquests tres espais²⁰. Més enllà d'aquesta característica comuna, però, detectem diferències significatives. En primer lloc, la hibridació no té la mateixa intensitat a tots els espais. És més forta entre els amics i en l'àmbit dels estudis que no pas a la feina. En segon lloc, la hibridació comporta una major penetració del català en algun dels espais i del castellà en d'altres. En cap dels tres espais hi ha una incontestable hegemonia dels usos en una o altra llengua, però sí que el pes d'una o altra és notablement diferent. L'espai on el castellà té més presència és el dels amics (26% de joves empren només el castellà davant del 19,2% que només empren el català). En canvi, l'asimetria és favorable al català a l'àmbit de la feina (35,3% de castellanoparlants híbrids i aguts; 42,9% de catalanoparlants) i sobretot al lloc on s'estudia (31% de castellanoparlants, 47% de catalanoparlants). A partir d'aquestes

²⁰ Hem de pensar que això no tindria per què ser així, perquè la hibridació en la llengua habitual podria ser la combinació d'usos lingüístics aguts en els subespais que són constitutius de la llengua habitual reconstruïda: llar, amics, estudis i feina.

dades veurem com l'espai laboral i el centre d'estudis es configuren com dos espais privilegiats quant a la presència lingüística del català.

Gràfic 3.2. Llengua d'origen, llengua habitual i llengua parlada fora de la llar. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

De la conjunció de les tres variables en resulta una que sintetitza els usos lingüístics quotidians fora de la llar (Gràfic 3.2). En ella veiem reflectit com, fora de l'àmbit domèstic, la situació de simetria en el nivell de presència del català i del castellà és molt marcada²¹, igual com succeeix en els nivells d'hibridació en els usos lingüístics.

²¹ Val a dir que aquests usos quotidians no integren un vincle comunicatiu que ocupa molt temps en la quotidianitat dels individus: la llengua amb la parella (en els casos que no hi conviu a la mateixa llar). Malauradament les variables de què disposàvem no permetien integrar-la, per la senzilla raó que en la pregunta relativa a la llengua de la parella no es precisa si és una parella actual o del passat. Les dades ja comentades apunten que incorporar la variable lingüística de la parella significaria una major penetració del castellà en els usos quotidians.

Taula 3.1. Llengua habitual fora de la llar i llengua parlada amb els amics segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

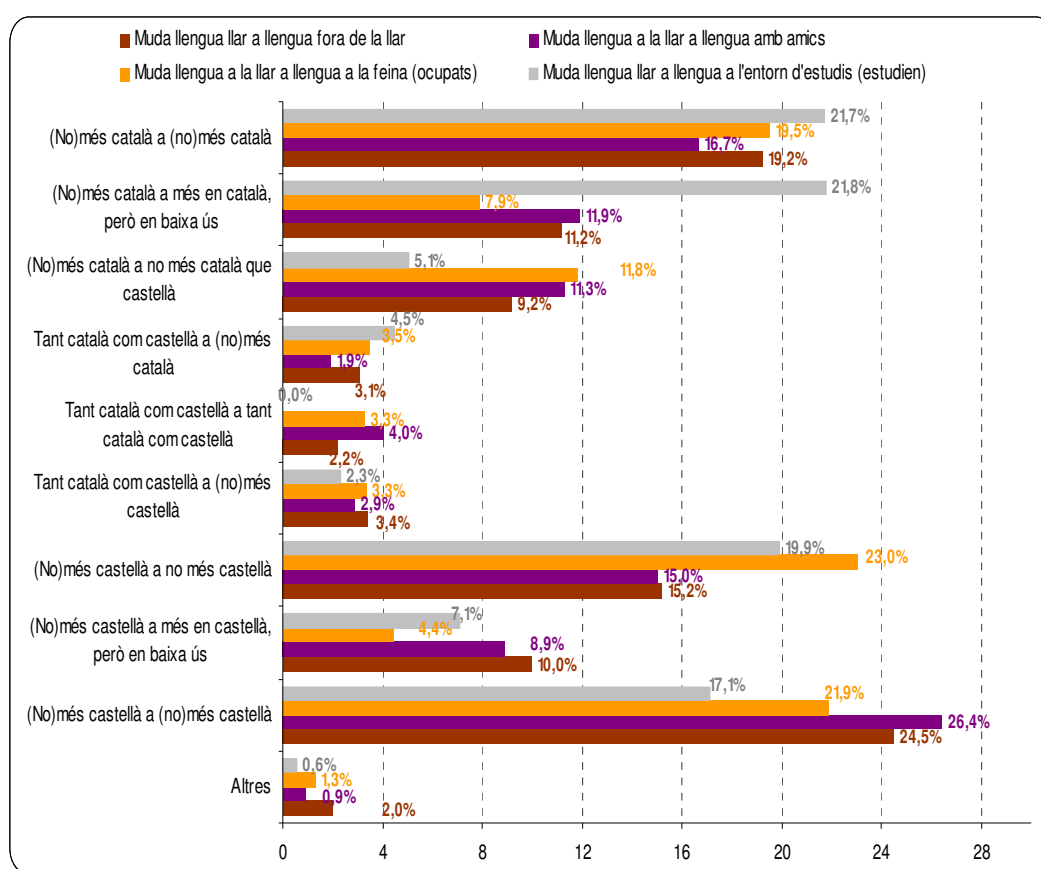
	Total	Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
N= 1864		38,6	16,4	43,8	1,2	36,8	6,1	55,1	2,0	6,4	11,3	82,3
Llengua habitual fora de la llar												
Sobretot o només català	22,1	54,9	5,6	0,0	-	48,7	14,8	6,0	-	1,4	1,3	26,6
Més català que castellà	19,3	33,3	36,9	0,5	-	27,7	29,2	13,1	-	1,1	1,6	23,1
Tant català com castellà	14,9	10,4	34,5	12,0	-	13,1	20,8	15,9	-	1,5	9,8	16,7
Més castellà que català	18,7	0,9	20,9	34,2	-	6,9	22,7	26,5	-	11,8	27,4	18,1
Sobretot o només castellà	23,6	0,2	2,2	52,4	-	3,3	11,8	37,8	-	73,2	58,8	14,9
Altres llengües i ns/nc	1,4	0,3	0,0	0,8	-	0,4	0,7	0,7	-	11,1	1,0	0,7
Llengua parlada amb els amics												
Només català	19,2	47,5	4,4	0,2	-	42,7	14,9	4,5	-	1,8	0,8	23,0
Més català que castellà	16,4	32,3	21,0	0,9	-	28,4	20,5	8,5	-	0,7	1,9	19,6
Tant català com castellà	22,0	18,4	51,4	14,5	-	19,5	36,4	22,6	-	2,4	10,2	25,2
Més castellà que català	16,3	1,8	19,5	28,3	-	6,2	17,0	23,2	-	12,4	25,5	15,3
Només castellà	26,0	0,0	3,8	56,0	-	3,2	11,2	41,2	-	80,9	61,6	16,8
Altres llengües i ns/nc	0,1	0,0	0,0	0,2	-	0,0	0,0	0,0	-	1,8	0,0	0,0

Amb tot, les conclusions són un xic diferents si parlem de *penetració absoluta* (volum total d'usos en cada llengua, i relació entre el volum total d'usos lingüístics entre una i altra llengua) o de *penetració relativa* (nivell d'ús d'una i altra llengua en funció dels usos lingüístics previs dels individus). L'anàlisi prèvia està feta en termes absoluts. En termes relatius, la dada sorprenent, si més no a la llum de certs supòsits socials *donats per descomptat*, és que l'espai informal de les relacions amb els amics tampoc no és un espai on la penetració relativa del castellà sigui clarament superior a la penetració relativa del català. Si prenem com a referència la llengua original dels entrevistats, la conclusió no només no és aquesta, sinó que fins i tot trobem que entre els castellanoparlants d'origen la penetració del català en la relació amb els amics és fins i tot un xic superior –tot i no ser una diferència massa accentuada– a la penetració del castellà entre els catalanoparlants d'origen.

El Gràfic 3.3 mostra els casos i la intensitat de les mudes lingüístiques dels joves entre la llengua que usen a la seva llar i la llengua que empren en els tres espais objecte d'anàlisi. A la feina i als estudis, hi ha més joves castellanoparlants a la llar que parlen tant o més català en aquests espais, que no pas joves que mantenen el castellà com a

llengua principal. El cas de l'àmbit dels estudis és especialment significatiu, perquè un volum molt important de joves castellanoparlants (al voltant de 4 de cada 10) fan seu el català com a llengua vehicular principal. Per contra, els catalanoparlants a la llar també fan una hibridació molt significativa dels usos, si bé no tan intensa. Hi ha més catalanoparlants que fan algun ús del castellà que no pas que fan un ús exclusiu del català tant a al feina com als estudis, però en molts casos, sobretot en l'àmbit dels estudis, la hibridació és de baixa intensitat (és a dir, implica parlar més català que castellà).

Gràfic 3.3. Mudes lingüístiques de llengua a la llar a llengua fora de la llar, de llengua a la llar a llengua a la feina, de llengua a la llar a llengua amb amics, de llengua a la llar a llengua amb l'entorn d'estudis. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Val a dir que en l'àmbit de la feina i dels estudis hi ha un element que condiciona regulativament i contextualment els usos lingüístics acceptats, i això és quelcom que de ben segur té molt a veure amb aquesta forta penetració del català. Ras i curt: mentre que amb els amics hom (pensa que) parla allò que vol, en certes relacions comunicatives a la feina i als estudis hom parla amb allò que toca (ja sigui en castellà o, en més casos, en català).

És la inexistència d'aquest condicionament normatiu explícit (més enllà que sigui considerat legítim pels joves) el que fa particularment interessant l'espai de les interaccions comunicatives amb els amics. El que hi veiem és que el volum total d'hibridacions és favorable a una major penetració del castellà. Amb tot, el veritable element d'asimetria el trobem en les hibridacions de baixa intensitat (individus que mantenen la llengua principal, però fan usos significatius de l'altra llengua), que afecten més els catalanoparlants a la llar que als castellanoparlants a la llar. Les hibridacions de major intensitat afecten de forma més simètrica catalanoparlants i castellanoparlants, en relació als volums específics de població en una i altra situació.

Les taules 3.6 i 3.7 de l'annex I, referides a la muda lingüística de llengua de la llar a llengua a la feina i als estudis actuals, i creuades per les diferents variables estructurals, fan emergir dades molt il·luminadores en el cas dels creuaments per alguna de les variables independents. En el cas dels joves ocupats resulta especialment rellevant el creuament amb la variable d'estatus laboral (situació ocupacional segons nivell d'estudis acabats). Veiem com, més enllà de la major penetració genèrica del català, el major pes del català o del castellà depèn enormement dels entorns laborals. Així, mentre que entre els ocupats amb estudis universitaris el 81,1% dels catalanoparlants a la llar són també catalanoparlants a la feina, només el 42,1% dels castellanoparlants a la llar ho són també a la feina. En canvi, entre els ocupats amb estudis primaris o menys, la situació és inversa: només el 53,5% dels catalanoparlants a la llar mantenen el català a la feina, mentre que entre els castellanoparlants són el 71,6% els que mantenen la seva llengua. Així, sembla que les dades reflecteixen força clarament que: a) a major estatus laboral, major és la penetració del català –les dades són tan concloents que, fins i tot qüestionant la categorització d'estatus laboral proposada, els resultats semblen irrefutables; b) en els entorns de baix estatus laboral, la penetració del castellà és superior a la del català; i c) la penetració del català en els entorns laborals d'alt estatus és superior a la penetració del castellà en els espais de baix estatus.

Voldríem detenir-nos encara un moment en aquesta darrera afirmació. A manca de dades que ens permetin aprofundir-hi empíricament, ens atreviríem a proposar, a tall d'hipòtesi, una raó en aquesta asimetria de penetracions. Creiem que és força probable que aquesta tingui a veure amb l'important pes que tenen, en els espais de baix estatus laboral, les dedicacions al sector serveis amb contacte directe amb els clients, com per exemple els cambrers o dependents. Així, tot i ser un grup laboral que incorpora molta major proporció de castellanoparlants d'origen i habituals, les tasques de cara al públic impliquen en molts casos l'adopció lingüística a la llengua vehicular del client. A l'apartat 3.5. veurem que aquests condicionants apareixen efectivament en l'estudi qualitatiu. Aquest podria ser el vector d'incidència del català que expliqui la tendència diferencial apuntada.

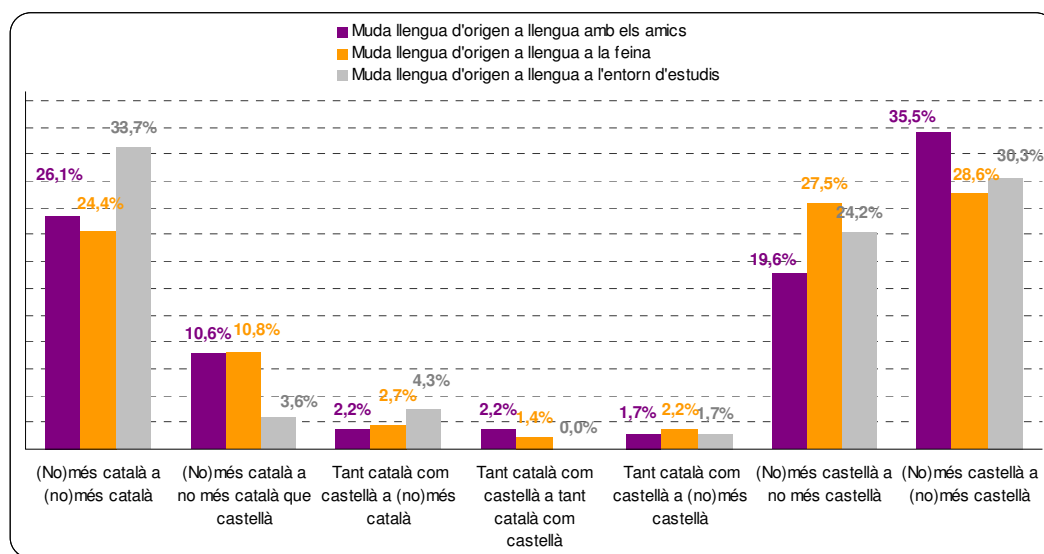
Tant entre els joves que estudien com entre els joves que treballen, hi ha una altra variable que apunta una forta capacitat explicativa (major encara que la mostrada en les altres mudes lingüístiques observades): la densitat municipal del català. En el cas dels joves ocupats, els entorns lingüístics de baixa i mitjana densitat del català mostren unes penetracions en els usos del català i del castellà a la feina molt semblants. No hi ha una diferència clara en la disposició de catalanoparlants a la llar o castellanoparlants a la llar a emprar, a la feina, la llengua que no els és familiar a casa; en un i altre cas entre el 40 i el 50% muden de llengua. En canvi, en els entorns d'alta densitat municipal del català la penetració del català és molt més elevada que la del castellà. Només una minoria dels catalanoparlants a la llar adopten el castellà a la feina (17,9%), i en canvi sí que adopten el català a la feina la majoria dels que parlen castellà a la llar (56,2%).

En el cas dels que estudien, l'*efecte densitat* va en la mateixa direcció, però té una altra intensitat. Entre els catalanoparlants a la llar, sempre la tendència majoritària és a mantenir el català a l'entorn educatiu, però el percentatge s'incrementa progressivament del 77,7% entre en els entorns de baixa densitat de català al 95,1% en els entorns d'alta densitat. Entre els castellanoparlants a la llar, en canvi, els que no muden passen de ser majoria en els entorns de baixa densitat del català (63,7%) a ser minoria en un entorn d'alta densitat (38,9%). Per tant, observem que la muda lingüística als entorns educatius està fortament influïda pels entorns lingüístics i, cosa més rellevant, està influït de manera asimètrica: influeixen més els entorns d'alta densitat catalana en la penetració del català que els entorns d'alta densitat castellana en la penetració del castellà. Si projectem aquests resultats d'escala municipal a realitats d'entorns més microsocials— entorns més immediats, per exemple, l'entorn lingüístic dels companys d'escola—, semblaria que les polítiques educatives que afavoreixen els entorns lingüístics heterogenis serien positius per a la major penetració absoluta del català. Això també és congruent amb un fet que el treball qualitatiu mostra que és determinant, això és, que en els àmbits educatius les mudes lingüístiques depenen de forma pràcticament exclusiva de la disponibilitat de companys d'estudi parlants de l'altra llengua, disponibilitat que és evidentment major com més pes demogràfic té cada grup lingüístic.

Ens detindrem també en les taules 3.8 de l'annex I, que creuen la variable dependent muda lingüística de la llar a la llengua emprada amb els amics, amb les diferents variables independents de la nostra anàlisi. En ella hi tornem a observar com el català és una llengua amb una major presència relativa, tant entre catalanoparlants a la llar com entre castellanoparlants a la llar, en el grup de joves residents a municipis amb una major densitat del català, i també entre els joves amb un major estatus acadèmic i professional. I a la inversa, el castellà té major presència, tant entre catalanoparlants com entre castellanoparlants a la llar, en el grup dels joves residents a municipis amb una menor densitat del català, i amb un menor estatus acadèmic i professional. A més, també hi observem un increment de la penetració del català entre els amics en els

usos dels joves de més de vint anys, tot i que amb una excepció: mentre que els joves catalanoparlants a la llar de més de 30 anys muden especialment amb poca proporció al castellà (22,5%), entre els joves castellanoparlants de més de 30 anys repunta, respecte quan es tenen entre 20 i 29 anys, els que no muden al català (26,2%). Val a dir que aquest darrer percentatge resulta especialment intrigant. Pot estar assenyalant un canvi generacional, que implica una major penetració del català entre els menors de 30 anys (un cop passada l'adolescència, on hi ha un efecte edat de major presència del castellà), o bé un efecte edat que té a veure amb la pèrdua de contacte amb amics catalanoparlants (per exemple, els que s'han conegut a la Universitat) i retorn a grups d'amics més primerencs i lingüísticament homogenis. Amb tot, aquestes possibilitats només les podem apuntar a tall d'hipòtesis. En tot cas, l'estudi qualitatiu també aporta una explicació sòlida a la variable edat en general pel fet que les mudes tenen un efecte acumulatiu a mesura que passen els anys i que la majoria es produeixen en el període universitari i amb la integració al mercat laboral.

Gràfic 3.4. Muda lingüística de llengua d'origen a llengua amb els amics, de llengua d'origen a llengua ala feina, de llengua d'origen a llengua a l'entorn d'estudis. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Les mudes entre la llengua d'origen i la llengua parlada (o que s'ha parlat en el moment en què s'ha tingut presència en aquests espais)²² als estudis, a la feina i amb els amics, que veiem al Gràfic 3.4. mostren les mateixes tendències ja apuntades, especialment en el cas dels estudis i de la feina. Amb tot, aquest gràfic té el valor afegit de projectar els resultats a un major volum de població, ja que no només fa referència als que treballen i/o estudien en el moment de l'entrevista. En prendre de referència la llengua d'origen en comptes de la llengua a la llar, però, observem com,

²² La llengua parlada als estudis i a la feina fa referència, en la taula precedent, no només als entrevistats que en aquell moment estudien i/o treballen respectivament, sinó als que han format part d'alguna d'aquestes dues institucions en algun moment de la seva vida.

en general, la penetració relativa del català resultant és major. Això acaba produint el fenomen, ja apuntat amb anterioritat, que en els usos lingüístics amb els amics, l'asimetria en la hibridació lingüística favorable al castellà es transforma en una major penetració relativa del català. Pel que fa al creuament d'aquestes variables de muda lingüística per les variables independents sociodemogràfiques i estructurals (taules 3.10 a 3.12 de l'annex I), les dades resultants no aporten nous matisos rellevants al que ja hem exposat a partir de les mudes precedents.

3.2. *La llengua de l'escola i la llengua a l'escola*

Són força rars els informants que recorden una experiència lingüísticament diversa entre els alumnes de l'escola primària. Per bé que una part de la mostra provenia de zones que ho eren, i encara que molts reconguin l'existència de parlants d'altres llengües a les aules, les narratives testimonien bàsicament usos aguts entre els alumnes. La llengua majoritària del barri, poble o vila era la llengua parlada en relacions horitzontals per la gran majoria dels alumnes, i fins i tot per alguns mestres en zones castellanoparlants. I "tothom" vol dir que els parlants de l'altra llengua també adoptaven típicament dins l'escola la llengua majoritària i pràcticament exclusiva. Per bé que és possible que la memòria o l'estructuració narrativa porti a exagerar aquest punt, la nostra interpretació és que es dona de facto una tendència a la segregació lingüística sobretot en la primera escolarització que ve donada per dues raons: 1) la desigual distribució geogràfica dels parlants d'ambdues llengües i 2) una segregació espontània afegida, produïda per les estratègies de selecció escolar de les famílies, que segueix dinàmiques de classe social, tal i com suggereixen Benito i González (2009).

També és generalitzada en aquest àmbit una experiència de contacte amb l'altra llengua a través de l'ensenyament i especialment amb el català, que ha estat la llengua escolar predominant (però no exclusiva ni molt menys) en la majoria dels informants, sobretot els més joves. El català o el castellà, però, quan no és la llengua dominant socialment, es parla exclusivament amb els professors i en cap cas la llengua d'ensenyament genera canvis perceptibles en l'ús social. És creïble que, com expliquen molts informants, l'escola sigui el primer lloc on facin un ús excepcional de l'altra llengua, el català amb els/les mestres o el castellà dins l'assignatura de castellà. Els qui afirmen haver respost en castellà als professors són una minoria i en parlen com si no fos el més habitual. Però, en tot cas, les conseqüències d'aquest primer contacte amb la llengua *altra* que l'habitual de l'escola i de l'entorn immediat es manifesten, si ho fan, en períodes posteriors de la vida.

CITA A01

Kit: Hombre, yo que recuerde... ya en el colegio de pequeña ya se iba hablando. Pero yo ni en casa, ni con los amigos ni nada, siempre castellano.

U: És que mai m'havia plantejat, mmm una vida en castellà, saps? Era tot en català...o sigui, el castellà només era per estudiar aquella classe i arribar al <NOM D'INSTITUT> i descobrir que les classes es poden fer en castellà. Bua! Vaig flipar!

En aquesta tessitura, les mudes lingüístiques les trobem exclusivament entre els parlants minoritaris. Hi ha dos catalanoparlants d'origen que adopten un ús agut del castellà fins i tot amb la família. Tots ells mantindran aquest ús agut del castellà fins a la universitat, on iniciaran uns usos més híbrids, que es consolidaran a favor del català a l'àmbit laboral, per bé que un mantindrà una preferència pel castellà amb bona part dels amics. Hi ha 4 castellanoparlants que han fet la muda inversa i que, per bé que mantenen una disponibilitat per parlar castellà en diversos contextos, especialment el laboral, adopten uns patrons d'ús generalitzat del català semblants als dels catalanoparlants d'origen. 3 castellanoparlants i 1 catalanoparlant d'origen manifesten haver adoptat uns usos més híbrids en aquest període de la vida, els primers tot mantenint l'ús del castellà amb altres persones que coneixien de famílies castellanoparlants. Tres d'ells, però, acaben duent una vida essencialment en català en un entorn en què hi predomina aquesta llengua, mentre que un dels castellanoparlants, que resideix en un entorn lingüísticament divers, manté uns usos híbrids amb preferència pel castellà. Dels bilingües d'origen, 3 recorden una infantesa predominantment catalanoparlant, mentre que els altres 4 no donen dades, per bé que el col·lectiu en general presenta unes trajectòries en què predomina la hibridació (vegeu, en tot cas, l'apartat 5).

CITA A02

Se: Sí, sí...el Rubén yo cuando lo he escuchado hablando con su madre flipé! Porque habla siempre en castellano y llega a casa y habla pero catalán-valenciano sabes?!

CITA A03

Boe: Ella amb els seus pares parlava català... però amb la resta de la gent... És la única que recordo que era catalanoparlant.

Es produeix, com suggereixen aquestes cites, una certa invisibilització de l'altra llengua. En la majoria dels casos, però, l'altra llengua es manté fora dels àmbits on pesa la llengua dominant, en moments excepcionals al pati o fora de l'escola:

CITA A04

Bb: amb tu es dirigien en català fora...si els podies conèixer de fora de classe i era amb català amb tu. Per tant, tu no sabies que amb els seus amics parlaven en castellà

CITA A05

Fwe: Llavors, jo a casa meva sempre he parlat castellà però a l'escola ja vaig anar a una escola que sempre m'he fet amb nenes que parlaven català. I quan vaig començar a festejar va ser en català. I la gent amb què m'he relacionat sempre ha estat en català.

(...)

Fwe:No. no. Tot i que amb els meus cosins de la meua edat, doncs parlàvem castellà. I vàvem a l'escola tots junts, me'n recordo, i entràvem tots, cadascú a la seva classe, i allà parlàvem tots català. I quan sortíem tots tornàvem a parlar castellà. I vàvem a jugar a casa d'un o a casa de l'altre i parlàvem castellà. Jo amb aquests cosins, encara ara, haig de parlar castellà.

3.3. *Les llengües a l'institut: el qüestionament*

El pas de l'escola primària a l'ensenyament secundari genera testimonis generalitzats de canvis que venen acompanyats de la construcció de posicionaments en temes polítics i identitaris. És el moment on emergeixen de forma clara les tensions pròpies que s'associen al món juvenil, on el tema de la llengua s'inscriu sobretot en la representació simbòlica de relacions de classe i de gènere, que és alhora indestruïble de la multitud de classificacions i tipificacions identitàries que estan en contínua transformació. Des d'aquest punt de vista es mantenen uns certs esquemes que adscriuen el fet de parlar castellà a les classes baixes i el fet de parlar català a les classes mitjanes. Aquest constructe és especialment disponible a la Catalunya metropolitana, on la divisió entre barris i centre amb correspondències socials i lingüístiques és habitual. D'aquí surt la típica dicotomia *garrulos-castellà* versus *pijos-català*, que es pot reformular de maneres molt diverses però que és més resilient que la majoria d'altres categoritzacions lligades a estils musicals o de vestir.

CITA A06

Tu: Sí, jo crec que sí, eh, que hi hav... Bueno, bastant. Sí. Si tu... feies segons quin comentari, em... dels independentistes els independentistes saltaven. Si tu feies segons quins comentari dels fatxes els fatxes saltaven... però clar, jo és que és això, jo m'he mantingut bastant al marge, d'això.

És important entendre les condicions que solen acompanyar el pas a l'ensenyament secundari. En primer lloc, la incorporació a un nou centre trenca en molts casos les configuracions barri-escola que abans caracteritzàvem com a relativament homogènies lingüísticament i socialment. A l'institut, molts nois i noies es troben amb què els comportaments lingüístics que havien donat per normals i sovint definitius no són compartits per persones provinents d'altres contextos i que presenten unes pautes d'ús lingüístic diferent que elles també donaven per normals i definitives. En segon lloc, a aquestes edats els nois i noies tenen més mobilitat i capacitat d'entrar en contacte amb persones de barris o pobles diferents, amb la qual cosa s'enfronten a la diversitat d'una forma més intensa que fins aleshores.

A la Catalunya interior, especialment en àrees industrials, la diversificació de l'alumnat és generalitzada i els parlants de català observen amb sorpresa la presència del castellà en un entorn que havien cregut que era quasi exclusivament catalanoparlant.

CITA A07

Bb: Al <TAL ESCOLA> era impensable que algú parlés en castellà

F: Hosti! A la meua classe no hi havia ningú que parlés en castellà!

Bb: A la meua tampoc.

F: I quan vaig anar a l'institut vaig pensar: On has anat?!

Bb: Jo també.

Al seu torn, alguns castellanoparlants d'aquesta zona que havien adoptat el català adopten unes pràctiques lleugerament més híbrides. Hi ha un cas, per exemple, en què un bilingüe d'origen hi adopta usos aguts del castellà i que no retornarà a un ús habitual del català fins que es posi a treballar. També hi ha el cas d'un castellanoparlant que retornarà als usos aguts del castellà.

Contrastant amb aquesta experiència més diversa, i segurament con a reacció a ella, sorgeixen els antagonismes de la mena de la **CITA A06**. Apareixen també, per primer cop, les estratègies de lleialtat o resistència lingüística com a tals. Fins ara, mantenir el català davant algú que parlava en castellà s'explicava com un resultat de la baixa competència en castellà. Ara apareixen (encara que pocs) individus que expliquen que mantenen el català perquè l'interlocutor el vagi aprenent i per evitar que l'altra gent acabi parlant en castellà. I també apareixen (una bona colla) els individus que mostren una resistència sistemàtica a utilitzar el català i treuen el tema de la "imposició". Les cites següents són precisament d'estudiants de 17 i 18 anys que estan cursant actualment estudis de secundària o cicles formatius preuniversitaris:

CITA A08

Bi: Bueno, yo he estado en la Eso y a mi la asignatura de catalán me hablaban en catalán y yo contestaba en castellano.

O: El Antón nos regañaba, nos castigaba a los dos!

Ki: Pero él te habla en catalán. Ahora ya no! Ahora la Rosa por ejemplo te habla en castellano. Y la Mercè también

CITA A09

Bo: O sigui, m'és igual eh? que el parlin o no, però que et diguin: no, es que yo catalán no sé! Home! Com que no saps, si has estat tota la vida aquí? No sé, a mi em fa ràbia

(...)

Sa: És com si nosaltres, en castellà diguéssim no, no sé parlar en castellà.

Bo: És com si estàs en una classe d'anglès i et diuen I am... jo què sé ...my name is Anna, no? I et diuen, diga -ho, no? No, no es que yo ingle no sé. Iam, t'ho acabo de dir, només has de repetir. No és que no en sàpigues, és que no vols fer l'esforç d'intentar parlar!

CITA A10

Noa: Sí, sí, en clase era todo en catalán. Obligatorio! catalán, catalán!

(...)

Lra: Yo solo en la asignatura de catalán hablo catalán y porque la profesora me obliga. Solo por eso.

Entr: ¿Pero el profe habla en catalán y tu si quieres preguntar algo lo haces en español?

Lra: Yo con todos los profesores, con todos, ellos me hablan en catalán y yo hablo en castellano.

Jn: Yo no. Yo depende de cómo me hable el profesor.

Np: Y Yo depende porque a veces me sale...

Bul: Yo hablo en catalán.

Jn: Si el profesor me habla en catalán pues yo le contesto en catalán, si me habla en castellano yo contesto en castellano.

És important fer-se càrrec que aquesta mena de discursos no els trobem en joves més grans que ja estan a la universitat o treballant. Tampoc no apareixen en les entrevistes, on no hi ha informants d'aquest perfil, per bé que sí que n'hi ha que clarament l'han tingut en el passat. Cal fer-se càrrec que són discursos poc articulats lògicament, que es nota que els individus no han fet un esforç per construir-los i fonamentar-los políticament i que incorren en contradiccions que sovint són detectades pels propis companys, que els contradiuen espontàniament. Aquest fet contrasta amb els discursos de lleialtat lingüística de catalanoparlants, que es diferencien també pel fet que en molts casos apareixen en el període universitari o posterior a l'adolescència. De fet, el que trobem són algunes referències al que representa la superació posterior del conflicte presentat com a part d'un procés de maduració:

CITA A11

Wa: No... actualmente yo no quizás, quizás porque ya domino perfectamente el catalán sin ningún problema....De hecho, casi me considero ya bilingüe, ahora mismo claro, ya no me ..no lo siento como una imposición pero en su día sí que lo sentí. En su día cuando tenía 15 años que venía de toda mi vida social y familiar en castellano, sí que lo sentí como una imposición. A lo mejor hoy en día se me ha pasado un poco este prejuicio por el tema de que lo domino, pero en su día sí que lo sentí. Recuerdo claro, yo no tenía soltura hablando porque claro era castellanoparlante y, y la forma que te trataban a veces por no hablar bien el catalán, sí que lo recuerdo, que me llegaba a sentir mal en algún momento.

(...)

Dn: Pues cuando empiezas a ver las cosas des de otro ángulo un poco más maduro. Como cuando mi padre me dice que esto no está bien y yo, pues pienso que es el peor padre del mundo, y luego resulta que no! Pues algo así parecido...no sé. Bueno, yo almenos lo veo algo así. Antes no me gustaba mucho o...también por cuando crecemos o cuando somos jóvenes mmm normalmente los catalanes son un poco así pues bordes, o estirados o nos tratan mal por hablar en castellano parece que somos todos, que tenemos una neurona o algo así!

Wa: Con 10 años se catalogaba mucho el castellano-tonto

Sigui com sigui, les mudes que trobem localitzades en el període de secundària donen un saldo favorable al català. Tenim un sol catalanoparlant d'origen que afirma haver adoptat usos híbrids equilibrats únicament en aquesta època. La resta són castellanoparlants d'origen que adopten usos híbrids equilibrats (3 casos) o majoritaris en català (5 casos). Estem parlant de persones que viuen en entorns de tota mena; però predominantment castellanoparlants, per la qual cosa ja veiem que l'efecte territorial ja no explica les dinàmiques de muda en aquest àmbit. El factor explicatiu

aquí és clarament la trajectòria educativa. Amb una sola excepció (de zona catalanoparlant) estem parlant de persones amb estudis universitaris acabats o en curs. Estem parlant, per tant, d'estudiants amb una orientació acadèmica que aprofiten l'escletxa del canvi de lloc i de companyies per adoptar l'ús del català amb els amics i els companys de classe, més enllà de l'ús que es dedueix que ja deuen fer-ne amb els professors.

CITA A12

Nup: Sí. I suposo que això que a FP predominés més el català també va ser perquè, bueno, ja ens van englobar diferents escoles de, per exemple, <TAL MUNICIPI>, o d'altres municipis. I a partir d'aquí com que vaig fer noves amistats doncs ja parlava més el català. Tot i així, sí que amb les altres amistats encara ara els hi parlo el castellà.

CITA A13

Oi: Mmm no massa. Va ser més de voluntat més que costar-me... era canviar el xip perquè la formació ja la tens. El que et costa és no? Utilitzar aquest tema de manera social, no? Doncs ara parlaré en català, no? Penso que el parlo correctament. És més, el quan parlo en català com no és el meu idioma matern, el parlo més formal.

(...)

Entr: I no et va costar a tu incorporar el català com a llengua amb els amics?

Oi: No. Ja et dic això va ser un procés... no? Coincidia que hi havia diferents grupets, i amb els grupets de la gent que era més del centre i...mica en mica vaig començar a parlar català. Una cosa més natural, no? Si parlo amb aquell grupet doncs m'hi sumava, i quan anava amb unes altres que eren més del barri parlava en castellà llavors. Marcava com ...no era com, eren relacionats entre sí una mica, tampoc era aquell després estaban los chungos que eran del barri pero també n'hi havia d'altres!

CITA A14

Teu: Jo per exemple a l'institut quan comences a relacionar-te amb gent, molta gent que parla català i hi ha persones que canvien eh? et comencen a parlar en castellà. I jo en aquell moment vaig optar per dir que no canviessin, que jo volia practicar més el català.

Entr: Els hi vas explicar així?

Teu: Sí. I llavors ja...bueno, després de la primera setmana de classe et parlaven en català i seguia parlant en català.

El cas de Su és especialment interessant pel fet que narra una muda realitzada entre castellanoparlants d'origen:

CITA A15

Su: Sí, o sigui, catalanoparlants... de família totes castellanones i entre nosaltres ens parlem en català

Entr: I com, com va ser això?

Su: Tothom s'ho pregunta...Va ser, ens vam conèixer així i això que passa que quan coneixes algú

(...)

Su: Sí, elles anaven a una escola pública i elles ja feien les assignatures en català. Jo venia de fer-les en castellà i l'entorn i tot era propici pel castellà no pel català. I després ens vam trobar i ja et coneixes parlant català i ja continues amb un idioma. Llavors vas

parlant, et vas coneixent i això i dius: osti, mi padre es de no sé donde, mi padre tal i et sobta, no? Però és així...

3.4. *El bilingüisme a la universitat*

Com sabem, la universitat és un entorn al qual accedeix només una part, per bé que substancial, de l'alumnat: un 42% dels joves entre 16 i 34 anys estudien a la universitat o tenen un títol universitari. Per a quasi tots els que hi accedeixen, la universitat representa un canvi molt profund en multitud d'aspectes de sociabilitat, els quals afecten també de forma significativa els usos lingüístics. En primer lloc, la universitat representa normalment un canvi en la xarxa d'amics i coneguts molt més radical del que es produeix a secundària, ja que la dispersió dels estudiants en les diverses carreres no afavoreix que algú mantingui contacte diari amb els amics anteriors, excepte (si és el cas) un grup molt reduït. En segon lloc, l'accés a la universitat comporta mobilitat, això és, allunya els individus del barri, poble o vila. Fins i tot aquells que tenen la universitat propera geogràficament (p.e. Sabadell), el fet d'estudiar a la universitat els canvia les rutines diàries i els trenca el contacte quotidià amb molts amics, alhora que els posa en contacte amb altres estudiants procedents de llocs encara més diversos que els que es van trobar a l'institut. En tercer lloc, a la universitat ja no hi ha àmbits virtualment monolingües ni en la docència ni entre l'estudiantat, ja que s'hi troba una representació relativament equilibrada de tots dos grups lingüístics.

Pràcticament tots els estudiants tenen aspectes a comentar del canvi que els va representar la universitat, els uns per la presència del castellà i els altres per la del català. En tot cas, es tracta d'un àmbit que des de tots els punts de vista presenta unes condicions bastant favorables a l'ús i fins l'adopció del català com a llengua habitual per persones que no el tenen com a llengua familiar. Ja hem vist a l'apartat 3.1. que les dades estadístiques de què disposem corroboren aquest fet. En relació a això, és pertinent mostrar una de les dades que hem extret sobre el contrast estadístic entre els usos lingüístics dels joves de 15 a 19 anys i els de 20 a 24 anys a la llar actual i fora de la llar. Entre els catalanoparlants a la llar, en ambdós grups d'edat la gran majoria de joves manté el català a l'entorn d'estudis, tot i que el percentatge s'incrementa del 86,3% abans dels 20 anys al 95,8% entre els 20 i els 24 anys. Entre els castellanoparlants a la llar, el manteniment del castellà decreix del 61,4% entre els 15 i 19 anys al 35,3% entre els 20 i 24 anys. En molt bona mesura (si bé de forma atenuada) la comparació entre aquests dos grups d'edat ens parla indirectament sobre les diferències existents entre l'àmbit d'estudis a la secundària obligatòria i postobligatòria (els que estudien abans dels 18 anys i una bona part dels que estudien entre els 18 i els 20 anys) i a la universitat (el gros dels estudiants de 20 a 24 anys).²³ Per tant, allò que veiem reflectit és que, si bé els instituts de formació secundària

²³ La identificació entre grups d'edat i àmbits d'estudi no és exacte, però les diferències es fonamenten bàsicament en aquest canvi en la institució educativa de referència.

semblen ja afavorir una certa penetració major del català respecte del castellà quant als usos lingüístics dels joves (les dades, però, no són del tot concloents), la veritable institució educativa que afavoreix aquesta penetració substantiva del català, sobretot entre els castellanoparlants a la llar, és la universitat. Així doncs, el pes del pas per la Universitat es revela com a element explicatiu clau dels processos d'assumpció del català com a llengua vehicular quotidiana entre els joves d'origen castellanoparlant.

Sigui com sigui, la universitat és vista per la gran majoria d'entrevistats com un punt de trobada amb els parlants de l'altra *llengua*. Com veurem, però, el treball qualitatiu documenta experiències força contrastades d'uns i altres ja que, mentre els catalanoparlants parlen d'estratègies de manteniment de l'ús del català, molts castellanoparlants aprofiten el canvi per adoptar o incrementar el seu ús del català.

En el cas dels catalanoparlants d'origen provinents de zones catalanoparlants sorgeixen discussions sobre com gestionar la docència en castellà i també la qüestió dels estudiants estrangers que sovint fan canviar la llengua de docència:

CITA A16

No: Jo el moment que em van donar classes en castellà a la universitat, la meua pregunta va ser: prenc els apunts en castellà o en català?

Bb: Jo això també. Jo al principi els traduïa

No: Sí, jo ho vaig fer tota la carrera de traduir-los. Em donaven les classes en castellà i apuntava en català, perquè el meu cap processa en català. És xocant que penses, és una tonteria, però tens el full allà i "hoy hablaremos de" i tu, electroquímica o què...què escric?

Ks: Jo no, les classes eren en català i la veritat que no, no hi va haver problema. Però la veritat que em costaria suposo que em costaria. Sí, suposo que ho traduiria perquè és com ho entenc millor i això.

CITA A17

LA: Però a mi sí que per exemple me fa vergonya! A mi sí que per exemple parlar amb amics de classe, o amb les que visc en castellà, no em fa cap mena de vergonya. Però per exemple, d'aquí 15 dies tinc una exposició oral i m'han dit que l'he de fer en castellà! Pues això ja me molesta més! Me molesta en els dos sentits, en competència perquè crec que no me podré expressar tant bé com si ho faig en català així oralment i en...que me fot que a Catalunya hagi de fer...una exposició oral en castellà. Més que res això.

CITA A18

Fw: Però si ets una persona d'Erasmus, home! Jo crec que amb tota la informació...jo no he fet erasmus, no ho sé...però amb tota la informació que has d'agafar pel lloc on vas, home, t'informes d'això no?!

U: Clar!

Fw: D'una cosa bàsica com el llenguatge, penso. I si no, enlloc de Barcelona ves-te'n a Madrid, no?

U: I llavors és el què dius tu es pregunta: ho faran en català? I si t'enteres que ho fan en català, doncs jo què sé...

Dins el conjunt d'informants, els que han realitzat o realitzen estudis universitaris són 38. D'aquests, hi ha 2 catalanoparlants que manifesten haver adoptat usos híbrids ja anteriorment. La resta (15) s'entén que mantenen usos aguts del català, entre els quals 5 expliquen circumstàncies en què utilitzen el castellà per imperatius de la situació:

CITA A19

Bb: A mi em va passar això al màster. I a més a més el màster era europeu, es feia en castellà i punt, no hi havia més.

No: No, no, nosaltres era les classes en anglès i els breaks en castellà i jo els hi deia a les del meu pis: és que agafo més mal de cap parlant en castellà l'estona que hi hem de parlar...perquè et sents burro! Bueno, et sents clar, et sents que parles i de cop li fots catalanada i els d'allà es fiquen a riure jeje i la de Bolívia: Y qué ha dicho? I tu...

Les narratives més detallades dels catalanoparlants d'origen sobre usos lingüístics mostren en general poca disposició a parlar castellà (l'única excepció és la citada a A16). Sorgeixen com a molt habituals les estratègies per mantenir el català amb parlants de castellà, cosa que dóna lloc a converses bilingües:

CITA A20

Kus: El primer contacte més amb el castellà...? Aviam (...) va ser quan vaig anar a estudiar a Barcelona (...) hi havia gent que era castellanoparlant castellanoparlant, és a dir que només parlaven en castellà. Poca, entre cometes, i ja dius hòstia, m... hi ha gent que no... que no sap parlar el català. Tot i amb això jo no canviava d'idioma, no?

CITA A21

Bm: Cada dia. Bueno, jo a la uni, una de les meves millors amigues de la universitat és brasilenya i amb ella, ella em parla castellà i jo li parlo català, sempre! I llavors, la gent s'estranya molt quan ho veu però és que jo estic més còmode així i ella està més còmode així. I no hi ha cap problema. És que si no estic tot el rato preocupant-me per si estic dient les coses bé o si m'expresso malament i per això, a la universitat, cada dia que estic allà hi ha molta gent que parla castellà. I llavors, vale sí que pots parlar castellà amb gent que no t'entén però... llavors jo cada dia a la universitat, sobretot el primer any era tot el rato pensar això: parlo castellà? Parlo català? Què parlo? (...) Ara ja no. Noo! Si et poses d'acord amb l'altra persona ja no. Estressa quan l'altra persona no ho sap. Clar! I llavors has de dir...hi ha d'haver un moment d'acord de dir: vale. Llavors, els moments en què no, no et coneixen i llavors...aviam que hi ha moments que jo faig l'esforç de canviar, però és que de vegades penso: mira, si no m'entens, què vols que t'hi digui? Perquè no canvies tu que també parles cat, o sigui la gent que sé que no el parla, jo faig l'esforç, no m'importa en absolut

CITA A22:

Qn: Sí, es va notar bastant ja. Perquè... llavors, allà, ja va començar a no haver-hi aquest canvi. Allavors allà els castellanoparlants ja no canviaven de llengua perquè primera suposo que eren més grans i... i ja havien fet una opció lingüística, i segona perquè la presència era més ampla i més normalitzada, llavors... allà hi havia bastant, bastant, bilingüisme, però bilingüisme real, o sigui que tu parlaves amb un amic teu en català i ell et contestava en castellà. Cadascú respectava bastant. Tot i aixís, allavors allà ja es va

començar a veure una mica la... el caràcter català de canviar d'idioma amb els castellanoparlants. Per exemple si el professor era catalanoparlant tots els alumnes castellanoparlants li feien les preguntes en castellà sense cap problema. Ningú canviava pel fet que el professor fos catalanoparlant. En canvi al revés no ho fèiem. Si un professor parlava en castellà tots els catalanoparlants li preguntàvem en castellà i ell contestava en castellà.

La mostra qualitativa no permet especular sobre fins a quin punt són habituals aquestes estratègies de manteniment d'usos aguts del català en un context bilingüe. Amb tot, la presència important d'aquestes pràctiques es pot inferir també de les dades quantitatives de què disposem. Com dèiem a l'apartat 2.2., entre el 54% (EULC03) i el 57,9% (EJC02) de les persones amb estudis universitaris són catalanoparlants, i n'hi ha més d'aguts que d'híbrids. En canvi, poc més de la quarta part són castellanoparlants, i la majoria d'ells són híbrids. A l'apartat 5.2 veiem que una cinquena part dels catalanoparlants manifesten no adoptar el castellà mai per parlar amb amics castellanoparlants. Els resultats del qualitatiu, per tant, donen una visibilitat especial a les pràctiques de manteniment del català i deixen en segon terme les d'adopció del castellà per parlar amb castellanoparlants, per bé que els informants manifesten que aquestes són majoritàries. Aquest espai d'indefinició sobre els usos del castellà dels catalanoparlants pot venir donat per la voluntat de projectar un ús del català més ampli que el real en el context de l'estudi; però això també seria un indicador d'una prevenció més general a aparèixer davant els altres com un parlant "massa" habitual de castellà, cosa que és lògic que tingui també les seves implicacions en els usos lingüístics quotidians.²⁴

Sigui com sigui, podem constatar que la presència del català a la universitat ha de ser forçosament molt habitual per als castellanoparlants i molt sovintejada l'experiència de trobar gent que els parla en català en qualsevol cas, per la qual cosa es donen les condicions òptimes per a l'adopció del català dels qui no ho han fet anteriorment. Dins el conjunt d'informants, tenim 6 castellanoparlants universitaris que no consta que hagin mudat en aquest àmbit. Entre els qui ja havien endegat mudes lingüístiques a l'escola o a l'institut, tenim 3 bilingües familiars i 3 castellanoparlants que mantenen o adopten un ús social predominant del català. 2 castellanoparlants mantenen uns usos híbrids equilibrats. També hi trobem 2 catalanoparlants familiars que havien adoptat el castellà com a llengua d'ús social en resposta a un entorn monolingüe castellanoparlant i que recuperen l'ús social predominant del català precisament en aquest moment en què queden enrere els amics de l'escola i de l'institut. Finalment, 5

²⁴ Cal constatar, en tot cas, que la impressió subjectiva que es trau a partir del treball de camp és que els catalanoparlants d'origen mostren un alt nivell de motivació per mantenir l'ús del català de forma general. Són els bilingües i els castellanoparlants d'origen que han mudat a un ús predominant del català que mantenen una disposició general a adaptar-se a la llengua de l'interlocutor. És habitual que aquest fet creï reaccions negatives (que aquests sovint expliquen) davant l'ús del castellà perquè els catalanoparlants d'origen els consideren també a ells com a tals i no són conscients de la diferència de trajectòria. Caldria veure, per tant, si tant les impressions subjectives dels informants com les dades quantitatives (que convencionalment ignoren les trajectòries dels catalanoparlants habituals) no menysvaloren els nivells de "lleialtat lingüística" del que seria el "nucli dur" dels catalanoparlants.

castellanoparlants adopten el català com a llengua d'ús predominant. Tots aquests processos, per tant, donen com a resultat comportaments lingüístics híbrids amb un saldo marcadament positiu per a l'ús del català:

CITA A23

G: Jo parlo més en català que en castellà a la universitat.

(...)

Se: En mi uni mmm no

Entr: La tuya es técnica?

Se: Sí. En mi uni ellos si que hablan...los que se conocen del pueblo y tal sí que hablan...porque ellos se conocen de siempre en catalán pero por ejemplo los profesores de todas las asignaturas menos de una, los tengo en castellano. Los dan en castellano. Y las clases las dan en castellano y toda la gente habla al profesor en castellano y toda la gente ...la gente habla conmigo en castellano.

(...)

G: Yo a lo mejor sí, hablo más catalán que antes. Yo antes lo hablaba súper mal y lo había estudiado toda la vida igualmente pero era de no utilizarlo que no...

Entr: No te sentías cómodo

G: La pronunciación y todo eso se me notaba un montón que no lo hablaba y ahora no sé...yo creo que es más por respeto o por yo que sé...

CITA A24

Km: Sí. Tenia alguna persona, algun amic o alguna persona que parlava català però molt restringit a ...a àmbits específics o a moments concrets. I bueno, a la Universitat ja vaig conèixer més amics catalans o catalanoparlants i ...bueno, potser això, ja vaig començar a practicar més.

Entr: I et vas deixar anar més.

Km: Bueno, això, vaig començar a practicar, a practicar i practicant ja t'hi lences més. Sí...

CITA A25

Kw: Home, a Sabadell és molt clar que hi ha molta diferència entre la gent de barris, de barris de la perifèria que som nosaltres i... i la gent del centre de la ciutat que és més catalana-catalana. Després en els barris han sortit subgrups que són els que han estudiat i els que no han estudiat. La diferència jo crec que és aquesta. La gent que ha estudiat a lo millor utilitza català, la gent que no ha estudiat no utilitza català.

(...)

Kw: Jo vaig començar a parlar català a la universitat, o sigui que...

CITA A26

Nit: Sí, primero era todo castellano. Entonces empiezo la universidad... Porque en el colegio era todo castellano... En BUP y COU casi todo era castellano...

(...)

Entr: Vale. ¿Y cuándo entró el catalán? ¿En la universidad?

Nit: Básicamente en la universidad.

Per bé que la mostra qualitativa no es pot tractar com una mostra representativa, és útil constatar el marcat contrast que hi trobem entre la llengua inicial i els usos declarats de les dues llengües en el subconjunt amb estudis universitaris. Amb 20

castellanoparlants, un bilingüe i 18 catalanoparlants d'origen (un dels quals havent mudat al castellà en la seva vida social), tenim un grup en què 28 persones manifesten utilitzar predominantment el català, 5 totes dues llengües i només 6 el castellà de forma predominant o exclusiva.

Per altra banda, l'asimetria existent entre catalanoparlants i castellanoparlants d'origen en la forma com reaccionen a la presència de l'altra llengua és també molt significativa: els primers esforçant-se a protegir els espais d'ús del català independentment de la seva disposició a parlar el castellà; els segons, aprofitant la presència del català com una oportunitat, en molts casos, d'adquirir aquesta disponibilitat bilingüe que els catalanoparlants d'entrada ja tenen.

Finalment, els processos que s'evidencien a l'àmbit universitari expliquen també una altra de les característiques del context sociolingüístic català, això és, la capacitat àmpliament majoritària per a l'ús del català dels sectors professionals lligats a l'ensenyament superior, on els catalanoparlants s'hi troben sobrerrepresentats ja pel fet que tendeixen estadísticament més a realitzar carreres acadèmiques.

3.5. *Anant per feina amb la llengua*

La incorporació al món laboral és el darrer gran canvi en la trajectòria vital dels joves on podem descriure uns condicionaments estructurals que operen de forma general i transversal arreu del territori en relació al comportament lingüístic. Ben segur, hi ha un altre canvi que és important per a les persones, que és el procés de creació d'una nova llar. Però en aquest cas no trobarem uns condicionants que actuïn de forma general, sinó una combinatòria de circumstàncies divergents (llengua de la parella, del progenitors o progenitors polítics, del nou context local o professional, trajectòria lingüística anterior). La incorporació a la feina és efectivament el darrer d'aquests canvis estructurals; però, *last but not least*, és probablement el que més impacte té en els usos habituals, això és, en la disposició i la probabilitat de fer un ús social efectiu de totes dues llengües. Dins la mostra qualitativa, aquest és l'àmbit on trobem major nombre de mudes: un total de 50, més que en tots els períodes anteriors junts!²⁵ S'intueix, això sí, que l'adopció de *l'altra* llengua en aquest àmbit no té les mateixes implicacions que en els anteriors, ja que fins ara les mudes constituïen la introducció efectiva d'usos lingüístics diferents en l'àmbit de la sociabilitat informal. En bona part de les mudes que trobem dins l'àmbit laboral, sembla que els individus tendeixen a mantenir en la seva vida social fora de la feina l'ús de la llengua que habitualment havien utilitzat fins aleshores. Això és així sobretot en el cas dels catalanoparlants habituals, especialment els d'origen; mentre que en els castellanoparlants aquest efecte no és tan pronunciat pel fet que un nombre significatiu aprofita l'avinentsa de la disponibilitat lingüística recent adquirida per introduir usos del català en altres àmbits i

²⁵ I encara: entre la població de la qual no consten mudes en àmbit laboral, 20 estan estudiant encara secundària o batxillerat dins el marge d'edat habitual.

així adoptar unes pràctiques més híbrides que fins aleshores no havia dut a terme. Vist d'una manera molt genèrica, l'àmbit laboral esdevé el gran híbriditzador lingüístic de la vida social catalana, per bé que la gestió d'aquesta híbridització difereix molt en els individus en funció de la pròpia trajectòria lingüística.

És útil contextualitzar la descripció dels processos de muda detectats qualitativament amb les dades quantitatives de què disposem. Així, segons l'EULC03, el percentatge d'usuaris exclusius o majoritaris de català a la feina (42,9%) supera clarament el d'usuaris de castellà (35,3%). Aquestes xifres pràcticament inverteixen les de catalanoparlants i castellanoparlants d'origen. Això és congruent amb el fet que veurem més avall que les mudes en l'àmbit laboral també donin un saldo positiu per al català. Sigui com sigui, amb el material de les entrevistes és fàcil entendre de quina manera l'àmbit laboral porta els individus a mostrar-se més flexibles que en altres àmbits quant als usos lingüístics. També es pot intuir les raons per les quals la major híbridació comporta més ús del català, això és, perquè els catalanoparlants hi accedeixen (en la majoria dels casos, no sempre) amb una disposició adquirida per parlar castellà, mentre que molts castellanoparlants desenvolupen la seva disposició a parlar català precisament en aquest moment. El que és més difícil explicar és perquè trobem un nombre significatiu de casos en què el català s'adopta com a llengua habitual i majoritària de comunicació. En aquest punt, podem apuntar a hipòtesis especulatives quant al pes del sector públic així com a la legitimitat ideològica que s'atribueix a l'ús del català.

Els condicionants que operen de forma pràcticament universal en el l'àmbit laboral són els següents. En primer lloc, el mercat laboral en general és lingüísticament molt divers: hom pot trobar-hi entorns bilingües o entorns en què predomini qualsevol de les dues llengües i, a més, entorns on el propi bilingüisme o monolingüisme es gestionin de manera molt diferent. Això implica que la trajectòria professional de molta gent pugui caracteritzar-se per canvis lingüístics successius. Els qui no estan disposats a adaptar-se a aquests canvis poden pagar-ho restringint seriosament la seva capacitat de millorar laboralment.

CITA A27

Ni: I també un canvi en l'idioma és al treballar aquí la Fundació, que va haver un canvi, perquè les feines que tenia jo abans eren unes feines que també la majoria de gent parlava en castellà. Per exemple, havia treballat al Zara, i al Zara la majoria de gent parlava en castellà. Havia treballat a una tenda de pollastres i tal que estava al meu barri i, per tant, la majoria de gent parlava en castellà. I... i bueno, els demés llocs... sí que vaig treballar a un lloc que t'obligaven a parlar en català, que per mi perfecte, però també estava al meu barri i em sembla que la única que parlava català era jo.

(...)

Ni: O a on treballava sempre em dirigeixo a les persones, a la que m'ho diguin com que no m'ho diguin... perquè recordo que a la pizzeria on treballava, al meu barri, em deien que havia d'atendre en català, i havia tingut discussions amb companys i companyes de feina perquè estaven en desacord en això, però allà t'ho deien, no? Però, per exemple,

havia treballat a una pastisseria també allà al meu barri i jo em dirigia a tothom en català, em donava igual. Si després em feien canviar al castellà jo canviava al castellà.

En segon lloc, la gran majoria dels individus accedeixen a les feines amb la disposició d'adaptar-se a la manera que tingui cada entorn d'utilitzar les llengües. Aquí la resistència a la hibridització que trobem a les escoles i instituts desapareix, amb poques excepcions. La cita següent ho il·lustra en el cas interessant d'un catalanoparlant d'origen que havia mudat a castellanoparlant agut de petit:

CITA A28

Nit: No, yo empecé hablando catalán porque mi primer jefe... O sea, mi primera entrevista fue con el director de operaciones... Que me llamó y me dijo: "Hola <NOM DE PILA EN CATALÀ>". Y empezó a hablar en catalán y yo le contesté en catalán. Perfecto. Empezamos a hablar en catalán. Y el primer jefe que tuve allí... que él no fue mi jefe directo, sino que me dijo: "Ahora te voy a presentar a tu jefe", que era el director de calidad... pues... vino y también era... catalán, y empezamos a hablar en catalán, y a partir de allí sí que todo el entorno era catalán...

Entr: Y tu viste que allí...

Nit: Todo era catalán, allí... Lo que pasa es que allí los mandos era catalán... todos hablaban catalán... Y los operarios era castellano...

Aquesta cita il·lustra dues coses interessants; l'una que l'individu amb la simple salutació d'un responsable de l'empresa ja n'infereix l'ordre lingüístic i s'hi adapta; l'altra és l'existència d'una jerarquització lingüística on el català predomina a l'oficina mentre que el castellà a la planta. Ja hem vist a l'apartat 1.3. que els usos del català predominen de manera clara en els contextos d'estatus laboral alt (vegeu també capítol 6). En tercer lloc, la majoria de llocs de treball es caracteritzen per comportar contactes comunicatius clau fora de la pròpia empresa, això és, amb subministradors i clients. Veurem com les empreses en conjunt senten una necessitat generalitzada d'adoptar la llengua dels clients; però també és habitual adaptar-se fins i tot a la llengua dels subministradors. Així, amb independència de la llengua predominantment usada internament, les empreses solen exigir als treballadors que estiguin disponibles per parlar la llengua que més convingui a cada situació. Això és així especialment en les empreses o serveis que comporten atenció al públic, on predomina de forma pràcticament universal entre els entrevistats el principi que cal adaptar-se a la llengua del client. La cita següent és entre un grup d'adolescents refractaris a l'ús del català:

CITA A29

Ki: Ya, pero tu imagínate que estás haciendo esto administrativa y te cogen en...

Sm: En el Ajuntament

Ki: En el ayuntamiento por decirte algo, y te viene una persona mayor, o quien sea tía! hablando catalán y tu no le vas a contestar en castellano.

Existeix també el cas interessant de les empreses que exigeixen un nivell de català encara que funcionin bàsicament en castellà a nivell oral, exigència que probablement

té la funció de garantir aquesta disponibilitat lingüística entre els treballadors. Tenim l'exemple d'una treballadora d'una empresa de telecomunicacions:

CITA A30

Oi: Sí. Perquè jo estava amb quatre persones. Jo portava el control de costos, una altra noia, l'altra administrativa i l'informàtic. Érem quatre que estàvem allà en una habitació...i allà es parlava castellà tot i que a l'hora d'entrar no té res a veure...són coses curioses, no?

Entr: D'entrar?

Oi: D'entrar a la feina. A l'hora d'entrar a la feina sí que et demanen que això sí que m'ho he trobat que sempre et demanen un nivell de català bla, bla, bla... però després és cert que a la feina...una cosa és el nivell escrit, tota la documentació i tot el que has de presentar sempre és en català.

En tot cas, les narratives dels entrevistats apunten a un mercat laboral català no pas universalment bilingüe. Hi ha, per una banda, el condicionament del sector públic que opera majoritàriament en català tant amb subministradors com "clients" o ciutadans. En aquest sector, els treballadors poden mantenir determinats espais d'ús del català fins i tot en entorns socials poc propicis.

CITA A31

MO: Jo a la feina em trobo que clar, et relaciones amb molts pares que... clar per la zona on treballo, <CIUTAT METROPOLOTANA> molts pares són en castellà i com a mestra la llengua vehicular és el català, però si hi ha vegades que entens que aquell pare no ho entén, no? I fas l'esforç de fer-ho en castellà, no? Però sí que en tot moment, clar la llengua vehicular és el català. Moltes vegades l'aprenentatge amb nens amb problemes de llenguatge en els que veus, que clar, moltes paraules els hi acabes dient en castellà perquè si no, no se n'enteren de què els estàs parlant, de què els estàs volent dir, no? I fas, clar et relaciones amb si és amb català però indistintament passem moment en castellà per dir: Ep! Que si no es perd. Llavors amb els mestres, com que hi ha mestres de tot arreu, parles català, castellà no? I... jo per exemple amb una mestra que vaig tenir de paral·lela era indistintament: castellà, català, castellà. I ens vam avenir molt bé.

Per altra banda, les explicacions dels informants corroboren la hipòtesi esmentada que es manté en molts llocs l'existència d'una major proporció de parlants de català en els entorns laborals de coll blanc, això és, serveis administratius i directius. Finalment, es detecta l'existència d'un sector empresarial de penetració del castellà, sobretot en empreses d'exportació o que inclouen personal de procedències molt diverses:

CITA A32

DA: No! Perquè és que a la feina hi havia una norma que ara ja no està que el jefe...el jefe parla català, però com que hi ha tanta gent a l'empresa que és gent que és d'Alemanya i el català no el parla molt, o això, hi havia una mica com una normativa dintre l'empresa que fos en castellà.

JA: A la meua passa lo mateix. Són gent d'aquí, gent bastant bueno, gent catalana, gent de tota la vida d'aquí però la facturació i els albarans es fan en castellà.

LI: Bueno, a nosaltres també ens passa.

JA: Perquè treballen molt...es treballa a Espanya, Itàlia es fa molt en castellà. Bueno molt, tot en castellà. Hi ha un client que és una mica radical que ha dit: si em portes la factura en castellà no te la pagaré

DA: Y se la han hecho de prisa en català, no?

MO: Tela

JA: Hombre, ya ves! Y en aranés si hace falta se la hacen...Sí, sí hi ha un parell de radicals dos a Girona, un a Berga. Em sembla que n'hi ha 5 que volen la factura en català. Si no, no la paguen

Finalment també apareixen, com es podia preveure, nombrosos comentaris sobre la presència i l'ús de l'anglès en l'àmbit laboral, comentaris que sovint són utilitzats per assenyalar els avantatges competitius que comporta saber parlar més llengües, les locals incloses.²⁶

Més enllà de les consideracions generals, passem a explorar les experiències i estratègies en matèria lingüística que protagonitzen diferents persones en funció del seu perfil lingüístic. Entre els parlants amb una trajectòria d'usos híbrids, el món laboral representa una continuïtat, per bé que pot comportar diferències en la proporció de l'ús habitual de les dues llengües. Entre els catalanoparlants, n'hi ha un que presenta usos força híbrids des de petit i els manté en tots els àmbits, ara treballant en una empresa en què la planta de producció està fora de Catalunya i en què el producte es comercialitza en botigues al detall bona part de les quals són regentades per castellanoparlants o immigrants recents. Els 2 catalanoparlants que havien adoptat usos aguts del castellà de petits i havien recobrat (amb diferents intensitats) usos del català a la universitat, ara estan en entorns laborals i socials predominantment catalanoparlants. 2 bilingües d'origen que ja havien adoptat el català com a llengua d'ús social predominant en algun moment també utilitzen majoritàriament el català a la feina i mantenen els usos híbrids en la vida privada. Finalment, els castellanoparlants que havien desenvolupat usos més híbrids, tot mantenint aquest hibridisme, presenten un perfil més variat: predomini del castellà (1), equilibri (5) o predomini del català (7). És important apreciar que aquesta població que presenta un increment d'ús del català prové majoritàriament de zones predominantment castellanoparlants (10). Només 5 individus provenen de zones catalanoparlants, la majoria dels quals mantenen un ús del castellà bàsicament restringit a la família d'origen. Això dona una pista del fet que arreu del país s'articulen força contextos de treball amb predomini del català amb independència de la llengua dominant a l'entorn.

²⁶ Per bé que hi ha alguns exemples que suggereixen que el procés de globalització econòmica pot actuar en detriment del català, personalment tenim molts de dubtes al respecte. Les empreses amb xarxes internacionals de clients i/o subministradors són proporcionalment molt més nombroses que les que generen aquesta mena de comentaris. Això fa pensar que les empreses que adopten el castellà justificant-ho com a estratègia comercial en realitat responen a condicionants de caire local intern més que no a les necessitats imposades per una dinàmica econòmica globalitzant.

Entre la població sobre la qual no ens consten mudes significatives anteriors, tenim un sol catalanoparlant d'origen que utilitza principalment el castellà en una feina de tipus eminentment manual i en una zona predominantment castellanoparlant. És una persona que manifesta tenir usos híbrids en general, que ja s'inicien en part a la família d'origen. Més habitual és que catalanoparlants d'entorn predominantment catalanoparlant es trobin fent un ús sovintejat del castellà a la feina que contrasta amb la resta de la seva vida privada. En tots els casos, parlem d'ocupacions més o menys qualificades:

CITA A33

Di: La zona que és...si és un representant de baix a València i està aquí a Barcelona doncs li escriuré en castellà, encara que sigui de València. O encara que sigui el de Galícia, o encara que sigui el de Catalunya mateix. Si sé que ell és el de Catalunya i sé que ell va a veure clients castellanoparlants, jo m'hi adreço en castellà. Perquè sé que a la llarga doncs tindrè problemes amb el viatjant que no t'entendrà...si li fas una carta de presentació d'un producte que el viatjant l'ha d'entregar al client...un d'aquí...encara que sàpigues que el viatjant li parlarà en castellà, li fas en castellà. Més que res per no perdre la venda, no per...

(...)

Di: Home, jo de vegades per por de perdre una venda doncs... dius aquest l'has conegut en castellà doncs no canviïs que potser li dius en català i la cagues. Allò que dèiem

No: Sí. Val més. És que és això hi ha...

Di: És que clar depèn d'on t'adreces i de què vas a buscar. Si llavors ho canvies i ell canvia, vale. Però si no canvia, tornes a canviar tu no fos cas que trenquem una cadena que ...que la liem amb algo.

CITA A34

I: Quan estava a l'empresa del meu pare parlava tot en català. Quan estava (...) parlava meitat i meitat, fins i tot una mica en anglès, perquè el director general era japonès. I ara que estic en aquí, ja saps el nom, doncs parlo el castellà perquè la majoria de gent, la central està a Madrid. Però clar, lògicament amb la gent de l'oficina de Barcelona parlo en català.

Entr: Vale. I ells també parlen català?

I: Sí, sí, català. És més, em torna a passar lo mateix, alguna vegada que hem coincidit la gent de Barcelona a estar la central a Madrid, m'ha costat el haver de parlar el castellà davant de... pues això em passa molt.

Més enllà d'aquests casos, entre aquells de qui no consten mudes anteriors, el més habitual dins la mostra (8 casos) és que els catalanoparlants accedeixin a entorns laborals on predomini el català i dins zones de predomini catalanoparlant. El desenvolupament industrial de moltes zones de la Catalunya interior probablement facilita la creació i manteniment d'aquests àmbits que assegurin bona part de la base econòmica que sustenta la força social del català. En tots aquests casos, però, hom reconeix l'existència d'una mínima hibridació o d'un ús significatiu del castellà que sembla tenir poc impacte en la resta d'àmbits de la vida quotidiana. Les narratives d'aquests catalanoparlants solen enfocar-se cap a les estratègies que desenvolupen

per assegurar que l'ús del castellà no agafa més espai del necessari i fins poden donar-se comportaments lligats a la lleialtat lingüística:

CITA A35

Bo: Si és a l'Ajuntament, jo ho escriuria en català si he d'enviar un mail a...bueno, perquè estic fent les pràctiques i a unes companyes que no coneixo i els hi vaig enviar en castellà. I vaig tenir això de dir ostres! Amb què ho envio? En català o en castellà? I dic en castellà perquè segur que...bueno, no sé, ho vaig enviar en castellà perquè no sé, em va sortir més en castellà.

CITA A36

Y: O inclús quan truco per telèfon...jo que sé. Ara amb el rotllo aquest...com a tècnic de joventut he hagut de trucar molt al Ministeri per l'ajuda aquesta dels 200 euros. I jo el primer que faig és: m'entens en català?

[Rialla]

Y: Si em diuen que no, com que és l'administració els hi foto bronca. Després hi parlo castellà, no? Però en general és això...bueno, jo què sé, tiu! La meua llengua és el català i estic aquí a Catalunya, per tant

CITA A37

Qn: I a la feina, actualment també hi ha bastanta gent que parla i es relaciona en castellà, i com estic treballant en una empresa de serveis i la directriu és que la... si el client et parla en castellà tu li has de correspondre, doncs a vegades també em veig forçat a parlar en castellà.

(...)

Entr: Amb les persones més properes, sempre parles en català?

Qn: Sí. Tinc algun amic castellanoparlant. A la feina, per exemple algun company de feina que és castellanoparlant i fa relativament poc que ha arribat, igual fa un any i mig o dos i encara no parla massa en caste, ai!, en català, i... al principi ja només li podies parlar en castellà perquè només l'entenia i ara li vaig canviant d'idioma, i algun cop encara li parlo en castellà, però intento també fer-lo entrar i "ah, mira, estàs parlant en català amb mi, eh?"

També hi ha els casos que reconeixen que l'experiència laboral els ha permès adquirir una fluïdesa en castellà que fins aleshores no havien adquirit realment:

CITA A38

No: A mi també. Jo fins fa 1 anys per exemple no parlava el castellà ni decent, ni sabia pensar-hi fins que t'hi enfrontes. Sí, sí, és curiós. Jo em feia menys mandra parlar en anglès que parlar en castellà.

Di: Home, jo arribar a aquest extrem tampoc però...el castellà... el no ser la llengua que hem fet servir pràcticament mai, almenos jo, costa més. És que no l'hem hagut de fer servir mai!

Assentiments

(...)

No: Depèn de la situació. Fins ara ho feia però a la que et fiques en un entorn de feina...si el teu company no t'entén en català, no ... val més... si és mexicà, tampoc l'obligaràs a parlar...

Entre les persones bilingües o castellanoparlants d'origen que identifiquen l'entorn laboral com un primer moment de canvi, hi trobem una diversitat d'opcions. Comencem per les que comporten un manteniment de l'ús del castellà. Hi ha 4 mudes que comporten un ús predominant del castellà amb presència excepcional del català; però també hi ha 8 individus que donen a entendre que es neguen a parlar el català en qualsevol circumstància. Per bé que es pot adduir que aquestes persones no els hauríem de considerar dins un capítol dedicat a les mudes, entenem que és important analitzar-los com a contraexemple que ajuda a entendre, per contrast, la força hibridadora del mercat de treball. D'aquests, 4 són persones d'ètnia gitana que expressen en termes generals una experiència de marcada segregació tant geogràfica com social. Al costat dels processos habituals que fan que la majoria de grups socioeconòmics reproduïxin en les noves generacions la posició socioeconòmica dels pares, i al costat de l'experiència de pràctiques clarament racistes per part de la majoria "paia", aquestes persones també eviten l'adopció d'hàbits i pràctiques socials que probablement associen al grup majoritari: aspectes de la gestió del cos (el vestir, la disciplina), l'ús de la llengua escrita i altres registres lingüístics. L'ús de la llengua catalana sembla que es correlaciona amb aquests processos almenys en el cas d'aquesta comunitat concreta, que és de parla castellana. Certament, tots els informats que teníem (excepte un, que sabia parlar català) contemplaven només possibilitats laborals del perfil més baix. En tot cas, en aquest estudi no tenim prou elements com per fer una valoració de les implicacions socials i sociolingüístiques del bilingüisme entre la població gitana. La resta de parlants aguts de castellà funcionalment monolingües són persones d'entre 16 i 18 anys, que encara realitzen estudis de secundària o cicles formatius. Estan, per tant, als inicis de la seva trajectòria laboral:

CITA A39

O: A mi me han preguntado: en que quieres que te hablemos, en castellano o catalán? I dije: castellano y a mi me hablan castellano. Entre ellos catalán, pero bueno a mi castellano.

Mu: Es que la empresa donde voy a hacer las prácticas hablaba castellano, contestar el teléfono, todo en castellano

Hi ha, això sí, una persona de 28 anys d'aquest perfil lingüístic que s'entén que practica un monolingüisme estricte. Construeix el seu posicionament en base al dret a mantenir el castellà dins el que seria l'estat Espanyol, dins el qual la "comunidad autónoma" catalana pot tenir uns elements característics que ell no té perquè assumir. També troba ofensiu que se li respongui en català i presenta les qüestions lingüístiques bàsicament en termes de conflicte, fet que és atípic, ja que per terme general els qui reconeixen l'existència de moments de conflicte els qualifiquen com a excepcionals:

CITA A40

Noa: Sí, sí, en clase era todo en catalán. Obligatorio! catalán, catalán!

(...)

Noa: Yo lo mismo ¿eh? Si me hablan catalán yo lo entiendo, pero también tienen que entender que yo hable en castellano. Y hay gente que no lo entiende.

(...)

Noa: Sí. Sí. Yo estaba repartiendo por ejemplo en una empresa y yo me fui a Sant Quirze y me dijeron que hasta que no hablara catalán que no hablara con ellos. Y que si era extranjero. Y digo, ¿extranjero de donde? ¿Extranjero de fuera del país, de Andalucía o por ahí? Y digo, si soy de ahí pero extranjero no soy... y eso me lo han dicho aquí en el (bar)

(...)

Noa: Si se ponen muy estúpidos sí. Porque en el trabajo, si se ponen muy estúpidos... una vez uno no se quería subir a la ambulancia porque no hablaba catalán.

Rialles

Noa: Y no estaba hablando yo con él.

(...)

Noa: Es que te obligan a hablar catalán! Yo he entrado en sitios hablando castellano y me han hablado en catalán la dependienta.

El discurs d'Mn apunta clarament al fet que el monolingüisme estricte a nivell personal resta associat a conflictivitat i això explicaria el fet que tant catalanoparlants com castellanoparlants evitin els usos aguts extrems i s'acullin, en el pitjor dels casos, a uns usos mínims de l'altra llengua. De fet, hi ha també evidències que fins els que fan uns usos restringits del català poden trobar-se amb problemes si porten massa lluny les estratègies elusives:

CITA A41

Bu: Una faena, hostia, ara que me acuerdo, una faena... esto fue muy bueno, es verdad.

Fui a pedir faena a un sitio, a un taller. Y bueno, me contrataron y me dijeron que, bueno, que el lunes empezara, tal, que pá'quí, que pa'llá, pero que estuviera al caso porque había un tío... dice "yo ya he visto que...", me lo dijo en catalán, "jo ja he vist que tu ets castellà. A mi no em fa res. No em preocupa. Però hi ha aquest nano que li parlis en català, perquè aquest home fa molts anys que el tenim aquí, i clar, és una mica... d'allò. I parla-li en català perquè si no tindrem problemes". Claro, tú cuando empiezas en ese sitio y te empiezan diciendo eso, dices "joder, es lo que hay, no vas a tirarle los papeles por el suelo", pero en el fondo dices "joder, qué hijo de puta", ¿no? O sea, yo le hablo como... A ver, seguramente que si él me... Lo que te he dicho antes, si es una persona que yo no conozco, me viene y me habla en catalán, yo le hablaré en catalán. Pero ya me vengan ya con esas dices "¡¿joder, qué pasa aquí?!". Luego había otro que conocía de aquí y le dije "mira, que me ha dicho esto, el jefe, que vigile con aquí!". Dice "ui, sí, pero tranquilo, tú a la tuya. Si le quieres hablar en castellano háblale en castellano, es su problema". Vaya, no sé. Me echaron al cabo de poco, o sea que... [amb conya] No sé si me echaron o es que... No me acuerdo. Pero pa' que veas. Vull dir, no ho sé... Eso en Euskadi no sé si pasaría, supongo que también. Pero te sientes un poco... y te jode. Tienes que mirar por lo que trabajo, no por lo...

A banda d'aquests perfils de castellanoparlants aguts, dins la mostra trobem una dotzena de persones que utilitzen les dues llengües de manera equilibrada o parlen majoritàriament en català a la feina. Apareixen així algunes de les narratives que havíem trobat en els àmbits educatius relatives a l'opció que un fa en un moment determinat de començar a parlar català, de *llançar-se*:

CITA A42

Nm: Sí. Sí, sí, sí. Home per ells també ja, ells també li feia, eh. Deien "no, no, no hi ha cap problema". Clar perquè com que sempre estàs amb aquesta tonteria, saps? i "no, no. No hi ha cap problema, no sé què, no, no". I ja et dic que no. No el parlava, no el parlava. També em costava molt, eh, parlar-lo. Perquè em sentia i deia "buf! Que malament, tio, és que parlo fatal, saps?". I algun cop també per vergonya, eh. Per això quan vaig anar allà a Tona vaig dir "tu, va! Aquí sí tio! Aquí has de començar a moure't ja.

Al mateix temps, trobem les persones que fins aleshores havien restringit el seu ús del català a l'escola i per a les quals l'àmbit laboral es veu com una oportunitat de "practicar":

CITA A43

Dn: almenos en mi trabajo que trabajo de cara al cliente pues te encuentras con gente que habla catalán y que habla castellano y... empecé a practicarlo así, a hablar a los clientes en catalán.

Hi ha per exemple el perfil dels que només parlen català a la feina en contextos en què és clarament necessari, en aquest cas, tres persones residents totes en zones de predomini castellanoparlant. Entre el perfil que parla majoritàriament en català a la feina, però, no hi trobem diferències remarcables en termes de nivell d'estudis ni d'àrea de residència. Potser és més habitual que en zones catalanoparlants l'ús del català a la feina es correspongui amb un ús social més ampli; però també hi ha excepcions i, en les zones de predomini castellanoparlant podem trobar totes les combinacions d'usos o no usos socials del català. Aquest és, per tant, un col·lectiu molt divers que senzillament comparteix una bona disposició a parlar català i a relacionar aquesta llengua amb la seva vida professional. Hi podem trobar també defensors actius de l'ús del català i que en alguns casos fins mantenen l'ús del català amb castellanoparlants per opció personal o perquè entenen que així es projecta més professionalitat o una adequada imatge de l'empresa:

CITA A44

Ll: Nosaltres a la feina ens hi vam trobar que ens van dir que féssim totes les factures, tots els albarans i tot en castellà però per gent d'aquí Catalunya. I això sí que ho vam reivindicar. I vam dir però perquè? Si és per gent d'aquí Catalunya. I ens van dir que era una norma que teníem, que tot havia de ser en castellà. Perquè abans érem una empresa d'aquí Catalunya però que enviàvem a Espanya majoritàriament. Llavors tot havia de ser en castellà. I ho vam reivindicar. No ens van fer cas i...és allò que ho deixes estar, però és allò que et fa una mica de ràbia i dius: Però si estàs enviant un correu amb una factura aquí a Vic! Perquè no la puc enviar en català ?

CITA A45

Fo: De talibanisme castellà sí que no me n'he trobat. I és més, fins i tot quan parles amb gent que no és de...nosaltres només fem Girona i Barcelona, doncs quan parles amb gent que no és de ciutat i a Barcelona que no sigui de la costa la conurbació aquella de Mataró fins a Barcelona, doncs hi ha molta-molta i molta gent que són diguem-ne com jo: nom i cognoms castellans i que parla català habitualment, i fins i tot n'hi ha molts que no...el parlen així mal parlat però que no, que no volen que te canviïs al castellà.

CITA A46

Teu: Sí. Després canvio depèn, però sempre el primer que em ve és en català a la feina. Potser perquè vaig començar al banc i era un banc català i...fins i tot quan ens trucaven no sabíem de quina part d'Espanya ens trucarien i inconscientment sempre contestàvem en català. No sé ja t'acostumes i...

Su: Jo en català

Entr: I en què treballes?, per saber una mica...

Su: En una empresa instal·ladora, de enginyera i en principi a la feina, amb el jefe és catalanoparlant hasta la muerte vull dir que parlem en català i per tant, per agafar el telèfon per parlar amb els clients i això, en català però per anar a comprar i em surt, em surt català. Si veig que la persona té dificultats o lo que sigui, canvio, Que veig que no, segueixo parlant. No sóc...per això no tinc problema

Dos apunts finals per concloure aquest apartat sobre el català al món laboral. Un dels aspectes més significatius que es desprèn de les narratives és el contrast entre els patrons d'ús lingüístic en els àmbits educatius i en el laboral, i que fan que sigui molt més alta la predisposició de molts individus cap a les pràctiques lingüístiques híbrides –i especialment cap a l'ús del català. En tots dos àmbits hi podem identificar relacions de jerarquia i relacions entre iguals. Però el que veiem és que l'autoritat dins l'àmbit educatiu té un efecte molt restringit en les pràctiques lingüístiques. L'escola aconsegueix que els alumnes aprenguin català, fet la importància del qual cal no minimitzar; però sembla que no juga cap paper en la decisió de parlar-lo socialment. Amb ben poques excepcions, els estudiants només incorporen l'ús social de l'altra llengua quan disposen efectivament d'un context amb *companys* d'aquesta llengua i en un nombre significatiu. A l'àmbit laboral, en canvi, l'autoritat hi té un paper molt més determinant i ni tan sols sembla que aquesta autoritat hagi d'exercir, en la majoria dels casos, cap instrucció explícita perquè els individus s'adaptin a les expectatives d'hibridació. Tampoc no sembla que els parlants d'una llengua hagin de ser proporcionalment molt presents en nombre perquè aquesta llengua s'hi utilitzi socialment de forma significativa. De fet, fins és possible que a voltes siguin les relacions externes de l'empresa les que generen una experiència diària d'hibridació. En tot cas, la distribució d'usos que es troba en moltes escoles, en què una llengua s'utilitza només amb els professors i a classe, i l'altra a en la resta d'àmbits, no té equivalent en el món laboral, per bé que en alguns casos es detecti una distribució lingüística per sectors: o bé català a l'administració i castellà a la planta, o bé una sola llengua d'ús intern i una hibridació de cara a l'exterior.

En aquesta tessitura, és important constatar que apareixen multitud d'indicacions sobre l'important paper que juguen les administracions local i autonòmica en l'extensió de l'ús del català en l'àmbit laboral. Per una banda, més enllà dels pocs entrevistats que treballen actualment en serveis lligats a aquestes administracions, el sector en conjunt genera en els individus la consciència de l'existència de múltiples oportunitats d'ocupació per a aquells disposats a utilitzar el català. Per l'altra, la pròpia administració genera en el sector privat la necessitat de mantenir la capacitat de comunicar-se amb català, sigui per resoldre tràmits, sigui per exercir de subministrador de serveis.

A tall de conclusió, volem apuntar una hipòtesi genèrica que explica, a grans trets, el contrast existent en la forma com els individus construeixen el sentit dels usos lingüístics en els àmbits educatius i el laboral. Tot adoptant el símil dels mercats, hom diria que els individus es posicionen com a “demanda” en els àmbits educatius mentre que es posicionen com a “oferta” en l'àmbit laboral. En els primers, hi ha una tendència a minimitzar l'esforç d'adaptació a allò estrictament necessari, probablement en consonància amb la tendència de la cultura escolar de no mostrar una implicació excessiva amb les demandes de l'autoritat. En aquest context, no és estrany que siguin els estudiants amb vocació acadèmica que cerquin, sense estridències i amb suposada naturalitat, maneres d'adoptar el català d'una forma que expressa i anticipa (ofereix) la seva voluntat de participació en els processos de distribució de capital simbòlic (cosa que segurament també fan en relació a altres assignatures o àmbits de coneixement). A l'àmbit laboral, en canvi, la immensa majoria dels individus tenen un interès a posicionar-se com a oferta, cosa que comporta posar en joc tots els recursos i habilitats disponibles per ser més competitiu. Per això, l'actitud de no esperar que a un li demanin parlar una llengua, sinó fer-ho ja directament, té sentit com a forma de projectar un aspecte de les habilitats o potencialitats que un aporta a l'organització. Per contra, és fàcil d'entendre com la resistència a mostrar aquesta disponibilitat pot perjudicar el propi individu, cosa que afecta menys els catalanoparlants precisament perquè la disponibilitat lingüística se'ls atribueix per defecte. Els qui mantenen l'ús exclusiu del castellà en l'àmbit laboral són una part del grup d'individus caracteritzats per una trajectòria educativa curta i associada a una poca mobilitat geogràfica, cosa que els ha mantingut lligats a les formes de relació del barri, amb poc accés a relacionar-se amb catalanoparlants d'igual a igual, que és una de les formes habituals d'adopció d'usos híbrids. Així, els pocs que, en aquesta situació, fan de la necessitat virtut, el que es tan fent és ocupar uns espais restringits de l'oferta on el monolingüisme pot presentar-se com un assoliment d'una actitud resistent, però un assoliment que té tot l'aspecte d'autoexclusió, del conegut efecte sociològic d'autoconspiració per crear les condicions de reproducció de la pròpia posició de subordinació socioeconòmica.

3.6. Les llengües en família

Sempre s'ha donat molta importància als usos lingüístics dins l'àmbit familiar, que sovint s'han utilitzat com a criteri bàsic per a definir el que s'entenia com a parlant o parlant nadiu d'una llengua. En aquest estudi matisem aquest fet anomenant "parlants d'origen" als definits amb aquest criteri, bàsicament perquè, com hem pogut veure, el col·lectiu de parlants habituals de català (inclosos el que no el parlen de forma majoritària) té un pes social importantíssim i sense ells no s'entendria l'important paper de la llengua catalana en la vida pública. Amb tot i això, la "llengua d'origen" continua tenint una importància cabdal i no només en xifres, sinó en matèria de gestió i negociació d'identitats i usos lingüístics en la vida diària. Efectivament, la llengua d'origen és per a la gran majoria d'individus un punt de partida a partir del qual hom construeix el sentit de la pròpia trajectòria lingüística i allò que es considera com a usos lingüístics legítims o normals. En conseqüència, també constitueix un criteri de classificació social que s'utilitza per prendre decisions lingüístiques. El cas més evident on aquesta categorització emergeix és quan parlants d'una mateixa llengua d'origen "s'adonen" que han estat parlant l'altra (fet sobre el qual els informants citen sovint exemples); però també està implícita en les narracions de molts parlants híbrids que presenten una vocació d'adaptar-se a la llengua de l'altre. Aquesta "llengua de l'altre" és sovint (tot i que no sempre) la llengua familiar, la que un suposadament té més rutinitzada i apareix en forma d'accent o interferència lingüística quan es parla l'altra. A l'escola i al barri, és la llengua d'origen de la majoria la que acaba determinant la llengua majoritària d'ús i les mudes inicials de la minoria. Finalment, fins i tot els individus que han mudat de llengua habitual (normalment del castellà al català) mantenen majoritàriament la traça de la llengua d'origen amb la seva major disposició als usos híbrids, fet que els diferencia dels parlants alhora d'origen i aguts de les dues llengües.

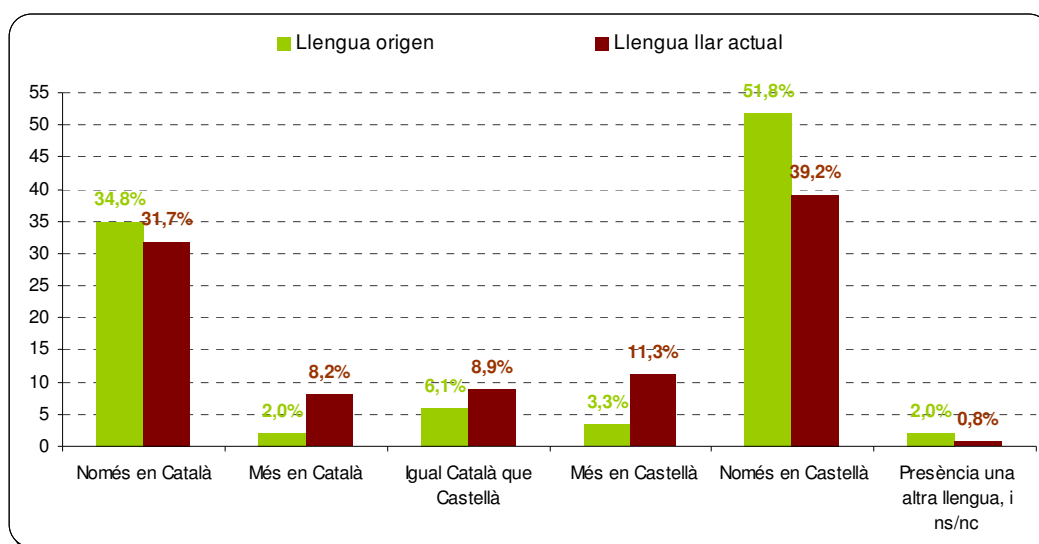
La llengua d'origen, per tant, és un dels punts de referència clau i d'aquí l'interès de veure quins canvis es produeixen (i com es produeixen) entre les llengües que els individus aprengueren de petits en família i les llengües que aquests parlen o preveuen que parlaran en les noves famílies que han de definir els "parlants d'origen" de les noves generacions. Com hem suggerit a l'apartat anterior, l'àmbit familiar a Catalunya està més compartimentat lingüísticament que altres àmbits pel fet que el seu *modus loquendi* està bàsicament determinat pel perfil lingüístic de la parella, per bé que l'entorn social i les generacions anteriors també poden jugar un paper important.

L'anàlisi d'aquest aspecte és lleugerament més especulatiu que els anteriors pel fet que tant les mostres quantitatives com la qualitativa operen sobre una població que majoritàriament no té encara consolidada una nova llar. Així, tenim els "fets" d'una petita minoria, les perspectives d'una segona minoria amb parella estable i les suposicions més o menys informades d'una majoria. En tot cas, la mostra quantitativa és clarament més sòlida en aquest àmbit i permet analitzar-lo en millors condicions que els anteriors per l'atenció específica que les enquestes dediquen a la llengua

familiar.²⁷ És per això que l'anàlisi quantitativa constituirà l'eix d'aquest apartat, amb els resultats de l'estudi qualitatiu actuant com a complement.

Anomenarem *mudes intrafamiliars* les que contrasten la llengua d'origen dels individus amb la llengua parlada a la llar actual (en el moment de l'entrevista): les relacions amb els membres de la llar on es resideix, en general, i la concreció en el cas de les relacions amb la parella i amb els fills (lògicament, només en el cas de tenir parella i fills). Addicionalment, també hem projectat l'observació a la llengua amb què es parla amb la parella que s'ha tingut, més enllà que ja no es tingui o que no es convisqui amb ella.

Gràfic 3.5. Llengua d'origen i llengua a la llar actual. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

En primer lloc ens aturarem en la llengua de la llar actual (Gràfic 3.5). La dada és força espectacular, perquè mostra una considerablement major penetració del català en comparació amb la llengua d'origen. Hem de tenir en compte, a més, que en la majoria de casos la llar actual dels joves continua sent la de la unitat familiar d'origen, cosa que fa el contrast lingüístic especialment interessant. Continua havent-hi una asimetria lingüística favorable al castellà, però la major hibridació lingüística afavoreix, sobretot, una important catalanització en els usos.

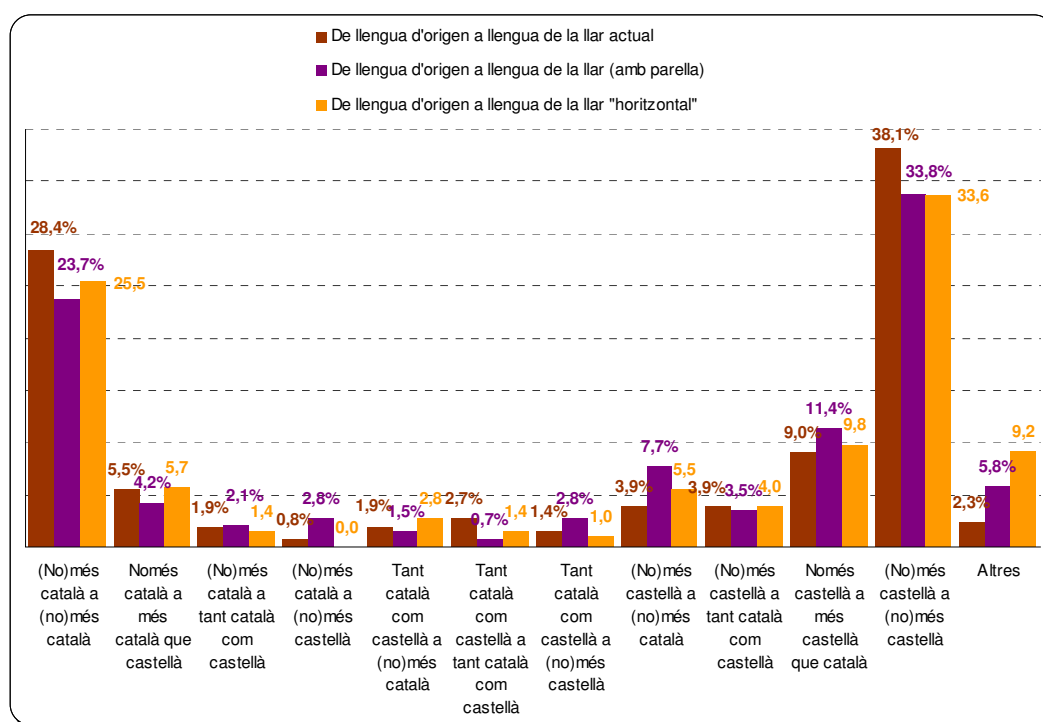
Els resultats que recollim al Gràfic 3.6 ens ho mostren amb major detall. Hi tenim les dades de muda lingüística entre llengua d'origen i llengua actual. Gairebé una tercera part dels joves castellanoparlants d'origen muden cap al català (val a dir que en la majoria dels casos de forma poc accentuada), mentre que entre els joves catalanoparlants el major ús en la llar actual del castellà afecta a menys d'una quarta

²⁷ Dins la mostra qualitativa, per exemple, només trobem dues mudes (al català) amb els fills i només una tercera persona manifesta haver acordat amb la seva parella d'avançada quina llengua els parlaran quan en tinguin.

part. Les altres dues variables expliquen, en part, aquesta hibridació lingüística favorable al català. Entre la minoria dels joves ja independitzats que viuen amb la parella o amb altres persones “horitzontals”²⁸ la penetració del català és especialment accentuada, si bé val a dir que són situacions minoritàries (i estadísticament no significatives). Per tant, part del procés d'hibridació es produeix dins de la unitat domèstica familiar d'origen.

La mostra qualitativa és congruent a grans trets amb aquests resultats, per bé que suggereix alguns fenòmens específics addicionals d'interès, que anirem esmentant a mesura que desgranem l'argument. En primer lloc, la immensa majoria de les mudes (20 de 29) afecten a castellanoparlants d'origen. Dels quatre catalanoparlants que parlen castellà o totes dues llengües amb la parella, tots afirmen amb rotunditat la seva voluntat de parlar català als fills. No manifesten, en canvi, les seves intencions les dues persones que diuen parlar castellà amb una parella catalanoparlant

Gràfic 3.6. Mudes lingüístiques a la llar. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Tot i que la Taula 3.2 no permet constatar empíricament què explica aquest procés dins de la unitat domèstica, a tall d'hipòtesi aventurem que pot tenir a veure, en bona part, amb les pràctiques lingüístiques híbrides entre germans d'origen castellanoparlant. Es tractaria de joves entre els quals les pràctiques lingüístiques d'un

²⁸ En referir-nos a companys de pis “horitzontals” estem considerant les situacions en què els joves no tenen fills a càrrec ni viuen amb els pares o figures anàlogues, que, en la majoria de casos, són els sustentadors principals de la unitat domèstica. Són joves que viuen, sobretot, amb amics o amb germans.

entorn amb una elevada presència del català afecta els vincles lingüístics entre certs individus de la llar domèstica; probablement, el vincle familiar més sensible sigui entre germans –ja que amb els germans es tendeixen a compartir més espais socials fora de la llar, com ara amics, lloc d'estudis, etc. El treball qualitatiu també aporta alguns exemples al respecte, de persones que han adoptat el català per parlar amb els germans arrel d'una muda lingüística de l'informant o del germà o germana en qüestió. Aquestes mudes sembla que poden donar-se a totes les edats i contextos, mentre que de casos equivalents d'introducció del castellà a la família d'origen només se n'han trobat durant la infància i en zones predominantment castellanoparlants. Sigui com sigui, aquesta seria una explicació plausible de què la dada més rellevant de la darrera taula sigui, en gran part, el decalatge entre castellanoparlants habituals i castellanoparlants d'origen que parlen significativament en català a la llar actual.

Taula 3.2. Muda lingüística de llengua d'origen a la llar actual segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

	Total	Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
	N= 1864	38,6	16,4	43,8	1,2	36,8	6,1	55,1	2,0	6,4	11,3	82,3
Muda de llengua d'origen a llengua a la llar actual												
Només català	31,7	75,4	12,5	1,2	-	77,3	17,2	3,9	-	1,0	2,5	38,1
Més català que castellà	8,2	14,9	12,5	0,8	-	14,9	14,6	3,2	-	1,0	1,3	9,7
Tant català com castellà	8,9	6,1	22,0	6,2	-	5,2	44,4	7,1	-	3,7	3,2	10,0
Més castellà que català	11,3	1,5	21,7	16,5	-	1,4	11,7	18,3	-	8,1	20,6	10,3
Només castellà	39,2	1,9	30,8	74,8	-	0,9	11,2	67,1	-	80,6	72,3	31,4
Altres llengües i ns/nc	0,8	0,1	0,5	0,6	-	0,2	0,9	0,3	-	5,6	0,1	0,5

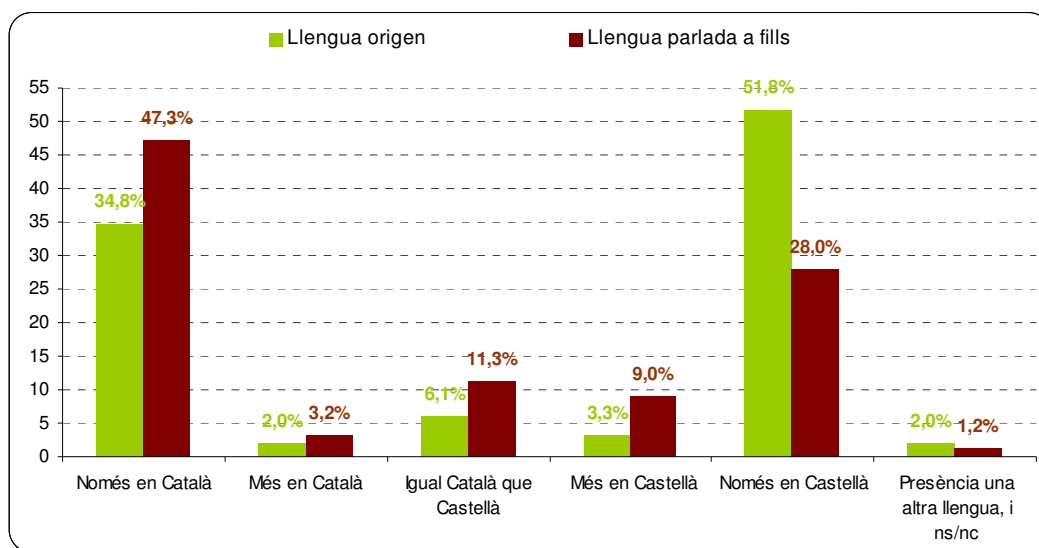
En aquest mateix sentit, les dades de les taules 3.1 de l'annex I que creuen la variable de muda lingüística de llengua d'origen a llengua de la llar actual per les diferents variables independents estructurals i sociodemogràfiques, mostren en quins grups de catalanoparlants i castellanoparlants d'origen és més fàcil trobar-hi mudes en la llengua utilitzada dins la llar. En els entorns de major densitat del català és més fàcil detectar castellanoparlants d'origen que muden al català, i en els entorns de baixa densitat del català, catalanoparlants d'origen que muden al castellà. Per tant, *l'efecte densitat* es revela com un element facilitador o dificultador d'aquestes mudes lingüístiques domèstiques, reforçant la idea que la llengua vehicular hegemònica fora de la llar pot tenir efectes, per contacte osmòtic, dins de la llar. És també remarcable que la gran majoria de casos de mudes de la mostra qualitativa (17) són en residents de zones catalanoparlants. Només dos castellanoparlants d'origen i un bilingüe parlen

català amb la parella en un entorn castellanoparlant i tenen la intenció de parlar català als fills (o totes dues llengües). En aquesta mateixa zona, quatre castellanoparlants manifesten la intenció de parlar català o totes dues llengües als fills encara que parlin en castellà també a la parella, o no tinguin encara parella (un cas).

L'efecte de l'edat també es mostra significatiu, però aquí l'explicació ens la facilita de forma clara el treball qualitatiu: els processos de muda lingüística es van acumulant al llarg de la vida, per la qual cosa són els col·lectius de més edat els que presenten un comportament més híbrid i on l'ús del català hi està més estès. Per altra banda, a més edat, més joves tenen la seva llar fora del nucli familiar original, de forma que la muda lingüística està més clarament vinculada a una muda familiar. També entre els joves castellanoparlants d'origen amb un alt estatus acadèmic o professional detectem una major tendència a la muda lingüística dins la llar, cosa congruent amb el que hem vist que són les trajectòries lingüístiques de la població universitària.

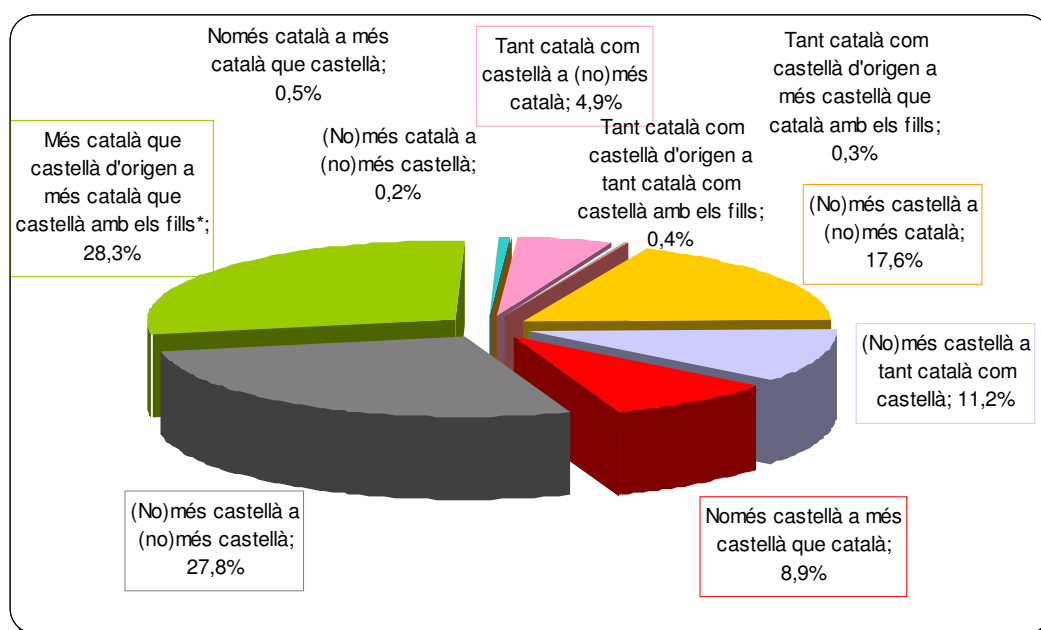
Ara bé, el contrast entre usos lingüístics domèstics més espectacular el trobem, com ja hem vist, en la llengua parlada als fills (Gràfic 3.7). En el cas dels fills, es giren les tornes quant a la llengua amb més presència. El català és, amb gran diferència, la llengua amb major penetració en aquest vincle relacional. El contrast és especialment il·luminador si tenim present que els joves castellanoparlants són els que abans s'emancipen i que abans tendeixen a tenir fills i, per tant, són els que estan sobrerrepresentats en els resultats. Entre els joves amb fills (el 17,1% del total), els que parlen als seus fills només en català superen en gairebé 20 punts els que els parlen només en castellà (47,3% contra 28%)

Gràfic 3.7. Muda lingüística de llengua d'origen a llengua parlada als fills. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

El Gràfic 3.8 mostra el contrast, molt pronunciat, entre la muda lingüística de catalanoparlants i castellanoparlants d'origen en relació a la llengua que parlen amb els fills. Malgrat tractar-se de pocs casos, les tendències són tan diferenciades que es configuren com un indicatiu molt potent d'allò que passa a la realitat. Ras i curt: mentre que pràcticament tots els joves d'origen catalanoparlant mantenen el català com a llengua exclusiva parlada als seus fills, gairebé la meitat dels joves d'origen castellanoparlant muden a parlar tant o més català que castellà amb els seus fills (al voltant del 45%), i encara n'hi ha alguns més que empren el català de forma més ocasional, però significativa (el 15% aproximadament). A més, gairebé tots els joves d'origen híbrid parell opten pel català com a llengua vehicular amb els fills.

Gràfic 3.8. Muda lingüística de llengua d'origen a llengua parlada amb els fills. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

La Taula 3.3 ens permet anar encara una mica més enllà. Fins i tot entre els joves que tenen com a llengua habitual el castellà (en la majoria dels casos, joves d'origen castellanoparlant que han integrat pocs usos lingüístics en català), gairebé un 45% parlen en català als seus fills (la majoria, això sí, de forma no exclusiva). Per tant, la hibridació és, en aquests casos, molt forta, però només representa penetració del català entre població castellanoparlant i, encara més, entre població castellanoparlant habitual amb pocs usos quotidians amb català. Tot i ser dades relatives a molt poc casos, sembla interessant destacar que fins i tot entre joves que consideren que només tenen competència bàsica en català, el 44% l'empren significativament amb els fills.

Taula 3.3. Llengua emprada amb els fills segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

	Total	Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
N= 319		36,4	14,7	48,3	0,6	28,4	5,3	64,4	1,9	12,0	15,0	73,0
Llengua emprada amb els fills												
Només català	47,3	93,7	60,4	7,9	-	97,5	85,6	22,9	-	2,7	9,1	62,4
Més català que castellà	3,2	3,2	8,5	1,6	-	1,9	2,2	3,9	-	0,0	2,1	3,9
Tant català com castellà	11,3	1,3	15,4	18,1	-	0,0	6,3	17,1	-	2,6	14,7	12,0
Més castellà que català	9,0	0,9	8,6	15,5	-	0,0	0,0	13,9	-	15,3	17,9	6,1
Només castellà	28,0	0,0	7,1	56,0	-	0,7	5,9	41,7	-	74,5	55,9	14,8
Altres llengües i ns/nc	1,2	1,0	0,0	0,7	-	0,0	0,0	0,5	-	4,8	0,3	0,9

Són unes dades que mostren una realitat de muda lingüística especialment rellevant, atès que es tracta d'una aposta lingüística intencionada, sobretot en els casos en que implica un canvi lingüístic respecte la llengua d'origen i, encara més, l'habitual. Observem que moltes persones castellanoparlants d'origen decideixen que el català ha de ser una llengua present, parcialment o en exclusiva, en el vincle lingüístic entre ells, com a pares, i els seus fills. En bona mesura, són persones que escenifiquen un canvi d'escenari lingüístic en els seus fills respecte el que ells van viure. Molts d'aquests joves ja han fet una muda lingüística al català en els seus usos quotidians, però una part important d'ells parlar català amb els fills és una de les primeres apostes lingüístiques per emprar aquesta llengua en espais quotidians.

En aquest punt, les dades qualitatives de què disposem ens permeten d'introduir un conjunt de matisos ben importants. El conjunt d'informants del qualitatiu mostra ben pocs casos que anticipin una penetració del castellà en famílies concretes, mentre que la penetració del català és molt més generalitzada. En aquest punt, tot coincideix. Per altra banda, el mode estadístic de representació pot induir a pensar que hi ha un augment dels fills que parlen només català amb els pares, ja que qui respon l'enquesta és un únic individu. En termes generals, però, no podem extraure la proporció d'individus a qui cada progenitor els parla una llengua diferent. Aquest matís és important, ja que els resultats de l'estudi qualitatiu suggereixen que aquesta "catalanització" dels fills forma part en molts casos de la intenció de transmetre'ls les dues llengües.

Així, entre els informants castellanoparlants i bilingües d'origen, hi trobem 5 intencions de parlar categòricament en català als fills, 6 de parlar "sobretot" en català i 7 de parlar-hi les dues llengües. No es detecten diferències geogràfiques en aquest punt i el llenguatge és, en la majoria dels casos, temptatiu i matisat:

CITA A47

Entr: No, ho dic perquè hi ha una llengua amb la que parlem amb la vostra parella llavors.. passa una mica això, la llengua que parlem amb la vostra parella, la llengua que parlem amb els fills... creieu que serà la mateixa, que serà diferent

DA: Jo en principi m'agradaria que fos el català però sé que serà una barreja. Lo mateix que amb la parella.

CITA A48

Fw: El meu xicot és de Mataró, i jo de Reus. O sigui, que tenim una mica les 2 vessants. Inclús en una mateixa conversa de telèfon o parlant de tu a tu fem canvi constantment de català a castellà i no ens resulta ni estrany, però amb el meu germà o amb els meus pares. Però amb el meu xicot mai se m'acudiria dir-li res en castellà. I llavors sí que em costaria canviar el xip. O sigui, no em costa canviar l'idioma d'un a l'altre inclús faig barreges i no en sóc conscient, però amb una persona que estic acostumada a parlar-li en català em costa i ho haig de pensar d'això...fas un esforç. En canvia la pronunciació. O sigui, no sé... si o no?

(...)

Ho: Clar, jo en el meu cas si tingués fills ara, amb la meua parella seria com jo quan era petita. Jo li parlaria català, i suposo que ell li parlaria castellà. I per mi és una riquesa o sigui que vagi aprendre totes dues alhora, no? En un altre cas ja no ho sé. Però sí que considero que és una riquesa poder ser bilingüe perquè ...no només per possibilitats que et dona sinó que mentalment...

U: Jo crec que mentalment t'ajuda en moltes més coses, alhora d'aprendre és com que estàs...

Ho: Ja!

Assentiments

U: Obre...

Fm: I a més, jo trobo que és un natural...seria molt raro...me costa molt plantejar-m'ho, eh? No sé, Si tingués un fill parlar un altre idioma en castellà mateix, no em sortiria com natural

U: Clar

Fw: Si, jo també optaria per les 2. Això es curiós, eh? Perquè el meu veí acaba de tenir un crio, és alemany, i ella és catalana i ens el va presentar abans d'ahir, va néixer dividres i li parlava en alemany

(...)

Fw: Doncs, trobo això no? Que és una riquesa enorme que quan ets petit...biològicament és cert que tenen una capacitat d'aprenentatge en un percentatge molt, molt, molt més elevat del que tindrem en tota la nostra vida, en els dos primers anys és quan s'estableixen connexions neuronals i això, i per tant, quan més l'estímulis molt millor. Si que és cert que també pot haver-hi un bloqueig, eh? O sigui que el crio

(...)

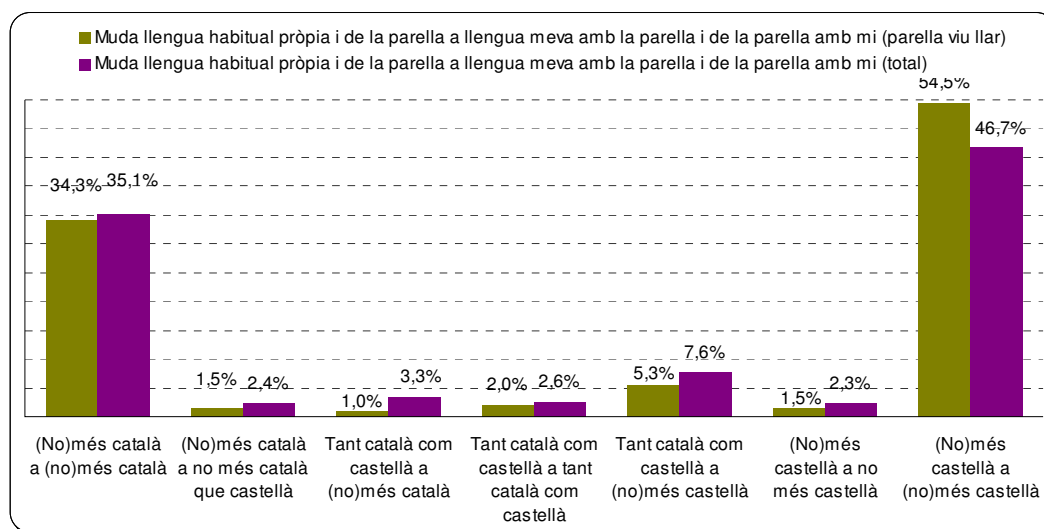
Fw: Sí, perquè a més a més, el nen inclús si us ho podeu alternar, millor. Perquè si no, potser sí...perquè si no potser el crio et parlarà a tu en castellà i al pare

Constatem, per tant, que són molts els discursos que hom pot cooptar per construir-se el sentit de les decisions lingüístiques: discursos identitaris, medicobiològics, pedagògics, sociològics, etc. En tot cas, un condicionant que les dades qualitatives indiquen com a clau per a la muda familiar és, naturalment, l'existència de mudes anteriors, com les enquestes ja indiquen. De fet, els catalanoparlants que parlen en castellà a la parella no parlen en castellà significativament enlloc més i, com hem dit, no tenen intenció de mudar amb els nens. De la resta d'informants, només a 5 no ens consten mudes en altres àmbits. La majoria (16) tenen una trajectòria vital eminentment híbrida, d'adopció del català en un o més àmbits, i els 4 restants documenten una muda almenys amb la incorporació al món laboral. Per tant, els mudaires familiars reflecteixen bàsicament una vocació d'hibridisme lingüístic que, pels avantatges que suposa i per la pròpia adhesió que els inspira, volen efectivament passar als seus fills d'una forma que no sembla gaire diferent de la voluntat que molts manifesten de voler passar als fills la pròpia llengua. Sembla força clar que aquest sector és l'origen de l'increment d'autoanomenats bilingües en les noves generacions. Altrament, bona part dels que pensen continuar parlant castellà amb els fills, també confien de fet que sigui l'escola qui jugui aquest paper bilingüitzador i/o hibridador.

Hi ha també una segona possibilitat que pot matisar l'increment que les enquestes suggereixen dels usos aguts de català amb els fills, això és, el contrast entre la intenció i la pràctica. És bastant probable que moltes persones que tenen la intenció de parlar totes dues llengües als fills no ho facin en realitat precisament perquè les normes dominants d'ús lingüístic al país afavoreixen l'ús majoritari d'una sola llengua amb cada individu, i potser que això en molts casos acabi estabilitzant una relació progenitor-fill en català. Amb tot, la vocació hibridista dels progenitors, que ben segur que es manifesta en multitud de contextos, per força ha de generar en aquests infants unes disposicions lingüístiques diferents de les que trobem en llars amb parlants aguts de català.

La rellevància d'aquests canvis mereix que ens hi detinguem amb major atenció analítica en relació a les dades quantitatives, malgrat que, tractant-se d'una mostra petita, aquestes són més indicàries que expositives d'una realitat estadísticament significativa. El major deteniment analític requereix, bàsicament, determinar quin és l'encaix entre tres aspectes lingüístics: en primer lloc, la llengua habitual de la persona entrevistada i de la seva parella actual (suposem que, en la majoria dels casos, serà també l'altre pare del fill); en segon lloc, la llengua de comunicació entre la persona entrevistada i la seva parella actual; i, en tercer lloc, la llengua que la persona entrevistada parla a la seva parella. Observarem, en primer lloc, el vincle entre les llengües habituals i les llengües de comunicació interpersonal amb la parella (Gràfic 3.9).

Gràfic 3.9. Muda lingüística de llengua habitual pròpia i de la parella a llengua meva amb la parella i de la parella amb mi (parella amb què conviu i parella que ha tingut). EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Les dues variables anteriors ens mostren la coincidència o divergència entre les llengües habituals i llengües de comunicació dins de la parella²⁹. Els primers percentatges ens refereixen la situació dels joves que viuen en el moment de l'entrevista amb la parella; els segons, en canvi, fan referència a la llengua emprada amb la parella present o passada (la pregunta del qüestionari no especifica més). Malgrat la indefinició en la seva formulació, aquesta segona pregunta ens és útil pel volum de joves que l'ha contestada, fent el resultat més significatiu. Bàsicament, allò que reflecteix, tant en una com en l'altra variable, és que en la majoria de casos en què la llengua habitual de partida es caracteritza per una presència parella del català i del castellà –ja sigui per la trobada d'una persona castellanoparlant habitual amb una altra catalanoparlant habitual, ja sigui per la coincidència de persones híbrides parelles habituals–, la llengua vehicular dins de la parella tendeix a ser el castellà. Ens atreviríem a apuntar, com a causa d'aquesta tendència, la imbricació de dos elements. D'una banda, una lleugera major tendència a emprar el castellà en l'inici (i posterior manteniment) de vincles informals i/o íntims quan almenys una de les persones és castellanoparlant (habitual o, fins i tot, d'origen). En aquests contextos relacionals, és possible que s'apunti una certa tendència a la consideració normativa implícita, com a

²⁹ Les categories de la variable requereixen d'una explicació per a la seva correcta interpretació. Com en la resta de mudes, tenim dos usos lingüístics, el de partida i el d'arribada. En aquest cas, però, els usos lingüístics de partida i d'arribada integren, cadascun d'ells, dues llengües. El de partida integra la llengua habitual tant de la parella com la pròpia. El d'arribada, la llengua parlada per la parella a l'entrevistat, i per l'entrevistat amb la parella. Per tant, les categories de partida i d'arribada sintetitzen aquesta informació en tres categories: si les llengües que dominen respectivament de sortida i d'arribada són el català, el castellà, o totes dues. Són categories que sorgeixen tant de la llengua emprada per un i altre individu en la interacció, com per la intensitat que cadascú fa d'aquesta llengua. Per tant, la categoria de sortida *tant català com castellà* tant pot correspondre a dues persones que parlen habitualment una només català i l'altre només castellà, o bé a dues persones que parlen, totes dues, tant català com castellà. La mateixa contingència trobem en la llengua d'arribada (de comunicació dins de la parella).

llengua franca, del castellà. En l'apartat següent hi apareixen noves evidències sobre aquesta qüestió.

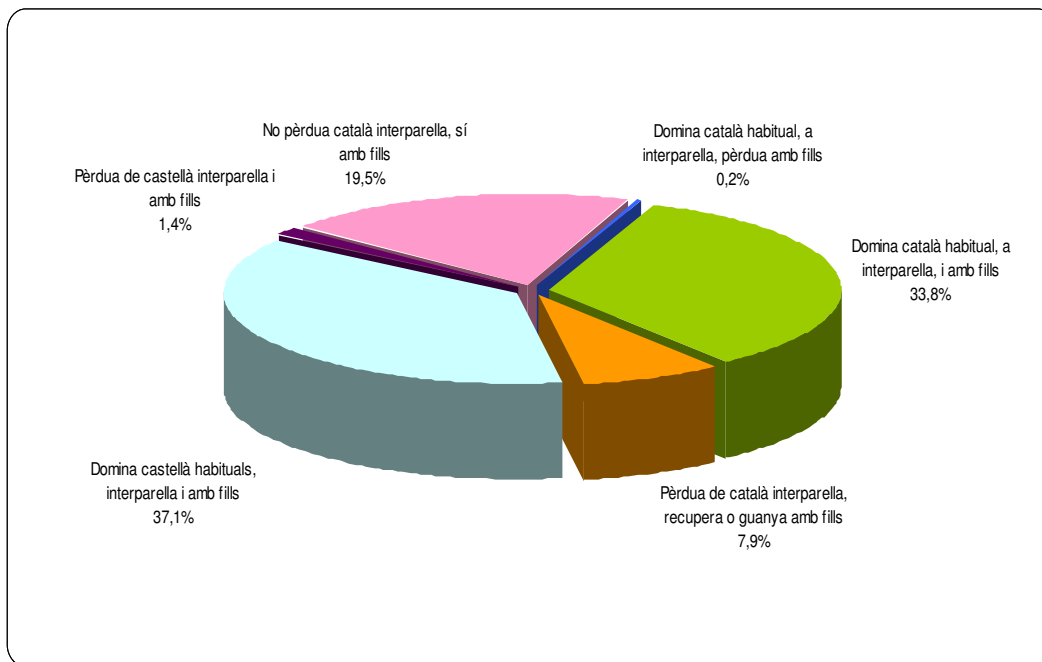
Taula 3.4. Llengua que parlo amb la parella i que la parella parla amb mi. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
Total	N= 1864	38,6	16,4	43,8	1,2	36,8	6,1	55,1	2,0	6,4	11,3	82,3
Llengua que parlo a la parella i que la parella parla amb mi												
Domina el català	30,6	64,4	23,6	3,9	-	61,6	32,2	10,6	-	1,0	2,7	36,7
Bilingüe	4,3	2,8	9,2	3,7	-	2,4	6,3	5,3	-	0,9	3,7	4,6
Domina el castellà	43,4	10,9	48,6	70,1	-	13,0	40,3	63,6	-	78,5	71,6	36,7
Altres situacions (no parella, etc.)	21,8	22,0	18,6	22,4	-	23,0	21,1	20,5	-	19,5	22,0	22,0

D'altra banda –i aquest sembla un argument amb major potència explicativa–, malgrat que bona part dels castellanoparlants d'origen muden totalment o parcialment al català com a llengua habitual, en les relacions afectives i en entorns més íntims tendeixen naturalment a recórrer a la seva primera llengua. El contrast percentual que queda reflectit en la taula anterior entre les parelles en les quals domina el català o el castellà, en funció de la llengua habitual i la llengua d'origen dels individus, sembla reforçar aquesta percepció. Així, per exemple, els individus tendeixen a emprar més el castellà amb la parella quan el seu *hibridisme* parell és de llengua habitual (48,6%) que no pas quan és de llengua d'origen (40,3%).

En qualsevol cas, l'anàlisi d'aquestes connexions lingüístiques dins de la parella té la seva continuïtat en la llengua que posteriorment es parla als fills, que és el que queda reflectit en el Gràfic 3.10.

Gràfic 3.10. Muda lingüística de llengua habitual a llengua entre la parella i a llengua parlada amb els fills. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

L'anterior gràfic mostra com les dues situacions majoritàries, que reuneixen al voltant d'un terç dels casos cada una, són aquelles en què la llengua emprada majoritàriament tant en els usos habituals dels dos membres de la parella com entre la parella i amb els fills, és la mateixa: el català (33,8%) o el castellà (37,1%). L'interès principal de la taula, però, el trobem en l'altre 30% dels casos. Excepte en un cas, en tota la resta trobem guanys en l'ús del català amb els fills respecte els usos habituals dels joves o respecte l'ús dins de la parella. El més habitual són les parelles que no disminueixen entre ells el seu nivell d'ús de castellà, però que en canvi incrementen el grau d'ús del català amb els fills (19,5%). També trobem un cert volum de parelles que en la seva relació comunicativa empenen menys català del que fan servir habitualment, però que amb els fills tornen als nivells d'ús del català que tenen a la seva vida quotidiana, o fins i tot els superen (7,9%). Finalment, són molt pocs els casos en què ja dins de la parella hi veiem un increment en l'ús del català respecte els usos habituals dels individus, cosa que es manté posteriorment amb els fills. Malauradament, la manca de casos no ens permeten observar quines són les posicions estructurals que afavoreixen o dificulten aquestes mudes lingüístiques amb els fills (els resultats de les taules 3.2 de l'annex I no són significatius). En aquest aspecte, l'estudi qualitatiu ens explica dues coses: la primera és que els catalanoparlants d'origen mostren una prioritat clara de transmetre el català als fills amb independència de la llengua que parlen amb la parella. La segona és que els informants híbrids o castellanoparlants d'origen donen un saldo positiu pel català tenint en compte la multiplicitat de circumstàncies: els que planegen parlar català només amb els fills, els que ja parlen català amb la parella i aleshores pensen parlar català o totes dues llengües als fills. Només un individu parla amb català a la parella i manifesta que parlarà castellà amb

els fills. L'anàlisi del col·lectiu de mudaires ha deixat fora la població en què la llengua amb la parella és la mateixa que la llengua d'origen i la mostra qualitativa no ha donat cap cas de catalanoparlant resident en zona castellanoparlant que parli castellà amb la parella. També són excepcionals els casos de castellanoparlants d'origen que parlen català amb la parella en zones de predomini castellanoparlant (2). Per tant, el major pes estadístic de les parelles parlants de castellà no contradiu els resultats del qualitatiu, alhora que la configuració de mudes que trobem en el darrer sembla que complementa de forma també congruent les interpretacions del quantitatiu que contrasten llengua amb la parella i llengua amb els fills.

En tot cas, el que sí podem concloure és que observem un canvi de tendència generacional molt significatiu: les generacions nascudes l'any 2003 tenen una llengua d'origen (la dels pares) amb una hibridació molt més alta que, a més, és molt asimètrica, favorable exclusivament al català. Fins i tot tenint la certesa que estan infrarepresentats els casos de pares i mares amb major tendència a tenir d'origen o a adoptar el català – els joves universitaris i amb major estatus professional tendeixen a assumir el rol de pares més tardanament, i per tant en tenim menys casos a la mostra –, els contrastos percentuals són concloents. En molts casos, la llengua parlada als fills per part de pares d'origen castellanoparlant no hi domina ni el català ni el castellà.

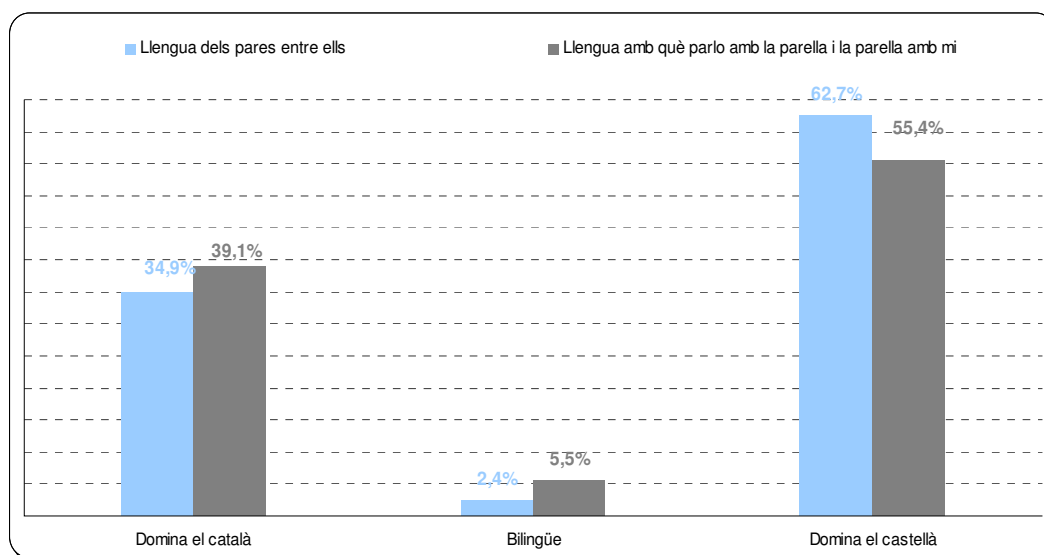
Els efectes d'aquest canvi sobre la llengua són difícilment previsibles i generen noves preguntes de recerca sociolingüística. ¿Què motiva aquests canvis de llengua amb els fills? ¿Quin paper està jugant l'escolarització primerenca –abans dels tres anys de vida, i especialment abans de l'any de vida– en aquesta aposta pel català dels pares? ¿Quins efectes en la percepció i usos lingüístics del nen té el fet que el català sigui la llengua vehicular d'un o dels dos pares amb el nen, però no entre ells? ¿Depenen aquests efectes de la llengua hegemònica en els entorns dels infants? Aquestes són preguntes que no estem en condicions de respondre pel fet que, dins la mostra qualitativa, el nombre d'informants amb mudes amb els fills era excessivament reduït. En tot cas, tot sembla indicar que el tema requereix un estudi específicament adreçat a la població amb fills en edat escolar.

Per cloure aquest apartat, farem una exploració del que es presenta com un canvi generacional significatiu en els patrons d'establiment de llengua de les parelles. En comparació amb les generacions anteriors, les parelles mixtes no sembla que incrementin els usos familiars del castellà a la família d'una manera global.³⁰ Iniciem, per tant, una comparació sistemàtica entre les dinàmiques lingüístiques de la generació dels pares dels joves entrevistats i la dels fills. Contrastem les llengües habituals/originals dels pares i dels joves i la seva parella; la llengua relacional dins la

³⁰ És important tenir clar que les dades no permeten afinar fins a quin punt aquesta penetració de l'ús del castellà a la família en el passat impactava en una major penetració dels usos del castellà entre els fills. Els diversos casos que hem detectat al qualitatiu situen, en tot cas, els fills d'aquestes famílies entre la població més propensa a hibriditzar en tots els sentits.

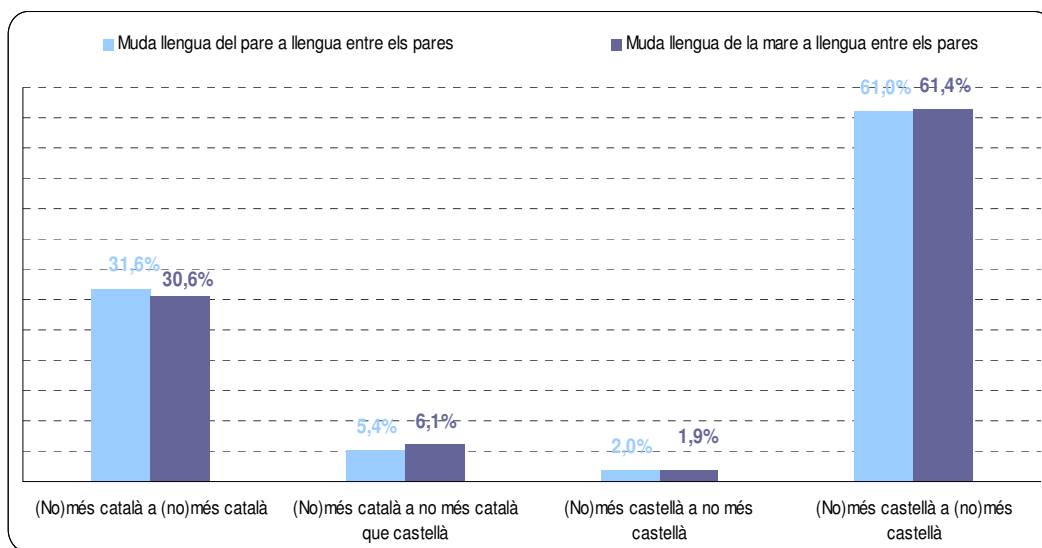
parella dels pares i de les parelles dels joves; i, finalment, l'encaix d'això amb la llengua parlada als fills en una i altra generació.

Gràfic 3.11. Llengua dels pares entre ells i llengua amb què parlo amb la parella i la parella amb mi. EC03. Joves de 15 a 34 anys.

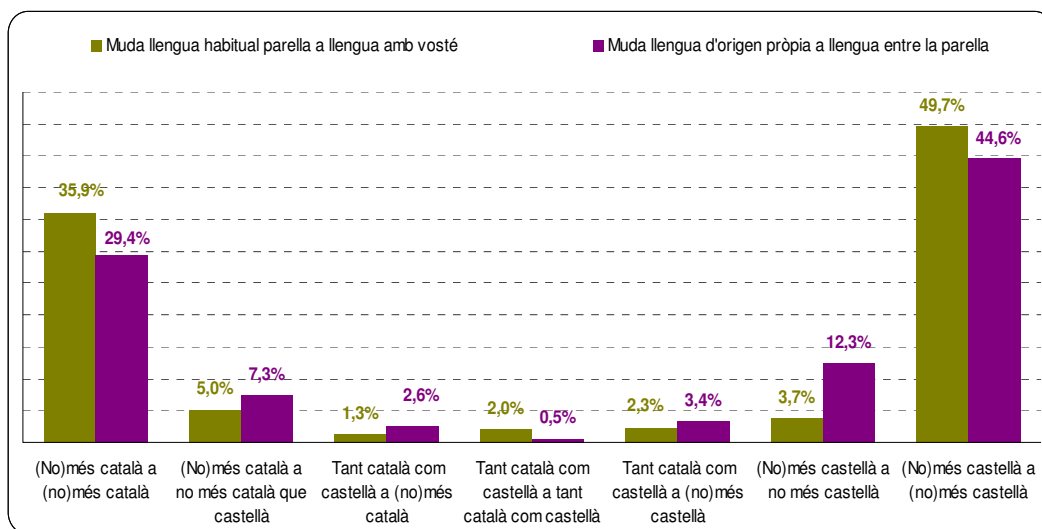

El primer canvi a comentar queda reflectit en el Gràfic 3.11. En les relacions de parella dels joves, la proporció d'ús del català i del castellà és força favorable a l'ús del castellà, llengua amb una penetració similar a la que vèiem a la llengua d'origen dels joves. A més, el percentatge d'híbrids parells també és molt baix pel fet que és un grup reduït que té molta més probabilitat d'aparellar-se amb no híbrids d'origen. Els vincles comunicatius en aquest nucli afectiu sembla ser, per tant, el més blindat a la penetració de la llengua no present en l'origen, i on el major poder d'atracció de nous parlants del català no es fa present. Malgrat això, i en comparació a les dades que tenim sobre la llengua de la generació precedent, observem un major nivell de penetració del català entre la generació dels joves. Com veurem, això possiblement té a veure, en part, amb què entre la generació dels pares dels nostres joves ja trobem casos de progenitors que, tot i no ser la seva llengua d'origen, parlen el català als seus fills –cosa que projecta un creixement generacional de catalanoparlants –exclusius o no– d'origen.

Gràfic 3.12. Muda lingüística del pare a llengua entre els pares i muda lingüística de la mare a llengua entre els pares . EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Gràfic 3.13. Muda lingüística de llengua habitual de la parella a llengua amb vostè i muda lingüística de llengua d'origen pròpia a llengua amb la parella. EULC3. Joves de 15 a 34 anys.

Els Gràfics 3.12 i 3.13 sobre mudes posen de manifest nous matisos en aquest canvi generacional. Els casos en què els entrevistats que coneixien la llengua d'origen del pare i de la mare, i que l'han respost (al voltant del 40% del total) ens permeten concloure que pràcticament no hi ha casos de catalanització lingüística per la influència de la llengua de la parella, però en canvi entre un 15% i un 20% dels pares

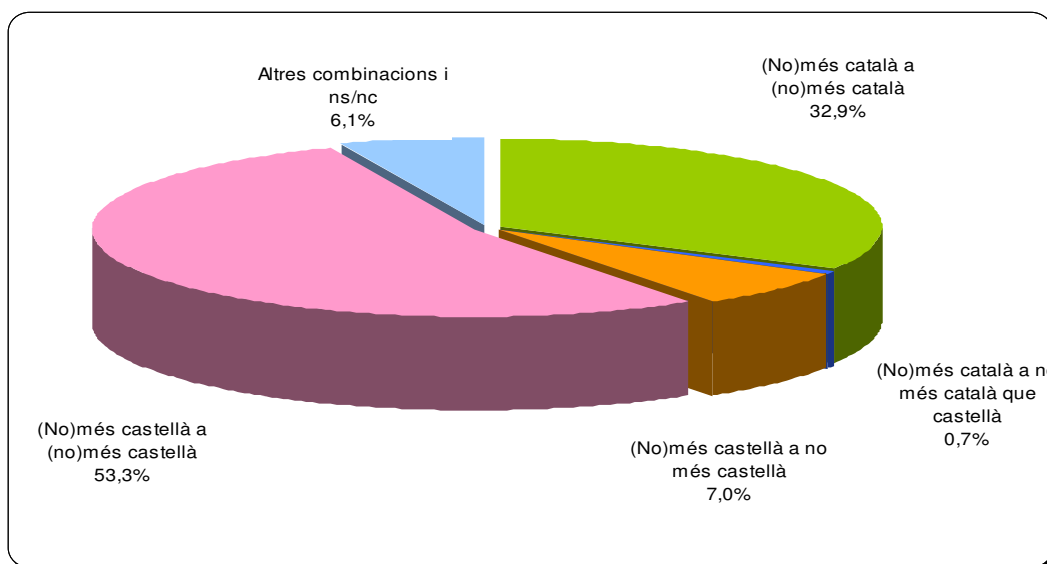
catalanoparlants d'origen muden a usar el castellà com a llengua amb la parella³¹. Entre els joves la situació és menys accentuada, però les mudes lingüístiques tendeixen més a la castellanització que no pas a la catalanització dels usos. En qualsevol cas, el contrast posa de manifest que, d'una norma implícita en què l'adopció lingüística semblava afectar només els catalanoparlants, quant a la llengua dins de la parella, passem a una situació en que tant hi ha adopcions del català com del castellà. La norma implícita, per tant, sembla haver quedat diluïda o, si més no, ja no implica sistemàticament l'adopció lingüística del castellà per part de la persona catalanoparlant d'origen en les parelles amb orígens lingüístics diferents.

Les taules 3.4 de l'annex I ens permeten aproximar-nos empíricament a aquest fenomen de dissolució de la norma d'ús del castellà com a llengua franca en el contacte afectiu entre persones de procedència lingüística divergent. Hi detectem, en primer lloc, un petit contrast entre grups d'edat; entre els joves d'origen catalanoparlant, els més joves (15 a 19 anys) tenen major tendència a mudar al castellà que els de major edat. Amb tot, aquesta és una dada de la qual podem treure poques conclusions, però que si més no sembla guardar relació amb el fet que, com veurem en el següent capítol, entre els joves de menys edat la presència d'espais socials amb una major presència del català és menor; alhora que bona part de les mudes al català entre castellanoparlants es produeixen després d'aquest període de la vida.

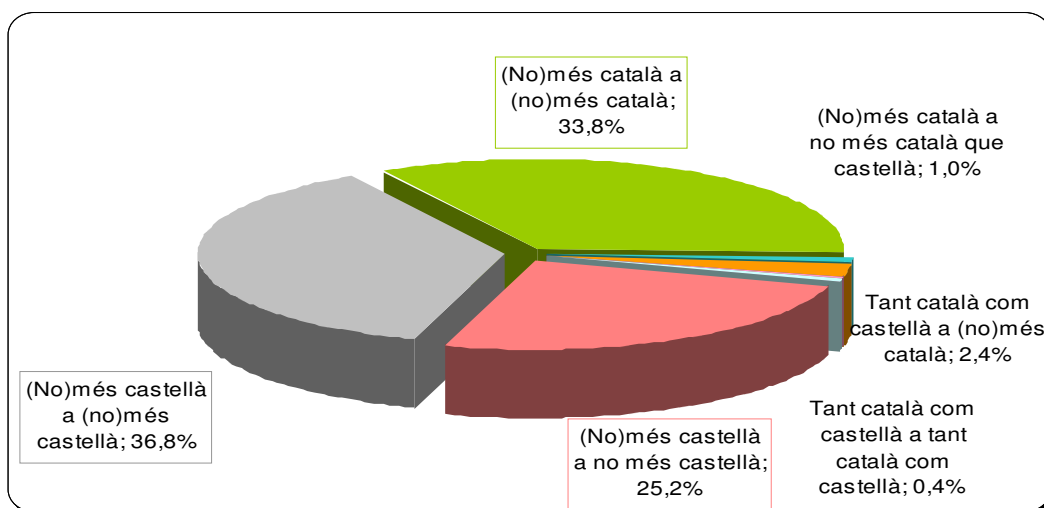
En segon lloc, observem que la major consideració del català o del castellà com a llengua d'ús amb la parella es vincula clarament a les situacions socials on una o altra llengua tenen major presència demogràfica. Per tant, del fet que el català sigui més emprat amb la parella a entorns municipals d'alta densitat del català, o també entre persones d'elevat estatus acadèmic i professional, no podem concloure que s'hagi imposat en aquests àmbits una nova norma subjacent: la consideració del català com a *llengua franca* amb la parella. Bàsicament, el català és més emprat perquè és molt més fàcil trobar parelles catalanoparlants d'origen. Passa exactament a l'inrevés en els entorns municipals de baixa densitat del català, o amb les persones de baix estatus professional o acadèmic.

³¹ De fet, de les dades no podem concloure'n si aquesta apropiació del castellà és total o parcial, o si en el vincle de parella el catalanoparlant continua emprant el català i el castellanoparlant el castellà, però no sembla agosarat pensar que en la gran majoria dels casos el que trobem és una muda lingüística al castellà.

Gràfic 3.13. Muda lingüística de llengua entre els pares a llengua dels pares amb els entrevistats-fills. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Gràfic 3.14. Muda lingüística de llengua entre la parella a llengua parlada amb els fills. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Les Gràfiques 3.13 i 3.14, en canvi, mostren que la tendència a emprar el català amb els fills per part d'alguns pares castellanoparlants ja és present entre la generació dels pares dels joves entrevistats, si bé és una tendència molt menys accentuada que en l'actualitat. Entre la generació dels pares dels joves, més de 1 de cada 10 parelles que empen el castellà entre ells fan servir tant o més català que castellà amb els seus fills, mentre que en els entrevistats aquesta xifra augmenta fins a 4 de cada 10 parelles. A més, hem de tenir en compte que en aquests gràfics no hem reflectit mudes lingüístiques de baixa intensitat, que també són importants, com es percep al Gràfic 3.8 (s'hi veu com molts castellanoparlants d'origen, al voltant del 15%, mantenen el

castellà com a llengua principal amb els fills, però la combinen amb usos significatius de català). Alhora aquestes dades no reflecteixen el fet que moltes parelles de joves catalanoparlants habituals i dins de la parella, de fet poden tenir algun component que té com a llengua d'origen el castellà. Per tant, l'adopció lingüística del català podria considerar-se com encara més intensa del que reflecteix la taula anterior.

Els creuaments que trobem a les taules 3.3 de l'annex I, amb les diferents variables estructurals i sociodemogràfiques ens mostren quins tendeixen a ser aquests pares. En primer lloc, en molts casos semblen parelles en què un dels pares és catalanoparlant d'origen, però que havia mutat al castellà com a llengua parlada amb la parella i que ara recupera el català amb el fill. En segon lloc, trobem més casos entre els joves de menys edat –per tant, majoritàriament fills de pares més joves–, de manera que sembla que és una tendència que s'ha anat accentuant progressivament. Finalment, sembla que també hi ha més casos entre els pares castellanoparlants que viuen en comunitats lingüístiques amb més densitat o presència del català.

En qualsevol cas, i com ja s'havia apuntat en l'apartat anterior, aquesta és una tendència que s'ha estès molt entre els pares joves actuals, tot apuntant l'emergència d'una norma de muda lingüística entre els castellanoparlants força estesa: la importància que atorguen molts d'ells a què els seus fills tinguin contacte amb el català des del moment en què naixen.

3.7. *Les mudes i la hibridació amb els amics*

Els usos lingüístics amb els amics han estat considerats importants tradicionalment com un indicador de la llengua parlada en contextos informals o no jeràrquics, que dóna una idea de la presència col·loquial d'una llengua i, per tant, de les perspectives que pot tenir de mantenir-se com una llengua d'ús normal en la població. També es pot interpretar com un indicador de la pròpia capacitat dels individus per utilitzar una llengua de forma normal i habitual. Amb tot, és important fer constar alguns aspectes sobre el funcionament d'aquest espai d'ús lingüístic que molt sovint no es tenen en compte. El que caracteritza l'espai de les amistats és alhora la dependència i l'autonomia dels espais institucionals.

En primer lloc, com ja hem dit abans, l'espai de relació simètrica més habitual de les persones té una dependència molt gran del que seria la infraestructura escolar, que facilita l'espai, la major part del temps i les oportunitats per a crear aquestes relacions. De fet, per a molts individus, té tot el sentit que, quan parlen dels amics, parlen dels de "l'escola", "l'institut", "la universitat" o "la feina". És per aquesta raó que en aquest apartat no fem una anàlisi exhaustiva d'aquest àmbit, ja que en bona part ja ha estat analitzat en els apartats anteriors. En segon lloc, l'espai dels amics es constitueix com a autònom en relació a les institucions a partir de les quals es crea. Aquesta autonomia afecta molts aspectes de les relacions socials i les formes de presentar-se,

incloses els usos lingüístics. Igualment, la relativa autonomia de les relacions d'amistat respecte dels contextos institucionals fan que tingui unes continuïtats biogràfiques importants. Per dir-ho d'una manera més senzilla: la gent pot anar mantenint amics de períodes vitals anteriors i així, sovint (no sempre), la xarxa d'amics d'una persona porta inscrita la seva trajectòria vital. Això té, com veurem, implicacions lingüístiques importants i ens pot ajudar a entendre alguns aspectes dels resultats quantitius explicats a l'apartat 3.1. L'exemple següent ens ajudarà a entendre-ho.

CITA A49

Fo: Vale? I amb aquests sempre hi he parlat en català. En canvi, amb la gent de l'escola sempre he parlat en castellà.

Jo: Sí, sí

Fo: I no vaig canviar d'idioma fins gairebé als 18

Jo: Sí

Fo: No, fins passats els 18. Fins que vaig deixar l'institut. Perquè estava molt acostumat, perquè me feia molta vergonya, per...llavors com que no conservo cap amic d'aquella època excepte un que també hem quedat demà, que amb aquest parlo castellà encara, i és un merder. Perquè anem 4 tots som catalans, tots parlem català entre nosaltres

En aquest cas, tenim dos castellanoparlants d'origen que han mudat al català (el cas de l'entrevistat és el d'una muda pràcticament total en la vida social) però que conserven les traces de les relacions que havien tingut parlant en castellà. En aquest àmbit agafa un importància clau el que podríem anomenar "norma lingüística interpersonal", això és, la resistència de les persones a canviar la llengua d'ús que s'han habituat a parlar amb altres persones concretes.

Així, a les gràfiques de l'apartat 3.1, on es dona la informació de les llengües parlades actualment amb els amics, hi trobem un bon nombre d'individus que presenten una hibridació equilibrada en les dues llengües i que presenten mudes a usos predominants del català en altres àmbits com l'institut, la universitat i la feina. També és habitual que persones que muden al català amb la parella presentin usos més equilibrats amb els amics en general, ja que la llengua amb la parella, encara que sigui només una, no és sinó un dels elements que conforma aquest àmbit de relació entre iguals, que és bilingüe. Dins la mostra qualitativa, aquest perfil d'individus es troba en 10 casos i pot ajudar a entendre la raó per la qual els indicadors de tipus estadístic no registren un avenç en l'ús del català en aquest àmbit. Mentre que els àmbits anteriors poden ocasionar desplaçaments importants en els usos lingüístics majoritàriament favorables al català, l'àmbit dels amics és més variat i més tendent a la hibridació a mesura que els individus acumulen experiències i relacions en àmbits lingüísticament diversos.

Un segon col·lectiu amb perfils que mostren menys ús del català amb els amics que en altres àmbits el conformen 14 persones que manifesten utilitzar el castellà majoritàriament o exclusivament amb els amics. Entre aquest col·lectiu hi trobem les següents situacions:

1. En 8 casos, tenim castellanoparlants d'origen que utilitzen o han utilitzat el català majoritàriament en algun moment de la trajectòria escolar o a la feina; però que mantenen una colla d'amics que parla habitualment castellà i que, en alguns casos, inclou catalanoparlants que també parlen en castellà dins la colla. Tot i així, aquestes persones mantenen una disposició a parlar català amb qualsevol que se'ls adreci en aquesta llengua i tenen, en realitat, un perfil lingüístic global híbrid.
2. En 2 casos, són catalanoparlants en la colla d'amics dels quals domina el castellà de forma clara, per bé que mantenen globalment també uns usos híbrids.
3. Els 4 casos restants són persones que tenen un perfil de castellanoparlants aguts que en algun moment han hagut de fer un ús sovintejat del català: un parla català al pare, l'altra l'ha utilitzat a l'institut i l'altra a la feina.

Per altra banda, hi ha dos perfils molt amplis i alhora molt diferenciats de parlants aguts. Hi ha els 18 castellanoparlants d'origen que no fan cap ús o, en pocs casos (4), un ús mínim del català. En aquest grup, pràcticament tots residents en zones fortament castellanoparlants, hi predominen els individus joves de menys de 19 anys i, entre els més grans, no n'hi ha cap amb estudis universitaris. De fet, 4 d'aquests darrers provenen del grup d'ètnia gitana, que es resisteix a adoptar al català fins i tot en feines on han de tractar molt sovint amb clientela catalanoparlant. Aquesta dada reforça la impressió que el tema de la llengua en el col·lectiu gitano segurament s'hauria d'abordar en uns termes específicament pensats per aquest col·lectiu. Pel que fa a la resta dels individus, vegem que predomina clarament el perfil de persones en què el procés d'integració al món laboral encara no ha pogut produir els resultats hibridadors que trobem en la resta de la mostra. Els que manifesten fer algun ús del català en algun moment ho fan d'una forma que no queda realment gaire clar si no estan parlant d'enunciats solts en converses o amb persones amb qui hi tenen poc contacte. És un col·lectiu que, en conjunt, no sembla que tingui una experiència real de parlar català i, en conseqüència, una seguretat per parlar-lo encara que sigui en contextos informals, per bé que alguns saben que molts dels seus companys parlen català en família.

CITA A50

Entr: Hablábamos de la gente que le cuesta hablar en catalán. A vosotros os cuesta y
hablais con los profesores en castellano

Jn: No, no me cuesta

Lra: No

Bul: Jo no sé...tinc una amiga que és catalana però té molts problemes perquè amb els
seus pares parla català i tot, i jo moltes vegades amb ella parlo català.

Np: Con quien

Bul: Con la <TAL PERSONA>

Eo: Pero a esa es que no se la entiende

Entr: No se la entiende en catalán?

Bul: No, ni en castellano
Eo: Habla muy rápido. No sé cómo da tiempo a coordinar su cerebro y después suspende no lo entiendo...
Entr: Pero vosotros con vuestros amigos habláis
Mse i Eo: Castellano
Eo: Castellà, català. Inglés también por el Messenger
Np: Muy pocas veces en catalán
Lra: Ah! En catalán
Np: Es que muy pocas veces, ya te digo.
Entr: Vuestros amigos también en su casa hablan
Ko i Lra: Sí. Somos todos...
Entr: Catalán, ay! Castellano
Np: Yo tengo una amiga que a veces cambia al catalán...
Jn: Porque todos somos descendientes de padres de Andalucía
Mm i Lra: Claro
Np: Es eso.
Eo: Aquí todos no? Menos la <TAL PERSONA>
Lra: ¿La <MATEIXA PERSONA> no?!
Eo: Yo, mis raíces son asturianas
Bul: El meu avi també era català. I els meus pares han nascut aquí a Barcelona.

Hi ha 18 catalanoparlants d'origen que manifesten parlar només català amb els seus amics. Tenint en compte que aquest grup era minoritari en la mostra d'origen, tornem a trobar-nos doncs una dada que suggereix que aquest col·lectiu es resisteix més a la hibridació (tot i que un d'ells parla castellà amb la parella i, pel que es veu, només amb ella). Bona part d'aquest grup té una trajectòria d'hibridació en l'àmbit escolar o en la feina. Amb tot, és possible que aquesta hibridació hagi estat mínima, si no ha deixat traces entre les amistats. De fet, el grup inclou les 4 persones que expliquen haver desenvolupat converses bilingües i altres estratègies de manteniment del català en entorns lingüísticament diversos. Només conté tres persones de 17 i 18 anys i hi predominen els universitaris (10 individus).

Per tant, el contrast entre els castellanoparlants i catalanoparlants aguts dins l'àmbit de les amistats és massa categòric per ser casual. En el cas dels castellanoparlants, es dona en individus que no han accedit a contextos que inviten a adoptar l'ús del català i a iniciar uns usos lingüístics més híbrids. Està associat o bé a una edat molt jove, o bé a la poca mobilitat geogràfica i social. En el cas dels catalanoparlants, hi conviu el perfil de les persones que mostren disposició a parlar castellà però que, com que viuen en un entorn catalanoparlant, ho fan excepcionalment, amb les persones amb un perfil que resisteix activament i de forma relativament exitosa les pressions per la hibridació. No hi ha diferències perceptibles de trajectòria entre uns i altres i no sembla que els seus usos lingüístics afectin la seva voluntat de mantenir una trajectòria acadèmica i professional. El darrer és el col·lectiu minoritari que té (utilitzant el termes anglès) una *agenda* en relació a la llengua i treballa activament i intencionadament per resoldre les contradiccions potencials que els usos aguts poden crear en la vida quotidiana (flexibilitzant, per exemple, la seva posició en l'àmbit laboral).

CITA A51

Y: Sí. Jo vaig tenir unes discussions amb unes noies de Madrid allà, estava a Holanda fent un Erasmus i tela marinera, eh? No ens vam tirar els plats pel cap de miracle!

Riures

Y: Perquè allò era...

Ju: Els hi costa molt d'acceptar

Y: Sí. És com si els estiguessis ofenent, no? Que dius, bueno, és que no passa res que siguem diferents, no?

Ju: Però és que hi ha gent que diu: és que com pot ser que siguent espanyola no et sàpigues desenvolupar bé en castellà.

Y: Però és que no és que no et sàpigues... és que jo ja em sé desenvolupar bé en castellà!

Jl: Jo també

Y: És que no ho vull fer-ho!

Jl: Exacte

Ju: És que ens costa molt.

Jl: No...Jo...

Me: És que hi ha molta gent que no ho sap fer-ho

Ju: Ah, exacte!

Y: Bueno, no sé, jo personalment no ho vull fer!

CITA A52

Sj: Jo també, va venir un allà...en va venir un, a la nostra classe que parlava en castellà i...bueno, jo li parlava en català i jo li deia: no, a mi parla'm en castellà i amb el què vulguis que jo et parlaré en català. I cap mena de problema, saps? I exacte. Cap mena de problema. Mentre em parli amb una llengua que l'entengui.

CITA A53

Kej: Exacte. Sí. A vegades, no sé, hi ha la d'allò de... Al pis hi ha aquestes discussions, "per què català?". I jo és la pregunta "per què no puc parlar català si és la meua llengua?". I "per la gent de fora". La gent de fora, bueno, ve de fora, doncs... tu quan vas a fora t'adaptes, a què si? Doncs la gent de fora quan ve en teoria també s'hauria d'adaptar. Jo primer provo si l'entenen. I si no l'entenen, com a respecte després canvio. Però també és una falta de respecte que ells no sàpiguen la nostra llengua, encara que no sigui... totalment necessària perquè en castellà es pot anar bé.

CITA A54

Qn: A una opció política, però sí a un país. És que a vegades es confon bastant perquè si parles molt en català, o si prens aquesta opció de parlar en català als castellanoparlants molta gent t'acusa de... ntx! independentista radical, i... potser ho sóc, eh!, però no té res a veure amb el tema lingüístic. I el tema lingüístic sobretot ho faig perquè crec que la llengua per mi és una manera de... et fa tenir una manera de pensar diferent que una altra persona que parli una altra llengua, de manera que és com una visió del món, cada llengua. És com una espècie animal, viva, una... i... jo me l'estimo, la meua, i també m'estimo les altres, i les respecto moltíssim, que la conec i que al conèixer-la doncs també l'he sapigut apreciar, diguem-ne amb lectura i literatura, però la meua me l'estimo més perquè, no sé, per dir-ho d'una manera és la que he mamat dels meus pares i la que veig més en perill. I llavors, per mi, la llengua és una cosa a protegir, que dona

riquesa a la societat que la té. Per això sóc militant, perquè m'agrada, m'agradaria que en aquest país se seguís parlant en català.

El següent col·lectiu important és el dels castellanoparlants d'origen que manifesten parlar majoritàriament en català amb els amics. Són un total d'11 persones, amb 10 de les quals ja hem detectat mudes anteriorment, bé des del període escolar, bé amb l'accés al mercat laboral.³² Com era d'esperar, hi trobem 8 universitaris i l'edat mínima d'aquest grup és de 23 anys. Hi predominen clarament els residents en zones catalanoparlants: només 3 d'ells són de zones castellanoparlants. En tots els casos, el que trobem són persones que encara parlen castellà amb amistats d'èpoques anteriors però que el català s'ha establert com a llengua majoritària entre les amistats actuals habituals. Són, per tant, persones ben predisposades a l'hibridisme lingüístic alhora que han adoptat normes d'ús que tendeixen a prioritzar el català i a fer que altres persones parlin en català amb elles. Les persones residents en zones predominantment castellanoparlants parteixen de mudes més recents i tenen més coneguts castellanoparlants, per bé que en l'actualitat ja no s'hi relacionen tant. Una d'aquestes persones pertany al grup de castellanoparlants d'origen que van fer la muda entre elles durant l'ensenyament secundari.

Aquest darrer col·lectiu pràcticament no es diferencia dels catalanoparlants d'origen que parlen majoritàriament en català als amics i tenen una trajectòria que suggereix una bona predisposició a la hibridació (6 individus de la mostra). Potser l'única diferència és que aquests darrers en alguns moments presenten un discurs que expressa un cert sentit de deure de parlar català basat en un sentit d'identitat, mentre que els anteriors s'expressen més en termes de preferència personal:

CITA A55

T: De vegades sí que passa. Si hi ha una persona que parla en castellà i una que parla en català sempre és aquesta la que canvia al castellà!

Entr: Tu Anna hi estàs d'acord ?

Bo: No sé, depèn de la persona que sigui també

Be: sí, però és culpa teva! Normalment passa això...però és culpa teva!

T: Ah, sí, sí jo no dic...en el meu cas normalment passa això

Entr: Vosaltres, amb els vostres amics acostumeu a parlar...

T: Català

Be: Català

CITA A56

I: Jo amb aquesta gent que parla castellà, si a mi em parla en castellà jo li parlo en català.

Si veig que em contesta en castellà, li contesto en català. Però si veig que continua parlant en castellà pues llavors ja canvio el xip i li continuo parlant en castellà, això sí.

(...)

³² Tècnicament, es podrien afegir aquesta categoria els 2 catalanoparlants que s'han comportat com castellanoparlants aguts des de petits i que, un més intencionadament que l'altre, han acabat en un entorn social majoritàriament catalanoparlant.

I: Mal educat no, però jo per exemple tinc el cas de, no sé, el meu pare, per exemple, no?, que el porter sempre parla en castellà i a mi sempre m'ha dit "buenos días, buenas tardes", no? El meu pare es diu Juan i el meu pare sempre es diu Joan... El meu pare insisteix, amb el català. o sigui, jo no sóc tan reincident, potser. És a dir, jo si veig varies vegades que em diu, el poc diàleg que puc tenir jo amb el porter, que és "bon dia, bona tarda, bona nit", res més, el poc diàleg que hi ha, doncs el meu pare quan veu això si veu que li diu "buenos días, buenas tardes" ell li diu Joan, quan a sobre es diu Puyal, el tio, i li diu "bon dia Joan, bona tarda, tal". I el meu pare em diu, m'argumenta "no, és que parla el català perfectament". Jo potser reconec que no sóc tan així, és a dir, jo si veig que realment em continua parlant en castellà jo li parlo en castellà, encara que jo sigui el meu idioma el català, repeteixo, m'identifiqui amb el català, pensi en català, sigui catalanoparlant i tot. Però bueno, potser no sóc tan... reincident, seguir-li parlant en català.

3.8. En Resum

Revisem ara allò més rellevant que hem vist en relació a les mudes lingüístiques —és a dir, els canvis i les permanències— a la llar, entre generacions i entre la llengua habitual i d'origen i la llengua usada en els espais no domèstics de la feina, l'àmbit educatiu i els amics. En línies generals, hem vist com es confirma la tendència general a la hibridació asimètrica favorable al català —en relació als punts de partida lingüístics—, tot i que val la pena parar-se a comentar aspectes més concrets. Els resultats en conjunt del quantitatiu i el qualitatiu són congruents, és a dir, es poden interpretar com a complementaris d'una manera plausible i no forçada. En molts casos el treball qualitatiu ens ha ajudat a aportar hipòtesis explicatives potents dels resultats quantitatius. Això implica, entre altres coses, que la mostra teòrica utilitzada és suficientment diversa i prou equilibrada, malgrat la manca casual d'alguna circumstància (p.e. que no hi hagi catalanoparlants amb parella castellanoparlant en zona metropolitana predominantment castellanoparlant, circumstància que les dades de les enquestes donen a entendre que és habitual). Procedim a explicar sumàriament els principals resultats, primer de la part quantitativa, després de la qualitativa.

En primer lloc, hem vist canvis generacionals molt importants. Un de particularment significatiu és l'enfortiment molt marcat de la tendència de moltes parelles castellanoparlants d'origen, i també en la seva comunicació de parella, a incorporar el català, i a fer-ho en molts casos com a llengua principal, en la seva comunicació amb els fills (entre els joves amb fills, per exemple, els que els parlen només en català són el 47,3%, per només el 28% els que els parlen només en castellà). Sí ho comparem amb la generació dels pares dels joves veiem com si entre els pares eren 1 de cada 10 parelles que empraven el castellà entre ells mudaven a tant o més català que castellà amb els seus fills, entre els entrevistats aquesta xifra arriba a 4 de cada 10 parelles. Un altre canvi important és que les generacions que estan naixent ara ho fan en un context on la llengua d'origen (dels pares) presenta un hibridisme molt més alt i, també, molt asimètricament favorable al català. Finalment, també hem vist com la

norma a adoptar més el castellà que no pas el català a l'hora d'establir la llengua amb què es parla a la parella s'ha suavitzat notablement.

Pel que fa les mudes als tres àmbits que configuren els espais d'ús lingüístic quotidià fora de la llar hem observat que tenen en comú un fort nivell d'hibridació lingüística entre català i castellà. La hibridació, que és major entre els amics i en l'àmbit dels estudis que no pas a la feina, afavoreix inequívocament el català en les mudes de la llengua d'origen o de la llar cap a l'àmbit de la feina i, encara més, de l'educació, i més el castellà quan és cap a l'àmbit dels amics.

Els únics moments o espais en els quals no es manifesta de manera clara aquest major poder d'atracció del català és en relació a la llengua parlada amb la parella i, en menor mesura, amb la llengua parlada amb els amics. En el cas dels pares dels joves trobem que pràcticament no hi ha casos de mudes cap al català per adaptació a la llengua de la parella, però en canvi sí que n'hi ha (entre un 15% i un 20%) dels pares catalanoparlants d'origen que muden a usar el castellà com a llengua amb la parella. En les parelles de joves es manté la major adopció del castellà, si bé la norma no està tan marcada com en el cas dels pares, i trobem minories significatives de parelles que adopten el català, tot i no ser la llengua hegemònica en els usos habituals de tots dos membres. De tota manera, les parelles amb una llengua habitual de partida amb una presència parella de català i castellà (sigui perquè cada membre de la parella té com a llengua habitual una llengua diferent o perquè ambdós tenen pràctiques híbrides parelles habituals) s'inclinen notablement més a adoptar el castellà com a llengua de comunicació.

Pel que fa a l'altre àmbit on el català no té una capacitat major d'atracció, la llengua parlada amb els amics, ja hem dit que és l'únic espai dels tres àmbits fora de la llar on la forta hibridació afavoreix una major penetració del castellà. És cert, això no obstant, que l'anàlisi més detallada ens ha mostrat que aquesta major penetració del castellà, s'explica sobretot per hibridacions de baixa intensitat (individus que mantenen la llengua principal, però fan usos significatius de l'altra llengua), mentre que les hibridacions de major intensitat afecten de forma més simètrica catalanoparlants i castellanoparlants. És més, quan hem analitzat les dades en termes de *penetració relativa* entre els catalanoparlants, d'una banda, i els castellanoparlants, de l'altra, prenent com a referència la llengua original dels entrevistats, hem vist que la penetració del català era fins i tot lleugerament més alta que la del castellà.

En termes generals, la muda cap al català és molt més accentuada que no pas cap al castellà, especialment en el cas de mudes profundes, les que impliquen una adopció forta de la llengua no parlada de partida. En canvi, en les mudes de menor intensitat, que impliquen una incorporació significativa però minoritària de l'altra llengua, tendeixen a implicar més l'adopció del castellà per part dels catalanoparlants.

Val a dir, també, que com passa amb la majoria de dades que comentem, aquesta realitat és molt diferent segons altres elements com ara l'entorn lingüístic o l'estatus acadèmic i professional dels enquestats. En la relació amb els amics, el català té una major presència relativa que el castellà tant entre els joves catalanoparlants com els castellanoparlants que resideixen a municipis amb una forta densitat de català, o que tenen un alt estatus acadèmic i professional. Per contra, el castellà té una presència més gran, tant entre catalanoparlants com entre castellanoparlants a la llar, en el grup dels joves residents a municipis amb una menor densitat del català.

En general tots aquests processos de muda van molt lligats a algunes variables estructurals concretes. A més de la densitat lingüística del municipi i l'estatus acadèmic i professional de l'exemple anterior, hem vist que també l'edat té un impacte que cal subratllar. Vegem sintèticament la influència d'aquests tres factors. Pel que fa a la densitat lingüística del municipi, hem vist clarament com en aquells municipis amb més densitat de català les mudes al català són molt més intenses, i en els municipis de menor densitat passa a la inversa. A més de l'exemple del paràgraf anterior, també hem vist com en els municipis d'alta densitat del català és més fàcil detectar castellanoparlants d'origen que muden al català a la llar, i en els entorns de baixa densitat del català, catalanoparlants d'origen que ho fan al castellà. També hem observat la mateixa tendència quan, per exemple, hem analitzat els canvis de llengua a la feina: als municipis amb més presència del català, la penetració del català entre castellanoparlants era molt superior (56,2%) que a la inversa (17,9%), mentre que en els municipis amb mitjana i baixa densitat de català, les mudes en una i altra direcció eren molt simètriques (entre el 40 i el 50%).

La segona variable rellevant és el nivell professional i acadèmic. Entre les posicions més altes hi ha una tendència més gran a la muda lingüística al català (també dins la llar) i en les més baixes cap al castellà. Alhora, la penetració del català en els entorns laborals d'alt estatus és superior a la penetració del castellà en els espais de baix estatus (hem aventurat que això pot tenir a veure, si més no en part, amb que les ocupacions de baix estatus inclouen moltes feines de cara al públic que requereixen l'ús del català). Pel que fa a l'espai educatiu, hem notat com si bé sembla que als instituts d'educació secundària ja hi ha una major penetració del català en relació al castellà, on de veritat es manifesta aquesta asimetria de manera substantiva és a la universitat. Passar per la universitat és, sens dubte, una experiència clau entre els processos d'assumpció del català com a llengua vehicular quotidiana entre els joves d'origen castellanoparlant. També hem vist, això sí, com entre els joves de municipis amb menys densitat de català, entre els castellanoparlants que estudien són majoria els que no muden al català (63,7%, en contraposició al 38,9% dels castellanoparlants de municipis amb alta densitat de català); la densitat del municipi també afecta –però menys– els catalanoparlants, que en els municipis amb més densitat de català no muden a usos intensos del castellà en el 95,1% dels casos, mentre que en els municipis amb menys densitat, no muden el 77,7%.

Finalment, una tercera variable que hem vist té una influència important és l'edat, ja que entre els més adults la preponderància de l'adopció del català és, en termes generals, més accentuada. Hem avançat que considerem que aquest fenomen, més que respondre a un canvi generacional, té a veure amb un *efecte edat* pel fet que, entre la població castellanoparlant, la majoria de mudes que comporten l'adopció d'usos del català tenen lloc a la universitat o amb la incorporació al mercat laboral.

A través d l'estudi qualitatiu hem detectat els processos següents. En primer lloc, la majoria de mudes lingüístiques se situen en moments de canvi vital que comporten l'accés a o creació de nous àmbits d'ús caracteritzats, entre altres coses, pel contacte amb noves persones. En termes generals, aquestes mudes comporten una adopció generalitzada però moderada del castellà per part dels catalanoparlants i una adopció del català per part dels castellanoparlants de caràcter més desigual, que poden donar com a resultats usos mínims, equilibrats o majoritaris del català.

Hem vist també que els processos de muda tendien a produir-se de maneres marcadament diferents en diferents contextos. Així, amb la incorporació a l'ensenyament infantil i primari hi havia alguns individus que es trobaven en un context on la majoria de companys parlaven l'altra llengua i aleshores adoptaven aquesta llengua de forma general. El canvi a secundària, en canvi, es produïa en un moment on els individus ja portaven usos lingüístics consolidats del període de primària però que sovint es trobaven en centres on hi havia diversitat de parlants i usos lingüístics. En aquest context, comencen a sovintejar els perfils híbrids de persones que parlen les dues llengües amb diferents companys de classe o del centre sovint lligats a colles que es mouen en àmbits diferents. Sorgia aquí també un petit sector de castellanoparlants, bàsicament amb vocació de continuïtat acadèmica, que aprofita el contacte amb catalanoparlants per adoptar el català com a llengua d'ús social al costat del castellà. Finalment, els que conclouen la seva trajectòria escolar a la universitat comenten de manera general com els crida l'atenció la gran presència que hi troben de gent que parla "l'altra" llengua. En aquest àmbit, molts catalanoparlants d'origen s'han d'habituar a moure's en un context més divers lingüísticament del que estaven acostumats. Molts consideren la docència en castellà com una innovació en les seves vides i s'hi adapten de maneres diverses. Alguns adopten un cert ús del castellà amb castellanoparlants mentre que d'altres desenvolupen estratègies per evitar que el castellà estigui excessivament present en el seu entorn, en molts casos practicant les converses bilingües amb castellanoparlants (cadascú parla la "seva" llengua). Entre els castellanoparlants, en canvi, trobem un nodrit sector que aprofita la disponibilitat de catalanoparlants entre els companys per adoptar l'ús d'aquesta llengua, acostumar-se a parlar-la i adquirir fluïdesa. Per tots d'aquests, el canvi comporta que totes dues llengües tinguin una presència important en les seves vides i per a un grup molt nombrós el pas els porta a adoptar el català com a llengua d'ús majoritari en la seva vida. Aquest fet, com hem vist, és clau per entendre els contrastos estadístics

observats entre els usos lingüístics de la població amb titulació universitària i la que no ho és, que també es reflecteix en la variable edat i en la de categoria professional.

La incorporació al mercat de treball també té implicacions lingüístiques importants i que comporten un augment més de l'ús del català en un sector molt significatiu de la mostra. S'evidencia l'existència de multitud d'entorns laborals (tant empreses privades com, encara més, organismes públics) que operen en català fins i tot en zones on la presència del castellà és majoritària. També és generalitzada l'expectativa, dins l'àmbit laboral, que els treballadors estaran disposats a adaptar-se lingüísticament als clients i, sovint, als subministradors i altres elements de l'àmbit de relació de les empreses. Aquest fet genera la necessitat per part de pràcticament tothom d'adoptar un mínim ús de l'altra llengua. Entre els catalanoparlants d'origen, aquest fet està assumit i no és estrany que adquireixin a la feina una fluïdesa en castellà que diuen que abans no tenien. Amb tot, aquesta necessitat d'ús del castellà sembla que impacta poc en els usos lingüístics dels catalanoparlants fora de la feina. El grup de castellanoparlants d'origen és, en aquest aspecte, més divers. Es poden donar tota mena de circumstàncies que poden portar-los a fer un ús del català menor o major del que el que havien adoptat (si és el cas) en altres àmbits. Però també predominen en la mostra els perfils que comporten un guany relatiu en l'ús del català, sigui perquè hi adopten aquesta llengua per primer cop, sigui perquè inicien o consoliden un ús majoritari del català en la seva vida professional (un fet habitual entre els que tenen formació universitària). Més enllà de les persones que no han donat detalls sobre els seus usos lingüístics en aquest àmbit, és minoritària l'opció per mantenir un ús exclusiu del castellà. Els qui entrarien en aquest darrer perfil pertanyen a col·lectius que pateixen marginació social en molts conceptes (gitanos), adolescents que accedeixen a les primeres feines i persones que presenten un perfil d'ocupacions restringit: ocupacions de baixa qualificació que, a més, no comportin contacte continuat clients.

Un aspecte d'interès per a les perspectives futures sobre l'ús del català és l'expectativa de la llengua que eventualment es vol parlar amb els fills. En aquest punt, hem vist com els catalanoparlants d'origen tenen un posicionament clar de manteniment de l'ús del català mentre que entre els castellanoparlants i bilingües d'origen també hi ha una diversitat de perfils on predomina la voluntat de transmetre als fills la disponibilitat bilingüe que un mateix ha anat adquirint al llarg de la vida i que valora positivament en multitud d'aspectes (cultural, polític i econòmic). És aquesta voluntat de reproduir el bilingüisme a la família que porta a plantejar-se a moltes persones de parlar en català o en totes dues llengües als seus fills, fet que probablement explica bona part dels indicadors estadístics positius sobre l'ús del català a nivell familiar en les noves generacions.

Finalment, hem explorat els condicionants i processos relacionats amb els usos lingüístics amb els amics. Hem explicat les raons per les quals els usos lingüístics en

aquest àmbit tendeixen a evidenciar una major hibridació que en d'altres, això és, pel fet que la xarxa d'amics sovint reflecteix de forma global la trajectòria lingüística dels informants, la qual cosa implica que siguin habituals els usos híbrids equilibrats fins i tot en persones que en altres àmbits han mudat majoritàriament al català.

Així, el mapa de processos, trajectòries i perfils que emergeix de la mostra qualitativa ens parla d'un increment gradual significatiu de l'ús del català que s'explica per l'adopció d'aquesta llengua amb intensitats diferents per part dels castellanoparlants d'origen, i també perquè en l'adopció del castellà per part dels catalanoparlants hi tendeixen a predominar els usos excepcionals o minoritaris d'aquesta llengua. La idea que el català és la llengua pròpia de Catalunya i que cal protegir els àmbits on s'usa i treballar perquè s'usi més és, com veurem al capítol 6, compartida per un aspecte molt ampli i divers d'informants, i juga un paper molt important en la negociació del sentit i la conveniència de parlar una llengua o una altra.

4. Mitjans i Internet: les interaccions comunicatives quotidianes no basades en les relacions orals cara a cara

Fins aquest moment hem analitzat usos i mudes lingüístiques que remetien als hàbits lingüístics, presents i futurs, que les persones practiquen en les seves interaccions quotidianes cara a cara. Són els usos lingüístics lligats bàsicament als intercanvis orals en la vida quotidiana. A partir del seguiment exhaustiu d'aquestes pràctiques hem arribat a certes conclusions sobre els usos i les penetracions de les llengües entre els joves catalans –unes conclusions que, de forma excessivament reduccionista, podríem resumir afirmant que en la situació de coexistència quotidiana entre el català i el castellà, l'ús lingüístic habitual en els diferents contextos afavoreix una hibridació lingüística asimètrica que millora la posició comparada del català respecte del castellà, tot i que la posició demogràfica de partida mostra una major presència numèrica del castellà.

Ara bé, una diagnosi de la situació del català entre els joves en l'inici del mil·lenni no es pot reduir a l'anàlisi de les posicions lingüístiques de partida i de les interaccions orals quotidianes. Els usos lingüístics van molt més enllà d'això, i integren tant interaccions menys quotidianes, més directament condicionades per les normes d'ús lingüístic que hom suposa que ha de tenir en certs contextos comunicatius, com també usos lingüístics que, tot i ser quotidians, no es basen en les interaccions cara a cara sinó que estan *mediades* tecnològicament. En els dos capítols següents mirem d'aproximar-nos a aquests dos aspectes de l'ús lingüístic. En aquest primer abordem la segona de les qüestions: les interaccions quotidianes no basades en relacions orals cara a cara. Per abordar-ho ens detindrem en l'anàlisi dels dos principals contextos comunicatius amb les anteriors característiques: el consum de mitjans (basant-nos en el consum de ràdio i televisió) i l'ús d'Internet.

En general, tant infants com joves i adults destinem una part molt significativa del dia a mirar i escoltar la televisió i la ràdio, i a *fer coses* amb un ordinador connectat a Internet. Lògicament, el tipus de vincle lingüístic que establim amb aquests mitjans implica unes característiques fonamentals: en el cas de la televisió i la ràdio, és un vincle en el qual escoltem i mirem sense parlar o interactuar, excepte comptades ocasions, amb els que fan els continguts que rebem. Per tant, el camp lingüístic que defineixen aquests mitjans no té la mateixa naturalesa que el context en el que es produeixen les dades anteriorment observades, per més que també marquin usos quotidians de la llengua –si bé són uns usos basats en la recepció lingüística quotidiana. En el cas d'Internet, les modalitats són molt variades, des de la pura recepció a la “conversa” o fins i tot la creació de continguts, cadascuna d'elles amb implicacions lingüístiques importants, com veurem més endavant.

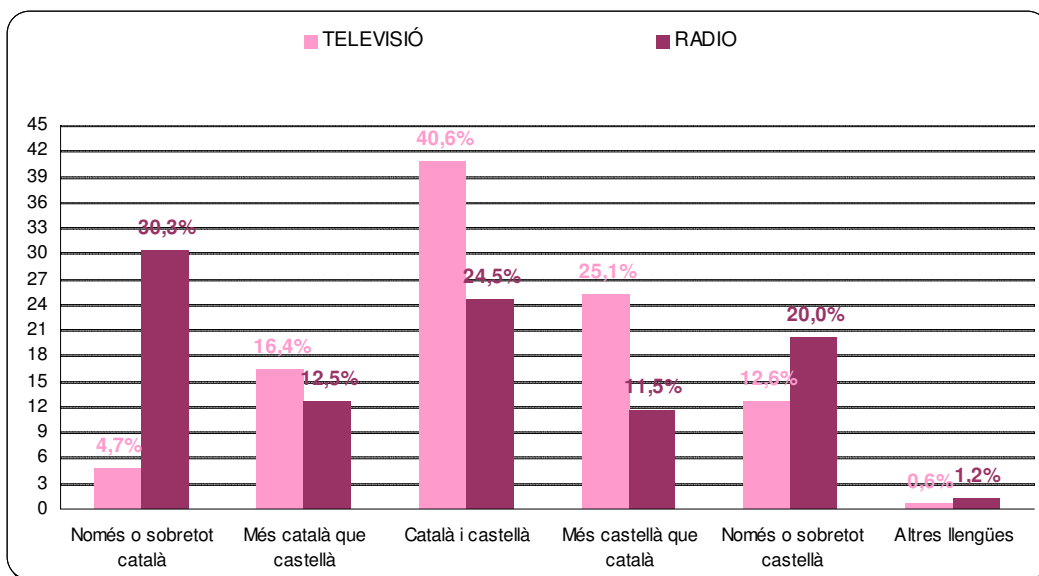
Amb tot això el que volem assenyalar és que la nostra variable lingüística bàsica, la *llengua d'ús habitual reconstruïda*, no està afectada per aquestes pràctiques lingüístiques quotidianes que, de ben segur, haguessin canviat en bona mesura la seva fisonomia percentual. La decisió d'integrar o no aquestes recepcions quotidianes en la variable no és, per tant, irrellevant, perquè és molt possible que hagués modificat les asimetries en la lògica d'hibridació lingüística, fent-les menys favorables al català. En qualsevol cas, per diversos motius no hem cregut epistemològicament pertinent integrar pràctiques lingüístiques d'ordre molt diferent en una mateixa variable de síntesi (com per exemple pràctiques d'interacció cara a cara amb *retorn* lingüístic i pràctiques mediades per aquests mitjans, siguin exclusivament de recepció lingüística o d'interacció mediada per els dispositius tècnics d'Internet). Fer-ho hauria plantejat el dubte, per exemple, de com ponderar les pràctiques lingüístiques que són només de recepció, o les que impliquen escriptura i no oralitat —com passa amb la majoria de les interaccions a Internet. És per això que hem preferit marcar un camp d'anàlisi principal, basat en les interaccions orals quotidianes cara a cara, per després contrastar els resultats amb els d'altres camps lingüístics de gran rellevància. La recepció lingüística a través del consum de mitjans de comunicació n'és segurament, a nivell d'ocupació d'hores del dia, el principal.

Com veurem a continuació, les pràctiques lingüístiques en el consum de mitjans són molt variades, no només perquè la hibridació és gran sinó també perquè varien molt d'un mitjà a l'altre. Això és així perquè hi ha moltes variables en joc, des de les característiques de cada mitjà de comunicació (televisió, ràdio, Internet, etc.) sinó pels mateixos continguts (l'oferta en una i altra llengua rarament és equiparable, ni en diversitat ni en les seves característiques). En el cas de la ràdio i la televisió, per exemple, hem pogut constatar en l'estudi qualitatiu com les qüestions lingüístiques tant podies prevaldre com quedar subsumides a la "qualitat" o "atractiu" dels continguts. La diversitat de pràctiques i posicionaments que hem pogut observar és gran, com també mostren les dades quantitatives. En aquest capítol tractarem els usos lingüístics en el consum de ràdio i televisió, d'una banda, i Internet, de l'altra. Deixarem per al Capítol 7# l'anàlisi del consum de música i de premsa i llibres.

4.1. La llengua en el consum de ràdio i televisió

Comencem preguntant-nos en quina llengua consumeixen ràdio i televisió els joves catalans segons l'enquesta. Ho veiem en el Gràfic 4.1, que mostra la llengua de consum de televisió, de ràdio, i de la combinació d'ambdues (llengua de consum dels mitjans). En tots tres casos la tendència general és a un cert nivell d'hibridació lingüística. Les formes exclusives de consum lingüístic agut en català o castellà no són la tendència dominant, si bé és quelcom molt més present en el cas de la ràdio que en el de la televisió. Alhora, en la televisió hi ha un grup de joves amb gran pes estadístic en la posició de consumidors híbrids parells (el 40,6% consumeixen televisió tant en català com en castellà).

Gràfic 4.1. Llengua amb que s'escolta la televisió i la ràdio (percentatge sobre el total de televidents i radiooients). EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Per tant, observem una primera característica compartida, la tendència a la hibridació (que afecta a gairebé el 85% dels televidents habituals, i a gairebé la meitat dels radiooients habituals), i per tant, també una primera diferència, que és que aquest afecta amb major intensitat la televisió.

Més enllà d'aquesta tendència, detectem també un fort contrast entre la televisió i la ràdio, que té a veure amb la penetració del català i del castellà en un i altre medi. A la ràdio hi pesa més el consum en català que en castellà (com es reflecteix en el 30,3% de radiooients en català aguts, davant del 20% de radiooients en castellà aguts), mentre que en la televisió passa exactament el contrari, i el castellà hi té major presència (21,1% de consumidors (no)més en català, 37,7% de consumidors (no)més en castellà. En aquest sentit, contrasta l'elevat volum de radiooients aguts en català amb l'escassetat d'efectius en aquest perfil en el cas dels televidents (4,7%).

Tot i no tenir dades quantitatives al respecte, ens atreviríem a establir com a primers paràmetres explicatius d'aquesta diferència dos factors que tenen a veure amb la pròpia naturalesa d'un i altre mitjà. En primer lloc, la desproporció de l'oferta en català en el mercats televisiu i radiofònic, amb moltes més alternatives en català a la ràdio – tant la generalista com la musical (de llarg la preferida entre els més joves)– que a la televisió³³. La importància de la poca oferta de televisió en català va sortir repetidament a les entrevistes i grups de discussió, per exemple en termes de “quan

³³ L'oferta televisiva ha patit canvis significatius en els darrers anys, amb una oferta progressivament major de canals en obert. Malgrat que la major part d'aquesta nova oferta es vehicula en castellà, hi ha canals locals i, sobretot algun canal de certa envergadura (bàsicament 8tv i Barcelona TV) que comporten una oferta televisiva competitiva en català (total o parcial).

poses la *tele*, l'oferta en català és tant petita que no...". En segon lloc, la major tendència a la fidelitat, pel que fa a l'establiment de canals/emissores de referència, de l'audiència radiofònica en comparació amb la televisiva. En termes generals, el zàping televisiu és major que el radiofònic o, si més no, la *short list*³⁴ de les ràdios que es poden escoltar acostuma a ser més acotada que la dels canals de televisió que es prenen en consideració. Ras i curt, en televisió es tendeix molt més a consumir programes, mentre que en ràdio és més habitual consumir emissores. Més endavant veurem com també hi ha explicacions sobre les diferències en el perfil sociodemogràfic de les audiències televisives i radiofòniques que també expliquen, en part, aquesta diferència.

En qualsevol cas, i atenent precisament a les asimetries de l'oferta en el mercat televisiu, no deixa de ser significatiu que tot i la major penetració lingüística del castellà, el català és una llengua present en el consum televisiu de la majoria dels joves catalans. Més del 85% consumeixen televisió en català, i més del 60% dels joves catalans consumeixen tanta o més televisió en català que en castellà.

En definitiva, si integrem els consums de televisió (el 91% dels joves en són consumidors habituals) i de ràdio (64,2%), el resultat és un panorama marcat per la hibridació dels consums i una major penetració, tot i que no excessivament accentuada, del consum de mitjans en castellà. Una il·lustració d'aquesta tendència a un major consum de ràdio en català i la combinació lingüística en els consums de ràdio i televisió la proporciona un dels entrevistats de mare catalanoparlant i pare castellanoparlant, que quan se li pregunta en quina llengua veu televisió i escolta la ràdio, respon: "La tele en castellà. I *bueno*, ja et dic, que en català molt puntualment algun programa o les notícies, sobretot, les notícies d'aquí sí que les miro sempre en català, els telenotícies. I la ràdio, *pues* la major part en català".

La Taula 4.1 ens permet copsar la correlació existent entre la llengua d'origen i la llengua habitual dels joves i la seva llengua de consum de ràdio i televisió³⁵. En relació a la ràdio, el més destacable és que els catalanoparlants aguts mostren una inclinació més gran a escoltar la ràdio exclusivament en català (al voltant de la meitat) que no pas els castellanoparlants aguts a escolar-la exclusivament en castellà (menys d'un terç dels castellanoparlants aguts habituals, una quarta part dels d'origen). En aquest sentit, pot semblar especialment sorprenent que, entre els joves que no tenen competència lingüística bàsica en català, n'hi hagi més de la meitat que escolten tanta o més ràdio en català que en castellà. La penetració del català a través de la ràdio entre els joves castellanoparlants és, per tant, considerable. Possiblement és quelcom que té força a veure, en molt bona mesura, amb el fet que una de les emissores de referència per la població juvenil en el moment de l'enquesta és Flaix FM, ràdio

³⁴ Concepte del màrqueting publicitari que serveix per definir el grup de les marques de cada producte (en el nostre cas, de canals o emissores) que un consumidor està disposat a consumir.

³⁵ Els percentatges són sobre el total d'oients, i no sobre el total de joves de cada categoria.

conduïda en català i que es focalitza en la música *dance* (Martínez, Gonzàlez i Van Luken, 2005). Així, per exemple, una de les noies entrevistades que parla sobretot en castellà, ens deia: “ [en la poca ràdio que escolto] em guio més no per la llengua sinó pels continguts musicals que m’agraden, per exemple... Flaix FM sí que és més català, no? Coses així”.

Taula 4.1. Llengua amb què s’escolta la ràdio (els radiooients); llengua amb què s’escolta la televisió (els televidents); llengua amb què s’escolten els mitjans de comunicació segons la llengua habitual reconstruïda, la llengua d’origen i la competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més en Català	Tant català com castellà	(No) més en Castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
Total												
N= 1196		37,4	17,0	44,5	1,1	35,3	6,0	56,8	1,8	6,8	11,3	81,9
Llengua amb què s'escolta la radio												
Només o sobretot català	30,3	51,4	25,3	14,1	-	50,1	31,4	18,1	-	14,5	10,1	34,4
Més català que castellà	12,5	15,0	16,1	9,3	-	14,0	18,4	11,1	-	7,5	14,5	12,6
Català i castellà	24,5	17,6	28,5	28,2	-	18,7	19,7	28,5	-	32,7	23,1	24,0
Més castellà que català	11,5	5,5	14,6	15,7	-	6,2	7,9	15,2	-	11,8	18,5	10,6
Només o sobretot castellà	20,0	8,9	14,8	31,8	-	9,6	20,9	26,6	-	30,0	33,1	17,3
Altres llengües	1,2	1,6	0,6	0,9	-	1,4	1,7	0,5	-	3,3	0,7	1,0
N= 1697		37,5	16,2	45,4	0,9	36,5	6,1	55,5	1,9	6,4	11,3	82,3
Llengua amb què s'escolta la televisió												
Només o sobretot català	4,7	7,9	2,6	2,8	-	8,0	5,5	2,5	-	2,8	2,4	5,2
Més català que castellà	16,4	29,7	15,2	5,7	-	28,8	16,1	8,4	-	1,2	5,8	19,0
Català i castellà	40,6	44,5	43,8	36,5	-	43,9	45,5	38,3	-	30,8	33,5	42,3
Més castellà que català	25,1	14,7	29,9	32,4	-	14,5	23,5	32,3	-	25,6	31,7	24,2
Només o sobretot castellà	12,6	3,0	8,2	22,3	-	4,6	9,3	17,8	-	34,2	26,6	9,0
Altres llengües	0,6	0,2	0,4	0,3	-	0,2	0,0	0,7	-	5,4	0,0	0,3
N= 1790		37,9	16,2	44,6	1,2	36,9	6,1	55,0	2,0	6,4	11,2	82,3
Llengua amb què s'escolten els mèdia (radio i televisió)												
Només o sobretot català	12,0	22,5	9,2	3,7	-	22,4	13,7	4,8	-	4,7	1,7	13,9
Més català que castellà	20,0	31,4	18,9	10,7	-	29,6	22,6	13,6	-	8,7	11,4	22,1
Català i castellà	28,1	27,6	33,4	26,3	-	27,7	25,0	28,6	-	27,2	26,7	28,4
Més castellà que català	25,3	13,6	29,0	34,5	-	13,9	26,1	33,1	-	25,1	32,2	24,4
Només o sobretot castellà	14,1	4,3	9,1	24,5	-	5,9	11,6	19,6	-	32,8	27,9	10,8
Altres llengües	0,4	0,5	0,4	0,3	-	0,5	1,0	0,3	-	1,5	0,0	0,4

Val a dir, malgrat tot, que cal anar molt en compte amb la interpretació de les dades, ja que estem parlant de percentatges sobre el total de joves radiooients, no del total de la població jove. La penetració del català entre la població castellanoparlant aguda és, per tant, inferior al que indica la dada anterior. És més fiable, per tal d’analitzar la presència del català en la recepció de mitjans d’aquest col·lectiu, fixar-nos en la variable que sintetitza la recepció general de mitjans (que integra, per tants, televidents que no són radiooients).

Abans d'entrar-hi, però, ens entretindrem un moment en l'observació del consum televisiu. Veiem que entre els joves catalanoparlants la presència televisiva del castellà és elevada. Dos terços escolten televisió tant o més en castellà que en català, i només el 7,9% l'escolten exclusivament en català. De fet, l'únic grup que mira la televisió exclusivament en una llengua en una proporció de més del 10% és el dels castellanoparlants habituals (la mira només en castellà el 22,3%). Entre els joves no competents en català, el percentatge de televidents exclusius en castellà s'eleva al 34,2% (cosa que, de fet, vol dir que dos terços d'aquest col·lectiu escolta, poc o molt, televisió en català). En qualsevol cas, l'asimetria en la penetració del català i del castellà entre els diferents grups lingüístics és l'oposada al cas dels radiooients, i afavoreix el castellà.

L'estudi qualitatiu ens ofereix algunes pistes més en relació al consum de televisió que val la pena aturar-se a descriure. D'una banda, tant entre els catalanoparlants com entre els castellanoparlants, els joves es mostraven molt més híbrids en els seus consums que no pas els seus pares, entre els quals n'hi havia molts més (segons la versió dels entrevistats) que tendien a focalitzar-se molt més exclusivament en TV3 i el Canal 33 (entre els catalanoparlants) o en les televisions generalistes d'abast espanyol (entre els castellanoparlants). Diversos dels entrevistats que vivien amb els pares, sobretot però no únicament de famílies castellanoparlants, explicitaven o bé una lluita per ampliar o modificar el ventall de canals que es podien mirar a casa, o bé una frustració per no compartir els canals que miraven els pares (sovint acompanyada del menyspreu per la opció dels pares, per exemple en termes de "Mi padre está encabezado en Telecinco y es una basura de televisión, pero bueno"). Un cas molt il·lustratiu de la negociació entre pares i fills és el que explica aquesta entrevistada que amb els seus germans van acabar imposant als seus pares, vinguts de fora de Catalunya, la possibilitat de mirar TV3:

CITA B01

Ci: És que la meva mare ha tingut una època que els hi feia mandra, mirar TV3, i per nosaltres ha estat una lluita, nosaltres "Doncs no! Posem TV" [rient], si hi havia algun programa interessant o el que sigui. No perquè sigui TV3, sinó perquè la programació ens agrada...

També són molts, però, els que diuen que segueixen el costum d'engegar la televisió pels canals que ho feien els pares, tot i que la majoria afegeix que *si no li agrada el que fan canvia de canal*. Són molts els joves que remarquen que "les notícies i el temps" el miren en català, però que després si el que fan no els agrada ja busquen per tots els canals, amb independència de la llengua. Són pocs els que mostren una fidelitat més general, tot i que n'hi ha algun, com la nòvia d'un entrevistat: "Zero. Nada. Ella sólo ve TV3 o en inglés. O si se pone... Si se pone la televisión de otra, se lo pone en inglés... Si, es que ella es muy radical, molt d'esquerra. O sea... Y... yo a veces sí que cambio algo, ¿eh? Para ver alguna cosa, coño. Quiero ver al Buenafuente, coño, pues lo pongo, joder...".

És important, això no obstant, no exagerar la importància de la llengua en la tria de canal. Són molts més (la majoria) els que addueixen prioritzar criteris de contingut i no lingüístics que a l'inrevés, si bé sí hi ha un nombre important d'entrevistats que expliciten un criteri lingüístic o lligat a la llengua, o de tractament de la informació sobre Catalunya, en la tria de canal (que d'altra banda, com hem dit és, és segons diuen superior en els seus pares), com per exemple fer boicot a Tele5 o a Antena 3 per haver-se adherit al "Manifiesto por la lengua castellana", o no mirar-les pel tractament informatiu que fan de Catalunya (també expressat per un castellanoparlant, tot i que no com a motiu de tria de canal, com a diferenciació entre Cuatro y la Sexta), o mirar només o sobretot TV3 per sentir-la més pròxima lingüísticament, o inversament, tenir TV3 relegada al Canal 10 com a mostra de la distància amb la qual la consideren.

De fet, es produeix aquí una complexa articulació entra ambdós aspectes: els "gustos" televisius i les característiques lingüístiques, en el sentit que Antena 3 i Tele 5 eren sovint considerats com continguts de "menys qualitat" (o més "entretinguts", segons amb qui parlàvem); TVC era vista com la que tenia els continguts de més "qualitat" (o més "avorrits", segons l'interlocutor); i Cuatro i la Sexta com canals "entretinguts", juvenils i dinàmics.

Els continguts de TV3 i el Canal 33, d'aquesta manera, són destacats com les cadenes de major credibilitat i imatge de qualitat per molts dels entrevistats: la immensa majoria de catalanoparlants i un bon nombre de castellanoparlants, de manera molt més clara però no exclusiva entre els que tenen més nivell d'estudis, destaquen la qualitat de TV3, sigui pels "informatius" o pel conjunt de la programació. Contràriament, alguns dels participants en les entrevistes i grups de discussió, també entre els catalanoparlants, diuen que els informatius de TV3, o les sèries que fan, són una mica "avorrits" (*"Sí, los canales catalanes... un poco aburridas las series que dan. Un poco antiguas"*) o que els informatius "podrien fer-ho amb més entusiasme". Pel que fa a Antena 3 i Tele 5, aquestes cadenes eren titllades per bastants castellanoparlants i molts catalanoparlants com arquetips d'un tipus de televisió que no els agradava, "dolenta", cosa que rarament passava amb les que eren televisions de referència per un bon grapat dels joves: la Sexta i Cuatro, que molts d'ells, sobretot entre els castellanoparlants, citaven com a canals de referència, i que en general no despertaven gaire rebuig en la majoria.

És obvi, per tant, que quan diem que es barregen "els gustos" i les característiques lingüístiques de les cadenes ens referim a la importància dels continguts a l'hora de condicionar tant les hibridacions que es produeixen en aquesta recerca *del que agrada* per sobre de si és en català o en castellà, com les pràctiques de monolingüisme agut en una i altra llengua. Trobem, per tant, que sovint a la "comoditat" o a la "barrera" lingüística s'hi afegeix una proximitat o una distància de gust (en relació als continguts) o una disposició positiva o negativa per motius ideològics o també d'identificació

cultural. I és que la llengua porta amb ella connotacions culturals, socials i nacionals que no es poden destriar fàcilment dels usos lingüístics dels joves, en alguns casos tampoc del fet de mirar la televisió en una o altra llengua.

Si baixem al nivell de programes concrets, n'hi havia uns quants de les cadenes generalistes en castellà com ara *Los hombres de Paco*, *Sin tetas no ha paraíso* o *El Internado*, que d'una banda eren citats com a principals atractius per bastants castellanoparlants, i d'altra banda alguns catalanoparlants els esmentaven com a arquetips del mal gust. Llengua i gust televisiu semblava que s'articulava en aquests casos de manera clara, mentre que en d'altres era al revés: alguns continguts transcendien el que d'altra manera eren barreres lingüístiques més o menys fortes, i així bona part dels castellanoparlants que en general no veien televisió en català, per exemple, citaven les pel·lícules, el futbol i programes com *Plats Bruts*, *APM*, *Polònia*, *Crackovia* o el *Telenotícies* com a "excepcions". Un capítol a part mereix la programació infantil de TVC, que era esmentada per la immensa majoria de castellanoparlants d'origen com un moment de contacte intens amb la televisió en català durant la infantesa (així, de la mateixa manera que algun entrevistat ens va dir que no aniria a veure una pel·lícula de cinema doblada en català perquè no li agrada, una entrevistada castellanoparlant ens va explicar que se li feia estrany veure dibuixos animats en castellà). En la direcció oposada no s'acostumaven a anomenar programes concrets ja que el pas a continguts en castellà es donava molt més per descomptat per part de la majoria d'entrevistats, tot i que sí podríem destacar la importància de les "sèries juvenils", que són citades per alguns catalanoparlants com a pol d'atracció important a la televisió en castellà.

De totes maneres, i retornant a les dades quantitatives, els resultats més interessants els trobem en la taula que analitza la llengua en què s'escolten tant ràdio com televisió, ja que més enllà de radiografiar el paper que juga un o altre mitjà, evidencia fins a quin punt entre els diferents grups de joves l'entorn mediàtic juga un paper de reforçament o dissolució en els perfils lingüístics exposats en el capítol precedent. En aquest sentit, resulta especialment rellevant fixar-nos si en els grups dels catalanoparlants i castellanoparlants habituals aguts es ratifica o matisa la baixa o nul·la hibridació lingüística.

El resultat combinat de televidents i radiooients evidencia un panorama on si bé dominen els comportaments híbrids en la recepció mediàtica, ho fan amb una intensitat menor a la que apuntaven les anàlisis prèvies. Prop d'una quarta part dels joves catalanoparlants habituals i prop d'una quarta part dels castellanoparlants habituals que consumeixen televisió o ràdio són consumidors mediàtics aguts en la seva llengua. L'explicació és diferent en un i altre cas. En els catalanoparlants, l'ascens es pot explicar bàsicament per particularitats de l'elaboració metodològica de la categoria dels que només o sobretot tenen un consum mediàtic en català. En molts casos, trobem joves catalanoparlants que escolten la televisió *més en català que en*

castellà, però la ràdio exclusivament en català. Aquests joves els hem considerat consumidors aguts en català (consumidors només o sobretot en castellà), malgrat que en els seus hàbits mediàtics hi ha una proporció significativa de castellà. En aquest cas, l'adjectiu *agut* comptabilitza consumidors sobretot en català, i no pas exclusivament en català.

El cas dels castellanoparlants és diferent. El notable volum de castellanoparlants habituals amb un consum mediàtic agut en castellà respon més a joves que només escolten ràdio en castellà (pocs casos), només escolten televisió en castellà (força casos), o només escolten tant ràdio com televisió en castellà. En aquest cas, per tant, trobem la situació inversa a la que hem vist amb els catalanoparlants. Aquí, l'adjectiu *agut* respon més a consumidors exclusivament en castellà que no pas a consumidors sobretot en castellà. Reflecteix, per tant, un nombre notable de joves castellanoparlants amb un consum de mitjans que no esdevé en absolut espai de contacte quotidià amb el català.

En l'estudi qualitatiu aquesta diferència l'observem amb el diferent posicionament discursiu dels consumidors aguts en una i altra llengua. D'una banda, en el cas dels catalanoparlants que consumeixen exclusivament televisió en català, s'expressa menys en termes de proximitat lingüística i més sovint en termes de "menyspreu" al "nivell" de la programació de la televisió en castellà (i sobretot als continguts d'Antena 3 i Tele5). Aquest és el cas d'un noi que argumenta: "És que jo, és que jo tinc una teoria rara: que la tele espanyola és pitjor. No sé, serà que m'ho sembla però, és que m'ho miro i pfff Antena 3, telecinco o La Sexta i és una porqueria allò, saps?". Una noia entrevistada que arran de compartir pis ha començat a veure més sèries en castellà, expressa en els següents termes la percepció d'aquests canals a casa els seus pares: "Jo per exemple, les sèries *xorres* de Telecinco i Antena 3 era com...*bueno*, és com impensable. Jo dic això a casa meva, i em sembla que em fan fora!". En diversos casos també s'expressa la incomoditat pel tractament de l'actualitat política, i en alguns fins i tot un boicot polític a la televisió en castellà o a algun canal com per exemple a Tele5.

D'altra banda, en el cas dels castellanoparlants que consumeixen televisió exclusivament en castellà, la distància s'expressa més en termes de desinterès general i poc definit i, també, en termes lingüístics (no arriben a considerar la possibilitat de mirar televisió en català), o de percebre la programació de TV3 com a "avorrida". En la cita següent observem un exemple d'aquesta distància en relació a la televisió en català:

CITA B02

Entr: ¿Tv3, miráis televisión en catalán?

Kit: Alguna vez.

Entr: Algo

Kit: Sí que veo, veo a veces. Alguna película.

Entr: Pero poco.

Entr: ¿Tú? Nada ¿no llegas ni a mirar lo que hacen?

Noe: Yo no paso de Telecinco. ¡Así de claro!

(...)

Entr: Vale. ¿Tú tampoco Tv3?

Kit: La paso de largo.

Entr: ¿Porque os parece aburrida o porqué?

Noe: No, yo entenderla, la entiendo ¿eh? pero no me gusta nada de lo que hacen, por eso no la miro. Es cómo el Canal 33. Ahí un poco más que la Tv3 ¿no? porque ahí hacen reportajes y eso...pero si no...

Hi havia també algun cas més explícit on l'entrevistat explicitava la distància de manera encara més rotunda, com el que explica aquest noi de 27 anys en relació a la seva xicota: "Sí, sí. Mi parienta más de una vez me lo dice. Dice: "hòstia, no, no m'agrada en català. Posa Antena3 que hacen la otra".". En termes similars s'expressava un noi gitano: "¿Si hablamos en castellano que hacemos con TV3? Como no sea por los niños o por algo que nos guste mucho...". Com passa amb les dades de l'enquesta, aquests casos de monolingüisme agut era minoritari, però més gran entre els castellanoparlants que entre els catalanoparlants. En tot cas, insistim en què, d'una banda, segons la majoria dels entrevistats això és més propi dels pares que no pas d'ells, menys en algunes excepcions com aquestes que acabem de citar; i d'altra banda, que observem que, explícitament o implícita, alguns entrevistats mostren com la seva proximitat o no a uns canals o altres és el resultat d'una combinació indestruïble entre els continguts i la llengua. Aquest és el cas d'un noi catalanoparlant amb estudis universitaris de 29 anys que ens va dir: "Suposo que és la llengua...va lligat, va lligat [al tipus de programes]. Suposo que va bastant lligat a això i no sé, el tipus de ficció la veig més propera a mi. No sé". Aquest era un dels pocs joves que mostrava una preferència clara per TV3, i ho justificava en els termes següents:

CITA B03

Y: Jo si que és una cosa que...miraré TV3 perquè la sento més propera o sigui, tinc la **sensació**, o sigui, amb les cadenes espanyoles el tipus de sèrie, no...bueno, no m'agrada perquè no ho veig proper a mi, no ...i vale, sí! Potser Padre de Família i aquests sí, el miraré de tant en tant...a part de què en general, tot el que fan a la Tele no m'agrada gaire, no? Però no sé, si que miro més TV3 perquè ho sento més proper.

Per aprofundir en les xifres de consumidors aguts en una i altra llengua, hem generat una variable específica referida a la població de castellanoparlants habituals aguts que estableix diferents categories segons el nivell de competència lingüística del jove i segons l'exclusivitat o no del castellà en el seu consum de mitjans (taules 4.1 de l'annex I). Del 16% de joves castellanoparlants aguts, prop d'un terç consumeix mitjans exclusivament en castellà (dues tercers parts dels quals no tenen alta competència lingüística en català). Per tant, aproximadament 1 de cada 20 joves catalans és castellanoparlant habitual agut i no té (o té molt poc) contacte mediàtic amb el català.

També podem fixar en un 3% els joves catalans que *no són* altament competents en l'ús del català. Gairebé la meitat d'aquests darrers (recordem que estem parlant de l'any 2003) són joves de procedència personal i familiar estrangera, i contenen tant joves amb un baix com alt estatus formatiu i laboral –probablement es tracta de joves recentment arribats a Catalunya per motius familiars i laborals.

La creació d'una variable que integra llengua parlada habitualment i llengua de consum de mitjans ens permet aproximar-nos a la resta de perfils sociodemogràfics dels consumidors de ràdio i televisió (taules 4.2 de l'annex I). De les dades que en resulten, destaca la diferència segons l'edat. Amb l'edat puja la penetració del català en els consums mediàtics dels joves. De fet, el gran salt el trobem entre el grup dels més petits (els menors de 20 anys) i la resta. Tant entre els menors de 20 anys com entre els castellanoparlants la penetració mediàtica del català és molt menor que entre la resta de les edats. Així, el 70,4% dels catalanoparlants habituals menors de 20 anys consumeix mitjans tant o més en castellà que en català, quan el percentatge pel gros dels joves catalanoparlants és del 45,8%. Entre els joves castellanoparlants el contrast no és tan accentuat, però la tendència al major consum en castellà és la mateixa. A l'hora d'interpretar aquest salt com un efecte d'edat o de generació, ens decantem per pensar que es tracta d'un efecte edat. En primer lloc, el consum radiofònic tendeix a incrementar-se amb l'edat (sobretot el consum d'emissores generalistes), cosa que fa que, amb l'edat, la penetració mediàtica del català s'incrementi. En segon lloc, a certes franges horàries (especialment la nocturna i la de migdia) certa oferta televisiva en castellà d'un tipus molt determinat –caracteritzada per un vernís *d'incorrecció política*; l'exemple paradigmàtic és la sèrie *Los Serrano*, amb un gran èxit d'audiència aquells anys– resulta especialment seductora pels adolescents. La major penetració diferencial del castellà semblaria, per tant, fruit d'una determinada edat, no d'una determinada generació³⁶.

A part de les diferències en les lògiques de consum dels diferents grups d'edat, les dades mostren altres tendències menys espectaculars però que val la pena esmentar. En primer lloc, pel que fa al sexe, veiem una lleugera major penetració del castellà en el consum dels mitjans de les dones que en el dels homes. Aquesta diferència podria explicar-se per la combinació de dos factors principals. En primer lloc, hem de recordar que el nombre de dones que muden a un major ús del català del que tenien originalment és major que el dels homes, per la qual cosa el major pes mediàtic del castellà s'explicaria per la coincidència, dins de la llar, de la llengua d'origen castellana i per la major disposició a veure televisió en castellà, malgrat la muda lingüística cap al català que s'ha viscut en la vida quotidiana (sobretot fora de la llar). En segon lloc, els homes mostren major tendència a escoltar la ràdio, i molt especialment la ràdio generalista (Martínez, González i Van Luken, 2005), cosa que també decanta els

³⁶ També podria ser, això no obstant, que les modificacions de l'espai mediàtic com a conseqüència de les transformacions pròpies del pas de l'era analògica a la digital tinguin impactes generacionals per la transformació radical del camp de joc.

consums femenins cap a una major presència del castellà. Finalment, no podem descartar la possibilitat que hi hagi una disposició subjectiva femenina que, pel tipus d'oferta televisiva en català i en castellà, orienti més dones a veure televisió en castellà.

Pel que fa a la resta de variables, hi ha dades que criden l'atenció precisament perquè no s'hi detecten contrastos. És el cas de la tendència lingüística diferencial entre catalanoparlants i castellanoparlants residents a municipis amb baixa, mitjana, o alta densitat en la presència del català. En tots tres entorns la tendència dels catalanoparlants i dels castellanoparlants (molt diferents en proporció en una o altra realitat municipal) respecte el consum lingüístic de ràdio i televisió és igual en percentatges.

Finalment, si mirem les dades segons el nivell d'estudis i el perfil ocupacional, també trobem contrastos remarcables, si bé és molt possible que en bona mesura facin referència indirectament a la diferència d'edat entre uns i altres joves. Els joves catalanoparlants amb un alt perfil instructiu (estudis universitaris ja acabats) i ocupacional tendeixen a un major consum de mitjans en català que la resta de joves – tant catalanoparlants com castellanoparlants. Com diem, això segurament té a veure amb què són joves de més edat, si bé també pot anar lligat amb el fet que són joves que, tant per edat com per estatus, tendeixen a tenir un tipus de disposició mediàtica que encaixa millor amb l'oferta en català (ràdios generalistes, per exemple).

4.2 La llengua en el consum d'Internet

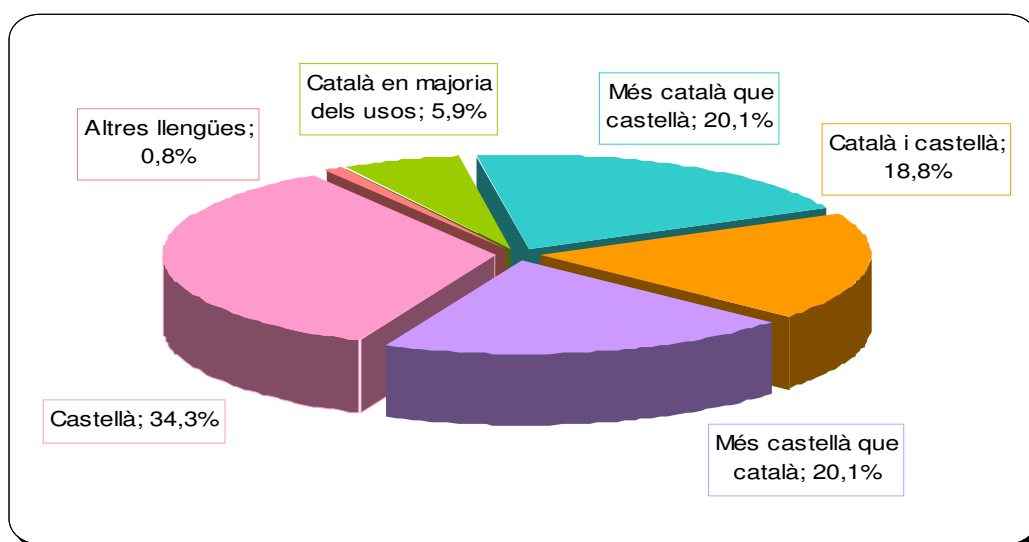
Avui dia, és un fet que la ràdio i la televisió, tot i seguir sent fonamentals en el nostre paisatge comunicatiu, estan perdent pes relatiu en la vida dels joves, com s'ha evidenciat als grups de discussió i les entrevistes. La importància creixent d'Internet a l'hora no només d'ocupar el “temps mort”, sinó de mediar les interaccions quotidianes entre persones –per exemple amb les anomenades “xarxes socials”–, fa que sigui un espai comunicatiu important al qual cal parar atenció.

El primer que cal remarcar és que és un mitjà que presenta diferències notables en comparació amb la ràdio i televisió, i que a més inclou pràctiques molt diverses: correu electrònic, missatgeria instantània, videotrucades, xats, fòrums, pàgines web, blocs, xarxes socials, vídeos, etc. A través d'Internet, per tant, no només es fa un consum lingüístic basat en la recepció de continguts, sinó que en bona mesura s'estableixen interaccions en què l'individu intervé de forma més activa. A través d'Internet és navega per entorns digitals preestablerts, tot llegint i/o escoltant allò que s'hi pot trobar (dimensió més receptiva de les interaccions lingüístiques), però també es dialoga amb altres internautes de molt diverses maneres i es creen continguts (dimensió més activa de les interaccions). En la nostra anàlisi comencem per observar una variable que

sintetitzava totes dues dimensions dels usos lingüístics, per mirar de percebre quin és el pes global del català i del castellà en els usos d'Internet.

El Gràfic 4.2, poc matisat, ja posa de manifest una forta asimetria en la penetració del català i del castellà a Internet. Entre els joves que empren assíduament Internet (el 2003, més del 60% dels joves), la penetració del castellà és superior a la del català. Més d'un terç dels joves internautes empren només el castellà, mentre que només el 5,9% empren sobretot el català. Una altra dada que manifesta aquesta asimetria: gairebé 3 de cada 4 joves empren tant o més el castellà que el català, i més de la meitat (54,4%) empren més el castellà. Tot i que hi ha un nivell destacable d'hibridació lingüística (el 59% fan usos significatius de català i castellà), el major pes del castellà és evident.

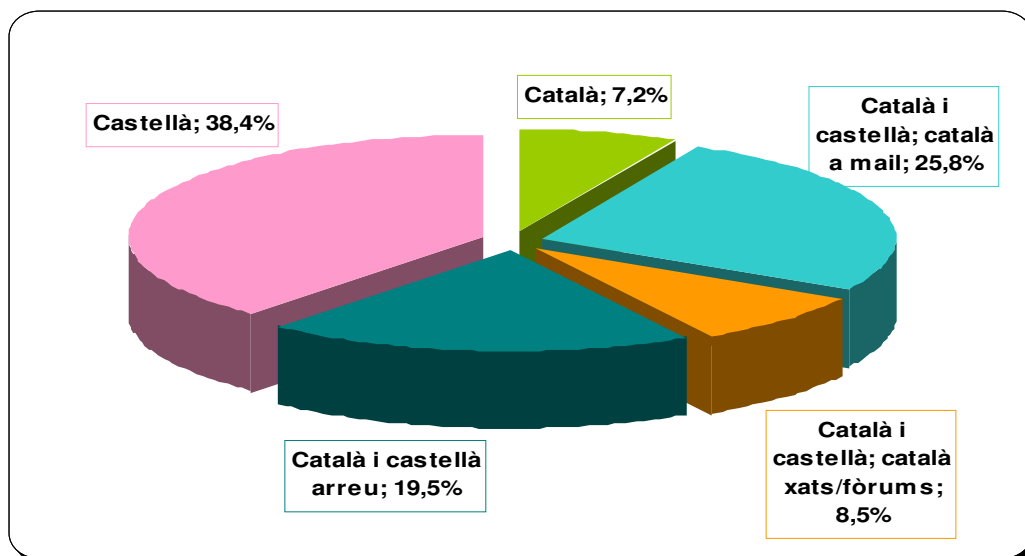
Gràfic 4.2. Llengua majoritàriament emprada en l'ús d'Internet (percentatges sobre el total d'usuaris). EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

En observar, al Gràfic 4.3 sobre l'ús de la llengua escrita a Internet (és a dir, què passa en les interaccions en què l'internauta adopta un paper més actiu), es manté la mateixa tònica anterior, si bé apareixen matisos molt rellevants. D'entrada, el 2003 només el 55,7% dels joves de 15 a 34 anys declaren fer un ús escrit habitual d'Internet. Per tant, gairebé la meitat dels joves no interaccionaven a través d'aquest mitjà. És previsible que els resultats del 2008 mostrin un increment més que notable en aquests usos, producte de l'impacte en els darrers 5 anys de dispositius com el *Messenger* (Benito i González, 2008) o, més recentment, de les xarxes socials com el *Facebook* o el *Fotolog*. En qualsevol cas, el 2003, entre la meitat dels joves que fan un ús escrit habitual d'Internet, els que només ho fan en castellà són més de 5 vegades més que els que només ho fan en català –38,4% contra 7,2%. Dels que empren tant el català com el castellà escrit –poc més de la meitat dels internautes– hi ha un grup important que fan servir les dues llengües per tot tipus d'ús (19,5%), i un grup encara més important que en fan un ús diferencial segons el tipus de comunicació específica.

El 25,8% dels joves internautes que escriuen en el mitjà fan servir el català en les seves comunicacions via correu electrònic i el castellà en les interaccions en espais com ara els xats i els fòrums. Només el 8,5% fan l'aposta lingüística inversa. És possible, això no obstant, que la popularització de les xarxes socials, més orientada a les xarxes personals preexistents i més flexible lingüísticament, modifiqui aquestes xifres en benefici del català. Com veurem, les entrevistes i els grups de discussió apuntarien en aquesta direcció.

Gràfic 4.3. Ús escrit del català a Internet. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Internet apareix, sigui com sigui, com un espai de forta penetració lingüística del castellà, especialment si ho comparem, per exemple, amb el que passa en les llengües d'ús habitual. Apuntarem tres possibles raons d'aquesta realitat. La primera és l'asimetria en l'oferta d'espais en català i en castellà a la xarxa –tal i com passava amb la televisió. Els espais en català són menys i tendeixen a tenir una major especialització temàtica (lligada al fort ancoratge geogràfic de la temàtica tractada, o bé a la identificació temàtica amb qüestions culturals, polítiques o identitàries particulars de Catalunya). Això fa que Internet esdevingui, en termes dels usos que en fan els joves catalans, un espai lingüísticament molt castellanitzat, tant en la navegació lingüísticament “receptiva” (per exemple quan es cerca informació, com il·lustra un participant en un grup de discussió quan apunta que “de fet, el Google en castellà, perquè si no, poca cosa”) com en part de les comunicacions més informals. En canvi, en algunes de les pràctiques que media Internet, com el correu electrònic –associat per els joves sobretot a interaccions professionals–, la missatgeria electrònica (Messenger) o les xarxes socials (Fotolog, Facebook), la penetració del català és molt major. En el cas del correu electrònic, per exemple, l'enquesta ens diu que és gairebé simètrica a la del castellà.

Taula 4.2. Llengua majoritàriament emprada en l'ús d'Internet (llegida o escrita) segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

	Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
	(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més en Català	Tant català com castellà	(No) més en Castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
Total	42,6	18,3	37,5	1,6	41,0	6,9	50,1	2,0	5,3	7,6	87,1
Llengua emprada en l'ús d'Internet (llegida o escrita) entre els usuaris d'Internet											
Català en majoria dels usos	5,9	12,6	1,7	0,1	-	11,7	5,0	1,5	-	0,0	6,8
Més català que castellà	20,1	35,2	20,7	2,7	-	35,1	18,2	8,7	-	3,1	22,8
Català i castellà	18,8	25,8	25,1	7,8	-	25,6	25,1	13,1	-	1,7	21,3
Més castellà que català	20,1	15,0	26,5	23,1	-	13,6	24,1	24,9	-	9,7	21,1
Castellà	34,3	10,5	25,5	65,4	-	13,3	26,2	51,3	-	82,7	27,4
Altres llengües	0,8	0,8	0,5	0,8	-	0,7	1,4	0,6	-	2,8	0,7

La tendència a la major penetració del castellà no és, com era d'esperar, igual en tots els joves, sinó que depèn molt del seu perfil lingüístic i de les xarxes de relació en línia que tinguin. Entre els joves catalanoparlants habituals, l'ús lingüísticament híbrid d'Internet és molt freqüent, i hi ha pràcticament els mateixos usuaris aguts en català (12,6%) que en castellà (10,5%). Els usos híbrids, però, es decanten vers una major presència del català que del castellà. Per tant, trobem una situació en què la penetració del català és superior que la del castellà, però on la presència del castellà és molt significativa. Entre els joves híbrids parells habituals, la situació és molt diferent. Continua havent-hi molts usuaris híbrids, però ara aquest *hibridisme* està una mica més decantat cap el castellà. El gran contrast, això no obstant, el trobem en els usuaris aguts. Una quarta part dels internautes que lingüísticament tenen uns usos híbrids parells fan un ús agut del castellà a Internet, i només un 1,7%, del català. Finalment, entre els joves castellanoparlants habituals la penetració del català és molt petita. Dues tercers parts d'aquests internautes fan us agut del castellà, i poc més del 10% empen tant o més el català que el castellà.

Per tant, sembla evident que Internet no es constitueix com un espai de contacte lingüístic amb el català per part de joves castellanoparlants aguts –això és especialment clar en el cas dels joves castellanoparlants que, a més, no tenen una alta competència en català– però en canvi sí que és un espai de contacte habitual amb el castellà per part de catalanoparlants aguts. El biaix en l'oferta a la xarxa produeix la necessitat de cercar espais en castellà per gaudir de certs serveis o de certs espais relacionals, ja que l'oferta existent en català no ofereix alternatives atractives a tots els catalanoparlants aguts.

Taula 4.3. Ús escrit del català a Internet (entre els usuaris que hi escriuen) segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més en Català	Tant català com castellà	(No) més en Castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
Total	N= 1039	43,7	18,2	36,6	1,5	41,4	6,7	49,8	2,1	5,4	8,0	86,6
Us escrit del català a internet (entre els usuaris que hi escriuen)												
Català	7,2	13,9	5,3	0,0	-	14,2	5,2	1,8	-	1,1	0,0	8,2
Català i castellà; català a mail	25,8	49,3	16,8	2,1	-	48,3	17,3	9,3	-	2,3	0,0	29,6
Català i castellà; català xats/fòrums	8,5	6,8	11,3	9,5	-	7,3	8,3	9,8	-	0,0	8,6	9,0
Català i castellà arreu	19,5	18,8	39,3	10,8	-	18,4	36,0	18,7	-	0,0	3,1	22,3
Castellà	38,4	11,0	27,2	76,2	-	11,5	33,1	59,9	-	88,7	87,0	30,7
Altres llengües	0,7	0,2	0,0	1,4	-	0,2	0,0	0,4	-	7,9	1,3	0,2

Les taules anteriors ens aporten alguna dada complementària d'interès, que reforça la tesis defensada en el paràgraf anterior. Al voltant del 50% dels internautes catalanoparlants que escriuen a Internet fan servir el català o el castellà de forma especialitzada: utilitzen el català per als correus. Molts joves catalanoparlants d'origen i habituals, per tant, empen el castellà a xats i fòrums, que són espais d'interacció informal molt populars fa uns anys (ara s'han vist en gran part substituïts per les xarxes socials, que tenen unes característiques i funcionament diferent en termes lingüístics, ja que faciliten un grau d'hibridació més alt, per exemple en la diversitat lingüística dels comentaris a un vídeo o una entrada, o en la combinació en una mateixa pàgina de perfil de diferents idiomes).

Ja hem assenyalat com la morfologia de l'oferta d'Internet és una clau explicativa de primer ordre d'aquesta tendència. Els joves de l'enquesta que participen, de forma més activa (fent comentaris a fòrums, per exemple) o passiva (consultant les pàgines web) a espais digitals relacionats amb aficions de forta implantació entre adolescents i joves –esports com el futbol o el motociclisme; videojocs; curiositats; etc.–, els troben sovint en castellà. Un exemple és el d'aquest participant en un grup de discussió:

CITA B04

K: Jo no tinc coses d'aquestes [Fotolog]...però les que he rebut d'amics meus, tots són en català, els que m'han convidat i això, i si que a nivell de blog *bueno*, n'he fet un parell, tots en català i si faig servir *algo* en castellà és perquè el *figues* en algun *foro* concret, en el meu cas de motos o de coses de GPS o coses d'aquestes.

Si hi ha ofertes alternatives en català, tendeixen a ser menys atractives, perquè o bé són pàgines més modestes, o bé són poc concorregudes per part d'altres internautes –la densitat d'internautes competents en català pot ser baixa en segons quins àmbits temàtics que no fan referència a una audiència estrictament catalana–, o bé no han

estat pioneres i, per tant, no han esdevingut una referència entre els internautes catalans. Per un o altre motiu, solen ser *deserts digitals* enmig d'una galàxia en contínua expansió. Són pocs els espais d'interacció digital vehiculats en català que capgirin aquesta tendència –potser un cas, amb certa incidència entre els adolescents i els infants, sigui la pàgina 3x/ vinculada a l'oferta televisiva destinada a un públic adolescent de TV3. Quan hi ha una oferta alternativa igual de potent que la castellana, aquesta tendeix a ser en anglès (i altres llengües), i en aquest cas la baixa competència lingüística de la major part dels joves catalans en aquesta llengua fa que no tendeixi a ser considerada com una alternativa factible al castellà. També són molts els catalanoparlants que prioritzen el castellà en les cerques d'informació per fer treballs escolars “perquè hi ha més oferta”, com ens han dit els joves a les entrevistes i grups de discussió, tot i que també n'hi ha d'altres, tant castellanoparlants com catalanoparlants, que prioritzen el català “per no haver de traduir”. Un entrevistat assegura que quan busca informació d'interès personal, les fa sempre en anglès.

És per això que en el tipus de participació d'aquell moment, entre els internautes joves catalanoparlants, només neutralitzen aquesta forta presència del castellà en els espais d'Internet més informals alguns que, per exemple: a) per edat, minimitzen els vincles lúdics amb Internet i els orienten a espais més “seriosos” o d'escala més local (amb una oferta més competitiva en català); b) tenen uns interessos lúdics molt ancorats en realitats culturals catalanes; i/o c) fan una aposta lingüística militant en favor del català.

Pel que fa als joves castellanoparlants d'origen i habituals, és interessant ressaltar que entre els castellanoparlants d'origen la minoria dels que empren el castellà és més voluminosa que entre els habituals. És un contrast lògic, en tant que hi ha joves castellanoparlants d'origen que muden al català com a llengua habitual. És lògic que entre els que no muden –que trobem sobretot a la categoria de castellanoparlants habituals– siguin menys els que usen el català a Internet. En tot cas, és interessant comprovar com, en molt bona mesura, els castellanoparlants d'origen que empren el català a Internet són els que han mudat en els seus usos lingüístics. Tot sembla indicar que entre aquests joves que han mudat al català, l'ús d'aquesta llengua a Internet té a veure de manera especialment clara amb interaccions més formals.

De fet, aquesta situació que, ni que sigui de manera indirecta, sembla reflectir les dades (per exemple, en el contrast entre el 9,3% dels internautes castellanoparlants originals que usen el català només per les interaccions per correu electrònic, davant del 2,1% dels castellanoparlants habituals) és un indicatiu d'un segon factor explicatiu de la important penetració del castellà a Internet. Més enllà de les desigualtats en l'oferta, certs dispositius comunicatius d'Internet fan possible vincles de comunicació quotidians amb persones que formen part de l'entorn afectiu dels individus, però no del seu entorn geogràfic proper. Recursos com el Messenger –ja fortament implantat el 2003–, però sobretot les xarxes socials com el Fotolog –que començaren a guanyar pes a partir d'aquell any–, fan possible que els joves –sobretot els adolescents–

mantinguin el contacte, a través d'un mateix espai, tant amb els companys d'estudis o del barri com amb aquells amb qui, per exemple, només es veuen durant les vacances. Aquesta realitat pot fer fàcilment que alguns joves, quan es dirigeixen a grups grans i heterogenis, prioritzin per raons de pragmatisme lingüístic l'ús del castellà a Internet malgrat tenir com a llengua habitual, prioritària o no, el català. És una situació que és relativament fàcil de trobar entre joves amb xarxes d'amics que o bé no usen habitualment el català –per exemple, companys de barri a municipis amb baixa densitat del català i que no han adoptat el català com a llengua habitual–, o bé en són incompetents –per exemple, amics i familiars dels pobles d'origen dels pares, situats fora de Catalunya. En aquests casos, i quan els espais comunicatius van més enllà de vincles particulars amb internautes determinats, es tendeix a emprar com a llengua franca de comunicació el castellà, que és la que entenen i saben usar amb solvència tots els cercles afectius que poden ser presents en aquell espai. Així, mentre en les comunicacions bidireccionals per correu electrònic o per Messenger es pot mantenir la llengua habitual, les que tenen un públic potencial més ampli i lingüísticament divers (xats grupals al *Messenger* o les emergents xarxes socials) es pot decidir optar per el castellà.

Encara hi ha un tercer factor explicatiu que exerceix una pressió favorable a l'ús del castellà: l'*audiència imaginada*. Hi ha espais i dispositius d'Internet on la llengua dels que poden llegir quelcom que s'hi hagi escrit sembla clara. En els espais on l'internauta hi està de pas, la llengua d'interacció s'infereix del context referencial de la web –llengua del web, àmbit referencial de la temàtica, llengua emprada per la resta d'internautes, etc. Hi ha altres espais on l'internauta considera que només hi pot trobar altres internautes que ja coneix i on, per tant, la llengua que hi empra té a veure amb aquestes xarxes socials prèvies. Finalment, hi ha altres casos en què l'internauta té menys clar qui pot veure allò que escriu a Internet. Acostuma a ser el cas de les pàgines web personals, els blocs i les pàgines dels perfils a les xarxes socials, on el públic que poden visitar i fins i tot interactuar amb els continguts que un penja i deixa a la visita pot estar conformat tant per amics i coneguts com per possibles internautes desconeguts que s'hi interessin o hi arriben per diversos mitjans. En aquestes situacions sovint trobem que l'internauta s'imagina una audiència potencial que va força més enllà del seu cercle de coneguts i que, en termes generals, es vol el menys restringida i el més universal possible. L'aposta d'universalització potencial, tot i ser sovint poc realista, comporta apostar lingüísticament per aquella llengua amb major audiència potencial d'entre les que es coneixen (generalment només es coneixen amb solvència el català i el castellà). També en aquest cas, per tant, aquest mecanisme pot implicar una aposta per emprar el castellà com a llengua vehicular amb l'objectiu de facilitar el major nombre de públic potencial possible.

En aquest sentit, la tendència general a la hibridació i l'asimetria favorable al català en el pas de la llengua d'origen a la llengua habitual que percebem a l'enquesta queda contrarestat en les tendències en els usos informals d'Internet –tot i que això no

sembla ser així en les entrevistes i grups de discussió, com veurem. A la xarxa, les apostes pragmàtiques afavoreixen que les mudes cap al català es vegin força neutralitzades. Per contra, la desigualtat en l'oferta existent en català i en castellà fa que per a molts dels joves catalanoparlants d'origen que no havien mudat cap al castellà (i encara més pels que sí que havien mudat, però de manera modesta), Internet esdevé un espai de potencial contacte amb el castellà.

A les entrevistes i grups de discussió, on ens hem centrat en gran part en les seves pràctiques més actives –és a dir, de participació en “converses” i “creació de continguts”, sobretot en xarxes socials, ja que eren les pràctiques que més anomenaven els joves–, hem vist com per molts catalanoparlants les interaccions lingüístiques a Internet eren motiu no només de “decisió” reflexiva (ja que s'havien trobat en situacions on aquesta tria se'ls mostrava com a problemàtica), sinó també de solucions complexes. Les pràctiques són molt variades, i tampoc en tenim informació exhaustiva. A grans trets, podem dir que molts dels que prioritzaven el català (que semblava ser una pràctica molt més freqüent del que ens deia l'enquesta), per exemple, explicaven que ho feien amb molts “salts i canvis”, tot i que alguns deien que encara que els interlocutors escrivissin en castellà ells mantenien el català. En general, a les xarxes socials i la missatgeria, els catalanoparlants –i també bastants dels castellanoparlants que no són castellanoparlants aguts– tendeixen a utilitzar amb cadascú la llengua que utilitzen amb l'interlocutor en les relacions cara a cara, però en canvi els missatges “generals” poden implicar criteris específics: “Home, jo crec que més que res, ho fas en català perquè és una cosa pública, no? Que pot consultar el que parla català com el que parla castellà un mateix missatge. A no ser que sigui personalitzat... no sé com funciona, eh? Ho dic per ...si tu li envies un missatge a una persona que parla castellà evidentment li escriurà en castellà, no?”. Podria ser, per tant, que la popularitat de les xarxes socials, que és un fenomen que tot just començava quan es va fer l'enquesta que hem utilitzat, hagi modificat les pràctiques lingüístiques i augmentat la utilització del català en la participació a Internet. Alguns dels entrevistats expliquen anècdotes que mostren com cal anar negociant la llengua que s'utilitza i el que això implica:

CITA B05

Ho: Ja, de fet un amic el Javi em va dir, va entrar al meu facebook i em va dir: vull ser el primer que parli català en el teu mur! Perquè tenia anglès, tenia italià i no sé què tenia... però és igual, o sigui, depèn perquè tinc gent de molts països i, en el què pugui...

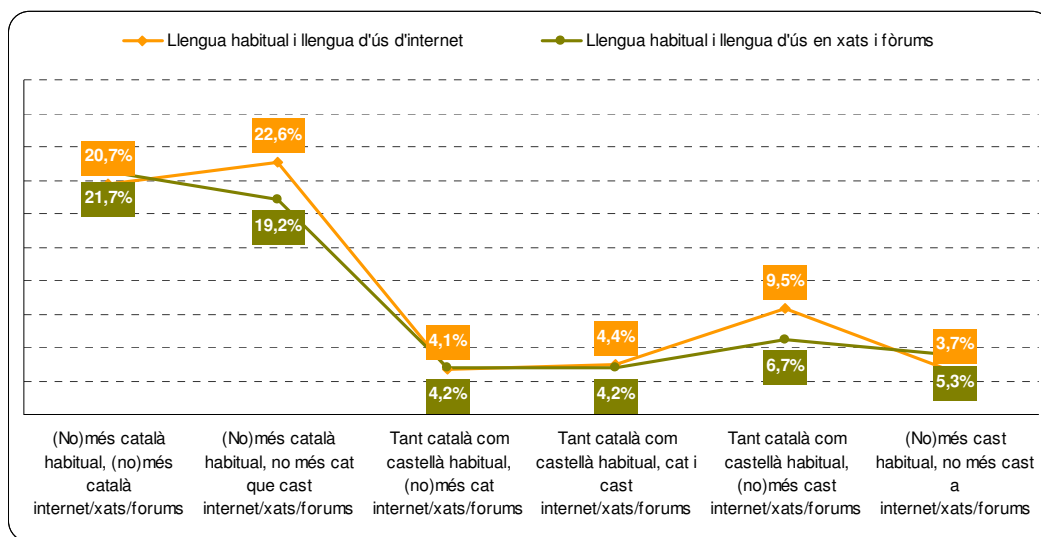
Hi havia alguns casos on l'aposta pel català era clara i fins i tot valoraven les diferents xarxes socials o serveis (Facebook, Gmail, Hotmail) segons si tenien o no una interfície en català. En els correus electrònics de feina, entre els catalanoparlants la majoria en cas de no conèixer l'interlocutor prioritzaven el català i només es passaven al castellà si el que rebia el correu mostrava no entendre'l. En el cas d'un venedor, en canvi, si no coneixia l'interlocutor feia els missatges en castellà “perquè és més

probable que vengui”. Entre els castellanoparlant, eren uns quants els que en els correus electrònics de feina, si sabien que l’interlocutor era catalanoparlant, escrivien en català.

L’enquesta també ens ofereix informació sobre les diferències sociodemogràfiques en la penetració del català i del castellà en els usos d’Internet. Per neutralitzar en aquesta anàlisi l’efecte explicatiu espuri que tindria el fet que els joves tinguessin el català o el castellà com a llengua habitual, hem generat dues variables que integren la llengua habitual dels joves amb la llengua habitual d’ús d’Internet, d’una banda, i la llengua emprada per relacionar-se a xats i fòrums, de l’altra.

Els resultats dels freqüencials d’ambdues variables que mostrem al Gràfic 4.4 no aporten nova informació a allò que hem anat veient en les dades prèvies. Si exclouem l’ús del correu electrònic, entre els castellanoparlants habituals la llengua d’Internet és clarament el castellà, mentre que entre els catalanoparlants només ho és el català de manera prioritària en la meitat dels casos. L’interès de les variables rau en la possibilitat que ofereix de creuar-les per les diferents variables sociodemogràfiques (taules 4.3 i 4.4 de l’annex I). El resultat d’aquests creuaments mostra unes tendències en la llengua d’Internet similars a les que veiem en el consum dels mitjans, especialment si ens fixem en la variable genèrica sobre ús d’Internet. Com passava amb el consum de mitjans, la penetració del castellà és especialment intensa entre els joves de menys edat (15 a 19 anys) tant catalanoparlants com castellanoparlants. També és major entre els joves amb un perfil instructiu i laboral més baix. Per contra, la penetració del castellà és una mica menys accentuada entre els joves castellanoparlants i catalanoparlants amb un nivell instructiu i laboral major. Encara podem afegir una altra observació rellevant: entre el grup dels catalanoparlants habituals, el fet de tenir també el català com a llengua original; viure en un municipi d’alta densitat lingüística del català; i/o tenir els pares nascuts a Catalunya comporta una menor penetració del castellà en els usos d’Internet (malgrat que en tots aquests casos el castellà és present en els usos de gairebé la meitat dels usuaris en cada una de les categories). La variable explicativa més important és, per tant, la llengua habitual, però la resta marquen tendències i matisos explicatius també importants.

Gràfic 4.4. Llengua habitual i llengua habitual d'ús a Internet (percentatge sobre els usuaris d'Internet que hi escriuen), xats i fòrums (entre els seus usuaris). EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Si centrem la nostra atenció sobre la llengua d'ús en xats i fòrums (quelcom que només empen freqüentment al voltant del 20% dels joves el 2003) observem certs matisos en relació al que acabem d'apuntar. El més espectacular de tots és, sens dubte, el que té a veure amb l'edat. Malgrat que el fet d'estar parlant de pocs casos reclama prudència en la interpretació de les dades, trobem que en contra del que passava amb la dada genèrica dels usos d'Internet, en els xats i els fòrums els joves de menys edat són, entre la minoria dels usuaris, els que mostren una *menor* penetració del castellà. Les dades semblen assenyalar, d'una banda, les diferències en la comunicació mediada per Internet entre els adolescents i la resta de joves. El recurs a xats i fòrums no és el recurs més habitual dels adolescents quant a pràctiques lúdiques i informals –no tan sols quan són de tipus comunicatiu–, i sí que ho són més entre els joves de més edat. Els adolescents usen, sobretot, el *messenger* i, en menor mesura, el *Fotolog* (d'ús incipient en el moment de l'enquesta), que són vehicles comunicatius en els que és molt possible que, en bona mesura, no estiguin considerant a la categoria de xats/fòrums. És possible que la no prioritització per part dels adolescents faci que, en la minoria dels que sí que empen aquests espais comunicatius, el recurs a webs catalanes –3xl, per exemple– pugui tenir un pes important.

En canvi, sembla que, amb l'edat, els xats i fòrums es constitueixen com un possible vehicle comunicatiu que, en la majoria dels casos, té el castellà com a llengua d'ús. Entre els grups en els que la penetració del castellà és especialment evident destaquen, tant en catalanoparlants com en no catalanoparlants, les dones. Entre els catalanoparlants habituals el castellà també hi té una gran penetració en el cas dels no catalanoparlants exclusius d'origen, entre els joves de més de 30 anys, i entre els joves a municipis amb baixa densitat del català. En aquest cas semblaria que la

diferent disposició comunicativa pot estar en la base de l'explicació de la major tendència a l'ús del castellà entre les dones o els majors de 30 anys. En canvi, entre els catalanoparlants d'entorns amb baixa presència del català, o que són castellanoparlants d'origen, és possible que l'entorn comunicatiu d'Internet, amb una forta presència ambiental i contextual del castellà, es filtri en alguns dels usos d'Internet, sovint no aliens a aquests espais referencials exteriors.

4.3. *En resum...*

¿Què podem concloure després d'analitzar els diferents aspectes relacionats amb el consum de ràdio, televisió i Internet, d'una banda, i les pràctiques lingüístiques, de l'altra? En primer lloc, hem destacat la tendència a *la hibridació*, és a dir, a la barreja de llengües en el consum d'aquests mitjans. Ara bé, la barreja i les tendències variaven molt segons el mitjà.

Hem vist com en la televisió és on més joves passen d'una a altra llengua (85% dels televidents habituals la miren en ambdues llengües, i si ens atenim al que diuen a les entrevistes i grups de discussió la seva tendència a la hibridació és molt més gran entre ells que entre els seus pares), mentre que ràdio i Internet la hibridació és menor: no arriba a la meitat dels radiooients habituals, i és del 60% en els internautes (del 55% en els usos d'Internet que impliquen escriure –tot i que arran del que hem vist a les entrevistes i grups de discussió podria ser que amb l'auge de les xarxes socials això s'estigués modificant sensiblement). De la mateixa manera, mentre en ràdio hi ha més consum en català que en castellà, en televisió i en Internet trobem el contrari. Per tant, mentre a la ràdio hi ha un volum important de radiooients aguts en una llengua, i ho són sobretot en català, en televisió i a Internet hi ha menys televidents/internautes aguts en una llengua, i els que ho són, l'escolten/l'usen en castellà en major proporció.

També hem repassat les diferents raons que expliquen aquests processos diferenciats: des del fet que en el consum de televisió es depèn més dels programes que no pas de les cadenes –com passa a la ràdio, fins que l'oferta radiofònica generalista és en una alta proporció en català. En el cas d'Internet trobaríem raons genèriques a la forta penetració del castellà en la necessitat de *massa crítica* d'internautes en els espais relacionals especialitzats, la voluntat de tenir una audiència potencial com més àmplia millor, o la coexistència d'individus catalanoparlants i no catalanoparlants (alguns, desconexors del català) en les comunitats d'internautes dels espais relacionals d'Internet (és en aquest sentit que les xarxes socials, en introduir una lògica comunicativa diferent, podria estar modificant parcialment les pràctiques lingüístiques a Internet).

En qualsevol cas, hem remarcat que tot i la major presència del castellà en el consum de televisió i Internet, el català és present en la dieta televisiva del 85% de televidents (i en més del 60% ho és com a mínim en la mateixa intensitat que el castellà), o en els

escrits de més de la meitat dels internautes que participen activament a la xarxa (en major proporció en els escrits que transiten via correu electrònic i en menor proporció en els que es publiquen en xats i fòrums). Alhora hem observat que entre els menors de 20 anys hi ha menys penetració del català, tant en ràdio i televisió com en Internet. A través del filtre d'altres recerques realitzades, hem pogut aventurat, també, raons a aquest fenomen. El menor consum de ràdio generalista, on el català hi té molta presència, o la major preponderància de continguts televisius adreçats al *target* adolescent en castellà en són les principals. També hem vist com a més nivell instructiu i laboral, menys accentuada és la penetració favorable al castellà. Finalment, tot i constatar que la variable explicativa més important en la distribució dels usos d'Internet i dels mitjans entre els més tendents a la vehiculació en català o en castellà és la llengua habitual, també hem comprovat com la resta de variables estructurals marquen tendències i matisos a allò que es reflecteix en els creuaments de la llengua habitual coma variable independent.

5. Adopció lingüística en les interaccions comunicatives

En els capítols precedents hem observat detingudament els usos lingüístics quotidians dels joves des d'una perspectiva relativament globalitzadora dels diversos àmbits i períodes vitals. En els usos lingüístics repassats ja hem observat com en els diferents espais socials tendeix a aparèixer més una o altra llengua, i també com certs joves, en funció de la seva posició en l'estructura social, tendeixen a fer servir més l'una o l'altra. En aquest capítol farem una exploració detallada d'un dels elements que, de forma genèrica i transversal, ajuda a entendre els condicionants que porten els individus a optar per parlar una o altra llengua en contextos concrets: les normes d'ús lingüístic.

Dins la tradició sociolingüística, i especialment la sociolingüística catalana, s'ha donat una gran importància a aquestes normes com a element que podia determinar l'extensió futura de l'ús del català. Ja al 1983, Aracil (1983) denunciava el fet que els parlants de català utilitzaven per norma el castellà per parlar amb aquells a qui no consideraven com a catalans. Segons deia, aquest fet condemnava el català a una reculada progressiva d'espais d'ús i a un procés de substitució lingüística en favor del castellà. Woolard (1989) documentava també aquest fenomen en la mateixa època i apuntava que era una de les maneres com els catalans es diferenciaven dels immigrants castellanoparlants en la vida quotidiana, alhora que amb l'acurada gestió dels canvis de llengua asseguraven que els altres els seguien identificant com a catalans. Com veiem, això ve d'una època en què bona part dels castellanoparlants d'origen no sabien parlar català, per bé que gairebé tots l'entenien. És per això que les primeres campanyes de la generalitat al respecte recomanava l'anomenat "bilingüisme passiu", això és, que la gent, quan es trobés amb parlants de l'altra llengua, mantingués converses bilingües per assegurar que l'ús del català no reculés. Durant molts anys, però, hem cregut que aquesta mena de converses eren excepcionals i, a nivell popular, s'han reproduït les queixes de què la presència d'uns pocs castellanoparlants en una colla genera un ús desproporcionat de castellà, que això posava en entredit el futur de la llengua, etc. Amb tot, nombrosos estudis més recents també han assenyalat els canvis evidents que s'han produït entre la població castellanoparlant, la major part de la qual (les generacions joves) sí que tenen l'opció de parlar català i, en molts casos, ho fan.

Per tant, en aquest capítol mostrarem que la realitat és molt més complicada que el que es desprèn d'una simple extrapolació de les normes d'ús lingüístic dominants. Veurem, en primer lloc, que la norma tradicional que cal adoptar el castellà en converses entre parlants de cada llengua està donant pas a una nova norma dominant que cal formular d'una altra manera perquè les condicions socials que donaven sentit a l'anterior s'han modificat profundament. S'han modificat, sobretot, les categoritzacions socials en què es basava la norma tradicional i que tenien a veure amb la definició de la catalanitat que predominava a nivell popular. La norma dominant ara és la que

defineix una llengua com l'apropiada en el context d'una relació interpersonal concreta que té continuïtat en el temps. També veurem que l'adopció de normes d'ús que protegeixen la posició del català, o d'altres estratègies indirectes encaminades a produir el mateix efecte, és molt habitual entre els catalanoparlants d'origen i fins entre els castellanoparlants d'origen que parlen majoritàriament en català en la vida diària

A tal fi, combinarem l'anàlisi de dades estadístiques amb els resultats de l'estudi qualitatiu que ens permet, per una banda, aportar explicacions plausibles al quantitatiu i, per l'altra, cartografiar les pràctiques lingüístiques i els discursos amb què els parlants els donen sentit. Per tant, el que més ens ha interessat ha estat fer veure com el pes de les llengües, de les asimetries en els processos d'hibridació, etc, dibuixen el mapa general dels usos lingüístics dels joves. Començarem amb l'anàlisi estadística, que ens permet una aproximació a una part de les normes socials que marquen les tries lingüístiques dels joves. Algunes de les variables de l'EULC03 permeten fer una aproximació útil a les lògiques subjacents en les interaccions comunicatives que afavoreixen la tendència a emprar més una llengua o l'altra. ¿Quins elements són claus en la interacció comunicativa i marquen la tria lingüística dels individus? En primer lloc, la llengua de la persona amb la qual s'està comunicant l'individu. Aquesta pot ser una llengua sabuda, desconeguda, o coneguda a posteriori de l'establiment del contacte comunicatiu. En segon lloc, la interpretació del context comunicatiu i d'allò que s'hi espera. Dedicarem un apartat a cadascuna d'aquestes qüestions: l'àmbit o el context, per una banda, i els interlocutors, per l'altra.

A partir d'aquí, abordarem les dades qualitatives que ens permeten dotar de contingut molt més ric i matisat al que es veu de forma molt genèrica a partir de les enquestes. Aquesta part de l'anàlisi se centrarà bàsicament en el tema dels interlocutors per tal com el tema dels àmbits ja s'ha cobert al capítol 3. Identificarem, d'entrada, 7 perfils de persones que declaren tenir usos lingüístics diferenciats i analitzarem quines característiques i trajectòries socials estan darrere aquests perfils. En segon lloc, farem unes consideracions de caire més general sobre els principis fonamentals que governen la construcció sociocultural d'aquestes normes, això és, en quins termes i en base a quines categories els informants construeixen el sentit del seu comportament lingüístic. Veurem com l'increment de les pràctiques lingüístiques híbrides de les noves generacions comporta canvis socials graduals però fonamentals en tot allò que conformava les relacions entre llengua i identitat en la vida quotidiana.

5.1. El context de la interacció lingüística

Les dades estadístiques només permeten fer aproximacions indirectes a les qüestions que tenen a veure amb el context d'interacció lingüística. L'estudi d'aquesta dimensió requeriria aconseguir generar alguna variable en la qual la resposta de l'individu no estigués condicionada pel seu coneixement de la llengua amb la qual es comuniquen

els interlocutors que troba en aquests espais. A l'enquesta tenim diferents preguntes que remeten a la llengua que els individus parlen en diferents contextos o espais socials concrets. Hi ha espais, com ara la llar familiar, o contextos, com el de la comunicació amb als amics, que estan radicalment condicionats per la llengua que hi parlen els individus –sobretot si són espais que s'arrossegueu immutables des de la infància. Juntament amb aquestes variables, hem vist un espai en el qual la tria lingüística no està condicionada per la llengua de l'interlocutor: ens referim a la llengua parlada amb els fills, un dels espais en què les decisions lingüístiques, sobretot en les parelles que fan una opció de canvi lingüístic, remeten més clarament a decisions reflexives, basades en decisions sovint conscients, on s'intueixen decisions normatives –en aquest cas, quina decisió és bona o dolenta pel futur del meu fill.

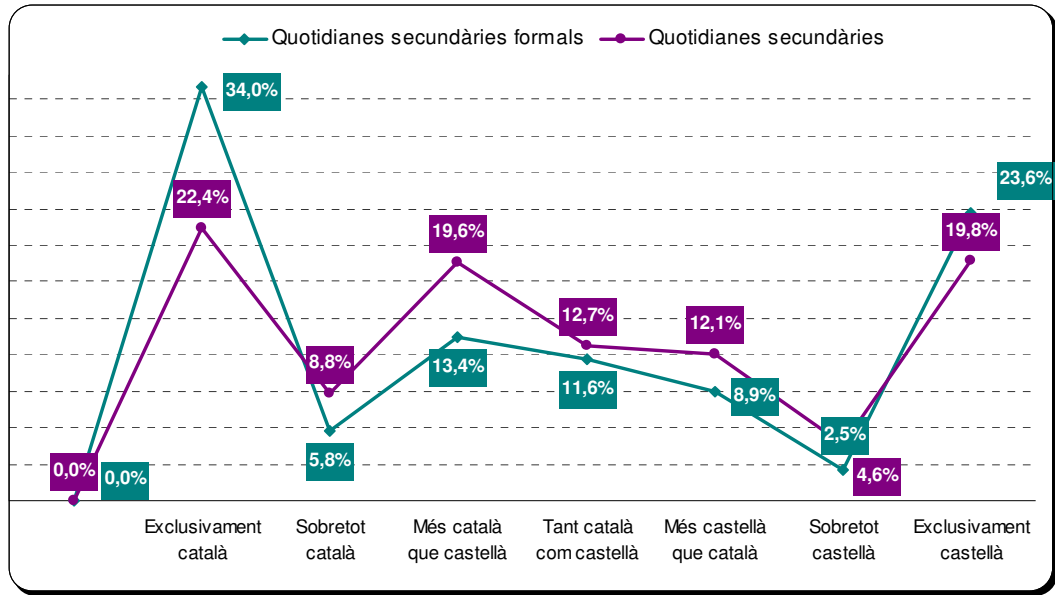
D'altres espais, com l'àmbit dels estudis o de la feina, podrien estar més directament condicionats per les normes d'ús que hom s'imagina que ha de tenir en tals contextos. Malauradament, no podem discernir si la llengua emprada té a veure amb això, o bé aquesta assignació lingüística depèn del nombre de catalanoparlants i castellanoparlants que hi són presents.

Succeeix quelcom similar amb un seguit d'espais, no vistos fins ara, on en el qüestionari també demana la llengua emprada: quan es compra a una botiga o a un supermercat, quan es visita el metge, o quan es va al banc. En aquests contextos comunicatius, tampoc sabem si la resposta de l'individu depèn d'una decisió lingüística en funció del coneixement previ de la llengua de l'interlocutor. Malgrat això, hem generat, a partir de les quatre variables anteriors, dues més sobre context comunicatiu. D'una banda, una variable que sintetitza el conjunt de les anteriors interaccions quotidianes (en una botiga, en un supermercat, al metge, al banc): són interaccions quotidianes amb individus de baixa significació, clarament orientades a una finalitat instrumental, i força acotades en el temps. Són, per tant, interaccions que podríem considerar que es mouen en un segon ordre de significació davant dels espais parametritzats en els capítols precedents; per això les hem anomenat *interaccions quotidianes secundàries*. D'altra banda, hem generat una variable específica a partir de dos dels espais d'interacció: la visita al metge i al banc. Són dos espais que es caracteritzen per ser visitats menys sovint i per la major formalitat amb què s'interpreta el context d'interacció.

Com veiem al Gràfic 5.1, la distribució en l'ús del català i del castellà és diferent en un i altre cas. La diferència bàsica rau en la major penetració de l'ús del català en l'entorn comunicatiu més formal. En totes dues variables la penetració del català és superior que la del castellà, però en les formals ho és més, bàsicament, perquè s'incrementa en 10 punts el percentatge dels que fan un ús agut del català (en les categories sobretot i només català es passa del 30 al 40%). Com passava amb la llengua emprada en l'entorn escolar i professional, també aquí dos espais que tendeixen a estar més

associats a una major formalitat en les relacions correlacionen amb un major ús del català.

Gràfic 5.1. Interaccions quotidianes. EULC03. Joves de 15 a 34 anys

Taula 5.1. Llengua emprada en interaccions quotidianes secundàries i llengua emprada en interaccions secundàries formals segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Non més competència bàsica	Alta competència lingüística
Total	N= 1864	38,6	16,4	43,8	1,2	36,8	6,1	55,1	2,0	6,4	11,3	82,3
Llengua emprada en interaccions quotidianes secundàries												
Exclusivament català	22,4	48,1	16,4	2,6	-	44,2	28,1	7,9	-	0,7	1,5	26,9
Sobretot català	8,8	17,5	8,3	1,5	-	17,9	10,9	2,7	-	0,1	1,7	10,4
Més català que castellà	19,6	27,6	30,4	8,6	-	26,7	26,5	14,7	-	0,9	4,0	23,2
Tant català com castellà	12,7	5,5	26,1	14,2	-	7,6	18,7	15,5	-	0,9	6,2	14,5
Més castellà que català	12,1	1,1	13,1	21,3	-	2,3	10,2	18,8	-	9,2	21,8	11,0
Sobretot castellà	4,6	0,1	1,6	9,7	-	0,2	1,3	7,8	-	4,6	10,0	3,9
Exclusivament castellà	19,8	0,1	4,1	42,2	-	1,0	4,3	32,7	-	83,6	54,8	10,1
Altres llengües, ns/nc	0,1	0,0	0,0	0,0	-	0,0	0,0	0,0	-	0,0	0,0	0,0
Llengua emprada en interaccions quotidianes secundàries formals												
Exclusivament català	34,0	68,5	30,8	5,7	-	66,1	45,9	12,4	-	1,1	4,4	40,7
Sobretot català	5,8	10,6	5,8	1,9	-	10,7	7,5	2,7	-	0,0	0,3	7,1
Més català que castellà	13,4	15,4	23,8	7,8	-	15,2	20,9	11,6	-	1,6	3,4	15,7
Tant català com castellà	11,7	4,8	22,2	14,0	-	5,9	13,7	15,7	-	0,9	9,2	12,8
Més castellà que català	8,9	0,6	11,0	15,6	-	0,9	6,8	14,4	-	7,5	14,3	8,3
Sobretot castellà	2,5	0,0	0,4	5,3	-	0,0	0,0	4,3	-	1,8	4,3	2,3
Exclusivament castellà	23,6	0,2	6,0	49,8	-	1,2	5,2	39,0	-	87,2	64,1	13,1
Altres llengües, ns/nc	0,1	0,0	0,0	0,0	-	0,0	0,0	0,0	-	0,0	0,0	0,0

La distribució dels joves que empren més el català o el castellà en funció de la llengua d'origen i habitual (Taula 5.1) ens mostra, una vegada més, una forta correspondència lingüística. Els catalanoparlants habituals i d'origen parlen, gairebé tots ells, tant o més català que castellà en tots dos entorns relacionals i, en el cas dels entorns més formals, dues terceres parts dels joves catalans parlen exclusivament en català. En els joves híbrids parells habituals, la tendència a emprar el català és també molt pronunciada, si bé amb una major tendència a la hibridació lingüística asimètrica, favorable al català. Finalment, entre els joves castellanoparlants hi ha un clar domini de l'ús del castellà, però la presència del català és significativa, sobretot entre els castellanoparlants d'origen –recordem que una part important d'ells són catalanoparlants habituals. Al voltant del 40% d'aquests són castellanoparlants aguts en les interaccions secundàries, però la resta empren significativament (en diferents proporcions) el català.

Sembla, per tant, que en els usos lingüístics secundaris, i molt especialment aquells marcats per contextos relacionals més formals, la presència del català és major, fins i tot, que en els usos lingüístics habituals. Així doncs, tant en els espais que defineixen els usos habituals, com en les interaccions secundàries, la tendència a una major formalitat contextual afavoreix un major ús del català.

Val a dir que aquesta és una conclusió que requereix matisos importants. En primer lloc, és que certs espais igualment formals, que no es pregunten en l'enquesta, tenen un tipus de connotacions lingüístiques que afavoreixen l'ús del castellà. Passa especialment en els espais que depenen competencialment de l'administració central, com ara l'àmbit judicial. En aquests casos, la llengua formal és el castellà. Malgrat aquest matis, el cert és que el pes dels espais secundaris formals on la connotació lingüística és més favorable a l'ús del català són numèricament més, en bona mesura pel fet que l'administració autonòmica i la local són les competents en la majoria de les finestres d'atenció al ciutadà. En segon lloc, no sabem si aquest decantament cap a un major ús del català en els contextos formals depèn més de l'associació simbòlica que es fa entre llengua i context, o de la presència efectiva de més o menys catalanoparlants en aquests espais. En la majoria de casos, els professionals que hi esdevenen interlocutors són persones amb formació universitària, i ja hem vist com és entre els universitaris on el català és més present com a llengua tant d'origen com habitual. En tercer lloc, tampoc sabem si, en contestar, els joves imaginin una situació hipotètica de diàleg amb un metge o un treballador de la banca, o bé en les situacions concretes que viuen amb metges i bancs. Si és aquesta la referència, no sabem si la llengua que emmarca el diàleg té a veure amb la iniciativa lingüística del jove o del professional, ni les adequacions lingüístiques que s'hi van produir.

Malgrat aquests matisos, el que sí ens atrevim a concloure és el vincle *de facto* existent entre els espais formals i el català. No podem saber amb precisió les normes lingüístiques –qui s'adapta en les interaccions, com condiciona la percepció de quina

és la llengua adequada en cada context, amb quina llengua s'inicia la interacció, etc.—, però sí que podem corroborar que és una vinculació existent i que afavoreix la major presència comparativa del català en les interaccions juvenils formals, en general, i en les formals secundàries, en particular.

5.2. El condicionament de l'interlocutor

Les dades disponibles ens permeten una aproximació més precisa a com la llengua de l'interlocutor condiona els usos lingüístics. Disposem de diferents variables que ho fan possible. El qüestionari recull amb quina llengua es parla amb els amics catalanoparlants i castellanoparlants, amb un desconegut, i també si l'entrevistat canvia de llengua o no quan el seu interlocutor li parla amb una llengua diferent a aquella amb què la persona ha iniciat la conversa.

Taula 5.2. Llengua emprada amb amics catalanoparlants i castellanoparlants segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més en Català	Tant català com castellà	(No) més en Castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
Total	N= 1864	38,6	16,4	43,8	1,2	36,8	6,1	55,1	2,0	6,4	11,3	82,3
Llengua emprada amb amics catalanoparlants i castellanoparlants												
(No)més català amb tothom	13,3	33,3	1,6	0,5	-	32,9	5,0	1,7	-	1,0	0,8	16,0
Català amb catalanoparlants, castellà no exclusiu amb castellanoparlants	15,7	28,0	21,0	3,1	-	27,2	16,3	8,4	-	1,3	2,1	18,7
Només català amb catalanoparlants, només castellà amb castellanoparlants	39,5	34,2	66,9	34,5	-	33,7	68,2	41,1	-	3,0	22,1	44,7
Castellà amb castellanoparlants, tant català com castellà amb catalanoparlants	6,0	0,5	5,1	11,0	-	0,7	3,0	9,9	-	1,3	9,5	5,9
Només o sobretot castellà amb catalanoparlants i castellanoparlants	21,3	0,0	2,7	46,2	-	1,2	2,9	34,9	-	87,2	57,9	11,1
Altres llengües, altres combinacions, ns/nc	4,3	4,0	2,7	4,7	-	4,3	4,6	3,9	-	6,2	7,7	3,6

Com veiem a la Taula 5.2., si analitzem la llengua parlada amb els amics catalanoparlants i castellanoparlants observem situacions heterogènies. El grup més nombrós és el dels joves que parlen en català als amics catalanoparlants i en castellà amb els amics castellanoparlants (39,5%). Entre la resta dels joves, és més accentuada la tendència a emprar el castellà que el català. El 13,3% dels joves parlen en català amb tots els amics, mentre que el 21,3% ho fan en castellà. A més, trobem un grup de joves que tendeix a emprar la llengua de l'interlocutor, però que no ho fa de forma sistemàtica. Són el 21,7% dels joves, en els quals domina més l'ús freqüent del castellà amb els castellanoparlants (15,7%) que l'ús alternatiu de català i castellà amb

els catalanoparlants (6,0%). Per tant, l'asimetria en els usos condicionats per la llengua de l'amic, més enllà dels volums que es tinguin d'amics catalanoparlants i castellanoparlants, marca una major disposició a l'ús del castellà, si bé en la majoria dels casos la llengua de l'amic condiciona totalment o parcial la llengua que emprà l'individu.

Si analitzem les dades en funció de la llengua d'origen i de la llengua habitual, trobem novament tendències molt diferenciades entre els joves catalanoparlants i castellanoparlants. La seva observació detinguda ratifica la conclusió, exposada en el paràgraf anterior, a la potencial major penetració del castellà en les relacions entre els amics per la major disposició a emprar aquesta llengua. Si mirem els resultats segons llengua habitual, trobem que el volum de castellanoparlants que parlen només en castellà, també als amics catalanoparlants, s'incrementa fins a situar-se en el 46,2% dels casos, pel 33,3% dels catalanoparlants que fan el mateix en català. Si ens fixem en la llengua d'origen, en canvi, veiem que hi ha una forta simetria entre uns i altres. Aproximadament una tercera part de catalanoparlants i castellanoparlants d'origen empen sistemàticament la seva llengua amb tots els amics, mentre que la resta fan adaptacions totals o parcials a la llengua de l'interlocutor. Recordem, en tot cas, que és una simetria en la dinàmica lingüística d'uns i altres, però no en els volums poblacionals, atès que la població d'origen castellanoparlant és força més nombrosa. Pel que fa als joves híbrids parells, l'adaptació lingüística –emprar la llengua de l'interlocutor– és la norma de la immensa majoria.

Si recuperem la dada que ens deia que el 46,2% dels joves castellanoparlants parlaven només en castellà amb els amics, juntament amb la que ja teníem sobre la major penetració efectiva del castellà en les relacions globals amb els amics (*gràfic 3.13*), podem fer un retrat força interessant del camp relacional dels amics. En primer lloc, i com vèiem en el capítol 3, es posa en evidència com és aquest un camp relacional on el castellà hi té un pes important, si bé no és gaire major que el que té en el conjunt dels usos habituals. D'altra banda, les tendències personals dels catalanoparlants d'origen i castellanoparlants d'origen en relació a la disposició a emprar l'altra llengua, no difereixen massa, i en tot cas observem com els castellanoparlants d'origen que no empen habitualment el català mostren una menor disposició a parlar en català amb els amics (malgrat que més de la meitat ho fan). Semblaria, per tant, que en la mesura que els joves tenen major heterogeneïtat i nombre d'amics (i de grups d'amics) la tendència és a un increment de la hibridació lingüística. Aquesta, per contra, afecta menys els grups amb menys heterogeneïtat d'amics. En aquest sentit, els joves que tendeixen a tenir amics més diversos –que integren joves de fora de la seva comunitat o barri de naixement– són, sobretot, aquells que tenen trajectòries acadèmiques més llargues, i molt especialment els que passen per la universitat. Així, la tendència a la major hibridació lingüística sovint comporta un major pes del català, per la senzilla raó que molts dels espais de contacte entre joves de procedències geogràfiques, lingüístiques i estructurals diverses són

espais amb una major penetració del català. Ras i curt: hi ha més joves d'origen castellanoparlant pels quals la universitat representa usos formals, però també informals³⁷, en català, que no a la inversa. Per contra, hi ha més joves castellanoparlants habituals amb pocs usos informals –sobretot amb amics– en català, que no pas joves catalanoparlants amb pocs usos informals en castellà. A més, força d'aquests joves castellanoparlants semblen no tenir plena competència en l'ús del català –possiblement hi influeix, no cal dir-ho, els pocs contactes informals amb joves catalanoparlants. És una hipòtesi que, com veurem, corroboren les dades qualitatives, ja que la disposició a parlar català va directament lligada a la disponibilitat de parlants d'aquesta llengua en el propi entorn social.

La variable anomenada *Normes d'ús lingüístic* que trobem a l'annex I (taules 5.2) integra la llengua parlada amb els amics catalanoparlants i castellanoparlants, i també la llengua emprada en els contextos d'interacció secundària –analitzats en l'apartat precedent–, i la creua amb les diferents variables estructurals i sociodemogràfiques. La lectura de les dades –de certa complexitat, per la quantitat d'informació que sintetitza la variable depenent– aporta nous indicis favorables a ratificar l'afirmació del paràgraf anterior segons la qual els entorns socials més homogenis comporten una menor penetració de la llengua que no hi és hegemònica, de manera que els joves que hi romanen tendeixen a tenir usos lingüístics menys híbrids. En els entorns municipals amb una alta densitat del català hi ha un 28,5% de joves que no parlen castellà amb amics castellanoparlants (que possiblement siguin minoritaris), i passa el contrari en els entorns municipals amb baixa o mitjana densitat del català, on un 27,4% i 17,1% de joves, respectivament, no parlen català amb amics catalanoparlants³⁸.

Si observem les dades que ens remeten a l'estatus acadèmic i professional dels joves, hi veiem reflectit un fort contrast en els nivells d'híbridació i en la intensitat de la penetració del català i del castellà. Entre els perfils de baix estatus, els joves que no empren el català amb amics catalanoparlants (o l'empren poc) són entre el 40 i el 50%, percentatge que es redueix a un 18%, aproximadament, entre els joves universitaris. Entre aquests, els que usen només el català amb amics castellanoparlants són al voltant del 20%.

Els creuaments anteriors també fan emergir una dada important sobre en relació a les diferències entre els diferents grups d'edat juvenils. Els joves de més edat –especialment a partir dels 25 anys– tendeixen a estar en una situació més polaritzada on, en la relació amb els amics, hi sembla pesar més la llengua d'ús habitual. En canvi, entre els joves de menys edat, i especialment entre els adolescents, adoptar

³⁷ Aquests joves tendiran a contestar que la llengua que empren en l'entorn dels estudis és el català, però també reflectiran el major pes del català en la resposta sobre la llengua emprada amb els amics.

³⁸ Hem de recordar aquí un dels límits de la variable sobre densitat lingüística municipal. És una variable que no ens permet afinar la potencialment forta heterogeneïtat, quant a la densitat del català, entre els diferents barris del municipi. A molts municipis mitjans i grans, sobretot dels que tenim tipificats com de mitjana densitat del català, el contrast en la presència social del català entre els barris pot ser enorme, de forma que tenim, de fet, una barreja de comunitats amb baixa i amb alta densitat del català.

sistemàticament la llengua pròpia de l'amic amb qui es parla és una tendència més marcada.

Abans d'entrar en la següent dimensió dels condicionaments que comporta parlar amb l'altre, creiem pertinent fer encara una darrera reflexió. L'interès principal de l'anàlisi sobre la llengua parlada amb els amics rau en què és un indicador de la tendència que podem tenir a adaptar-nos lingüísticament quan coneixem la llengua del nostre interlocutor. Amb tot, hem de tenir present, com ja hem dit en altres moments, que els amics són un interlocutor molt especial, amb qui tenim un tipus de relació informal, que potser es perllonga des de fa molt de temps, i amb qui ens uneixen llaços afectius. Per tant, tots aquests elements condicionen la major o menor tendència a adaptar-nos lingüísticament. Malauradament no podem precisar què passa quan el vincle comunicatiu és amb gent de la qual coneixem la llengua, però amb la qual no ens uneixen vincles afectius. En aquest cas, ¿l'adaptació lingüística és major o menor? Tenint en compte que els nexes amb aquest segon perfil són, en principi, més formals, i que segurament tendirem a conèixer la gent més superficialment i des de fa menys temps, ¿pot ser que provoqui una fluctuació en els usos cap a una major presència del català? Les dades no ens permeten fer front a aquestes preguntes.

Sí que tenim dades, en canvi, que ens permeten abordar la llengua amb què ens comuniquem amb un tercer perfil d'individus: aquells que no coneixem i amb els que, per tant, només tenim una comunicació puntual. No són amics (primer perfil), ni coneguts o saludats (segon perfil), sinó persones amb les que no establim llaços significatius més enllà d'encontres puntuals i contingents. Per abordar la llengua que emprem amb aquest tercer perfil tenim, d'una banda, la resposta a la pregunta sobre la llengua emprada amb desconeguts i, de l'altra, la llengua emprada pels entrevistats davant d'un interlocutor que parla una llengua diferent a la que hom ha utilitzat. La combinació d'aquestes dues qüestions ens aporta un perfil descriptiu potent sobre quines normes socials orienten les decisions lingüístiques en aquests contextos.

En relació a la Taula 5.3 cal precisar que les categories relatives a la llengua emprada amb els desconeguts estan codificades de manera diferent a l'agrupació en tres categories lingüístiques que hem utilitzat en la majoria de variables, com per exemple les variables més sintètiques de llengua d'origen o llengua habitual. En aquests dos casos, les categories de catalanoparlants i castellanoparlants agrupen els usos aguts i híbrids de cada una de les dues llengües, i deixen la categoria relativa als usos combinats els usos lingüístics d'*hibridisme* parell. En canvi, a la variable sobre la llengua emprada amb desconeguts hem considerat més convenient deixar en la categoria d'usos combinats tots els usos lingüístics híbrids, independentment de si hi dominava més una de les dues llengües i, en canvi, deixar només els usos lingüístics aguts en les categories *català* i *castellà*. La raó és ben senzilla: en aquest cas, la dada més fiable de totes, la que ens permet arribar a conclusions sòlides, és la que ens diferencia aquells que sempre fan servir una llengua dels que no. Entre els que tenen

usos híbrids, l'important és saber, bàsicament, que poden adoptar una o altra llengua. Que adoptin una o altra llengua dependrà, bàsicament, d'allò que intueixen en l'interlocutor a través de diferents indicis i signes exteriors; que l'adoptin més o menys dependrà de la quantitat de persones amb indicis i signes que es correlacionin amb una o altra llengua. En canvi, els que tenen usos aguts fan servir només una de les llengües sistemàticament, més enllà de la interpretació de signes identificadors de grups d'adscripció lingüística.

Taula 5.3. Llengua emprada amb els desconeguts segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més en Català	Tant català com castellà	(No) més en Castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
Total	N= 1864	38,6	16,4	43,8	1,2	36,8	6,1	55,1	2,0	6,4	11,3	82,3
Llengua emprada amb els desconeguts												
Només català	32,9	68,0	28,0	4,8	-	63,7	35,4	13,2	-	2,6	3,3	39,3
Més català, més castellà, tant català com castellà	26,8	25,8	41,1	22,4	-	26,8	38,8	25,7	-	5,9	15,8	30,0
Sobretot castellà	39,9	6,1	30,0	72,5	-	9,3	24,5	60,7	-	90,5	80,5	30,3
Altres llengües, ns/nc	0,4	0,2	0,9	0,3	-	0,2	1,3	0,4	-	0,9	0,5	0,3

Les dades ens mostren com aproximadament una tercera part dels joves empra sistemàticament el català en començar a parlar amb un desconegut; una quarta part pot emprar el català o el castellà, depenent de l'individu; i una mica més d'una tercera part (37,4%) empren sistemàticament el castellà. Per tant, la tendència a emprar el castellà és un xic més accentuada, però la penetració en l'ús del castellà no és superior a la que trobem en els usos habituals, i és menor que la que trobem en els usos d'origen. En creuar aquesta informació per la llengua habitual, veiem un fort nivell de simetria entre el comportament lingüístic de catalanoparlants habituals i castellanoparlants habituals. En tots dos casos, una majoria d'entre el 65 i el 70% dels joves empen la seva llengua d'ús habitual, i la resta tendeixen a emprar català o castellà en funció del desconegut. Entre els joves híbrids parells habituals, hi ha proporcions molt elevades i similars (d'entre el 28% i el 39%) que empen només català, només castellà, o català i castellà. Si observem la llengua d'origen, la situació que hi trobem és semblant, si bé hi ha més proporció de castellanoparlants d'origen que empen el català. La diferència, però, no és excessivament accentuada, la qual cosa ens porta a pensar que un nombre significatiu de joves que muden lingüísticament al català com a llengua habitual, continuen mantenint el castellà com a llengua de comunicació amb els desconeguts. Una vegada més, els joves que no

tenen una alta competència lingüística en català són els que mostren un nivell molt baix d'us del català.

Taula 5.4. Llengua emprada amb desconeguts, i adopció lingüística posterior segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més en Català	Tant català com castellà	(No) més en Castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
Total	N= 1864	38,6	16,4	43,8	1,2	36,8	6,1	55,1	2,0	6,4	11,3	82,3
Llengua emprada amb els desconeguts, i adopció lingüística posterior												
Només català a desconeguts, no canvia a castellà	12,0	29,5	3,1	0,2	-	28,8	7,9	1,6	-	0,7	0,0	14,5
Només català a desconeguts, canvia a castellà	20,6	37,8	24,9	4,5	-	34,4	27,6	11,3	-	1,8	3,3	24,5
Català i castellà a desconeguts, canvia a català i castellà	21,6	18,5	36,7	18,7	-	19,5	34,5	21,9	-	1,3	11,0	24,7
Català i castellà a desconeguts, només canvia de castellà a català	2,8	5,4	2,5	0,8	-	5,4	1,4	1,4	-	0,1	0,5	3,4
Només castellà a desconeguts, no canvia a català	12,2	0,1	2,1	25,4	-	0,5	0,3	19,6	-	74,5	35,8	4,1
Només castellà a desconeguts, canvia a català	27,4	5,9	27,6	46,5	-	8,8	24,2	40,6	-	16,0	44,3	25,9
Ns/nc i combinacions marginals	3,4	2,7	3,2	3,9	-	2,6	4,2	3,5	-	5,6	5,2	2,9

La Taula 5.4 ens permet seguir aprofundint en els usos lingüístics amb els desconeguts, ja que a la llengua amb què s'inicia el contacte hi incorpora la tendència a canviar o no de llengua per adoptar la de l'altra persona quan aquesta no coincideix amb la que ha utilitzat l'enquestat. La majoria de les persones, al voltant del 70%, canvien a l'altra llengua usada per el desconegut tant si inicien la conversa en català com en castellà. Del 30% que no canvien, trobem més casos de joves que no canvien al castellà que no pas de joves que no canvien al català. És una dada fins a cert punt sorprenent, perquè xoca amb una de les idees preconcebudes més esteses: que l'adopció lingüística posterior del castellà, quan l'interlocutor empra aquesta llengua, és major que l'adopció lingüística del català. En relació als amics, ja hem vist que aquesta no és una tendència massa pronunciada i com, de fet, hi ha interpretacions de les dades que ho posen en qüestió. Amb els desconeguts trobem com l'adopció lingüística del català és més accentuada que la del castellà, si bé la norma majoritària és l'adopció tant d'una com de l'altra llengua.

Així, tot i que la proporció de joves que empra el castellà amb desconeguts era un xic superior, l'adopció del castellà és un xic menor. Si bé tant catalanoparlants com castellanoparlants i híbrids parells adopten majoritàriament la llengua de l'interlocutor,

en la fase d'adopció es neutralitza l'asimetria en la penetració lingüística favorable al castellà.

Si la tendència a l'adopció és majoritària, també és cert que no està igualment distribuïda entre els diferents grups de joves. A nivell de les llengües d'ús habitual i d'origen, el primer que cal destacar és que aquells catalanoparlants i castellanoparlants que amb els desconeguts empren sistemàticament o ocasionalment l'altra llengua, adopten immediatament la llengua de l'interlocutor si aquest els parla amb la llengua que, de fet, coincideix amb la que ells, en la seva vida quotidiana (o en el seu origen) tendeixen a parlar.

En canvi, els catalanoparlants i castellanoparlants que inicien les converses amb desconeguts en la llengua que els és més comuna, no són ni molt menys tan sistemàtics en l'adopció lingüística posterior. Tot i que bona part dels joves no ho fan, la majoria de joves adopta la llengua de l'altre: el 56,2% dels joves catalanoparlants habituals en aquesta situació ho fan, mentre que el percentatge puja fins el 64,7% en el cas dels joves castellanoparlants habituals que inicien la conversa amb els desconeguts en castellà. Aquest contrast, tot i no ser molt accentuat, és molt revelador, especialment si tenim en compte que parlem de la llengua habitual, i no de la llengua d'origen. La comparació, basada en la llengua d'origen, s'accentua –54,4% d'adopció dels catalanoparlants d'origen que es dirigeixen a desconeguts en català, davant del 67,4% en els castellanoparlants–, pel fet que molts castellanoparlants d'origen són catalanoparlants habituals; per tant, els castellanoparlants habituals són joves més distanciatats quotidianament del català. Malgrat això, observem com la tendència a l'adopció de la llengua que no els és habitual és més comuna entre els castellanoparlants que no pas en els catalanoparlants. La dada encara és més sorprenent si tenim en compte que, a més, bona part dels castellanoparlants que no fan l'adopció lingüística posterior del català són joves sense alta competència lingüística en català. Hi ha, per tant, una qüestió de baixa capacitat en català que, molt probablement, explica una part significativa de la no adopció lingüística. En aquest sentit, ens atreviríem a afirmar que, en el cas dels catalanoparlants, la manca de competència lingüística amb castellà té una capacitat explicativa menor en aquesta no adopció lingüística.

Encara hi ha una altra dada força significativa. Els joves que empren català i castellà amb els desconeguts, en el 88% dels casos adopten la llengua de l'interlocutor. El més revelador és, però, que la gran majoria dels que no adopten la llengua de l'altre, mantenen el català després d'iniciar la relació amb aquesta llengua. Podem suposar que és una situació que es dona quan joves catalanoparlants o híbrids parells inicien la conversa en català i el mantenen tot i que l'interlocutor canviï al castellà si perceben que aquest els està comprenent. És una situació que explicita l'existència d'una norma lingüística que ens atreviríem a hipotetitzar que està en expansió, si més no entre els que empren prioritàriament el català: l'establiment de vincles comunicatius

curts/instrumentals amb persones anònimes en què ni un ni l'altre fan adopció lingüística a l'interlocutor quan se suposa que l'altre domina totes dues llengües. A tall d'hipòtesi, ens atreviríem a dir que, de ser una norma lingüística estesa entre els castellanoparlants habituals, ha passat, d'una banda, a tenir menor presència entre els joves d'aquest grup –que fan més adopció lingüística al català– i, de l'altra, s'ha convertit en norma de funcionament entre bona part dels catalanoparlants.

Això no vol dir que els joves que prioritzarien el català no facin ús del castellà amb individus que, a priori, consideren que poden tenir dificultats en la comprensió del català –per exemple, alguns catalans nascuts fora de Catalunya de la tercera edat, o alguns col·lectius de joves d'origen estranger–, tot optant per una adopció lingüística anticipada en funció del que esperen trobar. Si aquesta suposició s'acaba mostrant errònia –perquè l'interlocutor els respon en català–, tornen al català.

El conjunt de les dades ens fa suposar que coexisteixen dues grans tendències en la llengua emprada amb els desconeguts: en primer lloc, una certa major penetració del castellà en la llengua inicial –amb aquesta dimensió d'adopció lingüística anticipada, un poc més favorable a l'ús del castellà–; en segon lloc, la major tendència a l'adopció posterior del català –que possiblement té un xic més de predicament com a *llengua franca d'interacció amb desconeguts*³⁹.

Més enllà de les diferències en funció de la llengua d'origen i habitual, les taules 5.3 de l'annex I ens permeten aproximar-nos a les diferències entre els joves que es troben en diferents posicions estructurals i sociodemogràfiques. Les referides als diferents grups d'edat mostren una tendència força accentuada entre els adolescents a un major ús del castellà amb els desconeguts (la meitat dels joves de 15 a 19 anys comencen el vincle amb castellà, percentatge que es redueix al 35% entre els majors de 25 anys). A la vegada, també observem entre els més joves una adopció lingüística a posteriori, sobretot del català, tant o més pronunciada. En el cas dels adolescents, fa la sensació que la tendència apuntada a pensar en el català com a llengua franca d'interacció amb desconeguts no només no és clara, sinó que més aviat sembla que la tendència és que es prefereix el castellà. Per contra, amb els majors de 25 anys diríem que trobem més casos de no adopció lingüística del català motivada per la baixa competència i, per contra, sembla més fàcil interpretar la tendència subjacent a la identificació del català com a llengua franca.

³⁹ Si més no, llengua franca en els contextos no mediats per la percepció de que és plausible que l'interlocutor tingui dificultats en l'ús del català –element que activa l'adopció lingüística anticipada. En bona mesura, la difícilment mesurable fluctuació de totes dues disposicions, una favorable a l'ús del català, i l'altra a l'ús del castellà, acaben marcant, a la realitat quotidiana, el major pes final d'una o altra llengua en les interaccions amb els desconeguts. Hem de recordar, però, que ambdues tendències, i especialment aquesta consideració subjacent de la llengua franca s'emmarquen en un context relacional on l'adopció lingüística i la prioritització de la pròpia llengua d'ús habitual, són les primeres normes d'ús que s'activen. Les altres dues normes (adopció lingüística anticipada i llengua franca d'interacció) les trobem en un tercer nivell d'importància.

En relació al sexe trobem una diferència poc accentuada, però de cert interès: són més els homes que, després d'iniciar la conversa en català, no adopten el castellà si l'interlocutor els parla en aquest idioma. Possiblement es reflecteix un element de militància lingüística –associat a la consideració, com a norma, del català com a llengua franca si l'interlocutor el comprèn– en favor de l'ús del català que també és més fàcilment associable als catalanoparlants d'origen, als residents a municipis amb una alta densitat del català, i als joves amb perfils acadèmics i professionals elevats. Aquest darrer cas és especialment significatiu, ja que, entre aquests joves, pensar que els que no adopten el castellà és per manca d'alta competència en aquesta llengua sembla especialment poc raonable. A l'apartat 5.3. ja veurem com els diversos perfils que afavoreixen diferents normes d'ús són enormement sensibles a aquestes variables independents.

Val a dir, en tot cas, que el fet que aquests grups concentrin major proporció de no adopció al castellà (destaquem, sobretot, el 18,4% dels joves ocupats amb estudis universitaris que adopten el castellà davant del 8,4% del mateix col·lectiu que no ho fan amb el català), no significa que no siguin col·lectius amb una alta adopció lingüística del castellà. També hi ha una proporció major de joves que adopten el castellà entre aquests col·lectius, per la senzilla raó que tendeixen a emprar més que la resta el català com a llengua inicial amb els desconeguts (fan servir sistemàticament el català entre el 45 i el 50% dels joves). Diríem que és el grup de joves que més considera el català com a llengua franca en la relació amb els desconeguts, i en el que més joves, tot i ser minoria, consideren que la norma de mantenir el català té major pes que l'adopció de la llengua de l'interlocutor. De fet, aquesta major tendència a iniciar la conversa en català és del tot previsible si recordem, d'una banda, que els joves de més estatus són els que més tenen com a llengua d'origen i habitual el català, i, de l'altra, l'alta correspondència entre llengua inicial i habitual i llengua d'inici de conversa amb desconeguts. Per contra, els joves amb menor estatus són, com era de preveure –a partir del mateix procediment lògic emprat pels d'elevat estatus–, els que més inicien les converses amb desconeguts amb castellà (al voltant del 55% dels joves de menys estatus ho fan sistemàticament), i també són els que, amb major proporció, no adopten el català (no ho fan al voltant d'una quarta part dels joves).

La reflexió anterior ens permet explicitar, finalment, un dels eixos de tensió normativa subjacents a tota la reflexió d'aquest apartat. La tendència a emprar la pròpia llengua –original o habitual–, i la tendència a adoptar la llengua de l'interlocutor –imaginada o, sobretot, corroborada a partir de la seva verbalització– són les dues tendències normatives dominants. Alhora, hem observat dues tendències més amb menor influència, però de gran rellevància a l'hora d'entendre les fluctuacions en els usos lingüístics: la consideració subjacent d'una llengua franca i l'adopció lingüística anticipada. Aquestes tendències normatives sovint orienten l'acció de parla en sentits diferents, i la concreció final en l'acte de parlar depèn del pes que tenen unes i altres. Concretament, ens interessa explicitar la principal tensió normativa: la que enfronta la

tendència a emprar la llengua d'ús pròpia i l'adopció lingüística. En la resolució d'aquesta tensió, hi intervenen bàsicament tres factors estretament interconnectats: a) la competència i la comoditat lingüística que hom té en la llengua que no usa habitualment; b) l'hàbit lingüístic interioritzat; i c) la "militància lingüística" en favor d'una o altra llengua. Com diem, són tres factors íntimament connectats. L'hàbit lingüístic, que fa que s'actui lingüísticament de determinada manera, pot dependre d'una opció de "militància lingüística" presa en el passat, i projectada com un hàbit irreflexiu. La major comoditat lingüística amb una llengua, que s'accentua en la mesura que no s'empra mai l'altra, reforça un hàbit lingüístic i sovint, fent de la necessitat virtut, genera un discurs *ad hoc* de militància lingüística. D'altra banda, la militància lingüística en una o altra llengua pot ser més o menys radical, tot permetent que, en determinats contextos comunicatius puntuals (per exemple, davant la incompetència lingüística de l'interlocutor), si que s'adopti la llengua de l'altre.

Tot plegat fa difícil discernir, a través de dades estadístiques, què està passant i, sobretot, poder fer una interpretació acurada de les dinàmiques i significacions subjacents darrera la tendència a la no adopció lingüística dels grups de catalanoparlants i castellanoparlants que la practiquen. Malgrat això, hi ha dades que ens permeten inferir que, entre aquells col·lectius de castellanoparlants amb major pes dels que no adopten el català, la baixa competència lingüística, o si més no la manca de comoditat lingüística per baix ús de l'idioma, hi té un paper important. En canvi, si bé la incomoditat lingüística (més que la incompetència) en l'ús del català pot ser una explicació subjacent en el cas de certs grups de catalanoparlants amb baix contacte amb el castellà (per exemple, una part del 26,2% dels que parlen a desconeguts només en català i no fan adopció lingüística), sembla evident que en molts altres casos el nivell educatiu dels joves (i el contacte amb joves de procedència heterogènia en el pas per la universitat) garanteix suficient nivell de castellà, de forma que l'explicació semblaria tenir més a veure amb una certa "militància lingüística" que fa més explícita, i intenta blindar, la consideració del català com a llengua franca de comunicació en les interaccions. Certament, això pot esdevenir –de fet, esdevé– una norma inconscient, un hàbit sistemàtic en l'ordenació de les interaccions comunicatives, però possiblement en molts casos parteix d'una certa presa de consciència lingüística (en la línia, per cert, d'allò que sovint es mira d'estimular des de certes campanyes llançades des de la Secretaria de Política Lingüística), ja que, entre d'altres coses, fa necessari obviar la norma de l'adopció lingüística anticipada, per optar per l'adopció, potser, davant d'inputs més explícits –per exemple, la petició expressa que en faci l'interlocutor. En tot cas, veurem també en l'estudi qualitatiu que el perfil de militància lingüística és estructuralment molt important entre la població catalanoparlant.

5.3. Les normes d'ús lingüístic

És prou significatiu constatar que la gran majoria d'individus poden explicar amb facilitat en quins criteris generals es basa el seu comportament lingüístic en la seva

vida diària. Els nostres informants poden explicar això amb més facilitat que no, per exemple, respondre preguntes sobre quina llengua utilitzen més sovint, que és especialment complicat per als que tenen els comportaments de caire més híbrid. Sigui com sigui, ens correspon començar pels conceptes més bàsics i els principis més evidents, a partir dels quals anirem introduint matisos i variacions.

Consideracions generals: monolingüisme diàdic, híbridisme conversacional

En primer lloc, quan parlem de converses de tipus oral, hem de diferenciar la *dimensió diàdica* de l'*espai conversacional* en general. Aquesta sembla una distinció molt subtil i teòrica; però és realment molt important per als individus i per a la dinàmica de les tries lingüístiques en particular. Així, els individus tenen clar que la seva relació amb cada persona individual defineix un espai de consens sobre drets i deures en matèria de llengua. Això és, hi ha una tria de llengua que caracteritza la seva relació i que en principi ha de tenir una continuïtat. Per altra banda, l'espai conversacional el constitueix el material simbòlic que es posa a disposició en moments concrets per a l'articulació seqüencial de l'intercanvi comunicatiu. És allò que es diu. I allò que es diu pot estar ubicat simbòlicament de multitud de maneres. Entre altres coses, allò que es diu pot no ser dit per l'animador com a tal, que posa la veu a altres personatges (típicament, un acudit; però hi ha moltes altres possibilitats similars). Per altra banda, allò que es diu no necessàriament s'ha d'adreçar exclusivament a un sol recipient, sinó que pot estar disponible a un conjunt de participants.

La distinció és lingüísticament important precisament perquè la dimensió diàdica es construeix invariablement (ja ho matisarem) com un espai monolingüe, mentre que l'espai conversacional resta sempre molt més obert. Així, els individus, quan parlen del seu comportament lingüístic, en la majoria dels casos parlen de la dimensió diàdica, encara que algunes vegades parlin de la conversacional. Aquesta dimensió diàdica s'articula lingüísticament de la forma següent: cal assignar una llengua d'interacció a cada persona coneguda i, un cop feta l'assignació, cal assegurar-ne la continuïtat. Assegurar-ne la continuïtat vol dir que, en determinades condicions, l'espai conversacional s'ha d'articular en base a la llengua assignada. En termes generals, és l'espai conversacional de les converses en què els participants són exclusivament les dues persones en qüestió i en què no hi ha dubtes que allò que es diu en un moment descrit és la veu pròpia de la persona mateixa tal i com és coneguda i reconeguda pels altres. Això és el que dóna, per exemple, el costum documentat de moltes persones d'anar canviant de llengua en una conversa col·lectiva en funció de la persona a qui miren en cada moment (per bé que això es fa o no es fa en funció de la necessitat que un percep de respectar estrictament la dimensió diàdica).

Un cop aclarits aquests pressupòsits, podem parlar de monolingüisme, això és: la pràctica totalitat dels informants manifesten una preferència clara pel monolingüisme

en la dimensió diàdica. Ningú no prefereix el bilingüisme passiu i la preferència per la hibridació (parlar amb les dues llengües amb algú) és força minoritària i s'explica sempre en termes relativament vagues que dificulten la seva interpretació als investigadors. La hibridació en l'espai conversacional, en canvi, és una cosa habitual i generalment acceptada com a positiva i divertida alhora. Positiva perquè és inclusiva, tothom entén les dues llengües i permet respectar la dimensió diàdica en cas de necessitat. Divertida probablement perquè desafia la pròpia norma monolingüe que pràcticament tothom honora però que es pot transgredir sense conseqüències i sense que quedi clar qui n'és realment responsable.

Convencionalment aleshores, cada persona assigna d'una manera o altra una llengua a cada persona com a part del procés mateix de conèixer-la. I entre els entrevistats hi ha un reconeixement universal del fet que aquesta assignació té una continuïtat i serveix de base per a les tries de llengua posteriors. I no només és un criteri sinó també una norma en el sentit que els individus senten una forta obligació de respectar-la. Així, és també universal la constatació que el canvi d'assignació lingüística és extremadament difícil per a tothom, fins i tot si els afectats estan en principi d'acord o conformes a realitzar-lo. És difícil no pas perquè provoqui reaccions negatives, sinó perquè crea una desagradable sensació d'inconsistència de l'actuació que els propis informants no saben explicar amb claredat. És un problema per al qual ens manquen, tant als informants com als experts, recursos conceptuals que l'expliquin, per bé que tenim la proposta que segueix.

El fet de parlar una llengua o una altra comporta, en molts casos però sobretot en la interacció col·loquial, l'opció de modes sensiblement diferents d'actuació social i de projecció de la personalitat. Les variacions de la veu i de l'entonació que es donen en parlar les diferents llengües i la disponibilitat de registres i gèneres verbals no necessàriament equivalents suggereixen que, per bé que no es pugui parlar en termes de les exagerades teories de Whorf sobre les diferents visions del món, sí que probablement cada llengua afavoreix opcions no necessàriament coincidents de construcció del personatge que s'activa en el marc de la interacció social. De fet, en l'apartat sobre connotacions socials de la llengua al capítol 6 veiem que els propis informants intueixen coses al respecte que també els costa de formular sense caure en l'estereotip (entre altres coses, probablement perquè els estereotips tenen una base real però simplifiquen fins a l'absurd el que en realitat és un repertori força divers i poc delimitat i contrastat de posicions subjectives). En aquesta tessitura, el canvi de llengua comporta efectivament un canvi d'actuació i de les expectatives que en la relació havia anat construint la díada de participants. Per exemple: quina mena de sentit de l'humor considerem legítim? Probablement no és del tot el mateix en català que en castellà. Aquest canvi és el que produeix la confusió, ja que implica que els pressupòsits, les rutines i les expectatives que s'havien anat construint resten en l'aire i cap dels dos interactuants ho sap resoldre pel fet que tampoc és possible concretar específicament quins són els elements que resten qüestionats.

CITA C01

Fw: Però amb el meu xicot mai se m'acudiria dir-li res en castellà. I llavors sí que em costaria canviar el xip. O sigui, no em costa canviar l'idioma d'un a l'altre inclús faig barreges i no en sóc conscient, però amb una persona que estic acostumada a parlar-li en català em costa i ho haig de pensar d'això...fas un esforç. En canvia la pronunciació. O sigui, no sé... si o no?

De fet, només hi ha dues maneres de resoldre-ho. La fàcil és retornar a la llengua parlada anteriorment al canvi. La més complicada és fer abstracció de la incertesa, ignorar el problema o fingir que no hi és, i reconstruir el camí seguit tot estabilitzant els usos de l'altra llengua. Això, com alguns informants ja indiquen, és factible i de fet s'expliquen casos:

CITA C02

U: Bueno, no sé...després també em passa o em passava més abans això típic de què coneixes una persona i, i has començat parlant-hi en castellà i continua així...

Fw: Costa molt canviar!

U: Després canviar el xip costa molt. Sí que és veritat. Amb gent ho he aconseguit i amb altres és que sembla que fem teatre!

Vegem que aquest informant s'acosta força als termes de l'explicació que proposem quan, amb la metàfora del teatre, dona a entendre que el canvi de llengua resta credibilitat a l'actuació dels implicats.

És important entendre el procés d'assignació perquè ajuda a entendre altres qüestions importants. Així, l'actitud de molts catalanoparlants d'evitar l'adopció del castellà no manifesta tant una preocupació relativa a la situació concreta, sinó una preocupació pel tema de l'assignació, tal i com es fa evident a la **CITA C11** (més avall). Aquestes persones volen prevenir assignacions de castellà que els obliguin en el futur a fer un ús sovintejat del castellà i especialment amb persones amb les quals poden perfectament comunicar-se en català. Els castellanoparlants que busquen adoptar el català normalment ho fan en contextos de canvi d'àmbit que comporta la coneixença de noves persones amb qui poden recollir un conjunt d'assignacions de català.

Un cop les assignacions estan determinades, aquestes tenen una remarcable continuïtat i solidesa i les persones solen defensar-les de forma decidida malgrat les contradiccions i conflictes que puguin sorgir en moments determinats. Una circumstància habitual de canvi és la del retrobament de dues persones després d'un llarg temps de pèrdua de contacte. En casos en què especialment castellanoparlants han fet mudes durant aquest període, pot ser que parlin català amb persones amb qui abans hi parlaven castellà, fet que l'afectat no deixa de comentar com a remarcable o curiós pel fet que contradiu la pràctica habitual. També es donen casos de castellanoparlants que es coneixen en català i que poc després ho descobreixen i canvien al castellà si una d'aquestes persones manifesta una preferència clara pel

castellà. En aquests casos, s'entén que la coneixença no era prou consolidada com per donar l'assignació per definitiva. També tenim un cas que mostra una persona de comportament híbrid que prefereix el castellà que aprofita les ambigüitats que hem comentat de l'espai conversacional per portar eventualment una assignació al castellà:

CITA C03

Nia: No, m'és més fàcil canviar... canviar, així com has dit tu, o sigui sigui jo començo a parlar amb el veí, al principi, "no sé que", en català, no... i bueno, allò que algun dia bueno, "va! em fotia allò, em deixava anar algo en castellà i després em vaig enterar que els seu pare no han nascut aquí, és de Jaén i bueno, ara jo el veig i castellà sempre.

Entr: Castellà?

Nia: Castellà sempre, sí, sí. Bueno sempre... sí, sempre. Allò que un dia dius una paraula... però vere que, que castellà. I és per mi més fàcil així que no fer el canvi al revés. O sigui si jo xerro un dia en castellà i: "ai, ai ai!" i d'allò...

(...)

Entr: I amb algun client que parli català, li parles en català?

Nia: Mmmm... Si són nous, és que és això, depèn, no depèn com t'entrin, però depèn com t'agafi poder has estat fent algo o xerrant amb castellà o fent no sé què i sí, o ja li contestes, però si l'altre ha parlat català algun dia doncs bueno, poder li continuaràs xerrant català o poder no, vere. No és que tingui el xip "pam! catalán/castellano", no però va, és una mica allò de dir: hosti! doncs, punt d'agafa... poder li dius una o dues, després ja canvies, és a dir, però al principi és això, si ja has començat a xerrar en català, doncs... xerro i si és en castellà... doncs... i ella és una persona catalana, doncs, li xerro en castellà... o sigui bueno, mal fet, diguem, bueno però...

En termes generals, però, la norma es gestiona de manera més estricta. Una circumstància explicada en un context predominantment catalanoparlant és el dels castellanoparlants d'origen que es comporten rutinàriament com catalanoparlants i que generen sorpresa als companys, a voltes retrets, quan sorgeix una ocasió en què parlen castellà amb algú amb qui tenen establerta aquesta llengua. Un dels grups d'entrevistats es queixa d'això, com també s'expressen amb vehemència els catalanoparlants quan algú de fora de Catalunya (típicament un parent polític) els demana que parlin castellà per telèfon, amb els fills o altres persones amb qui normalment parlen català.

CITA C04

N: inclús jo alguna vegada m'he trobat en alguna situació de dir: estic al meu costat una amiga o alguna persona que parla castellà i que només entén el castellà perquè ha vingut de visita o pel què sigui, I estic amb una persona d'aquí amb la que parlo català i preferixo parlar català i traduir-li que parlar català amb ella. És que m'és impossible. Prefereixo...

(...)

D: Perquè jo al País Basc estava vivint amb dues catalanes, vale? I en públic vam acabar parlant castellà entre nosaltres perquè clar, era: li he dit això, li he dit allò i al final dius... suposo que és perquè no s'ha fet

També tenim un exemple interessant d'un conflicte viscut per una catalanoparlant en un judici:

CITA C05

Nub: I la jutge em mirava molt malament però vaig pensar "que et donguin pel sac". I al segon amb una altra vegada que vaig demanar i la jutge em va dir "seria mejor que no". I vaig contestar en castellà i de tant en tant li anava fotent alguna cosa en català, però en la que l'advocat, o sigui hi havia un... el fiscal era en castellà i em va dir "es que mejor que lo haga en castellano" però a la que l'advocat em va demanar en català, vull dir, l'altre advocat sabia jo que era català i li vaig contestar en català

(...)

Nub: Jo què sé, ja no a nivell personal, perquè jo sóc la primera que em costa poc parlar en castellà, o que amb el meu ex-marit hi parlava, però ja més a nivell general de país trobo que se'ns està matxacant moltíssim.

Volem proposar també que és la pròpia dinàmica d'aquest procés d'assignació que redueix significativament els continguts identitaris que tradicionalment hi ha hagut en relació als usos lingüístics. La distància de temps entre els treballs de Woolard (1989) i Boix (1993) (els moments de l'estudi estan més distanciats que els de publicació) ja mostraven un canvi d'una situació en què a) la tria lingüística es fonamentava en l'assignació de catalanitat i, per tant, d'una classificació social de caràcter ètnicocultural, a b) una situació de major fluïdesa donada per l'emergent pràctica del català per part de castellanoparlants, amb la qual cosa l'ús de la llengua no marcava ja les persones de manera determinant. El procés d'assignació i la construcció de la identitat diàdica és la forma com la gent ha anat resolent a la pràctica la necessitat d'organitzar les seves pràctiques lingüístiques quan les identitats ètnicoculturals deixen de ser clarament delimitables. Així, els processos de classificació anteriors poden no haver desaparegut del tot; però s'han introduït diversos matisos que caracteritzen, per una banda, els que estan més cap als extrems d'una polaritat català-castellà que també contempla força posicions ambigües i intermitges. I el que és més important: aquestes classificacions cada cop són menys necessàries per a la majoria de gent a l'hora de decidir quina llengua utilitzar en un context donat.

És en aquesta tessitura que s'ha d'entendre el fenomen explicat per molts participants (que n'han vist exemples o que ho han viscut ells mateixos) dels catalanoparlants d'origen que es parlen castellà entre ells. Per descomptat, només els perfils de catalanoparlants híbrids poden donar peu a aquesta situació; però aquests sovint la defensen en base a la norma diàdica encara que reconguin, com molts altres, que no és una situació desitjable atesa la motivació genèrica de molts d'estendre com més millor els usos del català. Quan el cas ocorre entre castellanoparlants d'origen, en canvi, se'n sol parlar amb clau positiva o humorística, cosa que és una mostra més de l'asimetria en què es jutgen les opcions lingüístiques a Catalunya.

El fet que tothom entengui les dues llengües i que aleshores el seu ús no exclogui en principi de participar en una conversa permet que en un intercanvi concret hi pugui haver canvis de llengua sense que els participants se sentin pressionats a parlar d'una manera incongruent amb les seves disposicions i el seu passat. En aquests casos, el que és híbrid és l'espai conversacional, no tant les relacions diàdiques. Això també genera l'expectativa mateixa del dret de fer-ho, això és, que a ningú se li pugui retreure d'utilitzar una llengua diferent a la que s'ha utilitzat fins aleshores quan un dels participants creu que ho ha de fer, per exemple, perquè s'adreça prioritàriament a algú amb qui parla aquesta llengua. Als debats de grup hi ha múltiples exemples d'aquest fet, tant en moments de predomina del català (sovint entre participants) com en moments de predomini del castellà (sovint entre un participant i els entrevistadors).

Disposicions lingüístiques i normes d'ús

Un cop aclarits aquests principis bàsics, l'adopció d'una llengua o una altra es fonamenta en un conjunt de condicionants que actuen sobre dos perfils de parlants. Hi ha el perfil sense preferència pròpia que intenta esbrinar quina llengua cada persona prefereix que se li assigni en el pla diàdic, i el perfil amb preferència definida que busca les maneres d'aconseguir que l'assignació sigui la que més li convé. Els condicionants poden ser bàsicament contextuais o individuals. Per una banda, en alguns contextos els individus pressuposen que els altres preferiran una assignació concreta, p.e. parlar català quan hom entra a treballar en una oficina de la Generalitat. Alguns individus, com sabem, decideixen que només poden parlar apropiadament en una llengua, o que només volen parlar-ne una. Els que estan disposats a negociar la tria lingüística, per altra banda, paren atenció al comportament lingüístic de l'altre, les seves tries o reaccions en una conversa, el seu accent, etc. En aquest subapartat descriurem amb detall un continu de perfils que hem definit a partir del discurs dels informants de l'estudi qualitatiu. Aquest continu s'estructura de la manera següent:

- a) Catalanoparlant agut: prefereix les converses bilingües abans d'adoptar el castellà.
- b) Catalanoparlant agut: no gosa tenir converses bilingües però desenvolupa altres estratègies per no haver de parlar castellà.
- c) Catalanoparlant híbrid: mostra preferència pel català i una bona predisposició a adoptar el castellà.
- d) Híbrid parell:⁴⁰ no evidencia preferències.
- e) Castellanoparlant híbrid: mostra preferència pel castellà i una bona predisposició a adoptar el català.
- f) Castellanoparlant agut: no gosa tenir converses bilingües però desenvolupa altres estratègies per no haver de parlar català.

⁴⁰ L'expressió en sí és tècnicament un contrasentit; però esperem que expressi eficaçment el que realment es vol plantejar-

- g) Castellanoparlant agut: prefereix les converses bilingües abans d'adoptar el català.

Començant pels perfils més de parlants aguts, a la mostra apareixen una quantitat important de catalanoparlants (16) que no canvien en general al castellà encara que els parlin aquesta llengua (tipus a). En quasi tots els casos, estem parlant de persones que viuen en zones predominantment catalanoparlants de la Catalunya interior, que tenen el català com a llengua familiar i, en bona part, tenen estudis universitaris o són estudiants de batxillerat joves. Invariablement afirmen la seva disposició a parlar en castellà si se'ls ho demana explícitament (i diplomàticament) o perceben signes evidents que els seus interlocutors no entenen el català. El seu posicionament es basa en el fet que atribueixen la capacitat d'entendre (i sovint parlar) català a tothom qui viu a Catalunya i que consideren que els ciutadans del país tenen el deure d'aprendre i adoptar l'ús de la llengua i que els qui parlen el català tenen el dret i el deure d'utilitzar-lo en tot moment que sigui raonablement viable. Alguns també addueixen manca de fluïdesa en castellà; però sovint ho acompanyen amb aclariments que el poden parlar sense problema si és necessari. Del seu discurs no es desprèn que valorin de forma molt positiva les converses bilingües, sinó que les consideren un mal menor davant l'alternativa de renunciar a parlar català. En molts casos, també donen a entendre que, per evitar que la conversa bilingüe sigui malinterpretada com un desacord o una conducta agressiva, que es cuiden específicament de negociar la qüestió amb les persones amb qui la practiquen:

CITA C06

Entr: Però per exemple tu <NOM DE PILA> que deies que tenies una companya de pis...a tu t'estressa la situació aquesta de...

Bm: Ara ja no. Noo! Si et poses d'acord amb l'altra persona ja no. Estressa quan l'altra persona no ho sap. Clar! I llavors has de dir...hi ha d'haver un moment d'acord de dir: vale. Llavors, els moments en què no, no et coneixen i llavors...aviam que hi ha moments que jo faig l'esforç de canviar, però és que de vegades penso: mira, si no m'entens, què vols que t'hi digui?

Altrament, hi ha la consciència que la pràctica pot tenir tant costos com beneficis. Alguns entrevistats manifesten la seva disposició a pagar-ne el cost, per bé que sempre ho acompanyen d'un discurs que justifica la intenció no només en relació a la llengua sinó en relació a la persona a qui es parla:

CITA C07

Bm: I no t'estressaves?és que vas a comprar i dius, i ara què li dic!

Y: No! perquè ho veia com una cosa normal.

Bm: Ja

Y: Que sí que era dels pocs que ho feia, eh? d'amics i així i encara alguns em miren malament quan ho faig

Rialla

Y: Però ja s'espavilaran

Bm: Però és que hi ha la cultura, bueno la cultura..de què has de canviar o la idea de tothom de has de canviar perquè si no és lleig. Li estàs fent un lleig a l'altra persona

LA: Ja

JI: Però perquè no canvia ells per tu?!

Bm: Bueno, ja...

Y: Clar

CITA C08

Fw: És que saps què passa? Quan tu coneixes una persona que entén el català però ell et parla en castellà, jo indirectament sense voler-ho, li parlo en castellà. No t'ha passat mai?

U: Jo això, últimament, no. Ho he canviat i n'estic orgullosa perquè noto que l'altra persona m'ho agraeix. Crec jo, eh? És la percepció que tinc eh?

Passem a analitzar amb més deteniment la persona que representa una excepció significativa al perfil pel fet de ser castellanoparlant d'origen. En primer lloc, notem la manera com es presenta a l'entrevista, això és, posant en primer terme la seva identitat catalana:

CITA C09

Fwe: Sóc catalana, jo, eh?, vaig néixer aquí. I els meus pares van venir aquí, que són andalusos, els meus pares.

La pràctica de la norma bilingüe no impedeix, però, que mantingui el castellà en aquelles relacions diàdiques que històricament s'han conformat així, això és, la família i alguns amics.

CITA C10

Fwe: Avui mateix he estat fent el cafè amb dues amigues, una catalana i una... bueno, totes tres catalanes però una que és com jo. I quan parlava amb ella parlava castellà, i quan parlava amb la Montse parlava català.

Havent viscut en un entorn molt predominantment catalanoparlant, convivint amb persones que mantenen el català, les relacions en castellà es remeten a l'època infantil i intenta evitar que s'ampliïn. Se sent més còmoda parlant català i diu que el castellà que parla és molt dialectal i només apropiat en els cercles de confiança susdits. Més enllà d'això, si es veu obligada a parlar un castellà més neutre, confessa que li representa un esforç:

CITA C11

Fwe: No, segueixo català. Segueixo català perquè m'estimo més... I penso "sort, que tots dos hem començat... que he començat parlant català". Millor. Encara que els dos sabem castellà, no vull "va, ara parlem castellà". No, parlem català que anem més bé.

Aquí s'evidencia que la persona també se sent pressionada no només per la necessitat d'adoptar la llengua de l'altre sinó també pel pressupòsit implícit molt estès que les persones haurien de parlar entre elles la llengua d'origen, si la comparteixen. Ja hem vist, en tot cas, que en certa mesura aquesta norma està en reculada. Sigui com sigui, aquesta i altres qüestions també la porten a diferenciar el seu punt de vista i la seva experiència de parlar català respecte de la dels catalanoparlants d'origen, diferències que també generen divisions en la construcció de posicionaments polítics:

CITA C12

Fwe: Encara que et digui que em sento catalana i tot lo que... sóc catalana i em sento catalana, però m'empipa molt quan comencen "aquests castellans, que van venir aquí...". Que jo ho entenc, de segons quins castellans. Però clar, també em sap greu, perquè clar, la meva mare és andalusa. I això hi és. I les meves amigues que són com jo, aquest tema s'estimen més no tocar-lo.

En molts aspectes, aquest perfil de catalanoparlants difereix poc d'aquells que manifesten una preferència clara per parlar català; però que eviten les converses bilingües (tipus b). Aquestes persones, amb gent que no coneixen gaire o amb qui hi tenen els primers contactes, s'asseguren que deixen clara la seva preferència tot responent repetides vegades en català i adoptant el castellà si veuen que l'altra persona no té intenció d'adoptar el català. En algunes ocasions, aquestes persones poden adoptar converses bilingües en contextos on perceben que pot ser justificat, com per exemple a la feina. Són 15 persones i quasi totes són també de zones d'alta densitat catalanoparlant (amb 2 excepcions), La majoria són catalanoparlants d'origen (amb 2 bilingües i 2 castellanoparlants) gent amb estudis universitaris o joves estudiants de secundària (només dues excepcions). Explorem doncs els perfils excepcionals per entendre els condicionaments que operen en relació a aquesta norma.

El primer, un castellanoparlant d'origen de zona catalanoparlant mostra una motivació clara per mantenir el català, però no fins al punt de dur a terme converses bilingües:

CITA C13

D: Jo em xoca molt parlar amb una persona que...ja ho he provat eh? Perquè defenso la llengua i bueno...i ho he provat de parlar en català i bueno, és que jo no puc!

Aquesta mena d'explicacions no es diferencia essencialment de les de catalanoparlants d'origen del mateix perfil, ni tampoc d'una bilingüe d'origen que explica que fa de voluntària lingüística. El tercer cas és el d'una persona que no adoptà el català fins als 18 anys i que, després d'haver viscut en un barri castellanoparlant de la Catalunya interior, amb l'accés a la universitat acabà amb una xarxa social quasi exclusivament catalanoparlant i amb unes tendències polítiques que reforçaven l'opció de parlar català.

El darrer cas particular és una persona de família bilingüe que, en un entorn castellanoparlant, va esdevenir de fet parlant aguda de castellà i va decidir recobrar el català de gran perquè va acabar preocupada per la seva pèrdua de fluïdesa en català. Hi ha una decisió de “recuperar” el català en el moment de reincorporar-se al mercat laboral, que ella no presenta com una causa, per bé que professionalment acaba utilitzant majoritàriament el català. Aleshores, l'opció de mostrar la seva preferència pel català en la seva vida diària s'entén en un context de buscar el màxim nombre d'oportunitats d'assignació, per mantenir aquesta llengua activa, especialment pel fet que la parella és castellanoparlant i hi parla en castellà, amb la qual cosa ha de fer un esforç per parlar català amb la filla, cosa que en certa manera reproduïx la seva pròpia situació d'infància.

El perfil de castellanoparlants aguts que no fa cap ús social del català ja l'hem analitzat una mica en relació a les mudes a l'àmbit laboral (tipus g). Els resultats explicats a l'apartat 5.2. suggereixen que aquest és un grup numèricament més nombrós que el que pot semblar pel pes que tenen en la mostra qualitativa. Amb tot, no hi ha res que indiqui que la caracterització dels perfils no és la correcta, ja que el que surt és força coherent i congruent amb els resultats estadístics. És un grup de 10 persones (més que en el capítol de mudes on només constaven els que explicaven experiències en l'àmbit laboral). Amb tot, el perfil no canvia gaire, ja que no hi ha cap universitari i la franja de 16 a 19 anys inclou 4 persones i 3 tenen 20 anys. Per bé que 7 resideixen en zones d'alta densitat castellanoparlant; hi ha un grup de 3 que viu en una zona que hem classificat com a bilingüe, per la qual cosa analitzarem aquest perfil amb més deteniment. Es tracta d'uns adolescents d'una ciutat mitjana lingüísticament equilibrada de l'àrea metropolitana de Barcelona que estan cursant un cicle formatiu després d'acabar la secundària obligatòria. El seu discurs es mou entre el fet de no considerar-se prou capaços de parlar el català i la idea senzilla del “no me gusta” o “no me da la gana.” El català no forma part de la mena de coses que consideren que té un lloc en la seva vida quotidiana i, en cas que algú els el parli, creuen que entenent-lo ja tenen el tema resolt. En el seu cercle d'amics reconeixen l'existència minoritària de catalanoparlants (de fet, un dels participants ho és); però entenen que aquesta és una qüestió de la part de la vida de les persones que no intersecciona amb la seva. La necessitat d'aprendre el català per treballar en termes generals l'anticipen; però no els preocupa.

Els dos únics individus d'edat més avançada d'aquest perfil provenen del mateix grup de discussió i es caracteritzen per trobar ofensiu que algú els mantingui el català. Un d'aquest casos ja l'hem analitzat amb motiu dels problemes que explicava que tenia a la feina o per trobar feina.(cita A40). L'altre no explica experiències d'aquest caire i intenta adoptar un discurs més conciliador, per bé que incorre en contradiccions molt flagrants que no trobem en altres perfils. Els catalanoparlants aguts, per exemple, recorren a la legitimació de les converses bilingües. Aquests dos, en canvi, reaccionen com si la conversa bilingüe els recordes una qüestió que no tenen resolta. Això indica,

creiem, el caràcter problemàtic d'aquest posicionament, que presenta moltes dificultats per a legitimar-se en un context de tanta hibridació com a Catalunya:

CITA C14

Sa: Yo lo que pienso es eso, que si empiezo a ir a un sitio y a lo mejor hablan catalán, yo les hablo castellano y ellos, pues...igual que yo les hablo castellano pues ellos tendrían que contestarme en castellano. Si ellos me dicen, oye, que no se bien castellano o lo que sea yo les hablo en catalán. Pero igual al revés si yo voy a un sitio y me vienen..

(...)

Sa: Pero yo creo que el esfuerzo no lo tiene que hacer ninguno, tu tienes que hablar cómo tu mejor hables...yo muchas veces he estado hablando catalán, y a mi el catalán bien bien no me sale...es un tema que me ... a lo mejor esto mismo que estoy diciendo, en catalán no sabría decirlo igual de bien.

Els castellanoparlants aguts que adopten una mínima flexibilitat (grup f) s'estalvien viure aquestes contradiccions, per bé que tampoc són un grup molt estès dins la mostra en si: 8 persones, cap amb estudis universitaris, i també majoritàriament adolescents residents en zones d'alta densitat castellanoparlant que estan cursant estudis de secundària. De les dues úniques excepcions, una pertany al col·lectiu gitano que abans hem esmentat i l'altra fa l'esforç d'adoptar el català a la feina quan és necessari. Hi ha també un cas especial d'una persona d'origen asiàtic que està en procés d'aprenentatge i parla el català amb dificultats en alguns contextos.

Passem a analitzar els perfils d'usos més híbrids. Aquests perfils presenten una variació més marcada de procedències i característiques. Hi ha 19 persones que donen a entendre que prefereixen parlar català (grup c) però que això no es tradueix en estratègies actives per aconseguir que els altres els el parlin. Són persones que se solen adaptar de forma immediata a la llengua amb que se'ls adrecen o els responen. Hi predominen encara els residents en zones d'alta densitat de catalanoparlants; però el tret que més comparteixen és una trajectòria de mudes. Entre els catalanoparlants, trobem usos significatius del castellà a la feina (2), amb la parella (4), al barri o en moments de la trajectòria educativa. Són persones per a qui el castellà també ha ocupat una part significativa de la seva vida social, per bé que diuen que parlen majoritàriament en català, per exemple, amb els amics. També són un col·lectiu que projecta de parlar català als fills, per bé que els aparellaments amb castellanoparlants poden donar lloc a llars bilingües. Els dos bilingües familiars d'aquest perfil viuen en zones de densitat equilibrada i el seu posicionament coincideix amb un entorn professional predominantment catalanoparlant. Les manifestacions de preferència pel català són d'aquest estil:

CITA C15

Te: Jo per explicar algo així ...que haig d'explicar molt bé, ho haig d'explicar en català perquè és més ...si no ja em foto un lio, no és que em foti un lio però que no, no sé...no puc explicar-ho tant!

I les de preferència de normes d'ús són així:

CITA C16

Te: Jo, si em parlen en castellà, em costa molt parlar-li en català.

Bo: A mi no! bueno, jo...començo amb castellà i acabo en català

Te: Jo si m'està parlant en castellà, jo no puc parlar-li en castellà

CITA C17

Ke: ...Segons la cara que fa [riu]. Perquè normalment, no sé, si no la coneixo li parlo en català. Sí. Però clar, això... depèn, també, de... amb qui vagi, o segons amb qui... o si la sento parlar,...

Els 11 castellanoparlants que s'inscriuen en aquest grup (on són, per tant, majoritaris) també resideixen majoritàriament en zones d'alta densitat catalanoparlant. Són de perfils més diversos que els catalanoparlants aguts quant al nivell d'estudis. Trobem els seus moments de muda repartits entre totes les categories: a l'escola, a l'institut, a la universitat, a la feina o amb la parella actual. S'entén que és un posicionament relativament viable perquè no hi ha el risc de generar contradiccions en la vida quotidiana. Hom pot mantenir les relacions que ja rutllen en castellà i projectar la disponibilitat a parlar en català arreu, que és probablement el més còmode en un context on el català predomina de forma clara. L'única excepció interessant la tenim en un noi que estudia secundària i es troba en un context on la majoria de companys és molt refractària a parlar català.

CITA C18

Sm: A mi al revés. Siempre que puedo hablo en catalán. Pero vamos, me es indiferente hablar catalán que castellano. Si una persona al principio me habla en castellano, pues le hablo en castellano pero bueno, siempre empiezo hablando en catalán yo.

És interessant el fet que no se senti pressionat pels companys. En tot cas, l'ús real del català que fa en la vida quotidiana és excepcional, ja que no té cap familiar i ben pocs companys d'estudi que el parlin, cosa que no li impedeix d'adreçar-se en català als entrevistadors tot il·lustrant el que diu.

La categoria complementària a l'anterior la formen els que projecten una preferència per parlar castellà acompanyada d'una disponibilitat clara a parlar català sense prevencions (grup e). És el perfil més nombrós, de 22 persones, 16 de les quals residents en zones d'alta densitat castellanoparlant. És un grup marcadament heterogeni, ja que una bona part presenten mudes cap al català en períodes diversos; però també n'hi ha amb una trajectòria on el català hi ha estat poc present. També hi són marcadament minoritaris els universitaris (5) i no hi trobem cap bilingüe d'origen i només un catalanoparlant resident en una zona de densitat equilibrada. Per tant, estem parlant bàsicament de castellanoparlants d'origen, només 3 dels quals residents en zones d'alta densitat de catalanoparlants. El perfil típic d'aquest grup és el de

persones que han passat l'adolescència i han adoptat el català sobretot a la universitat o a la feina, alguns abans, i tenen una xarxa social amb una presència equilibrada de les dues llengües (i, per tant, en alguns casos amb parella catalanoparlant). Responen, per tant, a processos que ja hem analitzat detingudament al capítol 3 sobre mudes. Procedim, per tant, a una exploració més detallada d'alguns dels grups d'aquest perfil que presenten característiques que es desvien del comú.

Una part d'aquest grup sembla respondre a una senzilla lògica de predisposicions individuals que, malgrat trobar-se en un entorn i entre una gent on la presència del català és anecdòtica, ells hi mostren receptivitat. En un entorn catalanoparlant probablement el parlarien habitualment. Hi ha una persona del grup d'ètnia gitana, de fet la de més edat. El que passa en aquest cas és que, fora del barri, en una ciutat de la Catalunya interior, el català hi és molt present. Les altres 4 persones d'aquest perfil parlen d'una presència del català a la família o d'una actitud que els pares els han volgut transmetre: un avi catalanoparlant, una mare que el parla perfectament i a voltes li parla, un pare que posa TV3 per aprendre'l. En un dels casos, salta a la vista que és un individu força mogut, que ajuda al veïnat a arreglar-se l'ordinador, que compleix amb els deures de l'escola, que volta per Catalunya:

CITA C19

Jn: Si hay mucha inmigración hablan castellano la mayoría, y si hay poca pues catalán. Por ejemplo, ya te digo cuando fui por allí por el Pirineo que no hay a penas inmigración todo es catalán, catalán. Y los cazadores entre ellos también catalán.

D'aquest darrers, 3 són estudiants de secundària que en algun cas han començat a parlar català amb alguns companys i sembla que estan als inicis d'una trajectòria on el català pot anar guanyant presència. Una darrera persona no adoptà el català fins que no es veié obligada a utilitzar-lo a la feina, per bé que excepcionalment; però aquesta circumstància és viscuda no com un inconvenient sinó com una oportunitat, la qual aprofita per ampliar la seva condició de disponibilitat:

CITA C20

Dn: No. Eee, empecé con el trabajo y después cuándo voy a sitios, a tiendas o cuando voy a comprar algo. Cuándo hablan catalán, yo hablo catalán. Ya como clienta también lo hago... con relaciones no personales del todo pero sí ...y de hecho, con gente en el trabajo que es catalanoparlante, eeh... me adapto yo a ellos y hablo yo en catalán.

És interessant, per exemple, com aquesta persona contradiu els companys del grup de discussió que es queixen de la gent que manté el català. Cap dels dos posicionaments no es pot sintetitzar d'una manera coherent, per bé que la incoherència en aquest cas sembla motivada per la necessitat de fer concessions conversacionals en la discussió:

CITA C21

Dn: Pero esto es una cosa que pasa a ti, y a más cosas, a más gente pero lo que pasa mayormente es lo contrario: que tu no le dices a alguien si no me hablas castellano, yo no te hablo pero lo que pasa es lo contrario: normalmente si tu hablas castellano a una persona que habla catalán, esta persona que habla catalán acaba hablando en castellano, a excepción de casos como el que acaba de contar. Y lo que pasa casi siempre, es eso que de una forma cordial porque tu no le estás diciendo: a mí me hablas castellano es la otra persona la que cambia! El problema así grande, si se puede llamar así, es ese no el otro. El otro son excepciones que no tendrían que pasar tampoco...

La discussió el que evidencia és el fet que les converses bilingües es poden interpretar tant com una confrontació com una demostració de respecte mutu. El que no vol parlar català les defensa en un punt com una manera de no imposar res a ningú; però en altres es queixa perquè les interpreta com una pressió perquè parli català o una actitud confrontativa. La resposta de la cita B16 posa juntes les dues possibilitats sense voler qüestionar-ne cap; però la intenció principal de l'enunciat és més aviat una queixa de l'excessiva prestesa amb què molts catalanoparlants adopten el castellà. Aquest és un posicionament que surt en altres contextos en castellanoparlants per als quals és important maximitzar les oportunitats de parlar català i se'n queixen per bé que diuen que ho entenen. Les queixes explícites dels catalanoparlants que no canvien, per contra, venen exclusivament dels pocs castellanoparlants que fan el mateix. Això és congruent amb el fet que als qui s'adapten mínimament aquesta actitud no els afecta.

Els universitaris d'aquest grup també són un perfil interessant, ja que es caracteritzen per haver fet la muda sobretot a la universitat mateix; però segueixen protegint la posició del castellà en la seva vida privada. El cas més particular és el d'una persona que explica que té en el fons dues xarxes d'amics lingüísticament i socialment molt diferents.

CITA C22

Boe: Home, doncs per exemple, tinc... Amb amics amb què parlo castellà i tal... amb els que per exemple no comparteixo... el posicionament amb el català, no? O sigui, que amb això sí que em veig... Sí que em veig com amb dos móns diferents... De fet, és com si ting... No vides paral·leles, que això és una xorrada, però sí dos compartiments, no? I aleshores... De la mateixa manera que... Mmm... A vegades hi ha gent d'aquestes que... (és una xorrada això, però) que fa festes i ajunta a tothom... a dins de... a tots els seus amics... A mi em costaria fer això, és veritat...

(...)

Boe: No és que siguin contràries al català, eh? Ojo, però no són... Diguéssim... És més aviat políticament, no estarien... Diguéssim que podria haver-hi alguna discussió... O simplement és una qüestió d'afinitat. No sé com dir-t'ho... És difícil d'explicar, però... crec que no em sentiria còmoda barrejant aquests dos compartiments... Si ho hagués de fer, i de fet ho he fet en alguna ocasió... són dos móns que no acaben d'encaixar...

La resta són universitaris que han vist que han d'adoptar el català en determinats d'àmbits; però que l'eviten amb amics més propers. Un, per exemple, parla habitualment català a la feina; però prefereix mantenir converses bilingües en una colla d'amics on hi ha parlants de les diverses llengües. L'altra, com qui no vol la cosa, acaba parlant en castellà amb totes les amistats.

El que resta de casos d'aquest grup comparteixen una característica clara, que és que provenen de barris específics castellanoparlants de la Catalunya interior (excepte una persona de l'àrea metropolitana que s'ha vist obligada a adoptar el català en una feina de l'àmbit educatiu). Són persones que tenen una infància i una adolescència en què predominava clarament el castellà i que, en no fer carrera acadèmica, no han trobat la necessitat d'adoptar el català fins a l'edat adulta i la incorporació al mercat de treball. Amb tot, en les seves narratives es nota el fet que han tingut molt més contacte amb catalanoparlants que els residents a l'àrea metropolitana i que això els ha permès desenvolupar una competència àmplia per parlar català per bé que sempre han preferit expressar-se en castellà. Amb el temps, la xarxa social d'aquestes persones s'ha anat diversificant i es troben amb facilitat en entorns on el català predomina i també amb persones que coneixien abans i que han fet mudes.

CITA C23

Nm: Bueno, a l'altre dia em vaig troba un de <TAL VILA> i li vaig parlar en castellà, tio! Perquè clar, com el vaig conèixer aixís, ja em surt, saps, ja em surt. I li vaig parlar així, no sé. Ja està acostumat, ell ja està acostumat. I en canvi, amb... i estava al costat <NOM DE PILA>, i a <NOM DE PILA> li parlava en castellà, ai! en català. I que em vai quedar tope pillat, saps, perquè et quedes sense jo què sé.

Per sintetitzar, aquesta darrera categoria de castellanoparlants amb disposició a l'hibridisme lingüístic aplega, per una banda, adolescents amb una certa tirada a practicar el català en un entorn poc propici, universitaris que han adoptat l'hibridisme per necessitat però amb comoditat i castellanoparlants de l'interior que s'han mantingut en un període inicial en una xarxa de relacions que permetia el manteniment d'usos aguts de castellà.

Finalment, tenim la categoria restant d'individus caracteritzats per la hibridació equilibrada (grup d). No manifesten una preferència clara per l'ús de cap de les dues llengües i presenten evidències de parlar-les totes dues. És una categoria problemàtica des del punt de vista analític ja que en molts casos no es basa tant en l'opció que explícitament expressa l'informant, de la forma que sigui, sinó en el judici del propi investigador davant d'una actuació ostensiblement ambigua i ambivalent. Per bé que l'ambivalència en sí pot ser sociològicament molt pertinent, cal tenir sempre present que pot ser un producte del procés de recollida de dades que amaga fenòmens d'índole molt diferent a l'esperada. En tot cas, el grup d'11 persones presenta característiques força complementàries i congruents amb els processos i perfils identificats fins ara:

- a) 5 castellanoparlants de zona castellanoparlant, quatre dels quals universitaris.
- b) 3 castellanoparlants i 1 bilingüe de zona catalanoparlant amb un sol universitari.
- c) 2 catalanoparlants universitaris de zona castellanoparlant.

Per tant, aquest perfil és, en gran mesura, una continuació de l'anterior, exceptuant els catalanoparlants d'àrea metropolitana d'alta densitat castellanoparlant. Aquestes dos persones són precisament els parlants de català que adopten usos aguts del castellà de petits a l'escola i és la seva trajectòria a partir dels 18 anys, a partir de la universitat i la incorporació a la feina que transforma radicalment la seva xarxa de relacions i crea les condicions per aquesta recuperació del català que sempre els han parlat els seus pares. Comparant els dos perfils, un dona la impressió d'haver assumit més que l'altre el pas al català com a llengua que sent com a pròpia.

Com podem veure, l'opció de les persones per l'adopció de determinats criteris a l'hora de gestionar la tria de llengua és en termes generals molt congruent amb la seva situació de partida i amb determinades trajectòries vitals. El fet de residir en entorns en què el dia a dia posa o no posa a disposició els parlants de l'altra llengua es revela com a molt important, probablement perquè aquesta variable facilita o dificulta l'adquisició de la competència lingüística o de l'hàbit de parlar una llengua, la qual cosa impacta en la pròpia disposició de la persona a parlar-la. Com que aquesta disponibilitat per als castellanoparlants de l'àrea metropolitana es troba majoritàriament amb l'accés a la universitat i al mercat laboral, és en funció de la participació en aquests àmbits que la majoria de persones d'aquest perfil incorporen normes d'ús que afavoreixen l'ús del català. Tots tenen una competència de base adquirida durant el període escolar que els permet fer aquest pas, o aquests passos progressius; però no els fan fins que no entren en un àmbit on l'ús social i col·loquial del català és viable.

L'anàlisi de les normes d'ús és especialment d'interès si es compara amb el que serien els usos en si, perquè les normes d'ús descriuen unes disposicions però no uns resultats. Així, en el capítol 3 hem vist que l'àmbit d'ús dels amics tendia a la hibridació pel fet que acumulava en molts casos la trajectòria lingüística de les persones i no reflectia necessàriament l'evolució cap a una major disposició a parlar català. Persones amb una preferència clara per parlar català poden tenir uns usos més híbrids amb els amics. Per contra, persones amb una preferència de parlar castellà poden participar en àmbits, com la feina, en què la llengua d'ús habitual és el català. Per tant, les disposicions determinen en una part la llengua parlada en els diversos àmbits, però alhora els àmbits tenen un pes molt important a l'hora de definir quines llengües acaben parlant les persones i amb quina freqüència. Es tracta, per tant, d'un exemple concret de la coneguda dialèctica entre individu i estructura social.

Dins la distribució general de perfils també salta a la vista el fet que, entre els catalanoparlants d'origen, predominen aquells que tenen una disposició activa a

maximitzar els usos del català i, alhora, viuen en unes condicions que els permet de fer-ho en la seva vida quotidiana. Entre la població castellanoparlant d'origen, aquest segment de parlants aguts també és significatiu i estadísticament és probable que sigui més gran que en aquesta mostra. Amb tot, en una mostra que cerca la màxima diversitat de perfils veiem com el resultat més freqüent entre els castellanoparlants és el de mostrar una disposició a utilitzar el català més gran del que trobem entre els catalanoparlants per utilitzar el castellà. Als apartats anteriors ja hem vist que alguns indicadors estadístics apunten també en aquesta direcció. Com veurem al capítol 6, aquest fet té una explicació parcialment socioeconòmica i parcialment ideològica (entenent que les dues van lligades). Per una banda, l'adopció del català va lligada als perfils de persones que aspiren a millorar o mantenir la seva posició social mitjançant l'accés a les condicions econòmiques pròpies d'ocupacions especialitzades i amb prestigi social. Per l'altra, el discurs del català com a llengua pròpia, amb una relació especial amb el territori, és una idea molt generalment acceptada, de fet mai qüestionada explícitament, que també legitima i motiva multitud d'actors a fer-ne un ús que va més enllà de la utilitat específica. De fet, la consciència d'una identitat catalana, del fet de ser català, està igualment generalitzada per bé que els informants reconguin matisos en funció de les diferents trajectòries vitals i familiars de les persones. Amb tot, és habitual que els castellanoparlants d'origen reconguin explícitament el català com "la seva llengua" pel fet que es consideren igualment catalans. Això implica que, entre els qui es mouen activament per mantenir l'ús del català com a la seva llengua familiar i del país, i els que s'esforcen per utilitzar-lo encara que no l'hagin parlat a casa, hi ha una complicitat de fons que ajuda a entendre bona part dels processos sociolingüístics que estem analitzant.

Finalment, aquest apartat ha d'acabar amb un apunt important de contrast, que és breu més aviat pel seu caràcter categòric i no per la seva importància comparativa: la llengua parlada amb els (nous) immigrants. Cal dir, en primer lloc, que la mostra qualitativa no preveia la incorporació específica d'aquest segment de població, com ja es va acordar en el seu moment, pel fet que podia dispersar marcadament el sentit del treball que es basava sobretot en recollir l'experiència d'aquells que tenien una trajectòria llarga a Catalunya. L'opció s'ha demostrat encertada per una altra raó, això és, el fet que la gran majoria dels entrevistats evidencien que aquesta immigració no ha estat encara una experiència compartida pel fet que és relativament recent. Efectivament, els "immigrants" apareixen en les narratives quasi exclusivament fora de l'àmbit escolar, sobretot al carrer o a la feina i ben pocs informants mostren tenir-hi relacions estretes i habituals (excepte potser els universitaris amb els estudiants estrangers, que és un altre tema).

En tot cas, el castellà és efectivament la llengua predominantment associada amb aquest col·lectiu. Només un petit sector dels catalanoparlants del tipus a manifesten parlar-hi en català i encara en situacions molt específiques (per exemple, a la feina, on

hom pot assumir el paper de “parella lingüística” informal per tal d’evitar una assignació definitiva del castellà).

CITA C24

Fwe: Sí. Home, si ja ho veus... Tampoc cal... A més, costant-me tan poc com em costa...

Ha de ser allò de dir... No, si jo el veig immigrant i que no m’entendrà, bueno, és que ja ni ho provo. Tot i que no em trobo còmoda, però...

La justificació universal d’aquest fet és, com hom pot suposar, el fet que als immigrants se’ls atribueix el desconeixement del català, per la qual cosa fins els catalanoparlants de tipus a entenen com a justificat d’adaptar-s’hi al català. Sovintegen també les anècdotes de persones que s’han trobat xinesos, africans, etc. parlant fluidament en català, cosa que s’explica en general com una excepció divertida. Amb tot, en zones predominantment catalanoparlants, també es troben força narratives sobre immigrants que parlen perfectament el català o que fins i tot han après el català abans del castellà, fet que es considera excepcional.

Sigui com sigui, l’ús del català als immigrants es redueix a la minoria que gestiona les seves tries lingüístiques amb molta cura i en situacions en què ho consideren viable. Per a la resta de perfils, la llengua és clarament el castellà, per bé que poden parlar-hi català si la persona en sí aconsegueix convèncer l’interlocutor de què el parla i de que és efectivament la seva preferència.

Aquest fet suggereix un altre aspecte interessant, com és un cert retorn d’elements de categorització provocada pel fet que molts immigrants tenen un aspecte físic que ja els precategoritza com a tals. Caldrà veure si en el futur les normes lingüístiques dominants relativitzen també aquesta forma de categorització, tal i com ha passat amb els moviments migratoris dels anys 50 i 60.

5.4. *En resum...*

Més enllà dels aspectes de detall, cal remarcar que el supòsit que els catalanoparlants sempre adopten el castellà amb els parlants d’aquesta llengua és un fet del passat, si és que realment ho ha estat mai (les narratives sobre els “immigrants” de la generació anterior a qui tothom parlava català també sovintegen entre les poques experiències dels pares dels entrevistats). Sigui com sigui, si les dades estadístiques globals mostren un equilibri que fluctua en favor del manteniment d’una o altra llengua segons l’indicador, l’estudi qualitatiu ens mostra que fins darrere els que en principi s’adapten també hi sovintegen estratègies més (o menys) subtils de manteniment del català, alhora que la preferència per l’ús del català en qualsevol àmbit, inclosos els desconeguts, és força universal entre els catalanoparlants i un sector dels castellanoparlants (amb l’excepció d’importància creixent dels immigrants, especialment dels pertanyents a les anomenades minories visibles).

Més enllà dels aspectes en què les dades qualitatives fan emergir detalls no detectables en les quantitatives, és remarcable fins a quin punt les tendències genèriques detectades estadísticament “parlen” dins la mostra qualitativa en forma de perfils de parlants segons les trajectòries vitals i lingüístiques. Repassem una mica aquestes coincidències.

Hem començat constatant com en les interaccions comunicatives que hem anomenat “usos lingüístics secundaris”, i sobretot en aquelles que fan referència a contextos comunicatius més formals, veiem una presència del català superior fins i tot a la que vèiem en els usos lingüístics habituals.

En segon lloc hem indagat en com certs interlocutors condicionen la llengua que empren. Concretament, ens hem centrat, primer, en la llengua que s’empra amb els amics que se sap que són o catalanoparlants o castellanoparlants. Després ens hem fixat en la llengua que s’usa al començar a parlar amb desconeguts i si posteriorment adequem la llengua que hi empren en funció de la llengua amb què ens respon. De tot plegat en traiem sobretot una primera conclusió: tant entre catalanoparlants com entre castellanoparlants la tendència a l’adopció de la llengua de l’interlocutor és la norma majoritària, tant en relació a la comunicació amb els amics dels quals es coneix la llengua, com als interlocutors que ens parlen una determinada llengua. De fet, aquesta tendència a l’adopció lingüística és, en relació als amics, un xic més pronunciada en els catalanoparlants (que canvien totalment o, en molts casos, parcialment, al castellà), però en relació als desconeguts és fins i tot més present entre els castellanoparlants (que canvien al català) que entre els catalanoparlants (que canvien al castellà). Això, juntament amb les pautes observades en les interaccions secundàries, ens fa pensar que, en cas d’existir una llengua tinguda com a convencional en les interaccions públiques —especialment amb desconeguts o en ambients formals i poc íntims—, aquesta sembla ser el català per a més joves. Tot i així, les diferències en les dinàmiques d’uns i altres grups de parlants és poc accentuada.

En canvi, a l’hora d’iniciar la interlocució amb desconeguts predomina lleugerament l’ús del castellà. Hi ha, per tant, dues grans tendències que es contraposen: un lleugerament major ús del castellà en la llengua inicial amb desconeguts —en base al que hem anomenat una *adopció lingüística anticipada*— i, per contra, una tendència més gran a l’adopció posterior del català —i/o a no canviar al castellà.

En aquest sentit, l’estudi qualitatiu corrobora l’opció majoritària per l’adopció de la llengua de l’interlocutor; però ja hem vist també que aquesta opció que es pren “en principi” en realitat amaga matisos importants quant a la gestió de les tries lingüístiques a llarg termini, ja que sobretot els catalanoparlants d’origen estan molt atents a la dinàmica dels processos d’assignació per evitar que aquests s’acabin decidint en favor del castellà.

Ens hem detingut també en el comportament lingüístic dels joves que han mutat a l'ús habitual del català. En general, aquests joves, continuen mantenint el castellà com a llengua de comunicació amb els desconeguts i amb els amics castellanoparlants. Són el grup lingüístic que fan de la norma majoritària de l'adopció lingüística una precepte inqüestionat. Per contra, els joves castellanoparlants d'origen que no tenen una alta competència lingüística en català (i que en general no han mutat al català en els seus usos habituals) tenen un nivell particularment baix d'aquestes adopcions.

Pel que fa a la comparació entre la llengua parlada amb desconeguts i amb amics, el treball qualitatiu no aporta excessius matisos. En principi, no hi hem trobat evidències específiques que facin pensar que alguns parlants tinguin una disposició diferent a parlar una llengua amb els amics o amb els desconeguts. Més aviat ens inclinem a creure que la gran diferència amb els amics és precisament que ja tenen assignada una llengua i, des d'aquest punt de vista, aquesta és més probable que doni més resultats per al castellà tenint en compte el sector de població en què la muda al català és més o menys recent. Més enllà d'això, sabem que hi ha perfils de castellanoparlants que prefereixen iniciar la interacció en català i n'hi ha que prefereixen fer-ho en castellà (en principi, més nombrosos).

En l'anàlisi segons les variables estructurals i sociodemogràfiques, hem identificat diferents aspectes que val la pena subratllar. En termes d'estatus acadèmic i ocupacional, els joves amb major estatus –per exemple, els ocupats amb estudis universitaris– conformen el grup que més sembla considerar el català com a llengua franca en la relació amb els desconeguts, i en el qual *la minoria* que segueixen la norma de mantenir el català (la norma de la no adopció al castellà) té un pes més gran. Entre les joves de menys estatus observem el mateix en relació al castellà.

També hem vist com la densitat lingüística juga un paper important, ja que mentre que als municipis amb una alta densitat del català més d'una quarta part dels joves no parlen castellà amb amics castellanoparlants, als municipis amb una baixa o mitjana densitat de català se signifiquen els joves que no parlen català amb amics catalanoparlants.

Aquests resultats coincideixen clarament amb la distribució de perfils trobada en l'estudi qualitatiu, on trobem que els universitaris estan àmpliament representats entre els catalanoparlants que practiquen la lleialtat lingüística i els castellanoparlants que han adoptat el català a la universitat com a llengua d'ús habitual o, si no han anat a la universitat, l'han acabat adoptant en incorporar-se al mercat laboral. Vegem també que la variable “estudis universitaris” i “densitat” es reforcen mútuament fins al punt que els castellanoparlants d'origen amb normes favorables a l'ús del català reuneixen quasi tots aquestes característiques (tenir estudis i densitat catalana); mentre que en zones predominantment castellanoparlants molts universitaris no arriben a una preferència pel català sinó que resten en una actitud neutra o lleugerament favorable al castellà.

En la majoria de casos, els més joves no han tingut temps encara de passar pel procés que passen la gran majoria dels que fan mudes i això explica de forma plausible perquè en aquest col·lectiu és excepcional l'adopció d'un hibridisme o una preferència pel català en zones castellanoparlants. Finalment, hem vist també que l'alta densitat lingüística catalanoparlant facilita l'adopció del català a un col·lectiu addicional de castellanoparlants que no fan estudis universitaris, però que muden en moments més diversos que en les zones d'alta densitat castellanoparlant.

En termes d'edat, i en relació a la llengua parlada amb els amics, hem observat com els majors de 25 detectem, de forma més pronunciada, dues lògiques contraposades: l'ús preferent o exclusiu del castellà –semblaria que condicionat per la baixa competència en català–, i també la major assumpció del català com a llengua de comunicació en els contextos comunicatius analitzats. Així, entre els joves competents en l'ús del català veiem com els adolescents, en comunicar-se amb desconeguts, s'inclinen més a emprar el castellà –per si s'escau adoptar el català a posteriori–, mentre que entre als majors de 25 anys hi ha una tendència més gran a identificar el català com a llengua franca.

Hem vist, en definitiva, la complexitat de les normes lingüístiques que estructurin l'ús del català i castellà en les interaccions comunicatives analitzades. En molts casos, no hem pogut sinó fer hipòtesis sobre el joc entre diferents aspectes que, a més, hem de veure com a entrelaçats de maneres complexes. Amb tot, sí que s'identifiquen amb claredat dues tendències dominants en els usos lingüístics: en primer lloc, la norma que empeny a usar la pròpia llengua; en segon lloc –i aquesta és la que queda millor reflectida a través de les preguntes de l'EULC03– la norma que ens fa adoptar la llengua de l'interlocutor. Rere d'aquestes dues grans tendències s'hi perceben dues normes secundàries, però importants: la consideració subjacent d'una llengua franca (on el català sembla tenir més pes) i l'adopció lingüística anticipada (que duu a apostar preferentment pel castellà). En l'equació personal que fa que aquestes altres tendències normatives s'acabin conjugant de manera favorable a l'ús del català o del castellà hi pesen, llavors, tres condicionaments d'ordre més individual: la competència lingüística que cadascú té en la llengua no habitual, l'hàbit lingüístic interioritzat; i la “militància lingüística” en favor d'una o altra llengua.

En relació a això, una dada que serveix de metàfora conclusiva és que la gran majoria dels que no adopten la llengua de l'interlocutor, són individus que mantenen el català després d'iniciar la relació amb aquesta llengua. En conjunt amb la resta de dades analitzades, això ens fa aventurar, a tall d'hipòtesi, la possibilitat que, entre els joves, el manteniment de la pròpia llengua en les interaccions condicionades hagi disminuït el seu pes entre els castellanoparlants habituals respecte generacions precedents i que, en canvi, n'hagi guanyat entre els catalanoparlants. En qualsevol cas, i a falta de posteriors evidències empíriques, el que sí s'evidencia és que entre els joves no es ratifica el lloc comú que l'adopció lingüística al castellà dels catalanoparlants sigui

176

superior a l'adopció lingüística dels castellanoparlants. A més, la preeminència de l'adaptació a la llengua de l'interlocutor resta significativament matisada quan, a través de les entrevistes, veiem com molts parlants desenvolupen estratègies alternatives per assegurar la tria lingüística que prefereixen.

6. Valoració de la situació del català

La particularitat del present capítol rau en què no hi analitzem usos lingüístics, sinó percepcions i valoracions. Si fins ara hem parametritzat el mapa objectiu dels usos juvenils del català i del castellà, ara volem aprofundir en la consideració subjectiva⁴¹ que tenen entre els joves el castellà i, especialment, el català. És un aprofundiment que afrontem, doncs, a partir d'entrevistes individuals i de grup que hem realitzat a joves amb diferents perfils sociolingüístics, tenint en compte variables estructurals i sobretot variables lingüístiques, com la llengua d'origen, la llengua habitual i la densitat lingüística del català en el seu entorn. Com a complement d'aquesta informació, utilitzarem també algunes de les preguntes fetes a l'enquesta d'usos lingüístics del 2003.

El capítol s'estructura en una vessant doble: En primer lloc, treballarem consideracions relatives a la valoració normativa que els joves fan del català i del castellà —és a dir, quin és el lloc institucional que creuen que ha d'ocupar una i altra llengua. En segon lloc, abordem la valoració que els joves fan sobre la situació en què es troba el català, tant des d'una dimensió descriptiva —com creuen que està— com normativa —si aquesta situació els sembla positiva o negativa. També explorem la percepció de creixement i decreixement que ha tingut la llengua a ulls dels informants i enquestats respecte del passat recent, i allò que creuen que pot passar en el futur més pròxim.

6.1 *L'obligació de saber català i castellà*

Sigui quina sigui l'edat, el sexe i llengua d'origen o habitual, a les entrevistes i grups de discussió, els joves perceben majoritàriament el català com una riquesa cultural de la persona i de Catalunya en el seu conjunt i el consideren com un element propi i distintiu. De fet, entre els joves, és recurrent considerar que el català és “la nostra llengua”, “una de les llengües del lloc on vivim” o “allò que ens fa diferents” tant per part de catalanoparlants d'origen com per part de castellanoparlants, si bé, com veurem, amb alguns matisos rellevants.

En relació a les dades quantitatives, sobre les preguntes en les que l'EULC03 demanava als joves catalans si creien que tothom hauria de saber català i castellà,

⁴¹ L'enquesta, com a instrument analític, és molt útil per l'anàlisi de pràctiques objectives, si bé cal tenir en compte que aquestes no són les “reals” sinó les declarades pels entrevistats, d'una banda, i que s'ajusten a codificacions més rígides que les pràctiques declarades en un context d'entrevista menys directiu, de l'altra. En aquest sentit, les enquestes fan emergir indicis sobre les pràctiques objectives *menys consistents* de les que s'obtenen en una observació etnogràfica —on l'investigador no necessita la mediació del subjecte que explica allò que fa— o en una entrevista —menys rígida en la codificació dels resultats declarats—, però que això no obstant tenen una fiabilitat notable en termes generals. És un instrument que té el seu punt feble en la menor consistència, però en canvi té l'enorme avantatge que els indicis obtinguts són generalitzables entre el gros de la població objecte d'estudi de manera molt més fiable i matisada. Probablement, aquest equilibri entre avantatges i inconvenients, que situen les enquestes com un bon instrument d'anàlisi de les pràctiques objectives, es desajusta més negativament en l'anàlisi de dimensions més subjectives o declaratives, com les que abordem en el present capítol. La rigidesa de l'instrument li passa, en aquest cas, major factura.

hem resumit les respostes a aquestes preguntes en una variable de síntesis amb quatre categories: cal saber tant català com castellà, cal saber només castellà, cal saber només català i no cal saber ni català ni castellà⁴². Els percentatges resultants, creuats per la llengua habitual, d'origen, i la competència lingüística en català són els que queden reflectits en la següent taula.

Taula 6.1. Obligació de què la població sàpiga català i castellà segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

	Total	Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		No/més català	Tant català com castellà	No/més castellà	Altres llengües i ns/hc	No/més català	Tant català com castellà	No/més castellà	Altres llengües i ns/hc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
N= 1818		38,0	16,9	43,8	1,2	36,8	6,2	54,9	2,0	6,2	11,3	82,5
Obligació que la població sàpiga català i castellà												
Cal saber castellà i català	72,4	75,0	76,0	69,2	-	73,7	80,4	70,7	-	62,4	65,7	74,1
Cal saber castellà, no català	9,4	2,1	5,7	17,1	-	1,8	7,4	14,4	-	22,1	21,3	6,9
Cal saber català, no castellà	10,5	19,5	8,5	3,3	-	20,4	5,2	4,7	-	4,9	2,3	12,1
No cal saber català ni castellà	7,6	3,4	9,7	10,4	-	4,0	7,0	10,2	-	10,7	10,7	7,0

D'aquesta, en podem extreure diverses constatacions. En primer lloc, que una gran majoria dels joves catalans, el 72,4%, creu que tots els catalans tenen l'obligació moral i no només legal de saber –d'entendre– tant el català com el castellà. D'aquesta manera, tant el català com el castellà semblen tenir prou rellevància social com per ser considerats elements constitutius de la catalanitat, si més no en el marc polític-administratiu vigent.

La mateixa taula ens mostra que, del 27,6% restant, aproximadament un de cada 10 creuen que només cal saber català; una proporció similar creu que només cal saber castellà; i finalment un reduït 7,6% que no cal saber ni una ni altra llengua. És aquesta una dada molt interessant perquè posa de manifest l'existència d'un ampli consens respecte un cert nivell de simetria en el pes institucional d'una i altra llengua. Podem considerar, doncs, que s'assumeix que el correcte funcionament del complex social i institucional català requereix d'aquest coneixement –i reconeixement– lingüístic, encara que amb matisos específics segons els diversos perfils. Per a la immensa majoria, el correcte funcionament del complex social i institucional català requereix

⁴² Hem obviat la resta de matisos que es contemplaven en la resposta, i també les variables referides a les obligacions lingüístiques dels nouvinguts, perquè incorporaven elements de detall que segmentaven excessivament les categories en grups de joves amb un pes percentual molt petit.

d'aquest coneixement –i reconeixement– lingüístic, assumit, per tant, com una obligació no qüestionada.

CITA D01

Entr: Y el otro, el Andreu habéis dicho que pasa que no quiere hablar en español.

Varis: No

Jn: Es independentista

Lra: Habla siempre en catalán

Encara que, com en aquest cas, els joves no diguin que tots els que parlen català són independentistes, sí que estableixen un marc conceptual en el qual aquell que “siempre habla catalán” explica, o és coherent, amb que sigui “independentista”. De la mateixa manera, sovint es relaciona la llengua amb posicionaments més amplis pel que fa a identifications amb Catalunya, Espanya o trajectòries i orígens concrets, com és el cas del següent extracte d'un altre grup de discussió:

CITA D02

Entr: Vuestros amigos también en su casa hablan...

Jn i Laura: Sí. Somos todos...

Entr: Catalán, ay! Castellano

Np: Yo tengo una amiga que a veces cambia al catalán...

Jn: Porque todos somos descendientes de padres de Andalucía

Mm i Laura: Claro

Np: Es eso.

En altres ocasions, l'associació entre llengua, trajectòria i posicionament polític o identificació no es limita a explicitar un cert lligam o homologia, sinó que li dona caràcter explicatiu, com en el següent fragment on es justifica la negació d'una identitat catalana en termes de les pràctiques lingüístiques i l'origen familiar:

CITA D03

Entr: Y, ¿vosotros no sois catalanes?

(...)

Bi: Yo no me considero catalán. Por una parte sí porque he nacido aquí, pero por la otra no.

Porque hablar, yo no hablo en catalán y pf! Toda mi familia, los únicos catalanes somos yo y mis hermanos y algunos primos pero de parte de mis padres, de mis abuelos, de tios y tó, todos andaluces.

Trobem, també, castellanoparlants d'origen que tot i parlar català habitualment es diferencien de les persones filles de famílies amb tots els membres nascuts a Catalunya i totalment catalanoparlants, per exemple per explicar la impossibilitat d'un posicionament polític independentista, com és aquest cas:

CITA D04

[marit]:Clar, ella no serà mai una independentista.

Fwe:Clar, mai, mai. I lo que ell pot pensar de Catalunya i patapim... No, jo tampoc puc pensar mai, com ell. Perquè ell, la seva iaia és catalana-catalana. I jo vinc d'arrels castellanès. Em sento castellana però que no toquin el tema de xarnegos i "van venir aquí...", saps? Perquè en el fons, el fons, algo tinc. (...) En el fons, el fons, et sap greu, perquè clar, jo vinc de pares andalusos.

Entre joves catalanoparlants d'origen la tendència a establir associacions entre llengua i identitat també és habitual, sobretot per part d'aquells que viuen en entorns on el català hi predomina. A la vegada, la utilització d'aquest marc conceptual dicotòmic, també genera incomoditat per part de bastants entrevistats, sigui perquè se senten "etiquetats" de maneres que no els agrada, o perquè senzillament no creuen que es pugui establir una analogia entre llengua i "identitat catalana". A les entrevistes i grups de discussió han explicat més sovint aquesta incomoditat els joves castellanoparlants o bilingües d'origen que han esdevingut catalanoparlants habituals i que fins i tot poden haver adoptat, com és el cas de la següent cita, posicions nacionalistes:

CITA D05

D: Bueno, a mi un dia em van dir...un català, no diré qui però em va dir que jo era un immigrant molt ben integrat. Saps? Quan jo he nascut a Vic i els meus pares van néixer aquí i... són els meus avis que van venir...de part de mare, els besavis! I em va dir "immigrant". Que era un immigrant molt ben integrat i que parlava molt bé el català. I això em va fer un mal! O la paraula xarnego que...

N: Sí, això sí que n'hi ha algun...

D: Que a mi em fa molt mal, saps? Perquè una cosa és parlar català i l'altra és ser català i no confonguem, eh? Abans que has dit tu: una persona catalana. Jo sóc català també, eh?"

A les entrevistes fetes amb joves castellanoparlants d'origen i habituals i amb una actitud favorable vers el català, i a joves que han fet una trajectòria en la que l'han anat incorporant, s'ha manifestat una certa reivindicació de la diversitat lingüística de Catalunya o, com diuen els mateixos entrevistats, de l'existència de "moltes Catalunyaes". Són varis els joves que ens han assenyalat que, en contra de l'associació immediata, es pot "ser català i parlar castellà", posant en dubte d'aquesta manera les associacions explícites o implícites del marc conceptual dicotòmic al que fèiem referència més amunt.

Aquesta constatació ens posa sobre la pista d'una altra dada rellevant que podem extreure de les dades de l'enquesta recollides a la taula anterior: el 72,4% de joves que pensen que cal saber tant català com castellà posa de manifest que, malgrat que el volum de joves catalans que se senten només o sobretot catalans (el 15% se senten només catalans; més del 40% se senten més catalans que espanyols), i que defensen posicions polítiques en defensa, o properes a la defensa, de la sobirania del poble català (com veurem, i seguint les dades de l'EJC02, el 11,9% dels joves se senten afins a ERC, el 11% afins a CiU, i a més, un volum important dels seguidors de partits minoritaris o d'apolítics també se senten sobiranistes), els joves que consideren que

únicament el castellà no hauria de ser obligatori és de menys del 10%. En aquest punt és important constatar com no tots els joves catalanoparlants, tant alguns que es consideren sobiranistes com altres que no, associen la “defensa de la llengua” a un posicionament clar en l'eix nacionalista, en el sentit que consideren perfectament possible ser un gran defensor del català sense que això impliqui ser “independentista” o “nacionalista”: la llengua catalana és considerada com “un bé cultural” o “una espècie en perill d'extinció” i que justament per això, cal conservar. Hem trobat, per exemple, alguns joves catalanoparlants habituals i amb estudis universitaris que es consideraven implicats en la defensa del català i que l'usaven de manera intencionada en situacions compromeses (parlant amb un immigrant de fora de l'estat per exemple) i que, alhora, es consideraven poc identificats amb posicions nacionalistes, o fins i tot les rebutjaven. Aquests mateixos joves expliquen que tot i que analíticament els dos conceptes no tenen perquè donar-se conjuntament, viuen com una incoherència aquesta situació:

CITA D06

Entr: I una altra cosa que m'ha cridat l'atenció: desvincules ideologia nacionalista de defensar el català en algunes situacions?

Fw: Sí.

Entr: Això va separat?

Fw: Però potser perquè ho associo molt políticament, eh? Quan parlo de nacionalista, directament, m'apareix una estelada, a nivell polític.

Entr: I això no t'agrada

Fw: No.

Entr: No. En canvi, sí que pots defensar el català en el cas del revisor del tren o ... [una anècdota que ha explicat abans, en el qual va evidenciar el seu compromís en la defensa del català]

Fw: Sí.

Entr: A algú més li passa això?

Ho: Assentiment. A mi sí.

Fm: Sí també. Perquè jo també, estic en contra dels nacionalismes, i cosa incoherent pues trobo que el català és una cosa que sí, que s'ha de defensar.

Fw: Però jo crec que és normal la nostra posició, perquè jo crec que el nacionalisme és una posició una mica extremistista, no? I la nostra posició és, tirant cap aqueta vessant de defenso el català, i perquè és casa meva, perquè és la meva educació perquè és algo meu, no rebutjo ni em tanco en banda a tota la resta, no? Que el nacionalisme és una mica així... com, més tancat.

Així mateix, també trobem joves castellanoparlants d'origen que utilitzen el català de manera habitual i que viuen en entorns on el català hi té una certa presència, que desvinculen l'ús d'una llengua o l'altra de posicions més o menys nacionalistes, i fins i tot desvinculen “nacionalisme” o “patriotisme” d'independentisme, com un jove d'un grup de discussió que després de dir que trobava molt bé que es potenciés “la cultura a tots els nivells”, afegís: “Jo sóc d'aquí i potser la independència seria bona però patriotismes no... ni per Catalunya, ni per Espanya, ni per ...Trobo que això d'un país és una idea molt abstracte (...). No sé, no m'agrada gaire”. Alguns van més enllà i

asseguren que despolititzar la llengua és, justament, el què faria que més joves hi tinguessin una actitud oberta:

CITA D07

Wa: Si dejamos de verlo, si lo quitamos del contexto político y de todo lo que conlleva...

Dn: ¡Eso es!

Wa: Lo político, ¡jelines! ¡Es cultura! Es algo más que sabes. Lo que pasa es que cuesta separarlo, hay que reconocer que el tema catalán-castellano, cuesta separarlo del contexto político. Pero si lo separas, realmente, es algo cultural. O sea, ¡es como aprender biología!

Així i tot, observem que són vàries les persones que han incorporat el català com a llengua d'ús habitual de més grans i que afirmen que, en certa manera, i si bé no assenyalen una relació causal clara, aquest fet ha anat en paral·lel a un progressiu apropament cap a postures més catalanistes. Expliquen que la seva major sensibilització vers la protecció i/o reivindicació del català (s'hagi o no traduït en un canvi de sentit del vot), s'ha generat de manera simultània al contacte amb persones catalanoparlants a partir de l'entrada al món laboral, al món universitari o simplement a partir d'amics o d'una parella catalanoparlant. En aquest extracte veiem com un d'aquests entrevistats explicita la diferència entre la seva evolució i la d'amics i familiars que no fan servir habitualment el català:

CITA D08

Entr: Tu creus que per exemple la teva germana, els teus pares, això ho veuen igual? Lo dels cartells, lo del mestre...?

Nia: No, no. No.

Entr: Ells què pensen? Què et sembla que pensen? Vaja!

Nia: Què em sembla? Doncs que... poder moltes coses d'aquest... bueno, moltes, que d'allò, doncs que són xorrades!, diguem-ho així, això si que... bueno! Que ni els hi va ni els hi ve... o "cosas de los catalanes" o "cosas de..." bueno! "mira que chorrada poner los carteles en catalán", doncs faran canviar-los a tots, no? perquè cony! No es llegeixen igual? Tothom sap totes dues, doncs, no sé coses d'aquestes que venen corcades no? I els voluntaris a tu que ets català i a tu no et diran en teoria res, però, no sé coses així, jo crec que diran això, que... bueno! Tonteria, no? que...

Entr: I tu potser ho veus una mica, diferent?

Nia: Bueno! Molt tampoc, però sí, una mica. Ho puc entendre una mica més, bueno, és perquè m'hagi obert el cap xerrant català que el lo que al principi deien que "eh! català i què", doncs no, vere, però bueno potser que ho visc més, no pel català sinó més per ella, per... l'entorn una mica (...)

En aquests casos, en general no es veu la llengua com una causa, sinó més aviat com part d'una evolució que també la identificació i de vegades el posicionament polític. Un entrevistat, per exemple, ens explicava: "Jo crec que ho he viscut més com una evolució, anar evolucionant i anar canviant. Que hagi influït més o menys? Sí crec que alguna cosa ha tingut a veure, potser a influït algo però no crec tampoc que sigui la

causa principal, o potser sí...no ho sé, no ho sé". Ell mateix, a mesura que hi pensava i responia les preguntes, afegia:

CITA D09

Km: Clar, si parteixes d'un entorn que és molt castellà o bueno, això amb una ideologia més castellana o espanyola o el que sigui doncs...ja parteixes d'uns valors o de una ...d'uns conceptes o el que sigui determinats, i llavors doncs bueno, s'evoluciona o es va transformant que tampoc no...la societat, la... tot plegat no és igual ara que fa 20 anys o 25 anys..".

Tornant a les dades de l'enquesta, el percentatge dels que només consideren lògica l'obligatorietat del castellà (10,5%) sembla més congruent amb les dades d'adscripció identitària només o sobretot espanyola (7,6% a l'enquesta sobre participació política referenciada) i amb el percentatge de joves afins a posicionaments polítics més favorables a la consideració inequívoca de que la sobirania nacional emana del poble espanyol (4,7% de joves afins al PP).

Amb tot, una lectura de les dades més basada en l'allunyament dels joves respecte l'ús del català mostra resultats que podem considerar també sorprenents. Entre els joves que no tenen una alta competència en català, el percentatge favorable a la no obligació de saber català s'incrementa fins a superar el 20%, però tot i així dues terceres parts d'aquests joves creuen que és i hauria de ser obligatori saber català, encara que si la persona ho decideix així, no l'utilitzi gairebé mai. El desig de que els fills tinguin unes competències en la llengua catalana superiors a les seves, per poder-lo utilitzar correctament si volen, és un clar exemple d'aquesta posició:

CITA D10

Entr: ¿Para vosotros es más bien injusto?

Kia: Yo creo que todo el mundo tendría que hablá...

Entr: ¿Qué?

Kia: Aprendé, tendríamos que aprendé todos, porque aprendé podemos aprendé todos.

Pero hablar... que hable uno...cómo uno quiera! No porque...no sé si me explico...

(...)

Entr: Y vosotros si tuvierais hijos, a lo mejor os queda un poco lejos, pero en que le hablaríais al hijo

Cri: Castellano.

Noe: Castellano

Kia: Según lo que él me hable

Entr: Pero sí es pequeño y no habla

Entr: Tu hijo va a conseguir lo que los profesores no...

Kia: A lo mejor cambiaré

Entr: ¿Sí?!

Kia: Sí, sí.

Entr: Si viene del colegio y no sé qué...

Kia: Si me habla catalán pues le hablaría catalán. O sea, no le corregiría ni ¿me entiendes?

No. Si quiere hablar catalán pues que aprenda bien catalán. Que no sea por ejemplo

cómo yo, que de una frase me entero de 3 palabras. No. Hablas catalán? pues yo seguiría también

Per contra, la taula 6.1 de l'annex I ens mostra que entre els joves que habitualment parlen tant o més català que castellà i que tenen un estatus més elevat és més comuna la opinió que cal saber tant català com castellà que entre els que tenen un estatus baix, i menor el percentatge dels que creuen que saber castellà no hauria de ser obligatori. Val a dir que el fet que el contrast percentual no sigui gaire accentuat ens fa pensar que això podria tenir a veure amb el fet que entre els joves tant o més catalanoparlants d'alt estatus n'hi ha més proporció que tenien com a llengua d'origen el castellà i que, per tant, tendeixen a tenir posicions més favorables a la pertinença de conèixer també aquesta llengua. Hi pesa més això, en tot cas, que no pas una sensibilitat ideològica entre uns i altres catalanoparlants.

On sí que sembla poder-s'hi detectar un contrast de sensibilitats és en el posicionament dels tant o més catalanoparlants en entorns municipals amb diferents densitats de català. A major densitat del català, major tendència a opinar que el castellà no hauria de ser obligatori (12,1% dels tant o més catalanoparlants en municipis amb baixa densitat del català, 21,8% en els d'alta densitat). No trobem pas la situació simètrica en el cas dels castellanoparlants. Entre aquests joves viure en un entorn més marcadament catalanoparlant porta a considerar, en major proporció, que només el castellà hauria de ser obligatori (21,1% dels joves castellanoparlants en entorns d'alta densitat del català, 15,1% en els de baixa densitat). Sembla, per tant, que en els entorns en què el català és la principal llengua vehicular, tot i ser minoritaris, hi ha major presència dels discursos lingüístics juvenils que podríem anomenar "resistencials" o d'obligació asimètrica entre les llengües, tant de catalanoparlants que defensen la situació preferencial del català (18% del total de joves en aquests municipis) com de castellanoparlants que fan la defensa contrària (3,7% de joves en aquests municipis⁴³).

La densitat del català en un municipi determinat sembla apuntar també a una diferència d'actitud per part de joves fills d'immigrants de l'estat espanyol a l'hora d'explicar la no-utilització del català entre els seus pares o familiars que van arribar a Catalunya a mitjans del segle passat: Veiem que en contextos on la llengua predominant és el català, els joves responsabilitzen o, fins i tot, culpabilitzen els seus pares si no saben parlar en català o bé consideren que aquesta incompetència es deu a circumstàncies externes com la situació socio-política, la poca pressió ambiental o la manca de recursos. En canvi, els joves amb els mateixos orígens familiars però que viuen en zones amb predomini del castellà tendeixen a atribuir-ho només a elements externs, o simplement no pensen que l'haurien hagut d'aprendre o de fer servir.

⁴³ Hem de tenir present que el total de joves castellanoparlants habituals en aquests entorns és del 17,4%.

CITA D11

Kea: És clar que no. Però suposo que ells doncs, una persona, un immigrant que té els estudis bàsics que l'únic que ha fet a la seva vida és treballar i...bueno, ara perquè estan jubilats perquè...però jo crec que si en castellà podien...també era el temps de Franco, també canvia bastant la cosa, eh? Potser si fos ara si que seria diferent. Però en aquella època, tampoc en tenien cap necessitat. I ells tampoc s'hi van fer. També era temps de Franco i el català era una cosa...

(...)

D: No els van ajudar

Nop: No van rebre les ajudes que reben ara els immigrants i llavones això...

Kea: Mira, jo sé gent de la seva edat, jo sé gent de la seva edat que

Nop: Em sap molt greu a mi

(...)

Mj: Jo tinc uns tiets que el parlen i els meus pares... i són germans vull dir... què?

D: Per la situació, la feina...

Mj: Uns han volgut i els altres no

D: No ho sé, potser també l'ambient que van tenir quan van arribar"

CITA D12

Np: Porque a lo mejor yo qué sé ... mi padre llegó aquí... por ejemplo mi madre sí que habla catalán, no lo habla bien, lo entiende mi padre lo escucha, entiende alguna cosa pero por ejemplo hablarlo...si mi padre dice algo en catalán te ríes muchísimo. Pero ¿porque? Porque o sea, él estudió...cuándo llegó aquí, él estudiar en catalán ya poco. Luego pues se metió a trabajar...no lo ha necesitado... entonces pues, tampoco lo ha aprendido. Mi madre trabaja en un sitio donde todos son catalanes. A ella le hablan en castellano pero mi madre lo entiende el catalán.

CITA D13

Nd: El meu pare, en aquest sentit, sempre ha sigut més tancat a aprendre la llengua, també perquè a ell li costa, li costa. En canvi, la meva mare amb el temps sí que ha anat... assumint paraules, frases, sí que ha anat aprenent el català, no? També entenen que el context és molt català, catalanoparlant. Ells sí que moltes vegades diuen el fet de que quan ells van arribar hi havia tanta... o sigui, el context a Manlleu, clar, parlant de Manlleu, eh?, de seguida et parlaven en castellà, hi havia molts immigrants, la gent els parlava sempre en castellà, els hi dificultava parlar el català. Potser el meu pare com que amb això de les llengües li hagués estat igual. Però jo penso que la meva mare l'hagués après, perquè sempre posa l'exemple del seu germà, que va venir a viure aquí, va anar a viure a Centelles, que era més petit, i va aprendre el català rapidísimament, no?, perquè era un context més catalanoparlant. (...)"

Hem constatat que, clarament, els joves fills de pares que van arribar a Catalunya provinents de la resta de l'Estat espanyol durant el franquisme assenyalen una diferència en l'actitud davant de l'aprenentatge del català en funció del sexe del progenitor. Molt majoritàriament, les mares (les dones) van prendre o han acabat prenent una actitud molt més favorable vers el nou idioma que, juntament amb el fet de treballar en entorns més catalanitzats, les ha empès a tenir un nivell de competència notablement superior que el dels seus marits.

També pot resultar sorprenent el baix percentatge de joves que consideren que no cal saber ni català ni castellà. No sembla agosarat identificar aquesta postura amb la defensa dels postulats ideològics més lliberals, ideològicament menys favorables a les imposicions per part de l'Estat. Si bé aquesta cultura contrària a les imposicions estatals fonamenta el substrat ideològic de molts joves i, a més, articula un discurs polític explícit que s'oposa a certes mesures de la política lingüística catalana, el volum de joves que a la pràctica es declara contrari a qualsevol imposició lingüística és l'any 2003 de només el 7,6%. Com veurem a continuació, això no vol dir que els joves estiguin tan majoritàriament a favor de tota política lingüística, ja que hi ha qüestions que –sobretot entre una part notable dels joves d'origen castellanoparlant– són considerades intromissions excessives per part del poder autonòmic. La dada mostra, en tot cas, que una cosa és no estar d'acord amb una intromissió lingüística considerada excessiva i una altra de molt diferent és no estar-ho amb el fet que tothom sàpiga català (i castellà). De fet, la informació extreta de les entrevistes fetes amb joves que viuen en entorns mixtes, que tenen un nivell d'instrucció mitjà o baix i que provenen de famílies castellanoparlants o bilingües mostra que és habitual distingir entre l'obligatorietat de saber entendre i parlar català i l'obligatorietat de fer-lo servir: és lògic que les persones que viuen a Catalunya hagin d'entendre i poder-se comunicar mínimament en català, però no es pot pretendre que una persona el faci servir, si no vol.

CITA D14

Entr: Sí. A veure què et sembla de les coses que et diré ara: que la gent que viu a Catalunya sigui obligatori conèixer el català i el castellà?

Nia: Gent d'aquí?

Entr: Si, hi estàs d'acord?

Nia: Conèixer totes dues? Jo crec que la gent és lliure de fer lo que vulgui. Si és un català i no vol saber, que no sàpiga, vere, tampoc... Tampoc pots obligar un castellà a estar aquí i xerrar en català.

Entr: Coneixe'l, conèixer, eh?

Nia: Coneixe'l. Bueno, obligar-ho, has dit? Bueno, que el pugui conèixer?

Entr: Que sigui obl... que l'hagi de conèixer.

Nia: Hombre! Estaria bé, sempre està bé, a on estàs, a vere, no xerrar tot, però vere, veure les faltes, o entendre si més no, o llegir, per la persona, doncs sí. Ara que el vulgui xerrar o no el vulgui o no, no tingui tota la confiança en ell per... per poguer començar a xerrar-lo, vere, bé...

Entr: No, però, o sigui, només conèixe'l?

Nia: Sí!

CITA D15

Kuse: No, per què? Cadascú s'ha d'expressar amb l'idioma que li sigui més còmodu. Sempre ho he pensat. Lo que també he pensat que tothom que viu a Catalunya tindria que (saber) parlar català.

Entr: Entendre'l i parlar-lo.

Kuse: Entendre'l evidentment. Si no l'entén evidentment no el pot parlar. Això està claríssim. Entendre'l i parlar-lo. I algo d'escriure, pues mira, a part. Però entendre'l i parlar-lo? Tothom.

Hem vist com joves de diversos perfils remarcaven la riquesa cultural que suposa per al conjunt de Catalunya tenir una llengua pròpia i destacaven que el català aporta especificitat i identitat a aquest territori. Això no treu però, que els joves explicitin molt majoritàriament que saber català, i poder-lo entendre i parlar comporta també beneficis a nivell individual. En primer lloc, els joves, siguin catalanoparlants o castellanoparlants, perceben que el fet de que una persona amb una llengua d'origen diferent del català utilitzi aquest idioma fa que guanyi simpaties a nivell social perquè s'interpreta com un desig d'aproximació o d'integració vers la societat catalana i perquè es produeix gairebé per la pròpia voluntat de la persona. Observem però, que el caràcter voluntari d'aquest comportament lingüístic queda matisat per la forta relació que els joves, sigui quin sigui el seu perfil lingüístic, perceben entre tenir competències amb el català i gaudir de més oportunitats en el mercat laboral. Aquest és un àmbit on es considera que, amb independència de si agrada o no aquesta situació, el català esdevé un element valorable, i com veurem, de vegades exigible i aquesta situació justifica la necessitat de tenir-hi unes competències bàsiques per tal de poder entendre'l i poder parlar-lo.

Per tant, sembla clar que l'obligació d'una comprensió i producció bàsica d'una i altra llengua està àmpliament consensuada, fins i tot més enllà de competències lingüístiques, sensibilitats nacionals o plantejaments filosòfico-polítics. Aquest consens, per tant, sembla sostenir-se d'una banda en el plantejament dels joves menys ideologitzats en els quals es dóna per descomptat que la realitat ha de ser com ja és —una realitat lingüística on, si exceptuem alguns nouvinguts o gent treballadora ja gran, tothom té una comprensió bàsica del català i del castellà—; i d'altra banda, en els plantejaments pragmàtics dels joves més ideologitzats que fa donar per bona la situació existent —fins i tot si no es considera, idealment, la idònia.

Lògicament, però, la distribució dels que consideren les obligacions lingüístiques d'una o altra manera no és igual en tots els grups lingüístics ni sociodemogràfics. Entre els joves catalanoparlants d'origen o habituals al voltant del 20% no consideren que el castellà hagi de ser llengua de coneixement obligatori.

Taula 6.2. Obligació de la població de saber català i castellà segons llengua habitual. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

	Total	LLENGUA HABITUAL							
		Exclusivament català	Sobretot català	Més català que castellà	Tant català com castellà	Més castellà que català	Sobretot castellà	Exclusivament castellà	Altres llengües i ns/nc
Obligació que la població sàpiga català i castellà									
Cal saber català i castellà	72,4	69,0	73,3	79,2	76,7	71,3	69,7	65,0	59,3
Cal saber castellà, no català	9,4	0,2	2,5	2,6	6,8	13,3	15,4	22,5	20,6
Cal saber català, no castellà	10,5	29,2	22,1	12,8	8,4	4,3	4,3	1,7	10,1
No cal saber català ni castellà	7,6	1,6	2,0	5,5	8,1	11,1	10,6	10,8	10,0

Com es veu en la Taula 6.2, fins i tot entre els usuaris exclusius d'una i altra llengua els que creuen que cal saber català i castellà són entre el doble i el triple dels que creuen que la llengua que no empren no hauria de ser obligatòria. Tot i així, en tractar diferenciadament els catalanoparlants i castellanoparlants habituals aguts la correspondència entre ús exclusiu d'una llengua i percepció de que l'altra no hauria de ser obligatòria, és força més alta (tres de cada 10 catalanoparlants exclusius, prop d'una quarta part dels castellanoparlants exclusius). A partir del nostre treball qualitatiu, identifiquem dues raons principals que sostenen aquest tipus de posicions, que sempre corresponen a joves que deixen clar que tenen un marc de referència nacional exclusivament català. En primer terme, un qüestionament de la legitimitat històrica d'aquesta obligatorietat:

CITA D16

Kp: Sí però és que mira, aquí entenem el castellà perquè ens obliguen a estudiar-lo! És clar...si jo hagués anat i m'hagués posat allà al govern d'Espanya i hagués fet que a Espanya s'havia de saber el català com a llengua obligatòria, després sí que podries anar a Madrid i presentar-los-hi un treball en català perquè

Nes: Clar

Kp: Per la meua pròpia obligació, l'haguessin hagut d'entendre. Clar, aquí entenem el castellà perquè ens l'obliguen el castellà. Si no, si el castellà no fos llengua obligatòria aquí, aquí es parlaria el català i allà es parlaria el castellà. Dues llengües diferents, en dos llocs diferents. I seria lo normal, però ara ells allà tenen el castellà que és la seva llengua amb tot el dret del món, és la llengua de la gent d'allà, i aquí tenim el català que és, amb tot el dret del món, la llengua de la gent d'aquí, més el castellà que ens van posar. (...)

CITA D17

Kp: Ara aquí ens fan estudiar castellà, ens fan d'això castellà i arriba un punt que fins i tot hem d'estudiar fff...no sé...la vida d'un autor de la literatura castellana del segle no sé

quants que pff! Això no té res a veure amb aquí, saps? Aquí això no hi té lloc. Igual com no estudiem la literatura francesa, jo trobo que tampoc

Mej: Ni amb anglès tant sols

Kp: Ni anglesa, tampoc hauríem d'estudiar la literatura castellana per que és deCastella i un altre país...bueno, un altre país, una altra llengua que no és la nostra. És la nostra perquè ens obliguen...bueno...

Per altra banda, la reciprocitat de l'obligació de saber una llengua diferent del la pròpia del territori tant dins de l'Estat espanyol com a fora. Aquí es constata el fet que en altres territoris és obligatori saber la llengua pròpia i no la de qualsevol altre país i que, en canvi, a Catalunya això no és així. Sovint, entre joves amb aquest perfil i d'altres que mostren actituds favorables cap al català, aquesta situació es veu com una certa anomalia:

CITA D18

Ni: Però clar, jo crec que està molt bé que puguem parlar castellà i que entenguem el castellà, eh?, però no crec que hagi de ser obligatori conèixer el castellà. Perquè tu vas a França i allà és obligatori saber el francès, entenc, però no saber... anglès. O castellà, no? És que no és obligatori parlar alemany a Itàlia. Per què ha de ser el castellà a Catalunya? Clar, és que hi ha tota una sèrie de... jo com tu veus el model de Catalunya, no?, d'estat, o de país, de Catalunya,

Entr: Que està bé de més a més però no obligar.

Ni:No.

Entr: En canvi, saber el català sí que hauria de ser obligatori per tots els que viuen aCatalunya.

Ni:Sí.

En contrast, el percentatge dels que consideren que el català no hauria de ser obligatori és més elevat entre la minoria dels joves que parlen en una altra llengua (tot i que el baix nombre de casos en aquesta situació fa que el resultat no tingui significació estadística i que, a més, en aquest grup la majoria cregui que cal conèixer tant el català com el castellà) que no pas entre els joves castellanoparlants d'origen (14,4%) o habituals (17,1%) En aquests casos, val la pena tenir present que les nostres categories de catalanoparlants i castellanoparlants inclouen tant casos aguts com híbrids. Sigui com sigui, les raons sobre les quals uns i altres sostenen aquest posicionament remetent als mateixos aspectes: la baixa rentabilitat d'aprendre i utilitzar el català una vegada s'és competent amb el castellà i un marc de referència nacional espanyol, de vegades exclusivament. Alguns dels joves que tenen com a llengua materna una idioma que no és ni el català ni el castellà perceben que cal dominar una de les dues llengües oficials del territori on viuen, triant la que permet comunicar-se amb un nombre més gran de persones. Des d'aquest punt de vista, alguns s'orienten a aprendre el castellà en primer lloc i a considerar que en tot cas després, i de forma optativa, poden aprendre i utilitzar el català.

CITA D19

Entr: No, pero ella dice que si tienes que trabajar ya te interesa a tí hablar catalán: no hace falta que obliguen

Ki: Si no, quiere aprender catalán, pues que no aprenda

Bi: Claro

Ki: Es que no hay más

Qw: Si ya tiene una lengua, está bien.

Ki: Yo si me voy a Estados Unidos tendré que aprender el inglés porque si no, con el castellano no voy a hacer nada ahí. Por ejemplo, me voy a Marruecos de vacaciones o lo que sea o...yo no voy a aprender marroquí

(...)

Qw: No, pero en mi país, en Índia nosotros todo el mundo habla "Indi" y entonces en el pueblo hay una lengua. Si quieres hablar, habla y si no, no hablas. En mi casa, yo con mi familia hablo en "Indi-mehadi" que es nuestro idioma. Pero en escuela, no. En escuela no es obligable.

O: O sea, vosotros habláis indio y en cada pueblo se habla un idioma diferente?

Qw: Sí.

O: Pues aquí lo mismo, estás en España, hablas español y si quieres hablar catalán lo hablas y si no...

(...)

O: Si quieres aprender catalán lo aprendes y si no

Qw: Pero para tener los papeles tengo que hablar catalán perfectamente para tener los papeles y si estoy legal aquí. (...)

O: Eso no es justo!

Bi: No es justo!

Qw: No lo veo justo

O: Con el castellano ya basta!

Qu: A mi no me han pedido hablar catalán.

O: Hablar catalán para vivir en España!"

Aquesta mateixa cita ens permet aprofundir en l'actitud d'alguns dels joves que, a més de percebre que el castellà és més útil que el català per comunicar-se, es basen per defensar la no-obligatorietat del català en la pertinença de Catalunya a l'estat espanyol, i per tant, en la suficiència de saber el castellà. Val a dir que aquest posicionament és, com hem vist, minoritari i que en la nostra recerca l'hem trobat només entre alguns joves castellanoparlants d'origen i habituals, que viuen en zones on hi predomina el castellà, amb un nivell d'instrucció baix o mitjà i que han deixat clara la seva identificació exclusiva amb l'estat espanyol, la seva llengua i la seva cultura i un refús evident cap a qualsevol concepte que identifiquin com a contrari, incloent el català i sobretot els element polítics de caire sobiranista que hi relacionen immediatament. A més, hi trobem un altre element cabdal per entendre la negativa a l'obligació de saber català. I és que si bé les obligacions en general són vistes amb molta antipatia, l'obligació referent al català és percebuda com a més arbitrària i injusta.

CITA D20

Entr: Pero no sé, matemáticas también te obligan

Qw: Pero si te gusta

Entr: Pero si no te gusta
Mu: Tienes que hacerlo quieras o no, porque si vas a una empresa tienes que saber multiplicar
Sm: Ya!
Entr: <NOM DE PERSONA="O">?
O: No sé...
Ki: Pero bueno, tu en tu país ya multiplicabas, o no?
Mu: Claro
Ki: Pues ya está, ya tienes unas bases! Tu tambien ¿no? en tu país
Qw: Sí
Ki: Claro, o sea no es lo mismo la lengua que más o menos multiplicar, sumar y dividir
Mu: Clar,o que en todos los países te enseñan matemáticas
Entr: Pero que quiero decir que cosas obligatorias hay que te gustan y hay que no.
Mu: Pero tienes que hacerlas
Qw: Porque es obligación
Entr: Entonces el catalán es diferente que te obliguen?
O: Es que el idioma es diferente!

Sovint, però, l'articulació de l'argument que es fa per tal d'explicar aquesta actitud tant contrària té contradiccions que no permeten de sintetitzar-la coherentment, o es dona persones que en altres contextos del debat defensen punt de vistes que implícitament s'hi contradiuen. En totes aquestes manifestacions hi trobem, però, com a rerefons la identificació amb l'idioma del seu territori de referència, el castellà, i la poca utilitat que perceben de saber català comparant-ho amb altres coneixements obligatoris universals, en l'exemple, les matemàtiques.

En qualsevol cas, és interessant constatar l'existència d'un contrast significatiu entre la posició de les minories dels joves catalanoparlants i castellanoparlants distanciats de la norma comuna d'obligatorietat de totes dues llengües. Mentre que entre la minoria dels catalanoparlants, la posició a bastament compartida és l'oposició a l'obligatorietat del castellà, entre la minoria castellanoparlants pesa molt, també, l'oposició a l'obligatorietat de conèixer tant català com castellà. Al voltant d'un de cada 10 no catalanoparlants defensen aquesta tesi, només compartida per entorn del 3% dels catalanoparlants. Trobem, per tant, que l'argument liberal que articula una ferma oposició a l'intervencionisme estatal pren cos, en el camp de la llengua, sobretot entre els joves que no tenen el català com a llengua vehicular. Ja sigui perquè es tracta d'un argument articulat des de les institucions públiques menys catalanistes, ja sigui perquè tenir o no tenir el català com a llengua vehicular principal fa que l'articulació del discurs en política lingüística adopti matisos diferents. El fet és que el contrast és notori.

La creació de la variable que sintetitza llengua d'ús habitual amb valoració sobre l'obligació de saber català i castellà ens permet fer una interessantíssima triangulació entre valoració de l'obligació, llengua habitual i posició estructural i sociodemogràfica dels joves (taules 6.1 de l'annex I). La dada més rellevant és, però, el fet que els contrastos interns entre la percepció dels catalanoparlants i dels castellanoparlants en diferents situacions estructurals és moderadament pertinent. De fet, els contrastos que

trobem entre les diferents posicions estructurals s'expliquen sobretot per la major o menor presència de catalanoparlants i castellanoparlants en unes posicions o altres, i no tant per la diferent percepció de catalanoparlants i castellanoparlants en funció de les seves posicions estructurals. Tot i així, sí que hi ha disposicions contrastades que val la pena comentar. En primer lloc, vegem les diferències existents entre castellanoparlants amb diferents estatus socials. Entre els perfils de major estatus considerar que no hauria de ser obligatori ni el català ni el castellà té un predicament menor que entre la resta de joves. En canvi, sí que és un argument esmentat per un grup considerable dels joves castellanoparlants que, en principi, semblarien tenir un perfil educatiu menor: el dels que ni estudien ni treballen. A més, també entre alguns perfils de joves de baix estatus social que habitualment parlen tant o més castellà que català l'esment de la no obligació de cap de les dues llengües és menor. La coincidència dels dos indicis sembla evidenciar que aquest argument de substrat ideològic liberal no és més present, per tant, entre aquells que en principi semblen poder tenir una formació ideològica i filosòfica més elaborada.

En termes generals, constatem una ideologia implícita que s'oposa a l'intervencionisme entenent que coarta la llibertat de l'individu i que sembla donar-se de forma més accentuada quan es tracta de matèria lingüística. I en especial quan es tracta de la llengua catalana. Observem un rebuig gairebé automàtic vers el terme "obligació" i un vincle gairebé indissoluble amb una reacció contraproductiva i la divisió. Així i tot, percebem alguns matisos en funció de la llengua parlada habitualment i del nivell d'instrucció del jove: els que donen suport a l'obligació d'utilitzar el català són majoritàriament noies que utilitzen habitualment català, que hi tenen actitud favorable i amb nivells d'instrucció mitjans o alts. Sovint, aquest tipus de converses succeeixen de manera similar a la següent:

CITA D21

Se: Yo, lo único que no me parece bien es que sea... que te obliguen a hacerlo. Porque es como si te quitaran un poco de libertad

Entr: [Assentiment]

Mev: Es que si no obligaran, la mitad no lo haría.

És destacable l'íncís d'algunes joves normalment catalanoparlants, i amb un nivell d'instrucció mitjà o elevat apunten quan consideren que cal diferenciar l'obligatorietat d'utilitzar el català segons si es tracta d'un àmbit privat o d'un àmbit públic. Consideren que en els àmbits públics com els centres de formació, la gran majoria de llocs de treball i en tot allò que tingui a veure amb les administracions, utilitzar el català podria en la seva opinió ser obligatori, mentre que donen per suposat que en els àmbits privats de cada persona no s'hi pot intervenir

CITA D22

Ni: Jo crec que... o sigui, si és obligatori parlar en català, no obligaré a la gent en la seva vida privada que parli català,...). però que tu per una feina has de tenir ja un cert nivell

de català, o a l'escola... o sigui, a un professor a l'escola ara parla català. Potser algun dia es dona, jo crec que ja dia es donarà, eh?, però jo condicionada a part per la meva experiència faria això. Però que no crec que s'hagi d'obligar a algú que parli català al seu entorn privat, eh?, això no ho dic. Però a certs llocs, sí. (...)

En canvi, sobretot entre els joves castellanoparlants amb un nivell de formació baix o mig és recurrent afirmar que “fan servir català si volen” i expressar un rebuig clar a l'obligació explícita quan es tracta de llengües. Observem, però, que si es percep una obligació “natural”, donada per una situació on pugui semblar que fan servir el català perquè volen, diuen no tenir resistències per a utilitzar el català. Vegem-ne un exemple extret d'una entrevista de grup a joves que tenen un nivell d'instrucció baix i poques competències en llengua catalana:

CITA D23

Do: No, no...yo voy a intentar hablar contigo el catalán ¿vale? Pero no a sentime obligada a hablarte. (breu silenci) E muy diferente.”

Dia: Yo por ejemplo que hago canguros, no? Y tengo niños que son catalanes. Mi Mari que no habla catalá va a hacerlo, hará el esfuerzo de a ese niño hablale en catalán

Neso: Claro.

Dia: No digas que no,

Neso: Claro

Dia: Porque yo traigo al Aleix o a la Paula y no hablas catalán y te pego! O mi Nacho o la Tina o el Nene o quien sea! Aunque sea simplemente pá hacer la broma: hola maco!

Of: Hola, maco!

Dia: O lo poco que sepan, pero lo harán.

Una vegada anunciats els posicionaments globals davant el què s'identifica com a obligacions lingüístiques, i vistes les diferències en funció dels perfils lingüístics, ens centrarem en la valoració de les polítiques lingüístiques, primer sobre el concepte general i en un segon moment en la valoració de cadascuna en particular.

Així, veiem que majoritàriament els joves consideren que la política lingüística en el seu conjunt es dirigeix a la protecció del català i que es valora positivament perquè defensen la llengua pròpia del territori, una riquesa cultural, i un avantatge personal davant d'aquells que no el coneixen i que d'aquest punt de vista es qualifica de necessària i lògica.

Tot i així, observem que hi ha divergències importants en funció de la llengua d'origen, i en menys mesura, de la llengua d'ús habitual. Entre els catalanoparlants es coincideix amb què cal fer més accions de promoció del català, sobretot per estendre'n l'ús públic i quotidià i que es reclama un paper més actiu dels mitjans de comunicació, i més ferma en l'aplicació de les normatives que afavoreixen l'ús del català al mercat i sobretot a l'escola. Amb tot, volem destacar que una minoria de joves catalanoparlants alerten que no es pot anar gaire més enllà en algunes d'aquestes polítiques entenent

que cal protegir la llibertat individual d'aquells que prefereixen utilitzar el castellà. La següent cita n'és un clar exemple:

CITA D24

K: Ja arriba un moment que és bastant, que és bastant invasiu penso eh? O sigui a nivell de...sempre parlem de la llibertat i de no sé què doncs el fet que t'obliguin a retolar una botiga en català

M: Ja

K: doncs per mi és bastant invasiu, ja

Nb: Ja. Això sí...

K: Vull dir, que penso que gaire més seria com a qui parli castellà fotre-li una colleja pel carrer.

El límit entre la política lingüística i la llibertat individual de les persones es posa sobre la taula també per part dels joves castellanoparlants i, en aquest cas, amb més matisos. Per a la majoria de joves castellanoparlants habituals i sense posicionament ideològics independentistes, sembla més habitual que es percebi que és adequat mantenir polítiques de recuperació del català fins que s'iguali amb l'ús del castellà, fins que es repari el mal que va fer el franquisme i si es demostra que l'ús del català retrocedeix, però, sovint, no més enllà d'aquest punt. En el moment en que el català s'utilitzi tant com el castellà, les polítiques de promoció perden el seu sentit i s'haurien d'extingir o almenys debilitar. Veiem doncs, que una bona part dels joves amb aquest perfil assenyalen el bilingüisme com la situació òptima:

CITA D25

Oi: Per què si el que pretenem és fer una cosa bilingüe, tampoc no has de ...és a dir, també s'està fent això, el tema de la potenciació del català també és per què encara a l'actualitat, està no? s'ha de reforçar diguem-ne...és una manera més de reforçar-ho, com l'educació. Però clar, si el model és que al final tot sigui bilingüe i tot s'equilibri, no hi hauria perquè fer-ho tot en català...seria aquella persona que escull quin idioma vol, fer-ho. Per què els parla tots dos, però mira m'expresso millor, vull emplenar això en castellà. (...)

(...)

Oi : Que necessitem més metges. Vull dir que no, que no sé quins diners tenim, saps? Que si resulta que ...és que clar, la llengua fins a quin punt és prioritaria, no? és el que estava dient ...seria això. És prioritari si tens certes necessitats bàsiques cobertes. No? per mi està molt bé, és una eina de comunicació i tot el què tu vulguis però primer són les persones. Si una persona s'ha trencat una cama i no la poden operar fins a...per mi és prioritaria això vull dir-te...són coses diferents.

I que són varies les virtuts que els joves, sobretot castellanoparlants i molt poc polititzats troben al bilingüisme. A nivell individual permet arribar a comunicar-se amb més persones, accedir a llocs de treball fora de Catalunya i facilita l'aprenentatge d'altres llengües. En el terreny col·lectiu aporta una riquesa cultural més gran i sobretot, permet distanciar la pràctica lingüística de posicionaments ideològics i per tant, evitar el conflicte.

CITA D26

Nop: Però això és ric. Això és riquesa és que...no sé. Jo no ho veig que sigui competència no que...

D: Jo sempre ho he pensat que

Nop: No, no. Què va. Això és riquesa o sigui. És amb les dues llengües i al mig, pots aportar cançons en català, cançons en castellà el que no té una ho té l'altra. És, és riquesa. No ho sé... Jo ho veig positiu, molt positiu."

(...)

"Nop: És que no ho sé. A veure, què dic mmm com diu ella hi ha tot el dret però és que ai! no sé com dir-ho. Però em seria indistintament. No hi trobaria el què del problema de...o sigui a mi personalment tant me faria com m'arribés. Em seria indiferent. Potser perquè jo visc força el castellà, no? I com que és una llengua o l'altra em seria indiferent tant o sigui, ho trobaria tant lògic que m'arribés en castellà com en català. Són les dues llengües vehiculars. Jo entenc que la gent es pugui sentir ferida. O ferida en el sentit de ostres, pues m'agradaria més rebre-la en català!"

En una derivada d'aquest plantejament hi trobem una posició àmpliament compartida per un volum molt important de joves, entre els quals sobretot castellanoparlants però també catalanoparlants, que fan una aproximació molt pragmàtica a les llengües, veient-les sobretot o exclusivament com una eina de comunicació. En aquest sentit, es remarca que el més important en el terreny lingüístic és la comunicació. D'aquesta manera, és indiferent que una persona parli en català o en castellà ja que tothom es pot entendre en qualsevol de les dues. Tampoc suposa cap problema adaptar-se a la llengua de l'interlocutor donat que s'és competent amb totes dues.

CITA D27

Np: A ver, si me empiezan a hablar en catalán pues yo le hablo en catalán. No me voy a poner a hablarle en castellano. Pero si no

(...)

Lra: ¿Pero porque no respeta porque sigue hablando en catalán? Pues que él hable en catalán y yo hablo en castellano. Si nos entendemos qué más dá!

Eo: Pero tú pídele...qué hable la lengua del imperio coño!

Np: Ves a mí eso me da igual"

CITA D28

Nup: Ideològicament, sí que quan era més joveneta, que vivia a la Vall del Ges, era com molt farrenya amb el castellà, de parlar el castellà a tot... bueno, on calgués, no? Però a mesura que he tingut més oportunitats, de parlar amb més gent, i més coneixement, suposo que llavors he pres la llibertat aquesta d'escollir i per tant he parlat en català i... Però tampoc no m'encaixono de que vull parlar el català. Jo m'adapto amb qui estic parlant, perquè crec que lo principal és la comunicació, no em val si és català o castellà; aquestes coses."

Només entre joves castellanoparlants amb un marc nacional de referència espanyol més que català perceben que ja ara la promoció del català és excessiva. Constaten que s'inculca massa a les escoles, que es presenta com si fos més adequat que parlar

en castellà i que aquesta preferència pel català provoca discriminacions en el mercat laboral. Sembla, però, que perceben que fa 5 anys enrere aquesta situació era més flagrant que no pas ara.

Si ens detenim en la valoració que els joves fan de les polítiques lingüístiques que consideren més destacables, hi observem una consistència notable amb les valoracions que hem vist fins al moment. La política lingüística escolar es percep com el puntal principal per tal que el català es mantingui, no tant a les zones on ja hi predomina, sinó a nivell general de Catalunya. Els joves de més edat i que viuen en entorns on el català hi és poc present i/o que l'han anat incorporant a través de la universitat, llocs de treball més qualificats i/o d' amics catalanoparlants destaquen la seva importància com a primer punt de contacte amb aquesta llengua. De fet, per la majoria no és qüestionable que sigui la llengua vehicular de l'escola sempre que es mantingui l'ensenyament del castellà i de l'anglès. La competència en cadascun d'aquests idiomes, i per tant, el nombre d'hores que cal treballar-los a l'escola és el punt on les diferències segons els perfils són més visibles. És habitual que els catalanoparlants habituals i de zones amb una alta densitat de català considerin que tenen certs problemes de fluïdesa i de vocabulari a l'hora de parlar castellà però que no es mostrin preocupats i que no demanin un augment de la presència del castellà a l'escola. En canvi, els castellanoparlants habituals o d'origen que perceben aquest dèficit tendeixen a demanar un reforç escolar del castellà. En concret, joves castellanoparlants d'origen i habituals, i normalment amb estudis baixos i mitjans consideren que es prima massa el català a l'entorn escolar sigui com a llengua de les classes o com a llengua de relació entre companys. Dins aquest perfil hi ha un grup de persones que l'han percebut com una obligació injusta i fora de lloc quan anaven a l'escola o a l'institut i proposen que es reforci la llengua castellana a l'escola sobretot impartint-hi algunes assignatures que ara es fan en català i que es deixi de demanar que la llengua a utilitzar a la classe sigui el català, sobretot quan l'alumne parla amb el mestre. També esmenten l'opció de deixar triar la llengua d'escolarització dels fills però no es percep com a viable ni gaire adequada, i són excepcionals les persones que consideren que només la classe de català hauria de fer-se en català, i que la resta s'haurien de fer en castellà. A part de ser un nombre baix, aquests joves corresponen a un perfil molt concret caracteritzat per una forta identificació amb el castellà i amb Espanya conjuntament amb una distància de tot allò que identifiquen com a massa pro-català. En canvi, les posicions més intermèdies són emeses més habitualment per persones que consideren les llengües com una eina de comunicació sense elements identitaris o polítics.

Pel que fa a la relació entre el mercat laboral i el coneixement del català, el consens és ampli en considerar que és lògic que els treballadors de l'administració local i autonòmica hagin de tenir competències suficients per atendre els ciutadans en català i en castellà ja que són les dues llengües oficials del territori on governen les institucions per les que treballen. Hi ha un cert acord amb què es demani tenir bones

competències amb el català a aquests funcionaris, si bé la necessitat d'acreditar el nivell C, dels terminis i les conseqüències de no superar l'examen és més qüestionada, especialment quan es tracta de bons professionals que estan exercint de fa temps a Catalunya encara que sigui en castellà.

CITA D29

Np: Es que a ver, depende... depende. Lo que dice él: su padre se va a meter a funcionario y claro, tiene que hablarlo. Pero mi padre está en una fábrica lleva un montón de años ya sabe lo que tiene que hacer pues...

Lra: No lo necesita

Np: Se va a meter en una academia a hablar catalán ¿porqué? Si allí ya lo entiende.

La cita anterior ens mostra ja que en el cas del sector privat, les opinions són més diverses. De fet, es percep que cal almenys entendre'l i que a la pràctica, a molts llocs de treball, això ja és un requeriment. Tenir l'habilitat de parlar-lo amb una certa fluïdesa, i determinar si ha de ser exigible o només valorable, genera controvèrsia, sobretot entre els joves castellanoparlants d'origen i habituals. Les entrevistes ens han permès constatar que les opinions varien segons el tipus de feina considerat, l'edat del treballador, del temps que té previst viure a Catalunya i del seu nivell de formació i que el consens sobre la necessitat de parlar-lo és major quan es tracta de feines de cara al públic, de persones joves que s'han escolaritzat en català, que porten molt de temps vivint a Catalunya i, en menys mesura, que tenen previst viure-hi alguns anys. Podem afirmar també que els joves que parlen habitualment en català, o que hi estan més en contacte, perceben com a fet menys problemàtic i en certa manera lògic que es requereixi saber parlar en català per accedir a un lloc de treball, amb l'excepció d'immigrants que sàpiguin castellà i que faci poc temps que siguin a Catalunya. En canvi, entre els joves castellanoparlants que parlen habitualment en castellà i que tenen un nivell formatiu més baix, el caràcter de requeriment es percep de manera negativa i fins i tot com a discriminatori, si bé també entre aquests es reconeix com un element a favor del treballador que se sol valorar positivament a les empreses catalanes.

Respecte a les polítiques de retolació comercial, hem vist que hi ha força desconeixement i que la posició majoritària sembla ser d'estar d'acord amb què es pugui retolar els negocis privats amb qualsevol de les dues llengües, alhora que són molts els que pensen que no s'hauria de regular. Hem constatat, això sí, que les persones que donen suport a la llei són majoritàriament catalanoparlants i en menys mesura, persones que sent castellanoparlants d'origen l'han adoptat com a llengua habitual. Això no vol dir, però, que els joves d'aquests perfils hi estiguin majoritàriament d'acord: normalment pensen que és excessiu sobretot l'aspecte de la sanció econòmica. Els joves que viuen en entorns amb més densitat pensen que és una opció que ja es fa de manera natural i que no cal promoure-ho. En els entorns més mixtes o més castellanoparlants, es subratlla que genera rebuig ja que molta gent ho considera una intromissió excessiva i hi reacciona en contra.

En darrer terme hem preguntat als joves sobre la llei del català al cinema: Són nombroses les persones que consideren que les pel·lícules haurien d'estar en versió original i subtitulades. Sigui com sigui, la majoria de joves pensen que està bé promoure que hi hagi l'opció de veure pel·lícules en català, si bé molts afegeixen que personalment triarien en castellà perquè hi estan més habituats (catalanoparlants inclosos). Tot i que normalment pensen que és correcte tenir l'opció de veure una pel·lícula en català i en castellà, les persones castellanoparlants, sobretot els habituals, pensen que es promou en excés i que hauria de ser el mercat qui decidís si es mantenen o no. Són també els que afirmen més freqüentment que hi ha altres coses més importants a les quals destinar recursos.

Tot i reconèixer la importància de les polítiques lingüístiques, el que els joves perceben com a més efectiu i menys susceptible de provocar una reacció contraproduent en alguns sectors de la societat, és buscar la implicació ciutadana per presentar el català com un fet natural i intrínsec al territori de residència traient-li relació amb la política. Hi ha una gran consens en què cal evitar que el català es percebi com una imposició, i que cal convertir-lo en necessari per a la vida quotidiana i que, per això, és imprescindible l'esforç de les administracions i la participació de la societat de manera conjunta. Crida l'atenció el gran poder que els joves catalanoparlants, sobretot els que tenen un major nivell d'instrucció, atribueixen al reforç social que els mateixos catalanoparlants fan a aquells que s'aproximen al català, constant situacions com la següent:

CITA D30

U: Però nosaltres tenim una cosa que jo crec que és molt bona, i aquest matí ho pensava perquè "Als matins" que criticàveu abans,

Riures

U: Sentia que mmm bé, no sé que era, una noia que feia una denúncia o el què fos, i no era d'aquí, i parlava en català...el català es notava que no era d'aquí, i el què fos però estava parlant en català. I al final de l'entrevista, de la denúncia o el què fos, mmm sento que la presentadora li diu, diu: quan fa que estàs aquí i quan fa que has après el català? Tu abans de venir aquí vas estudiar el català? Una mica, referent a la llengua... i diu, t'ho dic perquè han estat trucant un munt de persones felicitant-te pel català que parles, que parles molt bé el català. Evidentment tenia, evidentment tindria les seves coses no sé què, però tenint les seves coses això, en un altre llengua en un altre país no et trucaran dient et felicitem pel francès que parles, saps?

[Riures]

U: O sigui, espavi'!! I perfecciona'l, però aquí en canvi, la gent trucant que molt bé que no sé què, que no sé quantos ...tenim un, o almenys a mi em passa, doncs com un agraïment de dir: valorem l'esforç, molt bé no sé què i ho trobo fantàstic.

De les entrevistes, sobretot de les realitzades amb joves d'aquest perfil, en podem extreure també un diagnòstic i una espècie de pla estratègic que els joves elaboren per tal de fomentar el català. En primer lloc, es percep que el gruix de la població té

competències per emprar el català però que en determinades zones com l'àrea metropolitana i algunes poblacions turístiques de costa no és gaire utilitzat i que és en aquests indrets on cal incidir. Així mateix els sectors de població que no tenen les competències mínimes per emprar el català són molt concrets: immigrants provinents de l'estat espanyol que fa molts anys que són aquí i nous immigrants. En el cas dels primers, com veurem, l'aproximació cap al català es valora com a molt dubtosa mentre que en el cas dels nous immigrants, es valoren positivament les accions publicitàries però es percep que perquè siguin realment efectives s'ha de buscar que els catalanoparlants habituals reforcin les conductes d'aproximació i, sobretot, que no canviïn de llengua per parlar-hi.

6.2. Situació vital del català

Quina és, segons els joves catalans –segons cada sector de la joventut catalana–, la situació vital del català? I què en pensen, d'aquesta situació? En aquest apartat responem aquestes qüestions. Comencem exposant els resultats d'una variable en què agrupem l'opinió genèrica sobre la situació vital del català (bàsicament, si s'usa poc o molt), i la valoració que es fa d'aquesta situació vital (si sembla positiva o negativa), tot creuant-la amb la llengua habitual, la llengua d'origen i la competència lingüística en català.

Taula 6.3. Valoració de la situació vital del català segons llengua habitual, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. Enquesta d'Usos Lingüístics a Catalunya 2003. Joves de 15 a 34 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
Total												
N= 1802		38,6	16,8	43,5	1,2	37,5	6,1	54,4	2,0	6,2	11,0	82,7
Valoració de la situació vital del català												
Es parla força o molt català, cal incrementar-ne l'ús	18,1	30,5	17,0	7,3	-	28,3	19,3	11,0	-	8,0	8,5	20,1
Es parla bastant o molt i ja està bé així	21,7	9,9	28,6	29,5	-	9,3	22,9	29,8	-	34,0	30,1	19,6
Es parla bastant o molt català, cal disminuir-ne l'ús	2,8	1,0	1,7	4,6	-	0,9	0,4	3,9	-	14,3	4,6	1,7
Es parla poc o gens català, cal incrementar-ne l'ús	36,0	51,5	33,5	23,8	-	53,8	40,3	24,5	-	7,9	17,7	40,6
Es parla poc o gens català, ja està bé o cal disminuir-ne l'ús	21,4	7,1	19,1	34,8	-	7,7	17,0	30,7	-	36,2	38,8	18,0

El primer que cal destacar és que, malgrat que la diferència percentual no és especialment accentuada, els joves tenen més tendència a pensar que el català es parla poc o gens (57,4%) que no pas bastant o molt (42,6%). Si a això hi afegim la valoració que en fan, bàsicament tenim 4 grups de joves. El primer en volum de joves

és el dels que pensen que es parla poc i que caldria que se n'incrementés l'ús (36% dels joves). Els altres tres tenen un pes similar, tot reunint cadascun d'ells al voltant del 20% dels joves. Hi ha el grup dels que pensen que es parla força o molt, i que això ja està bé (21,7%), el dels que pensen que es parla poc o gens, però que això és correcte -una minoria d'aquests creuen que, tot i parlar-se poc, és massa- (21,4%), i en tercer lloc, el dels que pensen que, tot i parlar-se força, hauria de parlar-se encara més (18,1%). Finalment, hi ha un darrer grup residual de joves que pensen que el català es parla força o molt, i que cal que en disminueixi la penetració (2,8%). De tot plegat ja en podem extreure una primera conclusió: el gros dels joves pensen que, o bé s'ha d'incrementar l'ús del català, o bé ja està bé com està, i només una petita minoria creuen que es parla massa, i que caldria disminuir-ne l'ús.

El primer grup de joves, el dels que no veuen la situació vital del català saludable i que la voldrien millor, el componen en major proporció joves catalanoparlants d'origen o habituals (una mica més de la meitat dels joves d'aquestes categories hi estan inclosos) que no pas joves castellanoparlants. Dins l'estudi qualitatiu detectem, en tot cas, un perfil habitual entre els castellanoparlants que també coincideixen en aquesta valoració. Molts dels joves castellanoparlants d'origen o bilingües que l'han incorporat al llarg de la seva trajectòria fins a convertir-se en catalanoparlants habituals amb les seves parelles, els seus fills o amb els seus amics, tenen percepcions, en aquest sentit, similars a les dels catalanoparlants susdits.

Per altra banda, aquells castellanoparlants d'origen que han fet una trajectòria personal en la que han anat incorporant gradualment el català o que ho han vist fer a algun familiar proper, en especial a algun dels seus pares, i els catalanoparlants d'origen i habituals més joves coincideixen a destacar com a motiu d'orgull col·lectiu la relativament bona coexistència del català amb una llengua més poderosa i més parlada. Aquesta és una situació que perceben única al món i que expliquen sobretot a partir de l'actitud dels catalanoparlants, ho siguin d'origen o l'hagin incorporat al llarg de la vida, i també a partir de les polítiques lingüístiques desplegades després del franquisme:

CITA D31

K: És que si no, només has de voltar una mica. Vull dir, tu vas a al País Basc i ja veus com està el...(basc) o sigui, saps? Te'n vas a...

M: Galícia

K: Còrsega o... i busca el cors per algun puesto

F: La tendència de dues llengües que conviuen és la...la

K: La grossa es menja la petita

F: La gran es menja la petita. És la tendència natural

K: Per això dic que penso que Déu n'hi do el que s'ha fet a Catalunya perquè el català estigui com està.

F: És una situació única al món

Nb: La meva mare, sí que no sabia parlar gens de català i quan va arribar a aquí...o sigui lo primer que...també perquè som a Osona i Osona és molt tancada, no? Però va veure

que necessitava el català. Que anava i hi havia gent que, o sigui no és que no sabés parlar castellà, però és que li costava molt. I que la veien com un bitxo raro i (deien) on va aquesta que només sap xerrar castellà! (...)

Si tornem a la taula 6.3 veiem que l'altra part important de catalanoparlants consideren que es parla força o molt, però que cal incrementar-ne l'ús (al voltant del 30% dels joves catalanoparlants habituals i d'origen). De manera que podem concloure que la característica principal de la valoració que fan els catalanoparlants és que caldria que l'ús s'incrementés (ho pensen al voltant del 80% d'aquests joves, alguns des d'una percepció optimista del seu estat actual, d'altres –la majoria–, des d'una percepció més pessimista.

Aquesta necessitat d'incrementar la presència del català no és compartida, de manera tan massiva, pels joves híbrids parells ni, encara menys, pels castellanoparlants. Són aproximadament el 50% dels híbrids parells, i entre un 30% i un 35% dels castellanoparlants (menys els habituals) els que comparteixen aquesta percepció de necessitat. La gran majoria d'aquests (dues tercers parts), com en el cas dels catalanoparlants, ho fan des d'una percepció pessimista sobre l'extensió en el seu ús. En la resta dels joves no catalanoparlants, la tendència és a opinar que el català ja està en una situació correcta. Dels que així ho pensen, en el cas dels híbrids parells ho fan des de la percepció que el català ja es parla força (28,6% dels joves híbrids parells habituals). Hem de pensar que molts dels joves híbrids habituals hi ha mudat des d'una situació d'origen lingüístic castellanoparlant, quelcom que sembla alimentar aquesta impressió positiva sobre la situació del català, que es veuria com una llengua no necessitada d'esforços suplementaris per la seva millora vital. Dels joves castellanoparlants, la proporció dels que tenen aquesta mateixa opinió té uns percentatges semblants tot i que, a diferència dels híbrids parells, encara n'hi ha més que creuen que no cal millorar la situació del català tot i parlar-se poc (més d'un terç dels castellanoparlants habituals). Alhora, entre els castellanoparlants habituals, el grup dels que pensen que el català es parla força, però que tot i així se n'ha de reforçar l'ús, és de només el 7,3% (davant, recordem-ho, el 30,5% de catalanoparlants habituals). De les dades qualitatives, n'hem extret el raonament de fons que sosté aquest tipus d'afirmacions: alguns dels joves castellanoparlants més refractaris al català perceben amb desgrat que el castellà està actualment limitat a certs barris i exclòs d'àmbits com el laboral i el formatiu. Com veurem més endavant, afegeixen que el català es parlarà molt més en el futur en detriment del castellà sobretot a causa de les mesures impositives que, al seu parer, l'han convertit en una obligació. No és estrany, doncs, que pensin que no és adequat potenciar encara més l'ús del català, la llengua que d'una manera injusta estaria arraconant el castellà, la llengua amb la que s'identifiquen.

No podem deixar passar per alt la reacció que algunes de les persones més joves d'aquest perfil tenen davant d'aquesta percepció. De manera constant reivindiquen

que, per viure fora de Catalunya, saber castellà és més útil que saber català i que, a més, és més fàcil d'aprendre per la gent que ve de fora de l'estat:

CITA D32

Bi: Es más fácil el castellano que el catalán.

O: Ya ves!

Ki: Y aparte con el castellano lo tienes todo ganao...o sea todo ganao...que si sabes hablar castellano

Mu: Y el escribir también es más fácil.

Ki: Tienes ya más posibilidades que si primero vas en catalán. Tú, por mucho que aprendas el catalán, si te vas a Madrid y hablas en catalán, no te van a entender ná!

O: Ya ves

Com a la cita següent, aquests són arguments que s'utilitzen per subratllar la injustícia d'algunes de les polítiques lingüístiques i per fer valer, d'alguna manera, la voluntat de prioritzar la llengua amb la que s'identifiquen.

CITA D33

To: Clar. Jo penso que després també es poden trobar en la situació que per qualsevol cosa, per cosa d'estudis o de feina, una persona d'aquí ha de marxar fora de Catalunya, per treballar o per estudiar o el què sigui i ...

Jp: Molts problemes

To: I sense el castellà no va enlloc

Dv: És que de vegades ...

To: Fora d'aquí sense el castellà no vas enlloc. Per això penso que a l'educació d'aquí haurien de ...d'apretar una miqueta més amb el castellà

Assenyalar una diferència en el predomini d'una o altra llengua segons el caràcter formal o informal de la situació és, en canvi, un lloc comú per a joves de tots els perfils lingüístics. Així, mentre que el català és la llengua predominant en àmbits formals, el castellà és l'idioma que els joves més empren, en general, entre amics i familiars.

CITA D34

K: Jo penso que aquí s'haurien de distingir a nivell col·loquial i a nivell de...

M: Ja, d'administració

N: Sí, sí

K: No, bueno, a nivell de del dia a dia, no?

M: Bueno

K: O sigui, a nivell col·loquial que es fa servir amb famílies i amics o el que es fa servir a les coses oficials, no? Feina i tot això...

Entr: Oficials seria?

K: Oficial en català

Entr: I informal seria

K: Més aviat el castellà

Precisament aquest és un aspecte que els joves catalanoparlants i, en menys mesura, alguns joves castellanoparlants d'origen però que han incorporat el català com a

llengua habitual, valoren de manera ambigua. Per una banda consideren com una conquesta important i com a motiu d'orgull que el català sigui la llengua vehicular a les institucions, més tenint en compte la situació inversa que es donava durant el franquisme. Per l'altra, veuen aquesta associació entre el català i la formalitat com una barrera a l'ús quotidià de la llengua catalana sobretot entre els joves, i fins i tot com un obstacle a la identificació d'alguns joves amb aquest idioma. Assenyalen, doncs, que és primordial incidir en la popularització del català com a llengua de relació entre amics i, en general, en tots els usos informals.

CITA D35

Bm: Que no quedés com a llengua molt de institucions, molt a part de la gent. O sigui, que ha de ser una llengua que ha de funcionar també per la gent...no només perquè sigui l'ensenyament en català, o la Generalitat parli en català o TV3 sigui en català. No, no sé...però que no tingui la sensació, la gent que ve de fora, que el català només és per fer tràmits, saps? O només és perquè s'obliga a parlar català. Hauria de ser una llengua que la gent se l'estimi i la vulgui parlar i no, que no sigui: hòstia, ara m'obliguen a parlar català per anar a fer un paper o per anar a cole. Bueno...

Entr: Això passa?

Bm: Jo crec que sí. Bueno, una mica

Y: És una llengua, una mica que s'ha de popularitzar. Que la gent al carrer la parli (...)

Bm: Això. I que no quedi lleig parlar català. Que no siguis menys guai, entre cometes, per parlar català.

Y: Exacte que es pugui fer un argot i els mitjans de comunicació els puguin tenir en català i que qualsevol cosa que puguin fer sigui normal.

L'àrea geogràfica és un altre paràmetre que els joves, sigui quin sigui el seu perfil sociolingüístic, relacionen amb la situació vital del català. Sense excepció, la ciutat de Barcelona i la seva corona metropolitana, i en menys mesura, la costa tarragonina es consideren com les zones on el català hi és menys present a causa de la major aflluència, tant en el present com en el passat, de persones que no el tenen com a llengua materna. Els joves que deixen palesa la seva identificació amb un marc nacional exclusivament català i que resideixen a zones on el català predomina, hi afegeixen un matís qualitativament rellevant i és que, segons perceben, els joves de l'àrea metropolitana no "estimen" i no "s'identifiquen amb el català" tal com sí que fan ells i una bona part dels seus conciutadans.

CITA D36

Y: Suposo que també s'hi barreja el sentiment aquest, no? del català és la meua llengua, no sé què no sé quantos i clar, un estranger potser no el té aquest sentiment, no? ell té més el sentit pràctic

Entr: Però ho percebeu així, que és més probable que vagis a fer un tràmit i ho hakis de fer en castellà sense que aparegui el català que al revés?

LA: Sí.

Bm: Si marxés de Girona, sí. Bueno, o de Banyoles, o d'aquí, sí. Aquí és més com ... bueno, jo ho veig com una mica més reduït. Perquè aquí...de veritat!

Y: És com la reserva índia

Si Barcelona i la seva àrea immediata és on el present del català és més compromès, les comarques gironines són les que es perceben com a més catalanoparlants. A més, els joves catalanoparlants d'origen que viuen en aquesta zona (que inclou també comarques limítrofes) es fan ressò d' un cert orgull per aquesta situació que sovint qualifiquen de "reducte" o "reserva índia", encara que després reconeixin que a altres poblacions petites i mitjanes d'arreu de Catalunya la situació és similar.

Així i tot, les entrevistes a aquests joves ens han permès identificar una tendència que explica, almenys en part, el pessimisme que hem comentat anteriorment i que subratlla la debilitat del català a nivell informal: la penetració del castellà a zones on tradicionalment es parlava català i la sensació de que el castellà està guanyant terreny també fora de l'àrea metropolitana. Vegem-ne l'exemple d'un jove osonenc:

CITA D37

Kp: Jo aquest estiu que vaig estar de socorrista en una piscina i veia nens tot el dia, veia moltíssims nens que parlaven castellà i... abans pensava que bueno, que a Barcelona hi ha gent que parla castellà però que els d'aquí (...) Però jo vaig veure que aquí dalt també es parla castellà, moltíssim.

Els mateixos joves que criden l'atenció sobre aquesta situació ens expliquen alguns dels motius que, al seu entendre, contribueixen a l'extensió del castellà com a llengua de relació entre els joves tant a nivell general com en els pobles on viuen. En primer terme, el predomini de la llengua castellana al mercat i especialment en els productes dirigits a la població juvenil. De fet, la construcció d'una imatge juvenil en castellà a través del mercat i dels mitjans de comunicació s'identifica com la clau de volta per explicar que entre els joves, sobretot a nivell informal, el castellà sigui la llengua predominant o la que està en expansió.

CITA D38

Bm: La gent catalana canvia perquè és més guai parlar castellà, i ja està

Y: És que a més hi ha estudis que diuen que molts joves i nens a l'institut, són catalanoparlants a casa i així, i a l'institut parlen en castellà

Bm: veus, jo això..

Entr: A Barcelona?

Y: A Barcelona, sí. I crec que és una cosa que es va estenent, eh? Vull dir

Constatant de nou una millor imatge social del castellà respecte del català, aquesta vegada en el cas de persones que han superat la joventut i que pertanyen a una determinada classe alta barcelonina, la següent cita ens mostra que el castellà és la llengua ben vista i la que es parla en públic mentre que el català quedaria reclosa a l'àmbit domèstic

CITA D39

Entr: I us parlàveu casi sempre en castellà.

I: Casi sempre en castellà. Sí, la majoria. I fins i tot amb els professors. O sigui...no em diguis per què però... suposo que queda millor, no ho sé.

Entr: Hi ha gent que li sembla que queda millor?

I: Hi ha gent que li sembla que queda millor. També els veïns de casa meva, per exemple, parlen castellà.

Entr: I són catalanoparlants, ells?

I: Molts són catalanoparlants.

Entr: Quan estan a casa seva en privat parlen català i...

I: Això ja no ho sé, perquè amb els veïns no tinc gaire relació. Però jo suposo que sí, que a casa seva parlen català i fora parlen castellà.

A més d'aquesta imatge juvenil o de classe que afavoreix el castellà com a llengua de les relacions informals, els joves catalanoparlants assenyalen que les circumstàncies històriques, com la guerra civil i el franquisme, i el context sociopolític actual, la globalització i el posicionament de l'anglès com a llengua de comunicació universal, són elements que incideixen en el present i en el futur lingüístic de Catalunya, per la majoria, de manera negativa. En primer terme, es percep que l'obertura del camp de joc que comporta la globalització converteix l'anglès, i en el seu defecte el castellà, en les llengües més rentables dins i fora del Principat en perjudici de la llengua catalana. Alhora, es produeix l'afebliment de la identificació amb un territori i la seva llengua pròpia, i acaba per generar una actitud menys militant de la defensa d'allò que és específic dels catalans, i en conseqüència, un obstacle per la bona salut del català. En paraules dels propis joves:

CITA D40

Kus: (...) Perquè a més a més cada vegada és a dir... i a més a més, immers en el món de la globalització la gent és menos de dir... "no, jo tinc uns ideals una política..." No. És "jo sóc ciutadà del món i me echen lo que me echen". Que després ho podem acabar pagant, eh.

CITA D41

Bm: I ara amb tota la globalització que el món és molt gran i el català és molt petit, abans era Espanya i no, no miraves tant, tant lluny com ara. I ara a internet, si fas algo ho faràs en castellà o en anglès. Mires les coses en anglès, i abans no (...)

Per altra banda, i segons perceben alguns dels joves amb aquest perfil, l'actual situació sociopolítica de l'estat no afavoreix tampoc que els ciutadans s'impliquin en el foment del català, en contra del que passava durant el franquisme i en els anys immediatament posteriors. Aquest punt, però, és menys unànime ja que els més optimistes perceben que superades aquestes èpoques tant crítiques, el català està en una dinàmica de creixement. La cita següent ens mostra nítidament les dues posicions:

CITA D42

Ju: Jo crec que si ha sobreviscut una guerra

Jl: clar, és que si ha sobreviscut, si el català ha sobreviscut l'etapa de Franco

Bm: Però és diferent, eh?

LA: És que jo crec que en vindrà una altra! Així de clar...ho tinc claríssim

Y: Però jo crec que és diferent

Bm: És diferent

LA: És diferent

Y: Perquè una cosa és quan tu estàs en contra, quan tens la visió d'un perill i l'altra és quan la cosa ja...com que en principi estem en democràcia i ja es va fer la transició i tot va ser tant macu, i tot va ser tant fantàstic...perquè has de ser tant lluitador, no?

En termes generals, per tant, podem dir que els catalanoparlants tendeixen més a percebre que la penetració social del català és baixa i a considerar necessari incrementar-ne l'ús. Per contra, els castellanoparlants –especialment els habituals–, amb una percepció que tampoc considera especialment saludable la posició social del català, no consideren, en termes generals, que això sigui negatiu. Finalment, el grup dels híbrids parells, especialment els habituals, es caracteritza, encara més que la resta, per l'elevada heterogeneïtat en les percepcions, si bé tendeix una mica més a fer una valoració positiva sobre la situació actual del català

La percepció sobre la situació vital del català, però, és més fàcilment mesurable des d'una perspectiva dinàmica, que integri una anàlisi retrospectiva i prospectiva de la seva evolució. És el que ens mostra la taula següent, on la situació del català s'interpreta a la llum de la situació prèvia (5 anys abans de l'entrevista) i projectada en el futur (5 anys després de l'entrevista⁴⁴).

Taula 6.4. Canvi d'ús del català en els darrers i propers 5 anys segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

	Total	Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües i ns/nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
N= 1843	38,1	16,7	44,2	1,1	36,9	6,1	55,1	1,9	6,1	11,4	82,5	
Percepció de canvis d'ús del català en els darrers i propers 5 anys												
Es percep increment (ha pujat i/o pujarà)	46,5	33,0	55,8	55,1	-	31,8	35,4	57,4	-	55,7	58,6	44,2
Es percep estabilitat (s'hamantingut i/o es mantindrà)	14,2	14,6	10,0	14,9	-	13,5	19,4	13,7	-	18,3	14,7	13,8
Es percep decrement (ha baixat i/o baixarà)	39,3	52,4	34,2	30,0	-	54,7	45,2	29,0	-	26,0	26,7	42,1

⁴⁴ Per aconseguir integrar la informació en només tres variables hem prioritzat la lectura en termes d'optimisme o pessimisme, respecte la situació present i futura del català, la projecció en el futur de la situació que tindrà el català.

En general, el grup dels que perceben una dinàmica de millora i d'empitjorament no difereixen en excés. N'hi ha més, però, que perceben que la dinàmica és de millora (46,5%) que no pas d'empitjorament (39,3%). Les entrevistes a joves ens permeten anunciar d'entrada algunes de les raons que expliquen aquesta tendència i que podem agrupar en dues grans direccions. Primerament el desplegament de les polítiques lingüístiques que, amb més o menys satisfacció, promouen l'ús del català sobretot entre aquells que no el tenen com a llengua habitual. En segon terme, i en estreta relació amb el primer, a una certa pressió social favorable envers l'ús del català que porta a que persones que no l'empraven inicialment, adoptin el català a mesura que es fan grans i sobretot a partir del moment que tenen fills.

Tot i que joves de tots els perfils coincideixen a assenyalar aquests aspectes, la percepció de millora o empitjorament general, difereix notablement entre catalanoparlants i castellanoparlants. Els catalanoparlants tendeixen a percebre una dinàmica d'empitjorament (més de la meitat dels casos), cosa que reforça la sensació majoritària, ja comentada, que el català s'empra actualment poc. Com hem vist, les raons sobre les que es basa aquesta percepció són de diversa índole: pragmàtiques, expressives i econòmiques i abracen des d'aspectes històrics als contextos presents i futurs.

En canvi, entre els castellanoparlants domina la percepció que la situació del català té una dinàmica de millora (més del 55% dels casos). Recordem que, en aquest cas, la majoria també consideren que el català més aviat s'empra poc, de manera que podríem dir que és un grup que, si bé valora que el pes del català no és alt, considera la dinàmica social en què està és més aviat positiva en termes de millora de la seva implantació. De fet, aquesta és una raó que porta a opinar que la situació és correcta –ja sigui perquè està prou estès, tot i no ser molt parlat, ja sigui perquè està en una dinàmica positiva. Com a exemple d'aquest raonament volem detenir-nos en la constatació que fan els mateixos joves castellanoparlants quan assenyalen que cada vegada més joves castellanoparlants d'origen, parlen sovint en català als seus fills. Perceben que, a diferència del que es donava fins al moment actual, aquest és un fenomen habitual al seu entorn sobretot en parelles mixtes, però també en parelles on els dos membres són castellanoparlants habituals i/o d'origen. Com a la cita següent, hem vist que la raó principal d'aquest canvi és la voluntat de dotar als fills d'una bona competència en la llengua catalana que els afavoreixi en tots els aspectes, primer en el món formatiu i, sobretot, en el mercat laboral. És destacable, però, que els beneficis individuals no són l'única motivació que empeny alguns dels joves castellanoparlants a introduir el català com a llengua de relació amb els fills que ja tenen o que planegen tenir. És freqüent que entre aquests joves, els que tenen una actitud més favorable al català afegixin al seu relat referències al valor cultural i identitari del català i a la necessitat de transmetre'l als fills per tal d'evitar que, en el futur, pugui desaparèixer.

CITA D43

Entr: Tu i la teva parella parreu castellà entre vosaltres

Km: Sí

Entr: I amb el vostre fill, és petit, però amb quina llengua us hi dirigiu?

Km: En castellà i català també. Sí. Amb les dues.

Entr: I en català perquè?

Km: O sigui, per exemple la meua parella quan més parla català és quan parla amb els meu fill. Encara que no hi ha interacció

Entr: Bidireccional, no?

Km: Però potser un dels àmbits que parla més català és amb el fill. Perquè? doncs no ho sé...Suposo que ella ha vist que això, que és bo que conegui el català de ben petit, que pugui parlar català. I no sé, a ella també li surt una mica de dintre el fet de parlar català amb el fill i això. I a mi, una mica també clar

Entr: Per això, perquè penseu que és bo que sàpiga català des de petit

Km: I perquè...o sigui, no només per un efecte...per un tema pràctic o utilitari sinó perquè bueno, no ho sé... viu aquí i ha de...bueno, això, ha de parlar català, no sé...

Per altra banda hem trobat amb una certa freqüència que joves castellanoparlants d'origen, i que viuen en entorns on el castellà disposa de més densitat lingüística, que perceben que el català ha guanyat presència en els seus barris i que, si més no, els joves que hi viuen són ara molt més competents amb el català que 10 anys endarrere. Així mateix, aquests joves, destaquen amb certa satisfacció que poc a poc les llengües han deixat de ser un indicador de la classe social d'una persona i subratllen que la relació entre tots dos idiomes és avui molt més estreta que fa uns anys.

CITA D44

Kw: Jo crec que hi hagut una evolució que ja no veuen això de com...són enemics meus per dir-ho d'una manera però que si ja no ho fan és per vergonya, crec jo. No sé, em dona la sensació que...o sigui els meus amics no tant la reflexió aquesta de catalán-pijo però si que si no el parlen és per vergonya, crec jo.

Teu: Jo és que en el meu entorn, jo crec que tothom parla tant el català com el castellà sense plantejar-se

Kw: Jo dic del meu entorn del barri, eh? de la Universitat no.

Teu: Del barri és una mica...

Su: Com ella

Entr: Com ella també?

Entr: Es podria dir que la gent que té això 16-17 anys hi pot haver gent que no vulgui

Kw: Jo crec que ja no passa

Entr: Ja no passa. I llavors, amb l'edat sigui més flexible

Teu: Quan et relaciones amb més gent, amplies el centre de ...

Kw: Clar, que amb això del català i tal, és diferent perquè jo ho he vist...és diferent. És que a l'escola no feia res amb català i a l'institut tampoc. Feia amb aquell murciano que intentaba hacer algo pero...i llavors era com algo desconegut. O sigui, no desconegut perquè el comprens i tal però que no que diàriament no t'hi relaciones amb el català. Ara no, ara no, ara això ha canviat o sigui, tots els nens a l'escola parlen català cada dia. És diferent.

Entr: Sí? veus un canvi de la percepció de ... fins i tot en barris molt castellanoparlants?

Kw: Sí. I també que hi ha hagut una evolució de tots els barris. El meu barri no és lo mateix abans que ara. Abans sí que era un barri d'immigrants clàssic de aquells que vienen y estan trabajando, però ara ja no és així. És diferent. Hi ha molta més relació amb el català ara que abans, al meu barri. Segur. Però moltíssima més

En els parlants híbrids parells hi detectem un fenomen interessant. Dels híbrids parells d'origen, són una minoria els que creuen que el català està en una dinàmica de creixement (35,4% ho creuen), però en canvi el percentatge s'incrementa fins el 55,8% entre els híbrids parells habituals. Sembla clar que els castellanoparlants d'origen que muden a híbrids parells habituals són els principals causants d'aquest canvi de percepció, tot posant de manifest com aquesta la muda en les dinàmiques lingüístiques personals, que representa una important incorporació del català com a llengua habitual, es tradueix en una percepció d'increment col·lectiu en els usos. La següent cita, extreta d'un grup de joves híbrids parells habituals n'és un clar exemple:

CITA D45

Kea: Hi ha gent que diu que potser es perd i jo crec que serà el contrari. Perquè per exemple tots nosaltres lo que hem dit és que ens han educat en castellà

Entr: llavors la situació no serà igual que ara, serà millor pel català

Kea: Millor, millor, millor. Perquè nosaltres hem dit que educarem els nostres fills en català.

Llavors hi haurà més gent que parlarà català. Crec. I potser d'aquí dues generacions aquests equatorians i aquests marroquins parlaran català i inclús jo he vist marroquins petits que entre ells parlen català

D: Els marroquins petits parlen català perfectament

Nop: S'estan fent moltes coses pel català.

Kea: Jo crec que sí.

A continuació, afegirem el component valoratiu dels joves –de cada perfil de joves- a la percepció de la situació del català que hem vist fins ara. Ho farem integrant els elements de valoració estàtica i dinàmica de la situació vital del català a la valoració normativa que se'n fa. La taula resultant es construeix, doncs, en base a sis categories. Les quatre primeres reflecteixen posicions empàtiques respecte el català (és a dir, joves que en volen un increment d'ús i joves que perceben una situació positiva quant a penetració social d'ús del català i/o un increment positiu i ho valoren positivament). Les dues darreres, en canvi, reproduïxen mirades d'una certa indiferència, o fins i tot d'aversion al català: són joves als què ja els hi està bé una situació vital negativa (poc ús i/o decreixement), o bé que valoren negativament una situació vital positiva, o no valoren positivament que creixi tot i usar-se poc.

Taula 6.5. Canvi d'ús del català en els darrers i propers 5 anys segons llengua habitual reconstruïda, llengua d'origen i competència lingüística autoavaluada en català. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

Valoració	Total	Llengua habitual reconstruïda				Llengua d'origen				Competència lingüística autoavaluada en català		
		No més català	Tant català com castellà	No més castellà	Altres llengües i ts nc	No més català	Tant català com castellà	No més castellà	Altres llengües i ts nc	No competència bàsica	Només competència bàsica	Alta competència lingüística
	N= 1784	38,6	16,9	43,4	1,1	37,5	6,1	54,5	1,9	5,9	11,2	82,8
Percepció de canvi d'ús del català en els darrers i propers 5 anys, i valoració												
Català s'usa força, i percepció optimista	26,6	20,3	34,4	29,2	-	18,1	27,0	32,1	-	31,5	31,8	25,6
Català s'usa força, però percepció no optimista	13,0	20,1	10,8	7,3	-	19,3	15,8	8,5	-	10,2	7,0	14,0
Català s'usa poc, però percepció optimista (creix)	12,4	13,1	15,1	11,0	-	13,5	8,5	12,4	-	3,2	7,5	13,7
Català s'usa poc, i percepció pessimista (manté o baixa)	23,7	38,5	18,6	12,7	-	40,4	32,2	12,0	-	5,1	10,1	26,9
Català s'usa massa, o s'usa poc, i millora (no desitjat)	12,0	3,1	10,4	20,5	-	2,9	6,1	18,5	-	30,1	25,4	8,8
Català s'usa/ usarà poc, o massa, però decreix (desitjat)	12,3	4,9	10,6	19,3	-	5,8	10,4	16,5	-	20,0	18,2	10,9

A la llum d'aquesta categorització, el primer que destaca és que dues terceres parts dels joves tenen una disposició positiva vers el català (més enllà que siguin optimistes o pessimistes) i, en canvi, una quarta part o són indiferents o tenen una disposició més aviat negativa. Dels que tenen una disposició negativa, la meitat veuen la situació del català en termes de millora, i la meitat en termes d'empitjorament. En canvi, dels que tenen una disposició positiva, la distribució és diferent. Podríem dividir el grups dels que empatitzen amb el català a partir de dos paràmetres, en funció de si s'empra molt o poc, i en funció de si està en dinàmica de creixement o no. La meitat dels joves empàtics creuen que s'usa força i l'altre meitat que s'usa poc. Alhora, la meitat el veuen amb una dinàmica positiva de creixement, i l'altre meitat no.

La combinació dels dos factors genera, finalment, les quatre categories resultants: Aproximadament una quarta part del total (26,6%) tenen una mirada positiva i optimista segons la qual el català s'usa força i està en una dinàmica de creixement. Una altra quarta part (23,7%) tenen una mirada negativa i pessimista segons la qual el català s'usa poc i està en decreixement. Una vuitena part (13,0%) el veuen en un bon to vital, però no dins d'una dinàmica de creixement. I, finalment, una altra vuitena part (12,4%) el veuen en situació de debilitat, però en una dinàmica positiva.

A partir de les dades de la taula anterior (dels creuaments en funció de les situacions lingüístiques dels joves) podem fer un retrat de les posicions lingüístiques que reforcen estar en una o altra categoria quant a l'opinió respecte el català. Comencem amb el retrat dels joves que no empatitzen amb el català (les dues darreres categories). Com era d'esperar, el gros d'aquests joves el conformen castellanoparlants habituals (quatre de cada deu castellanoparlants comparteixen aquesta percepció no empàtica), tot i que també hi trobem joves híbrids parells habituals (21%). La meitat del minoritari

grup de joves que no tenen una competència bàsica en català, es situen també en aquesta categoria. Les dades qualitatives mostren una concordança amb aquesta constatació posant de manifest que només alguns dels joves castellanoparlants d'origen i habituals, això és, els que viuen en entorns marcadament castellanoparlants i que no tenen gaire contacte amb el català, opinen que no és pertinent intentar que n'augmenti l'ús. Observem, per exemple, a la cita següent, que l'associació entre les opinions no empàtiques vers el català i els joves castellanoparlants del perfil que hem descrit és percebuda també per part de joves catalanoparlants d'origen i habituals. Aquests afirmen sovint que els joves menys permeables al català, aquells que hi tenen més resistències ideològiques són membres de famílies vingudes d'altres punts de l'estat que consideren que tenint competència amb el castellà no cal aprendre català. Aquesta constatació no es fa sempre en relació a persones joves, sinó que s'esmenten sovint els pares d'aquests.

CITA D43

Bb: Jo els hi faig classes de castellà amb gent que treballen..ai! de castellà, perdó, de català, amb gent que treballen amb plans d'ocupació i tallers d'ocupació a l'ajuntament de Manlleu. És a dir, el 99% són marroquins i l'1% restant són gent que porta 30 anys aquí i no parlen res de català, i ja us dic que tenen molta més intenció d'aprendre'l i de parlar-lo, i més...o sigui, són molt més positius en aquest sentit els marroquins que no pas aquests altres, eh?

No: Ja. Però són gent que han vingut allà

Bb: I són gent que també han viscut a Tarragona i a no sé on... i tenen una trajectòria molt...

F: Però és que aquests de 30 anys, si no l'han après amb 30 anys, ja no l'aprendran pas

Ks: Ja!

Bb: Vale

Di: Ni amb 50 ni amb 60!

Ks: Ja no han volgut i ja tant és

F: Si no vols...si d'una cosa no en vols

(...)

F: Jo a mi és això, a mi no em fa res parlar amb una persona que no m'entengui en castellà, bueno...cap problema el parlaré i ja està. Però una persona...m'empipa que una persona que hagi estat 30 anys aquí i que no hagi intentat, ni intentat d'aprendre'l, saps?

Bb: Sí. A mi això també em passa. A mi em passa molt a l'estiu quan treballo al càmping de Vidrà que si a mi, si em venen holandesos eh que els hi parlo en anglès? I si em ve un de Madrid, ja li parlo en castellà a veure, jo si és de Madrid o si és d'Andalusia, no tinc cap problema, vull dir és igual...sigui d'on sigui d'Espanya, de la mateixa manera que quan en ve un de fora li parles en anglès. Doncs si ve algú de Barcelona i m'entra i em parla en castellà, jo, ho sento molt però jo li contesto en català. Ell m'entén.

En qualsevol cas cal notar que els joves catalanoparlants, sobretot els d'origen, emeten amb freqüència opinions molt crítiques vers aquests posicionaments considerant fins i tot com una falta de respecte que persones que porten molt de temps vivint a Catalunya o que s'hi han escolaritzat no tinguin competència per entendre o per parlar el català i que s'hi posicionin de manera contrària, tal com al seu entendre succeeix habitualment. Observem que aquesta crítica pren més força quan es

compara amb l'actitud més favorable que perceben entre les persones vingudes d'altres països i continents (amb l'excepció dels provinents de sud-amèrica), fet que situa la manca de voluntat com la causa principal de la falta de competència i motivacions ideològiques com a posicionament de fons.

Els catalanoparlants pesen, sobretot, entre els més negatius i pessimistes en la percepció sobre la situació del català. El 40,4% dels catalanoparlants d'origen creuen que el català es parla poc i no està en una dinàmica de millora. També tenen major pes, en comparació amb la resta de joves, entre els que creuen que el català, tot i parlar-se força, no està en una dinàmica positiva (19,3%). Com veiem, els catalanoparlants, especialment els d'origen, es caracteritzen per una visió negativa de la situació que relacionem amb la percepció de què el castellà predomina de manera clara a les zones amb més densitat de població i alhora penetra, cada vegada més, en els usos informals en zones on tradicionalment hi ha tingut poca presència. En general, però, la densitat lingüística de l'entorn on es viu sorgeix com un element rellevant en dues direccions més. En primer lloc, indicant que una major presència del català sembla relacionar-se amb una percepció de futur més optimista de la que tenen els catalanoparlants que han viscut, o viuen, a Barcelona i rodalies. En segon terme, observem que entre les persones que viuen en indrets amb més densitat lingüística del català, tot i que no exclusivament, és habitual percebre que en el futur hi haurà situacions lingüístiques oposades: una Catalunya que tendirà a parlar català cada vegada més (o igual) i una on el castellà s'imposarà encara més en el futur.

Entre els joves més optimistes respecte de la situació del català (bona i en millora) hi són, sobretot, aquells joves amb usos adquirits del català, o bé joves castellanoparlants que no l'han adquirit notablement, però que tot i així en veuen bé la seva situació favorable. Les entrevistes ens permeten no només afirmar aquestes tendències sinó també intuir alguns matisos nous a l'entorn de les bases que sostenen aquest optimisme. Observem que els joves castellanoparlants d'origen però que han incorporat el català com a llengua d'ús habitual i que viuen en entorns on aquest hi predomina vinculen el creixement al fet que actualment hi ha un bon nombre de parelles castellanoparlants o mixtes que parlen català als seus fills encara que no sigui exclusivament. En canvi, els joves bilingües o castellanoparlants d'origen que no utilitzen habitualment el català i que viuen en entorns on hi predomina el castellà relacionen l'expansió del català sobretot a les polítiques de promoció del català, en especial a l'escolarització en aquesta llengua i, tot i que esmenten que hi ha parelles castellanoparlants que incorporen el català per parlar amb els fills, no ho veuen tant habitual. Vegem-ne un exemple:

CITA D44

Kew: Està més present a l'entorn, en general. Llavors sí que potser, sí que parlaran el castellà entre ells, però... aquest català ja és la seva base: del col·legit, la guarderia, de algun avi, de algun pare, d'algun cosí, saps? Ja és... està més present. Abans no, abans jo quan anava al cole era castellà, castellà i arribava a casa o al poble de la mare i era

català, però tot era castellà. Ara no, ara és... s'ha s'ha implicat molt més el català, entre cometes s'ha obligat més, pues pues bé, pues bé, perquè bueno perquè és una llengua que s'ha de conèixer, perquè estem vivint aquí; llavors, aquest, aquest esforç que s'ha fet, pues jo penso que es nota, jo penso que es nota. Perquè jo, parlem amb els nebots de la Olga que tenen 7, 7? 6!, 6 i 12 i parlen perfectament el català i a casa seva parlen el castellà. O sigui que jo penso que sí que s'està notant, eh?

De nou, trobem una dada que reafirma la poca permeabilitat dels nens i joves fills de famílies provinents de la resta de l'Estat espanyol per comparació amb els més joves de famílies d'altres països, considerant que aquests en més mesura són els que adopten el català com a llengua de relació informal.

CITA D45

Entr: (Fills o a nets) de gent que va venir als anys 60 d'Andalusia i altres llocs, també passa que els nens es parlen en català?

Kew: Només a l'escola. Sóc sincer. Si et sóc sincer, només a l'escola. Surten de l'escola i ja parlen castellà perquè nosaltres tenim aquí una plaça i, i per les tardes està així de nens, però moltíssims nens, i tu els veus parlar en castellà, menys alguna mare... entre ells... la mare i el nen parlen català. Se'n va amb els amics i ja està, parlen castellà.

Entr: Parlen castellà. Això nens petits? Per tant el que em deies que s'ha pujat un gran graó, era en relació amb els fills d'immigrants de fora de l'Estat?

Kew: Sí, això mateix. Això mateix. És que és molt difícil això, no sé com es tindria que fer.

De fet, assenyalar la importància del paper dels nous immigrants en la situació present i futura del català és comú entre els joves de tots els perfils, independentment de la seva empatia vers aquest idioma. Respecte d'aquesta qüestió, el primer que es posa de manifest és que entre els joves no hi ha una opinió clara de si el fenomen pot debilitar o enfortir la situació del català en el futur, si bé sembla que es tendeix a percebre que en general, els nous immigrants ara per ara utilitzen més aviat poc el català. Aquesta percepció depèn, però, de múltiples variables. En primer lloc, de la densitat lingüística de la zona on resideix la persona que fa la valoració, ja que en zones on el català hi predomina és més habitual percebre que els joves, i sobretot els nens, fills de famílies immigrants l'utilitzen de forma habitual, no només a l'escola, mentre que els joves que viuen en contextos més castellanoparlants semblen percebre menys aquesta tendència. En segon terme, es considera que el grau d'ús que els novinguts facin del català depèn també de la percepció de beneficis que hi vinculin, i en aquest punt, com hem vist, es mencionen els canvis de residència fora de Catalunya. En tercer lloc els joves assenyalen les polítiques lingüístiques i també les polítiques socials dirigides a l'augment d'oportunitats formatives que puguin fer entrar en contacte aquests joves amb altres persones que parlin habitualment català, per exemple l'accés a la Universitat, com a element que influent en l'adopció o no del català entre aquest col·lectiu. Per últim, però no menys important, l'actitud dels propis catalanoparlants es percep com un element primordial per acostar al català a les persones que no el tenen com a llengua materna. De nou, entreveiem que la pressió

social favorable al català es manifesta quan els joves fills d'immigrants de l'estat espanyol, sobretot els que viuen en entorns catalanoparlants, afirmen que actualment, que un immigrant no parli català està més mal vist que quan van arribar els seus pares.

En resum podem dir que els més optimistes són els joves híbrids parells habituals (34,4%) i els joves castellanoparlants d'origen (32,1%), mentre que els catalanoparlants, sobretot els d'origen, tendeixen força menys a compartir aquest optimisme (18,1%).

Els creuaments d'aquesta variable que es recullen a les taules 6.4 de l'annex I, ens permeten seguir aprofundint en els perfils estructurals i sociodemogràfics dels joves amb percepcions contrastades sobre la situació del català. L'anàlisi de les dades permet arribar a dues conclusions. La primera, força òbvia: les categories sociodemogràfiques on tendim a trobar-hi més catalanoparlants, la seva percepció s'aproxima més a la de la categoria lingüística genèrica dels catalanoparlants, i les categories amb més castellanoparlants, perceben la situació de manera similar a com hem vist pel conjunt de castellanoparlants. Ho veiem reflectit en les variables relatives a procedència personal i familiar, densitat lingüística municipal, o d'estatus acadèmic i professional.

La segona conclusió, però, és menys òbvia: hi ha una marcada diferència en la percepció respecte el català segons les franges d'edat. A més edat, major tendència a veure que la situació del català és bona quant a nivell de penetració i/o quant a dinàmica de progressiva millora. Així, els adolescents són els que veuen pitjor la situació del català, i, per contra, els majors de 30 anys són els que la veuen millor. Això val tant per la majoria dels que empatitzen amb el català, com per la minoria dels que veuen aquesta llengua amb major indiferència o aversió. Part d'aquest contrast perceptiu pot explicar-se pel fet que hi hagi més adolescents que tenen el català com a llengua d'origen (sigui o no exclusiva), i ja hem vist com això és un element que predisposa a tenir una percepció més negativa. Una altra part, força significativa, té a veure amb una menor presència d'espais formals lligats per exemple a la feina, on el català té un pes important, i una major presència dels espais informals en la quotidianitat adolescent (ja hem vist, en els casos en els quals teníem informació estadística, com són espais que tendeixen a tenir una major penetració del castellà; hem de pensar que un dels espais socials de gran transcendència en l'imaginari adolescent i juvenil és la nit, àmbit sobre el qual no disposem de gaire informació).

La creació de les variables combinades llengua habitual i situació vital del català i llengua habitual i dinàmica de millora o empitjorament del català (taules 6.2 i 6.3 de l'annex I) permeten un nou nivell d'aprofundiment analític, ja que neutralitzen l'efecte de la llengua habitual que, en el cas de la variable precedent, limitava la comprensió de l'efecte diferencial de les diferents posicions estructurals dels joves. Els creuaments

d'aquestes dues variables ens permeten llegir per separat les dades dels diferents col·lectius juvenils de castellanoparlants habituals i de no catalanoparlants habituals. Els resultats aporten nous matisos de gran rellevància.

En primer lloc, les dades permeten ratificar dues de les principals aportacions empíriques del capítol. La primera, la forta relació entre grups d'edat i tendència a l'optimisme o al pessimisme valoratiu sobre la situació del català: a més edat, més optimisme en la valoració. Ara, a més, veiem que això no només és així tant entre els que simpatitzen amb el català com entre els que no; també veiem que ho és tant entre catalanoparlants com entre castellanoparlants (en el grup de 30 a 34 anys, el 71,3% dels castellanoparlants creuen que el català està en una dinàmica de millora). La segona, la transcendència de la muda lingüística de la llengua d'origen a la llengua habitual en la percepció positiva o negativa quant a la situació del català. Efectivament, els castellanoparlants d'origen que muden a utilitzar tant o més català en els usos habituals tendeixen a ser molt més optimistes en la seva percepció sobre la vitalitat del català i les dinàmiques de millora (el 60% dels joves amb aquesta transició lingüística creuen que el català està en una dinàmica de millora, davant del 39,8% de mitjana entre els tant o més catalanoparlants habituals). En canvi, els catalanoparlants d'origen tenen una percepció molt més pessimista, tant si han patit mudes significatives cap al castellà en la seva llengua habitual, com si no.

En segon lloc, la separació analítica entre castellanoparlants i tant o més catalanoparlants habituals ens permet observar que hi ha certs grups de catalanoparlants habituals que tendeixen a llegir la situació del català amb major pessimisme que la mitjana: els catalanoparlants i híbrids parells de major estatus acadèmic i professional. En canvi, tot i que les dades mostren aquesta mateixa tendència entre els grups de catalanoparlants amb major arrelament (pares catalans; entorns d'alta densitat lingüística), aquí els resultats són menys concloents, per la senzilla raó que, en aquests grups, hi ha una menor proporció d'híbrids parells habituals, que marquen una major tendència a l'optimisme.

6.3. *En resum...*

Toca ara recapitular i remarcar allò més rellevant del que hem vist en el present capítol. En primer lloc, hem vist que hi ha un ampli consens en considerar el català com una riquesa cultural i un element propi i distintiu de Catalunya i sobre la necessitat de saber ambdues llengües, fins i tot més enllà de competències lingüístiques, sensibilitats nacionals o plantejaments filosòfico-polítics.

Hem observat però, que l'ús habitual del català es relaciona amb una ideologia política més catalanista i unes arrels familiars exclusivament catalanes i que sovint els castellanoparlants que tenen un marc nacional de referència espanyol i català reivindiquen que, en contra de la dicotomia, és possible considerar-se català i parlar

habitualment en castellà. També hem trobat joves catalanoparlants habituals que desvinculen l'ús i la defensa del català de posicions nacionalistes o independentistes.

Hem vist també que la majoria dels joves (tres de cada quatre) tenen una disposició d'empatia envers el català, mentre que prop d'una quarta part sembla percebre'l amb major indiferència o, en alguns casos minoritaris, certa aversió. La llengua catalana es considera sobretot un avantatge que tenen els catalans respecte les persones d'altres punts de l'estat i un bé cultural que cal preservar i que, juntament amb el castellà, ha de ser de coneixement obligatori per a les persones que viuen a Catalunya. L'anàlisi de les dades quantitatives referents als joves que s'oposen a aquesta posició ens ha indicat que la minoria dels que creuen que només cal saber castellà es concentra en els castellanoparlants (sobretot habituals), i la minoria dels que creuen que només cal saber català entre els catalanoparlants. En els casos de catalanoparlants o castellanoparlants aguts els percentatges s'accentuen encara més (tot i que també entre aquests la majoria segueix creient que cal saber ambdues llengües). Una segona diferència entre els dos grups lingüístics és que mentre una minoria significativa dels catalanoparlants s'oposa a l'obligatorietat del castellà, la minoria dels castellanoparlants que no estan a favor de l'obligació de les dues llengües es divideix entre els que només estan a favor de l'obligatorietat del castellà i els que estan en contra de l'obligatorietat d'ambdues llengües. L'obligatorietat lingüística és, també, un concepte controvertit una vegada es pregunta als joves si a part de conèixer-lo, cal parlar-lo. Constatem que hi ha un rebuig generalitzat a l'obligatorietat explícita d'utilitzar el català entre joves castellanoparlants i amb nivells d'instrucció mitjans i baixos. Només alguns joves catalanoparlants habituals o amb actituds altament favorables a aquesta i posicionats ideològicament indiquen que, en certes ocasions, com a l'escola o en determinats llocs de treball però mai en l'àmbit privat, és pertinent fer que sigui obligatori.

La percepció que els joves tenen de la política lingüística es mostra com un bon reflex d'aquests posicionaments. En aquest sentit, es constata que les polítiques lingüístiques són adequades i lògiques per tal de preservar la llengua del territori, la riquesa cultural i l'avantatge personal. A partir d'aquí, però, detectem diferències segons el perfil lingüístic dels joves. La majoria de catalanoparlants d'origen i habituals perceben que caldria reafirmar-les o augmentar-les en el camp dels mitjans de comunicació i, sobretot, en els àmbits quotidians informals. Entre els joves castellanoparlants és més habitual trobar-hi una defensa del bilingüisme i la reflexió de què quan el català estigui en igualtat de condicions amb el castellà, les polítiques lingüístiques haurien, almenys, de moderar-se. Només entre una minoria de joves castellanoparlants i que tenen com a referència principal l'estat espanyol, les polítiques lingüístiques en conjunt són excessives i suposen una discriminació del castellà, especialment a l'escola i en el mercat laboral. A banda que globalment les polítiques lingüístiques siguin, amb matisos, ben valorades, observem que entre la gran majoria de joves hi ha acord en considerar que és imprescindible la implicació de la societat en

general per tal de fomentar l'ús del català entre les persones que no el tenen com a llengua materna. De fet, independentment del seu perfil lingüístic i de la seva actitud envers el català, els joves consideren que l'arribada de persones d'altres països serà un element clau en l'evolució de la llengua catalana.

Pel que fa a la situació del català i en l'opinió que aquesta situació mereix als joves i en la percepció de si el català ha estat i està en una dinàmica de millora o no, observem que el volum de joves que pensen que es parla força o molt, i els que pensen que es parla poc o gens no difereix massa. Respecte a l'evolució del català els joves catalans es reparteixen bastant equitativament entre els que creuen que està en una dinàmica de millora i els que no. En termes generals, tampoc hi ha diferències notables entre els que creuen que se n'ha de reforçar l'ús o els que ja el veuen amb una situació correcta, encara que sí que hi ha un cert predomini d'una percepció negativa sobre la vitalitat del català. En aquest sentit, veiem que els catalanoparlants valoren la salut del català com a baixa i creuen que cal incrementar-ne l'ús. Entre altres coses perquè perceben que el castellà s'està introduint a zones d'alta densitat lingüística catalana i que és totalment predominant a Barcelona i la seva àrea metropolitana. Els catalanoparlants, sobretot els d'origen tendeixen a no percebre una dinàmica de millora. En canvi, entre els castellanoparlants no es considera tan problemàtica la situació vital del català, en part perquè els que viuen en entorns on el castellà és l'idioma predominant perceben que en aquests barris el català hi és cada vegada més present, i que els més joves hi tenen més competències de les que tenien ells a la mateixa edat. La percepció de què el català es troba en un bon to vital és especialment marcada en el cas dels joves que han mudat de castellanoparlants d'origen a posicions híbrides, fet que es presenta relacionat amb la generalització de la seva pròpia experiència d'incorporació del català.

Els creuaments segons les variables estructurals han donat alguns resultats interessants. En primer lloc destaca que en els municipis amb més presència del català hi havia més volum de posicions favorables a l'obligatorietat exclusiva de saber només català (entre els catalanoparlants) o només castellà (una part significativa de la minoria de castellanoparlants d'aquests entorns). Més rellevant, però, ha estat la detecció de la tendència dels joves de més edat a percebre la situació i l'evolució del català com a positiva i el major pessimisme dels més joves. Hem exposat dues raons principals per aquesta tendència: el menor contacte d'aquest darrers amb espais formals, sobretot el món laboral, on el català hi és predominant i una imatge juvenil que sembla afavorir l'ús d'aquesta llengua entre iguals.

D'altra banda, i com ja hem vist en altres capítols, els joves situats en posicions d'estatus acadèmic i professional elevades tenen percepcions i comportaments amb tendències similars als dels catalanoparlants, fins i tot quan se'n neutralitza l'efecte de la desigual distribució entre els diferents grups lingüístics. Els joves de major estatus són més pessimistes respecte la situació vital del català més enllà del fet de ser

catalanoparlants. Es produeix, per tant, un efecte sumatiu. Ser catalanoparlant i tenir un estatus elevat condiciona doblement a tenir aquestes percepcions. En canvi, les opinions i actituds més receloses envers el català, tot i ser minoritàries, provenen en tots els casos de joves castellanoparlants d'origen i habituals, normalment amb estudis mitjans o primaris i que sobretot, tenen un marc d'identificació espanyol que es manifesta també amb un rebuig explícit a allò que els sembla lligat al nacionalisme català, en aquest cas, el mateix idioma.

7. Diferències en els hàbits culturals i en l'imaginari juvenil. Allò que la llengua mostra i allò que la llengua explica

El darrer dels capítols empírics el dediquem a analitzar la rellevància dels usos lingüístics dels joves en el dibuix de les diferències en els hàbits culturals i en l'imaginari dels joves catalans. Aquesta aproximació la basem en les dades que emergeixen de l'Enquesta als Joves de Catalunya 2002, ja que, de les dues enquestes disponibles, aquesta reuneix una sèrie d'informacions que van més enllà de la posició estructural i sociodemogràfica de les persones, d'una banda, i dels seus usos i adscripcions lingüístiques. Per tant, el que fem és triangular aquests dos elements, que són els que configuren l'anàlisi dels capítols precedents, amb informacions referides a qüestions culturals, però no directament relacionades amb la llengua.

A partir de la informació disponible, hem organitzat el capítol en els següents blocs temàtics –referits a diferents aspectes de les pràctiques culturals i de les percepcions culturals dels joves: a) trajectòria participativa b) dedicacions en el temps d'oci; c) confiança en l'èxit social i professional futur; i d) posicionament polític. La selecció d'aquests àmbits temàtics té a veure, en primer lloc, amb les dades disponibles en l'enquesta. En ella no hi abunden les preguntes relatives a l'àmbit de les pràctiques culturals i de l'imaginari juvenil, de manera que l'observació està restringida a aquells espais dels quals disposem de prou informació⁴⁵. En segon lloc, hem volgut aprofundir en quatre aspectes que, conjuntament, permeten fer una radiografia aproximada d'aspectes clau de la cultura juvenil: bàsicament, les prioritats en l'ús d'aquell temps que es considera de lliure disposició –que és on els individus (creiem que) podem manifestar la nostra individualitat–, i la major o menor proximitat, el major o menor reconeixement, del tramut institucional que conforma i legitima l'ordre social vigent.

Quant al procediment analític d'aquest capítol, ens aproximem a les diferències entre els joves a través de dos moments diferenciats, que trobem en cada un dels quatre apartats. En primer lloc, observem el pes de les diferències culturals entre els joves a partir dels seus posicionaments lingüístics. Val a dir que aquesta aproximació pateix de la carència de la variable sobre llengua d'origen dels joves, que, en comparació amb la llengua habitual, aportaria matisos de gran riquesa. En segon lloc, generem variables que sintetitzen el principal posicionament lingüístic (si el jove és catalanoparlant habitual o no) amb les variables culturals, i aquestes variables resultants les creuem amb les diferents variables independents estructurals i sociodemogràfiques. A la redacció, tal i com hem estat fent fins al moment, només comentem aquells creuaments que resulten estadísticament i analíticament significatius. L'interès d'aquest segon pas analític rau en el fet que aporta capacitat

⁴⁵ És una enquesta dissenyada per poder fer una anàlisi molt pormenoritzada de trajectòries escolars i professionals dels joves, i que en canvi té menys pes específic sobre les qüestions d'índole cultural o subjectiva.

explicativa, i, per tant, major potencialitat interpretativa a les correlacions que hàgim observat, en el primer pas, entre posicionaments culturals i lingüístics. Podrem discernir, si més no orientativament, si la vinculació anterior mostra diferències culturals entre joves lingüísticament diferenciats que s'expliquen per diferències estructurals entre aquests joves, o bé si la llengua té capacitat explicativa directa sobre les diferents opcions culturals dels joves. Per tant, podrem començar a il·lustrar fins a quin punt la llengua *mostra* (en tant que identificador social de primer ordre) o *explica* aitals diferències culturals⁴⁶.

7.1. Trajectòria participativa juvenil

El primer bloc agrupa les respostes al voltant de la participació en entitats i associacions. Aquesta forma de participació resulta d'especial perquè mostra una dedicació en el temps d'oci, tant durant la trajectòria infantil i adolescent del jove, com en l'actualitat, positivament reconeguda des dels entorns no juvenils. Tant des de les institucions oficials com des del món dels adults en general es tendeix a considerar aquesta dedicació com a altament positiva per diferents motius: pedagògics, de creixement personal, d'adquisició de capital social, etc. En relació a això, la participació sol ser tinguda en compte com un indicador potent de la vitalitat del teixit comunitari d'una societat, i de la imbricació dels individus (en el nostre cas, dels joves), en la societat civil. En segon terme, és també un indicador interessant de fins a quin punt els joves reconeixen el tramutament institucional d'aquesta societat com a propi. Per tot plegat considerem que participar o no participar posiciona els joves de manera diferent en el mapa juvenil.

En qualsevol cas, les variables emprades en l'anàlisi diferencien la participació a entitats esportives o, durant la infantesa, en activitats extraescolars, de la participació en altres tipus d'entitats. La raó és que esports i activitats extraescolars no són identificadors tan clars dels elements continguts en la participació en entitats, per diferents raons (González et al, 2007). Bàsicament, la participació esportiva pot contenir vinculacions a entitats lucratives i molt enfocades al benestar personal, i la participació en activitats extraescolars no és tan clarament indicativa de la preocupació dels pares dels infants per cercar un tipus d'activitats positives per a la seva formació personal integral dels seus fills.

Recerques anteriors (González, 2007; Martínez *et al*, 2005) o bé mostraven o bé apuntaven la possibilitat que la llengua fos una variable rellevant a l'hora d'entendre diferents pràctiques, entre elles l'associativa. Per analitzar la relació entre ús del català i pràctiques associatives hem creat dues variables: "participació actual" i "trajectòria

⁴⁶ La capacitat de discerniment serà, però, limitada. L'anàlisi d'aquest punt requeriria conèixer la llengua d'origen dels joves, ja que a partir de la llengua habitual no podem discernir, ni tan sols intuïtivament, en quina mesura aquells que han adoptat el català ho poden haver fet com a resultat de determinades formes de participació o si aquestes són una conseqüència de l'adopció en si. En tot cas, al capítol 8 explorarem la qüestió amb el màxim de precisió possible mitjançant l'ús de models de regressió.

participativa”. A *participació actual* veiem si els enquestats participen actualment, i si ho fan en un o altre tipus d’associacions., Hi distingim les següents situacions: si no participen, si participen només en associacions esportives o bé a un altre tipus d’entitats, però amb una implicació de “baixa intensitat”, o si participen amb una alta intensitat en associacions no esportives. A la variable *trajectòria participativa*, en canvi, mirem no només si els joves participen actualment sinó també si ho han fet en el passat (diferenciant la participació en activitats esportives o extraescolars de la participació en d’altres tipus d’associacions).

Taula 7.1. Participació actual a entitats i associacions segons llengua habitual reconstruïda i competència lingüística en català. EJC02. Joves de 15 a 29 anys.

	Total	Llengua habitual reconstruïda				Competència lingüística		
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües	No el parlo/em costa	El parlo amb incorreccions	El parlo amb fluïdesa
	N=2000	43,0	14,4	42,2	0,5	8,3	15,5	76,3
Participació actual a entitats o associacions								
No participa	54,0	45,5	50,0	63,9	-	67,9	62,1	50,9
Participa a entitats esportives, o altres amb baixa intensitat	29,1	29,7	29,5	28,5	-	24,2	27,8	29,8
Participa a altres entitats amb alta intensitat	17,0	24,9	20,5	7,6	-	7,9	10,0	19,3

En una primera mirada a la Taula 7.1, veiem que la majoria dels joves no participen actualment a cap entitat o associació (54% del joves), i que els que participen intensivament són una minoria (només són el 17% dels joves). Més enllà de les distincions que farem a continuació segons perfils lingüístics, en tots els casos la categoria més poblada és sempre la dels joves que “no participen”. La tendència general és a no participar o bé a fer-ho amb baixa intensitat o en entitats esportives (quasi un terç dels casos⁴⁷).

En observar-la amb major deteniment, però, sí que trobem diferències segons els perfils lingüístics (Taula 7.2). En línies generals, veiem que els castellanoparlants habituals participen menys. On trobem un contrast estadístic més marcat és en la categoria referida a la participació d’alta intensitat: hi trobem una quarta part dels joves catalanoparlants habituals, però només el 7,6% dels joves castellanoparlants. Els joves que parlen tant català com castellà els trobem més propers, quant a perfil participatiu, als catalanoparlants. En aquest sentit, és interessant destacar que, tot i que la majoria de joves tant catalanoparlants com castellanoparlants tendeixen a no participar, o a fer-ho amb un grau baix de compromís, la majoria de la minoria que

⁴⁷ L'excepció és el cas estadísticament no significatiu dels joves d'origen immigrat en què la tendència és a no participar o, en la minoria dels que sí que ho fan, fer-ho amb un grau d'intensitat i compromís elevat.

participa amb un grau elevat de compromís és catalanoparlant habitual (al voltant de dos terços).

Taula 7.2. Trajectòria participativa a entitats i associacions segons llengua habitual reconstruïda i competència lingüística en català. EJC02. Joves de 15 a 29 anys.

	Total	Llengua habitual reconstruïda				Competència lingüística		
		No/més català	Tant català com castellà	No/més castellà	Altres llengües	No el parlo/em costa	El parlo amb incorreccions	El parlo amb fluïdesa
	N=2000	43,0	14,4	42,2	0,5	8,3	15,5	76,3
Trajectòria participativa a entitats i associacions								
No ha participat mai	5,8	3,0	4,2	8,5	-	17,0	8,1	4,1
Participació durant minoria d'edat a esport o extraescolar	16,1	9,7	13,2	23,7	-	24,8	22,3	13,8
Participació durant minoria d'edat a d'altres entitats	32,2	32,8	32,6	31,7	-	26,1	31,7	33,0
Participació actual esport, sense prèvia d'altres entitats	7,8	5,8	7,3	10,0	-	7,3	11,0	7,1
Participació actual esport, sí prèvia altres entitats	13,0	13,6	15,6	11,6	-	9,7	10,7	13,8
Participació actual altres baixa intensitat	8,3	10,2	6,6	6,9	-	7,3	6,1	8,8
Participació actual altres alta intensitat	17,0	24,9	20,5	7,6	-	7,9	10,0	19,3

El perfil dels que no participen tampoc és igual entre catalanoparlants i castellanoparlants. Entre els catalanoparlants, la major part dels que no participen en l'actualitat han estat implicats en pràctiques participatives durant la infància o l'adolescència –gairebé 3 de cada 4–, mentre que en el cas dels castellanoparlants només són la meitat –la major part de l'altra meitat ha fet alguna activitat esportiva o extraescolar. Val a dir que els percentatges dels que no han participat en cap moment de la seva trajectòria vital són sempre menors del 10%, excepte entre la minoria dels que parlen una altra llengua (55,6%) i els de baixa o nul·la competència en català (17,0%). Finalment, dels que no participen amb alta intensitat, el volum relatiu dels adscrits a pràctiques esportives és similar en tots els casos.

En observar la relació entre llengua, participació i les variables estructurals (taules 7.1 i 7.2 de l'annex I) també hi veiem dades interessants. En relació al nivell d'instrucció dels pares, un major nivell educatiu guarda una forta relació amb una major participació juvenil⁴⁸. Tan rellevant com això és que, a igual nivell d'instrucció, parlar habitualment el català sempre implica una participació força més elevada. Així, entre els que parlen habitualment tant o més català, la participació actual no esportiva d'alta intensitat es mou entre un 22,2% en els que tenen estudis de formació professional de primer grau o inferiors i un 29,6% en els que tenen estudis universitaris, mentre que entre els que parlen més o només castellà, es mou entre un 7,2 i un 12,2% respectivament. Si mirem la trajectòria participativa, entre els catalanoparlants els que

⁴⁸ Si no s'adverteix del contrari, en parlar genèricament de participació juvenil, tant passada com present, excloem la participació a entitats esportives i extraescolars.

no han participat mai o només ho han fet quan eren menors d'edat en associacions esportives o activitats extraescolars són un 16,9% entre els que han estudiat fins la FP1 o menys i només un 7,5% entre els que tenen pares universitaris, mentre que entre els castellanoparlants són el 34,6% entre els que han estudiat fins la FP1 o menys i el 19% entre els universitaris. En general trobem una dinàmica similar si mirem els estudis del mateix entrevistat (i no els dels seus pares), tot i que amb diferències menys accentuades. Amb tot, hi ha alguns casos que mereixen una atenció especial i que són molt reveladors. Els joves castellanoparlants amb major perfil instructiu propi, i els estudiants, no mostren una major disposició a la participació d'alta intensitat. En definitiva, allò que reflecteixen les dades és que l'adscripció lingüística té major potència explicativa que no pas el nivell acadèmic propi o parental. Amb tot, cal matisar aquesta conclusió. Tot i no tenir dades al respecte, tenim la certesa que el nivell de muda al català habitual és molt més elevat entre els castellanoparlants d'origen que participen a entitats que entre els que no. Més enllà de la potencial major sensibilitat envers el català dels pares/joves que vinculen els seus fills/es en entitats no lucratives, és evident que el contacte, sobretot des de la infància, amb aquestes entitats, pot ser un element determinant en la major apropiació del català. En aquest sentit, en la vinculació entre llengua i participació, tant o més que una causa de major participació, les dades reflecteixen un efecte: l'efecte facilitador que té l'adscripció infantil i juvenil al teixit associatiu per mudar al català. Malauradament, les dades no ens permeten comprovar empíricament aquesta hipòtesi.

Pel que fa a la influència de l'entorn lingüístic, observem una sèrie d'efectes que cal comentar. El fet que hi hagi molts més catalanoparlants en els municipis petits i en els municipis d'alta densitat de català, i que aquests catalanoparlants tendeixin, més enllà del context social, a participar més, fa que, en termes generals, la participació actual, i sobretot la trajectòria participativa en entitats en el passat del total dels joves en petits municipis, sigui molt més elevada. Malgrat aquesta tendència general, el cert és que l'explicació de la realitat a través dels volums de catalanoparlants i castellanoparlants que participen no ens dóna informació massa rellevant, perquè bàsicament té a veure amb el volum total de joves d'un i altre perfil. És més interessant, en canvi, fixar-nos amb les tendències de catalanoparlants, d'una banda, i castellanoparlants, de l'altra, en cada entorn municipal. Mirant-ho així, resulta que, entre els catalanoparlants, observem diferències notables en les trajectòries participatives. Als entorns d'alta densitat lingüística del català, els joves catalanoparlants tendeixen a abandonar abans la participació (el 31,1% mantenen la participació en entitats no esportives), mentre que en els entorns de baixa densitat, la participació es manté fins l'actualitat (38% de catalanoparlants) o, si més no, se substitueix per la pràctica esportiva (16,1%). Així, municipis amb una alta i baixa densitat de català presenten el mateix volum de catalanoparlants vinculats, en algun moment, a entitats, però la permanència i projecció en les entitats és major en els municipis amb baixa intensitat de català. Entre els castellanoparlants trobem que, en els municipis amb alta densitat de catalanoparlants, més joves han tingut algun contacte, en algun moment, amb entitats,

però també són molts més els que ja l'han abandonat. Per tant, la densitat lingüística municipal (i la dimensió del municipi) sembla condicionar, sobretot, la major tendència l'abandonament dels vincles participatius de manera primerenca tant de catalanoparlants com de castellanoparlants. Ara bé, la gran diferència en el volum d'uns i altres, i el contrast de comportaments segons l'adscripció lingüística individual, oculta aquests efectes en el volum total de participants; malgrat les disposicions diferenciades, finalment en els petits pobles i als entorns d'alta densitat hi ha més joves que participen i que han participat, i més catalanoparlants que participen i que han participat, perquè hi ha més volum total de catalanoparlants. En qualsevol cas, la major disposició a l'abandonament de catalanoparlants i castellanoparlants als petits municipis possiblement tingui a veure amb qüestions com ara la diferència en la morfologia del teixit participatiu⁴⁹, el perfil sociodemogràfic dels dos grups lingüístics en un o altre àmbit municipal⁵⁰, i també amb la necessitat que molts joves de municipis petits tenen, a partir de certa edat, d'anar a estudiar lluny (cosa que comporta desplaçaments llargs i menys temps disponible per participar)

Finalment, les diferències entre homes i dones són força rellevants, però no estan vinculades a la llengua. Així, contrasta la trajectòria participativa de nois i noies (en els nois més vinculada a entitats esportives, en les noies a altres tipus d'entitats), però no hi ha diferències, en aquest sentit, entre nois i noies catalanoparlants o castellanoparlants. En canvi, les diferències entre catalanoparlants i castellanoparlants (més joves que no han participat mai entre els castellanoparlants, més participació d'alta intensitat entre catalanoparlants) no es traslladen a contrastos en el sexe.

7.2. Dedicacions en el temps d'oci

En aquest segon bloc hem analitzat les dedicacions juvenils en el temps d'oci. L'articulació de les pràctiques lingüístiques amb l'estil de vida és important, com han mostrat estudis com el de Pujolar (2001), Martínez *et al* (2005) o Martínez (2007), i per això hem elaborat un indicador de la pluralitat no tant —o no només— del volum de les activitats d'oci, sinó també del tipus d'aquestes activitats dels joves catalans

Per poder analitzar de manera operativa aquest aspecte hem recodificat totes les variables lligades a l'oci. Inicialment varem intentar treballar amb unes variables de síntesi de les dedicacions a l'oci a partir d'una anàlisi factorial, però davant d'uns resultats poc satisfactoris, vam optar per una aproximació alternativa. Per aconseguir les variables de síntesi de les dedicacions a l'oci hem agrupat les activitats d'oci en quatre tipus. Val a dir que vam excloure, en la tipificació, algunes pràctiques gairebé

⁴⁹ Ja hem comentat com tenim certes reserves sobre què estem recollint amb l'alta implicació participativa. El contrast amb els resultats d'altres enquestes ens fan pensar que hi considerem formes de participació que, realment, no impliquen un grau de compromís altruista elevat, i, per tant, potser recull pràctiques intenses, però de perfil d'usuari, que tenen major oferta a municipis grans.

⁵⁰ En els municipis amb alta densitat del català, els catalanoparlants habituals són la majoria dels joves, però en canvi en els municipis de baixa densitat del català els catalanoparlants són una minoria que tendeixen a coincidir menys amb ser d'un estatus socioeconòmic baix, que són els que menys participen.

universals entre tots els joves, i que per tant no marcaven diferències entre uns i altres –bàsicament, la pràctica “estar amb els amics”. Els quatre tipus són els següents: En primer lloc trobem l’oci “passiu” Són activitats que no es caracteritzen tant per l’absència com per tractar-se de pràctiques que requereixen poc esforç per a la seva realització, i/o remetent a una manera de passar el temps sovint caracteritzat per la manca d’intencionalitat –ocupar el temps “mort”-: mirar la televisió, escoltar la ràdio, passejar o anar de compres⁵¹. En segon lloc hem categoritzat una sèrie de pràctiques com a “pràctiques normatives”. Són aquelles que, en termes generals, són considerades com a pràctiques positives o, si més no, innòcues, des d’una perspectiva adulta. Aquesta categoria agrupa des d’anar al cinema o al teatre fins practicar esport, anar d’excursió o llegir. Les altres dues agrupacions de pràctiques d’oci ens remetent a dos dels camps d’oci més clarament associats a la joventut. Són les pràctiques d’oci digital, d’una banda, i les pràctiques d’oci nocturn, de l’altra.

A partir d’aquesta agrupació hem generat dues variables per analitzar el posicionament en les pràctiques d’oci dels joves, i la seva correspondència amb els seus usos lingüístics i posicions estructurals (Taula 7.3). La primera variable és la quantitat de tipus d’oci, a partir de la qual tenim una primera pinzellada sobre la diversitat de tipus de gaudi en l’oci dels joves. La segona variable aprofundeix en la intensitat i perfil de les dedicacions en l’oci.

⁵¹ “Anar de compres” s’ha inclòs en aquesta categoria pel fet que, a través d’una anàlisi factorial prèvia, observàrem una forta vinculació entre aquesta pràctica –que, conceptualment, és la que menys clarament podem incloure en aquesta categoria “oci passiu”– i passejar.

Taula 7.3. Quantitat de tipus d'oci i Intensitat i perfil de les dedicacions a l'oci segons llengua habitual reconstruïda i competència lingüística en català. EJC02. Joves de 15 a 29 anys.

	Total	Llengua habitual reconstruïda				Competència lingüística		
		(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües	No el parlo/em costa	El parlo amb incorreccions	El parlo amb fluïdesa
	N=2000	43,0	14,4	42,2	0,5	8,3	15,5	76,3
Quantitat de tipus d'oci								
Baixa diversitat	13,6	10,8	8,0	17,7	-	21,2	23,6	10,7
Diversitat mitjana	54,4	51,6	51,4	58,5	-	61,8	53,4	53,7
Alta diversitat	32,1	37,6	40,6	23,8	-	17,0	23,0	35,6
Intensitat i perfil de les dedicacions a l'oci								
Baixa intensitat, o alta oci passiu	21,1	18,0	16,7	25,1	-	30,9	28,8	18,4
Alta intensitat oci normatiu (i potser passiu)	10,6	10,7	11,8	10,2	-	6,7	9,7	11,2
Alta intensitat oci nit i digital (i potser passiu)	39,2	37,9	35,8	41,8	-	43,6	40,8	38,3
Alta intensitat tots els ocis (i potser passiu no)	29,2	33,4	35,8	22,9	-	18,8	20,7	32,0

La majoria dels joves mostren una intensitat mitjana en les dedicacions a l'oci (54,4%), mentre que només una minoria (13,6%) tenen una dedicació de baixa intensitat. En la distribució dels joves en funció dels seus usos lingüístics, el que primer destaca és el fet que els joves catalanoparlants i els que parlen tant català com castellà reproduïxen una estructura de dedicacions a l'oci similar, mentre que els joves castellanoparlants mostren una clara particularitat: el percentatge dels que tenen una altra diversitat de dedicacions a l'oci és substancialment menor (23,8%) que en els altres dos grups (37,6 i 40,6% respectivament). Entre els castellanoparlants, per tant, la voluminosa minoria dels joves *omnívors*⁵² és menor.

La variable que conjuga intensitat i perfil en les dedicacions a l'oci permet afegir interessants matisos a les dades anteriors. D'entrada, veiem una definició dels joves *omnívors* més restrictiva, que fa que els joves que practiquen amb elevada intensitat tots els tipus d'oci –normatiu, nocturn i digital; el passiu no és prescriptiu en aquesta categoria– siguin, entre el conjunt dels joves, d'un 29,2% (era 32,1% en la variable anterior), percentatge que puja fins al 34% entre els joves catalanoparlants o híbrids parells habituals, i que en canvi es redueix al 22,9% entre els joves castellanoparlants. L'interès d'aquesta categoria omnívor rau en que ens perfila aquells joves que conjuguen pràctiques normatives amb les pròpies dels camps d'oci de creixent identificació amb el món dels joves: l'oci digital i, molt especialment, l'oci nocturn, principal espai simbòlic identificador de les cultures adolescents i juvenils.

⁵² Els joves *omnívors* són els que consumeixen tots –o la majoria– de tipus d'oci. Són *omnívors* perquè la seva dieta d'oci integra ocupacions qualitativament contrastades i, des d'un prisma moral conservador, fins i tot contraposades.

Davant d'això, les altres tres categories de la variable identifiquen altres disposicions envers el lleure. La categoria que marca els joves que tenen una baixa intensitat en l'oci de tota mena –excepte, potser, en el passiu– configura un perfil de joves que no podem situar ni en les pràctiques en els camps de joc eminentment juvenils, ni tampoc amb les pràctiques d'oci normativament ben valorades.⁵³ Al voltant d'un de cada 5 joves de 15 a 29 anys (el 21,1%) estan ubicats en aquesta categoria, però el percentatge puja fins a ser 1 de cada 4 joves (25,1%) entre els castellanoparlants, i al voltant del 30% dels joves entre els que no són perfectament competents en català.

Pel que fa als joves amb una elevada pràctica només d'oci normatiu –amb o sense oci passiu– en tots els grups lingüístics trobem un percentatge similar de joves, que gira al voltant del 10%. Amb tot, la lectura més interessant, pel que fa a l'oci normatiu, és considerar que és un lleure practicat per gairebé la meitat (45%) de joves catalanoparlants o amb usos híbrids, però només per un terç dels joves castellanoparlants, i una quarta part dels joves que no saben o a qui costa parlar amb català. Com ja passava en l'anàlisi sobre associacionisme, tornem a trobar aquí el cas en què l'oci normatiu és practicat per una minoria notable dels joves en tots els casos –una minoria que fluctua però que, al cap i a la fi, és minoria tant entre catalanoparlants com entre castellanoparlants. Però, en canvi, entre la minoria dels que el practiquen, la major part usa tant o més català que castellà –sobretot són catalanoparlants. Es fàcil, per tant, que es produeixi certa identificació entre la llengua catalana i les pràctiques normatives.

Per contra, els castellanoparlants són comparativament més presents, com hem vist, entre la minoria dels ociosament “passius”, i també entre els que només practiquen intensament formes d'oci nocturn i/o digital. Cal remarcar el “només” de la frase anterior, perquè, si sumem els omnívors, la pràctica intensiva de l'oci nocturn i del digital és proporcionalment més present entre catalanoparlants i híbrids que entre castellanoparlants. Per tant, els factors diferencials reals són el major distanciament respecte l'oci normatiu, i la major intensitat dels joves passius entre els castellanoparlants i, encara més, entre els que no dominen fluidament el català.

Si mirem com es distribueixen els joves incorporant també les variables independents estructurals (taules 7.3 i 7.4 de l'annex I), veiem que l'edat és una variable important:

⁵³ En l'imaginari col·lectiu, les pràctiques normatives no tendeixen a estar tan clarament associades a l'univers juvenil per diverses raons. En primer lloc, són pràctiques que tendeixen a ser més transversals al gros de la població –tant entre els infants, que per exemple són un dels grups socials que més participen en entitats i associacions, com també dels que més llegeixen i van al teatre, ni que sigui per obligació, com entre els adults. En segon lloc, són pràctiques menys controvertides, socialment ben considerades, “normalitzades”, de manera que s'invisibilitza el seu impacte generador d'estereotips –en aquest cas, els estereotips juvenils–, cosa que no passa amb les pràctiques digitals o les nocturnes, objecte de pànics i dilemes morals. En tercer lloc, la construcció de la pròpia identitat juvenil sovint passa pel contrast amb tot allò que, per no identificat exclusivament amb els joves, o per excessivament identificat amb el tramut d'allò institucional, allò adult, o allò moralment pertinent, perd pes, ja sigui com a pràctica juvenil, ja sigui com a autoidentificador juvenil. Malgrat això, les pràctiques agrupades sota el títol de “normatives” són més practicades entre els adolescents i joves que no pas entre els adults, que en termes generals són més passius (Martínez, González i De Miguel, 2005).

influeix clarament en l'oci digital i/o nocturn exclusiu, que disminueix amb l'edat, just el contrari del que passa amb l'oci normatiu exclusiu, que s'incrementa. El punt àlgid quant al volum d'oci omnívor el trobem entre els 20 i els 24 anys, i finalment l'oci de baixa intensitat augmenta de manera bastant marcada entre els més grans (25-29 anys). De manera força sistemàtica els increments i decrements comentats, en els trànsits d'edat, es repeteixen entre catalanoparlants i castellanoparlants, tot i que partint de percentatges diferents. En general, els castellanoparlants parteixen de menors percentatges d'oci omnívor, i de majors percentatges d'oci passiu. Les diferències entre joves, per tant, s'expliquen tant en base a la llengua com en base a l'edat; ambdues variables comparteixen un nivell semblant de capacitat explicativa. Més enllà d'aquestes tendències generals, val la pena destacar que els adolescents tant o més catalanoparlants habituals tenen un volum de joves *passius* especialment baix (11,9%, davant del 24,9% de castellanoparlants; un decalatge que s'atenueja amb l'edat i el progressiu increment del percentatge de joves més passius).

On sí que trobem diferències significatives és en la comparació entre tipus d'unitat familiar, on veiem que tenen un oci de baixa intensitat el 65,4% dels catalanoparlants i el 78,4% dels castellanoparlants que s'han emancipat i tenen fills, mentre que en la resta de situacions les xifres oscil·len entre el 14,6 i el 31,9%. La dada interessant és que entre els catalanoparlants, estar emancipat amb fills no només no disminueix el consum d'oci normatiu d'alta intensitat sinó que l'accentua (passa del 9,8% dels que viuen amb els pares al 15,3% dels que s'emancipen però no tenen fills i al 19,2% dels que sí tenen fills). Entre els castellanoparlants, en canvi, disminueix en el moment de tenir fills (les xifres passen del 9% dels que viuen amb els pares al 21,3% dels emancipats, per baixar al 5,4% dels que tenen fills). En tot cas, recordem-ho, estem parlant d'un nombre de casos molt reduït.

Si mirem la influència dels estudis, observem que tant el nivell d'instrucció dels pares com el nivell d'estudis propi tenen un impacte positiu en l'oci *omnívor* i correlacionen negativament en un oci de baixa intensitat. Aquest impacte tant del nivell d'estudis parental com propi és, a més, més accentuat en el cas dels castellanoparlants (passa per exemple del 21% d'oci omnívor entre els fills de pares amb FP1 o menys al 36,5% dels fills de pares amb estudis universitaris, mentre que entre els catalanoparlants la diferència va del 30,3% al 37,8%). En el grup minoritari dels castellanoparlants amb pares universitaris l'oci passiu és fins i tot menor (13,5%) que entre els seus homòlegs catalanoparlants (16,6%), invertint així la tendència repetida una i altra vegada de major intensitat general en l'activisme dels catalanoparlants. Així doncs, les dades semblen reflectir que, més enllà que gairebé sempre els catalanoparlants tendeixin més a l'activisme i menys a la passivitat, castellanoparlants i catalanoparlants tendeixen a un comportament similar en funció de l'estatus acadèmic i professional adquirit o adscrit (d'ascendència familiar), però amb una particularitat: el contrast segons l'estatus és més pronunciat en el cas dels castellanoparlants.

La comparació entre homes i dones també posa de manifest que entre els que parlen habitualment el català no hi ha diferències significatives entre homes i dones, però d'entre els que parlen habitualment el castellà els homes manifesten una disposició omnívora en l'oci més gran que les noies castellanoparlants, cosa que, de fet, reflecteix un fort allunyament de les dones castellanoparlants de l'oci normatiu (combinat amb altres o no), en comparació de les noies catalanoparlants. Sembla percebre's aquí un contrast en els hàbits culturals femenins entre aquelles que parlen tant o més català i aquelles que parlen més castellà que català més que notable.

7.3. Confiança en l'èxit social i professional

A través de la variable anomenada confiança en l'èxit social i professional mirem de trobar un indicador sobre el nivell de confiança global que tenen els joves en el seu futur. En termes generals, com veiem a la Taula 7.4, els joves catalans es mostren, el 2002, confiats en la possibilitat d'assolir èxit social i professional (al voltant del 85% hi confien), si bé només una minoria (28,0%) s'hi mostren radicalment confiats. La gran diferència en termes de posicionament lingüístic la trobem dintre de la minoria dels joves (un 15,3% del total) que mostren poca confiança en l'èxit. El percentatge és especialment elevat entre els joves castellanoparlants (18,3%), i sobretot en els joves sense plena competència en català (28,5% dels joves que no saben o a què costa molt parlar en català).

Taula 7.4. Confiança en l'èxit social i professional segons llengua habitual reconstruïda i competència lingüística en català. EJC02. Joves de 15 a 29 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Competència lingüística		
		(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües	No el parlo/em costa	El parlo amb incorreccions	El parlo amb fluïdesa
Total								
N=2000		43,0	14,4	42,2	0,5	8,3	15,5	76,3
Confiança en èxit social i professional								
Confiança baixa o nul·la	15,3	12,4	12,5	18,3	-	28,5	22,0	12,5
Confiança alta	56,8	61,2	56,3	52,9	-	46,7	50,5	59,1
Confiança molt alta	28,0	26,4	31,3	28,8	-	24,8	27,5	28,4

Si analitzem el comportament d'aquesta variable en relació a les variables estructurals (taules 7.5 de l'annex I), veurem que la confiança en l'èxit social i professional augmenta amb el nivell d'estudis (sobretot en el nivell d'estudis dels que ja no estudien, però també dels que estan estudiant i també, tot i que en menor grau, amb el nivell d'instrucció dels pares; i de fet, trobem diferències molt similars entre els que estan ocupats a jornada completa en feines qualificades i els que ho estan en feines de baixa qualificació). Les dades ens mostren, per exemple, que entre els

catalanoparlants un 25,9% dels que no tenen estudis obligatoris o menys tenen poca confiança en el seu èxit, mentre que entre els universitaris la xifra baixa a la meitat, el 13,3%. E el cas dels castellanoparlants habituals aquests percentatges van del 18,7 al 9,9%. En relació a aquesta variable, sembla que els elements relatius a l'estatus personal i familiar tendeixen a pesar més que no pas l'adscripció lingüística. Tot i així, la llengua marca diferències relatives, tot produint una situació paradoxal: els catalanoparlants tenen una major disposició a no mostrar-se ni excessivament optimistes, ni pessimistes, tot i que la disposició es veu anul·lada, en els percentatges absoluts, pel fet que els catalanoparlants tendeixen a ocupar posicions socials més privilegiades –que comporten una lectura més optimista de la situació futura.

Les diferències segons els grups d'edat, mostren, per la seva banda, que amb l'edat augmenta tant els que tenen poca confiança (tot i que molt lleugerament) com els que inclinen la confiança cap a “molt alta” (en aquest cas els canvis són grans sobretot entre els castellanoparlants, que passen del 19,7% de confiança molt alta entre els més joves al 35,8% entre els que tenen entre 25 i 29 anys; els catalanoparlants passen del 23,3 al 31,5%).

Finalment, a través de les dades referents a la mida del municipi hi veiem un altre contrast significatiu. En els municipis més petits hi ha menys percentatge de joves amb una confiança molt elevada i més percentatge que mostren poca confiança, sobretot entre els castellanoparlants (que, per exemple, passen del 15,3% de respostes de baixa confiança en les ciutats de més de 500 mil habitants a pràcticament el doble, el 27,7%, en les poblacions de menys de 10 mil habitants; les diferències en el cas dels catalanoparlants van només del 9,2 al 14,2% respectivament). Es possible que la situació de minorització lingüística dels castellanoparlants en aquests petits municipis, on, a més, tendeixen a ocupar posicions de classe social marcadament inferiors, expliqui aquest major pessimisme en la seva projecció d'expectatives de futur

7.4. Posicionament polític dels joves catalans

Arribem al darrer dels blocs que hem analitzat, el que fa referència a les diferents variables sobre posicionament polític juvenil que ens perfilen l'actitud, coneixements i adscripcions ideològiques dels joves envers la política. Aquests elements, combinats, ens permeten parametritzar quin paper té la política tant en la definició de les pràctiques i imaginari juvenil en general, com respecte al paper que ocupen en el camp de joc de les adscripcions polítiques els diferents joves en funció del seu perfil lingüístic i estructural.

Per fer aquesta anàlisi, comencem observant les opcions que prenen els joves –en general, i segons els seus usos lingüístics– en tres aspectes diferents que hem analitzat: votar o no votar, declarar afinitat o no als partits polítics majoritaris i posicionament en l'eix esquerra-dreta. Combinant aquests elements hem obtingut les

taules que comentarem a continuació, que van incorporant progressivament complexitat al tram de les adscripcions polítiques.

En primer lloc, fixem-nos en dues taules senzilles: la primera, referida a la major o menor inclinació dels joves a votar –i les raons per no fer-ho–, i la segona, a la proximitat o distància envers els partits majoritaris –definites com aquells que obtenen representació parlamentària. Aquestes dues variables ens permeten observar el nivell més essencial de la proximitat o distanciament dels joves envers la política, que és el que té a veure amb la seva identificació envers les dues institucions fonamentals de la pràctica democràtica liberal: la pràctica del vot, d'una banda, i el reconeixement del tram dels partits polítics amb representació parlamentària com a interlocutors legítims dels interessos i prioritats de la ciutadania⁵⁴. Lògicament, tant les mostres d'adhesió com de desafecte tenen multitud de matisos que no ens permet abordar l'anàlisi d'aquestes dues variables, però, que, si més no, ens serveixen d'indicadors generals.

Taula 7.5. Intenció de votar i sentir del no votar, i afinitat a partits amb representació parlamentària segons llengua habitual reconstruïda i competència lingüística en català. EJC02. Joves de 15 a 29 anys.

	Total	Llengua habitual reconstruïda				Competència lingüística		
		(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües	No el parlo/em costa	El parlo amb incorreccions	El parlo amb fluïdesa
Intenció d'anar a votar i sentit del no votar	N=2000	43,0	14,4	42,2	0,5	8,3	15,5	76,3
Segurament votarà	66,7	74,1	66,0	59,4	-	51,5	54,4	70,8
Votarà condicionat	7,9	6,2	9,0	9,1	-	13,9	10,4	6,7
No votarà per desinterès	12,1	9,5	9,0	15,8	-	13,9	17,2	10,8
No votarà per desencantament i altres	9,9	7,1	10,4	12,5	-	13,9	15,5	8,3
Ns/nc	3,6	3,1	5,6	3,2	-	6,7	2,6	3,4
Afinitat a partits amb representació parlamentària								
Afinitat a partits amb representació parlamentària	45,5	53,4	42,7	38,7	-	35,2	39,5	47,8
No afinitat a partits amb representació parlamentària	48,1	41,6	47,6	54,6	-	55,2	54,4	46,0
Ns/nc	6,5	5,0	9,7	6,8	-	9,7	6,1	6,2

Com veiem a la Taula 7.5, exactament dues tercers parts dels joves catalans van manifestar la seva disposició a participar a les eleccions amb el seu vot⁵⁵. La majoria, per tant, mostren una actitud no reàcia a l'exercici del vot. Tots els subgrups de joves en funció de la seva adscripció lingüística es mostren majoritàriament disposats a anar

⁵⁴ Com veurem tant en aquesta variable com en les següents, hem fet un tracte diferenciat dels partits polítics amb representació parlamentària i els que no en tenen. Hem pres la decisió d'agrupar els individus que han dit donar suport a partits sense representació parlamentària amb els individus que es mostren explícitament distanciats de qualsevol partit, perquè hem considerat que ambdues posicions coincideixen en un posicionament de resistència, de malestar ideològic, amb l'estructura de representació democràtica. En tots dos casos s'apel·la críticament als límits del sistema democràtic, sent una posició que contrasta tant, d'una banda, amb els indiferents i els que no saben què contestar (en aquest cas, el no posicionament és de base més cognitiva que ideològica) com, de l'altra, amb els que sí es veuen reflectits en els partits amb representació parlamentària –i, per tant, amb veu pròpia dins del sistema democràtic vigent.

⁵⁵ El percentatge inclou només aquells que, per edat, estan en disposició de votar.

votar. Amb tot, les diferències entre uns i altres és significativa. Quanta més presència té el català en els usos lingüístics habituals, major és la disposició a anar a votar (74,1% dels catalanoparlants enfront del 59,4% dels castellanoparlants, i del 51,5% dels que no saben o els costa parlar en català). Entre els que o no votaran o no tenen clar si ho faran, els joves castellanoparlants són percentualment més voluminosos tant en aquells en què el fet de no anar a votar sembla respondre a preses de posició ideològiques –ja siguin els que potser votaran, en funció de determinades condicions, o els que no votaran per desencantament o altres raons ideològiques–, com també entre els que no aniran a votar per indiferència o per desinterès (9,5% dels catalanoparlants, 15,8% dels castellanoparlants).

Pel que fa a l'adhesió o no als partits polítics amb representació parlamentaria, es reproduïx la mateixa lògica, si bé en aquest cas, entre el gros dels joves, són més els no afins a aquests partits (48,1%) que els adherits (45,5%). Entre els catalanoparlants els adherits són un 53,4%, percentatge significativament superior al dels joves amb usos lingüístics híbrids parells (42,7%) i al dels castellanoparlants (38,7%). Per tant, la primera lectura de les proximitats i allunyaments dels joves de la política ens mostra com tant en la disposició –majoritària– dels joves a votar, com en la afinitat –no majoritària– a partits polítics amb representació, les mostres de proximitat són majors entre els joves catalanoparlants que entre la resta. Amb tot, són força els joves, tant catalanoparlants com castellanoparlants, que trenquen les dinàmiques majoritàries, i que no es situen en posicions clarament hegemòniques. Finalment, veiem que entre els joves més distanciats sembla que en tots els casos dominen els distanciaments ideològics enfront als distanciaments per indiferència.

Un cop vistes aquestes dues primeres taules, anem a veure les altres dues, en les quals hem combinat diferents aspectes. En la primera, el posicionament en l'eix esquerra-dreta i l'afinitat a partits majoritaris, i en la segona tots tres aspectes (eix esquerra-dreta, afinitat a partits majoritaris, i votar o no votar). En aquestes dues taules incorporem, per tant, l'altre paràmetre clau –si més no, dels que podem disposar en l'enquesta– en el dibuix dels posicionaments en el camp polític: l'adscripció dels joves –o la igualment rellevant “no adscripció”– en l'eix ideològic tradicional, és a dir, en el *continuum esquerra-dreta*. Aquest eix ideològic permet diferenciar elements d'adscripció política diferents als que es recullen en les variables anteriors. En termes generals, el posicionament en l'eix no remet a un nivell de reconeixement del tram ideològic-polític (atès que autopoïncionat-se en l'eix no significa no tenir posicions profundament enfrontades a les pràctiques i les institucions polítiques hegemòniques) sinó la orientació ideològica. En aquest sentit, els que no s'hi posicionen tendeixen a ser joves amb un fort desconeixement dels referents ideològics elementals, o bé joves que, més enllà d'aquest desconeixement, mostren un rebuig frontal a tot el que soni a política, fins i tot, en aquest cas, al propi eix de posicionament ideològic⁵⁶. Per contra,

⁵⁶ Som conscients que la realitat no és reduïble als paràmetres interpretatius acabats d'exposar, ja que la complexitat d'interpretacions sobre el no posicionament és gran. Així, per exemple, hi pot haver un grup

els que sí que es posicionen però no es mostren adherits als partits majoritaris, o bé es mostren poc disposats a anar a votar, o bé exhibeixen un tipus d'actitud crítica envers la realitat política d'un altre ordre. Finalment, el propi posicionament a l'esquerra o a la dreta de l'eix ideològic (i també els diferents matisos en aquest posicionament), aporten una informació complementària de gran rellevància en el mapa de posicionaments polítics dels joves catalans.

La Taula 7.6 permet visualitzar com s'accentuen certs contrastos en el posicionament polític de catalanoparlants i castellanoparlants. Entre els joves catalanoparlants, són una proporció molt major els que s'adscriuen a l'esquerra (57,2%, davant del 33,6% entre els castellanoparlants), i són molts més tant entre els posicionats a l'esquerra que mostren afinitat a partits amb representació (36,2% contra 19,8%) com entre els que no mostren afinitat vers els partits majoritaris (21,0% contra 13,8%). Davant d'això, els castellanoparlants són proporcionalment més tant entre els que es consideren situats al centre o a la dreta (37,3% dels castellanoparlants per 26,5% dels catalanoparlants), com entre els que no es posicionen en l'eix ideològic (29,1% contra 16,3%). S'intueix que la magnitud del contrast apunta quelcom interessant.

Taula 7.6. Posicionament en l'eix ideològic i afinitat a partits, i síntesi de posicionament polític segons llengua habitual reconstruïda i competència lingüística en català. EJC02. Joves de 15 a 29 anys.

	Total	Llengua habitual reconstruïda				Competència lingüística		
		No més català	Tant català com castellà	No més castellà	Altres llengües	No el parlo/em posita	El parlo amb incorreccions	El parlo amb fluïdesa
Total	N=2000	43,0	14,4	42,2	0,5	8,3	15,5	76,3
Posicionament en l'eix ideològic i afinitat partits								
Esquerra, adscrita a partits majoritaris	28,1	36,2	28,8	19,8	-	20,0	17,8	31,1
Centre i dreta, adscrita a partits majoritaris	14,9	14,4	12,5	16,4	-	10,3	18,8	14,6
Esquerra, no adscrita a partits majoritaris	17,9	21,0	20,1	13,8	-	14,5	13,3	19,1
Centre i dreta, no adscrita a partits majoritaris	16,4	12,1	16,0	20,9	-	17,0	22,3	15,1
No posicionats, no partits o minoritaris	15,1	9,4	13,9	21,2	-	23,6	20,1	13,2
No posicionats, partits majoritaris o ns/nc	7,7	6,9	8,7	7,9	-	14,5	7,8	6,9
Síntesi posicionament polític: eix ideològic, afinitat a partits i intenció de votar								
Esquerra, disposició a votar	37,2	47,6	39,6	26,0	-	25,5	20,7	41,8
Centre i dreta, disposició a votar	20,4	19,8	17,0	22,3	-	15,2	22,7	20,5
No posicionats esquerra-dreta, disposició a votar	9,1	6,7	9,4	11,2	-	10,9	11,0	8,5
Esquerra, no disposició a votar	8,8	9,7	9,4	7,6	-	9,1	10,4	8,4
Centre i dreta, no disposició a votar	10,9	6,7	11,5	14,9	-	12,1	18,4	9,2
No posicionats e-d, no afinitat a partit majoritari, no disposició a votar	8,3	5,0	6,3	12,3	-	16,4	11,0	6,8
No posicionats, ns/nc partits o afinitat a majoritaris, no disposició a votar	5,5	4,5	6,9	5,7	-	10,9	5,8	4,8

De fet, un dels elements que aquesta taula ens permet perfilar de manera atractiva és on se situen ideològicament, en l'eix esquerra-dreta, els joves no afins als partits polítics majoritaris. En el cas dels catalanoparlants, més del 50% dels no afins els trobem a l'esquerra de l'espectre ideològic. Per contra, entre els castellanoparlants,

creixent de joves que consideren que l'anterior eix reflecteix malament els punts cardinals del posicionament ideològic dels individus, en general, i d'ells en particular –tot barrejant liberalisme econòmic i conservadurisme, per exemple– de manera que prefereixen no posicionar-s'hi. El cert és, però, que l'explicació anterior recull el gros dels no posicionaments, com ho prova, per exemple, que els no posicionats siguin especialment elevats entre els grups de joves de menys edat o amb menys formació.

són tants els situats en el centre o la dreta com els no posicionats (en tots dos casos, al voltant del 21% del total dels castellanoparlants), en percentatges majors que els que s'adscriuen a l'esquerra (13,8%). El perfil de la no adhesió als partits majoritaris és, per tant, molt diferent.

En el cas dels joves catalanoparlants, són pocs els que no es posicionen en l'eix esquerra-dreta. La nostra lectura de les dades, o la nostra hipòtesi, és que entre els joves catalanoparlants, a diferència del que passaria amb els adults, l'autoposicionament ideològic d'esquerres és vist tant "neutral" (donat per descomptat) com el de "centre".⁵⁷ En el cas dels castellanoparlants, en canvi, la categoria de "centre" té molt més pes com a categoria "neutral", com també tenen més importància les posicions polítiques reactives o distanciades del sistema democràtic vigent (explicitat en la decisió de no votar, el distanciament envers els partits polítics majoritaris i el no posicionament en l'eix ideològic). El contrast és molt fort en les concrecions ideològiques i partidistes dels no adherits a partits majoritaris, però no en canvi dels adherits.

Finalment, la taula que integra posicionament polític en l'eix ideològic, afinitat a partits majoritaris i voluntat declarada de votar, afegeix algun nou matís ja deduïble del dit fins ara. Són molts més els catalanoparlants propers a l'esquerra amb disposició a votar (també entre els propers a partits sense representació parlamentària) que els castellanoparlants (47,6 contra 26,0%). No hi ha grans diferències, en canvi, entre els propers als centre i dreta amb disposició a votar (3 punts percentuals més els castellanoparlants), però en canvi són significativament més els joves castellanoparlants que, sense posicionar-se en l'eix ideològic, volen exercir el vot (11,2 contra 6,7%). També són més –proporcionalment, molts més– els castellanoparlants posicionats en el centre i dreta que no votaran (14,9 contra 6,7%) i els no posicionats i allunyats dels partits majoritaris que no votaran (12,3 contra 5 %).

El mapa dels posicionaments polítics està, per tant, fortament connotat per qüestions lingüístiques. En termes generals, els joves catalanoparlants mostren una major adhesió al tramut polític-institucional dominant, per més que hi puguin mantenir posicions crítiques. Així, per exemple, més proporció de joves tendeixen a posicionar-se en l'eix esquerra-dreta tot i no mostrar-se propers a partits polítics (no hi ha, per tant, un rebuig total a allò que remet a la política, més enllà de les seves dimensions més institucionals i pràctiques), i la majoria d'aquests mostren una disposició positiva a exercir el seu dret a vot. El posicionament crític o *alternatiu* envers la política no significa, per tant, una *moció a la totalitat*. En aquest sentit, és ben probable que entre els afins a partits polítics majoritaris (tant catalanoparlants com castellanoparlants) hi

⁵⁷ Tradicionalment la posició ideològicament neutra és la de "centre", aquella que no t'obliga a decantar-te ni a l'esquerra ni a la dreta. Però entre certs sectors de la població –i molt especialment entre els joves catalans i, més concretament, entre els joves catalanistes– aquesta categoria neutra és, per qüestions històriques en la configuració de la cosmovisió política catalana, la posició "esquerra" (González, I.; Collet, J.; i Sanmartín, J., 2007).

trobéssim veus igualment crítiques al funcionament actual de la democràcia (González, Collet i Sanmartin, 2007), però la crítica no significa un rebuig radical. Alhora, tant entre les posicions més allunyades com en les que ho són menys, entre els catalanoparlants domina un considerable escorament a l'esquerra de l'espectre ideològic.

En canvi, entre els joves castellanoparlants el dibuix és diferent. Entre els més adherits al tramut polític-institucional, que són força menys, hi trobem més proporció de casos dels que semblen ideològicament desorientats (volen votar, però no se saben posicionar en l'eix ideològic). En general, el biaix ideològic col·lectiu cap a l'esquerra és pràcticament inexistent (val a dir, però, que el fet d'agregar centre i dreta sobredimensiona aquest pol, nominalment més heterogeni). Finalment, la manca d'afinitat envers els partits majoritaris es vincula de manera molt més clara tant amb el fet de no votar com amb el de posicionar-se en el centre o dreta o bé amb no posicionar-se en l'espectre ideològic. Per tant, el distanciament crític més pronunciat apunta entre els castellanoparlants una tendència molt més alta a no sentir-se apel·lat, ni que sigui com a mal menor, per les formes tradicionals tant de participació (votar) com de interpretació (posicionament en l'eix ideològic) en el tramut polític-institucional. Aquí sí que trobem una proporció considerable de joves que fan una *moció a la totalitat* d'aital tramut, ni que sigui en termes de distància i indiferència.

Taula 7.7. Afinitat als partits polítics segons llengua habitual reconstruïda i competència lingüística en català. EJC02. Joves de 15 a 29 anys.

		Llengua habitual reconstruïda				Competència lingüística		
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües	No el parlo/em costa	El parlo amb incorreccions	El parlo amb fluïdesa
Total	N=2000	43,0	14,4	42,2	0,5	8,3	15,5	76,3
Afinitat als partits polítics								
CIU	11,0	17,3	9,4	5,2	-	4,2	5,8	12,8
IC	4,5	4,8	5,2	3,8	-	4,8	3,6	4,6
ERC	11,9	23,7	7,6	1,4	-	1,8	2,9	14,8
PSC	13,4	6,4	17,4	19,3	-	20,6	16,2	12,1
PP	4,7	1,2	3,1	8,9	-	3,6	11,0	3,5
Minoritaris o cap	48,1	41,6	47,6	54,6	-	55,2	54,4	46,0
Ns/nc	6,5	5,0	9,7	6,8	-	9,7	6,1	6,2

Per aprofundir en aquesta qüestió afegim a l'anàlisi la concreció de l'afinitat als partits majoritaris en cada partit polític amb representació parlamentària a què mostren proximitat (Taula 7.7). El contrast en aquestes afinitats, en cada grup lingüístic, encara accentua la divergència en el mapa de les proximitats i distàncies, dels posicionaments polítics genèrics, de catalanoparlants habituals i castellanoparlants habituals. Si analitzem l'afinitat als partits polítics concrets segons llengua, observem que si ordenem les dades segons el percentatge de catalanoparlants i híbrids parells

habituals, entre els que els són afins trobem en primer lloc a Esquerra Republicana (95%), seguit de CiU (80%), Iniciativa (63,6%), el PSC (39,2%) i el PP (20,2%)⁵⁸. Per tant, el contrast, quant a composició lingüística dels afins, entre uns i altres partits és notabilíssim.

Si ens fixem en com aquests elements es combinen amb les variables estructurals (taules 7.6 a 7.9 de l'annex I) també trobem molta informació rellevant. On observem diferències més marcades és segons el nivell d'estudis. En totes les categories que fan referència als estudis (estudis cursats o en curs, nivell d'instrucció dels pares) trobem diferències molt grans, però la més accentuada és la de nivell assolit. Veiem, per exemple, que entre els catalanoparlants, el posicionament d'esquerres amb afinitat a partits majoritaris passa del 21,7% dels que han assolit nivell obligatori o menys al 46,2% dels que han assolit nivell universitari (del 15,5 al 24% en el cas dels castellanoparlants). Un altre exemple: els que es posicionen a l'esquerra i voten passen del 28,1 al 61% en el cas dels catalanoparlants, i del 18,3 al 37,3% en el cas dels castellanoparlants (en el cas dels castellanoparlants, els que es posicionen al centre-dreta i voten també augmenten amb els estudis del 22,9 al 40%). Alhora, també veiem la influència dels estudis en una disminució molt més marcada dels que *no es posicionen ideològicament* en l'eix esquerra-dreta, que entre els catalanoparlants passen del 29% entre els de menor nivell educatiu assolit al 12,1% entre els que tenen un nivell universitari, i entre els castellanoparlants la davallada és encara més gran (tot passant del 37,2% al 12%).

En termes generals, tots els partits reben més afinitat dels joves que tenen més estudis, tot i que amb intensitats diferents. Així, entre els catalanoparlants, mentre l'afinitat a Iniciativa passa de l'1,7% entre els que tenen un nivell assolit desconegut, obligatoris o menys al 8,8% entre els que tenen un nivell assolit universitari, en l'afinitat als altres partits l'increment és molt més moderat (CiU, ERC), molt lleuger (el PSC), o fins i tot decreix en el cas del PP, que d'una afinitat del 2,6% entre els baixos estudis passa a només un 0,5% entre els universitaris. Si mirem els castellanoparlants, trobem una influència molt menor en Iniciativa (que tot i així té el doble d'afinitat entre els universitaris), pràcticament inexistent en CiU, ERC i PSC, i positiva en el cas del PP (passa de tenir l'afinitat del 8,8% dels que tenen menys estudis al 14,7% dels universitaris). Segons ocupació trobem que els que tenen un treball qualificat a jornada completa mostren –en relació als que en tenen un de poc o gens qualificat– un lleuger decantament cap a l'esquerra (més accentuat en el cas dels catalanoparlants) i una major disposició a votar.

Una altra variable on veiem diferències és el sexe. Tot i que les diferències entre homes i dones no són especialment marcades, sí que s'observen, percentatges lleugerament superiors de distanciament entre les dones no posicionades

⁵⁸ Són percentatges sobre els simpatitzants de cada partit, no sobre el total de cada grup lingüístic; d'aquí que no concordin amb els del quadre.

ideològicament i que no s'adscriuen a partits majoritaris (el 23,1% de les dones pel 19,6% dels homes castellanoparlants, el 12,8% de les dones pel 8% dels homes en el cas dels catalanoparlants i híbrids parells), la qual cosa sembla indicar una lleugera major distància, en la dimensió cognitiva, respecte de la política. Si, en canvi, mirem les xifres de vot, les dones participen tant o més que els homes (entre els castellanoparlants quasi tant com els homes –58,6% i 60,1% respectivament– i entre els catalanoparlants més –74,9% i 68,9% respectivament). Per tant, veiem una curiosa combinació d'efectes de gènere i d'adscripció lingüística. Les dones, en general, mostren major distanciament cognitiu que els homes envers la política (tot i que l'efecte és molt menor que el lingüístic i, indirectament, que el de l'estatus social), però, la dada més rellevant és que les dones castellanoparlants, però no les catalanoparlants, mostren també el mateix distanciament en l'adhesió institucional a la política que els homes, mentre que les dones catalanoparlants tenen un nivell d'adhesió superior al masculí.

Si mirem les diferències per grups d'edat, observem que, a més edat, major és l'afinitat als partits majoritaris. Si sumem els afins als partits majoritaris de centre-dreta i d'esquerra, trobem que es passa d'una adscripció del 36,3% entre els joves de 15 a 19 anys al 56,5% entre els joves de 25 a 29 anys; un augment de 20 punts percentuals. La diferència entre catalanoparlants habituals i híbrids parells, d'una banda, i castellanoparlants de l'altra, rau en què, malgrat compartir tendència, en el cas dels catalanoparlants i híbrids parells parteixen d'uns volums d'afinitat, ja des de l'adolescència, molt més elevats. Pel que fa a la variable de síntesi de posicionament ideològic, que recull la pràctica de votar combinada amb el posicionament ideològic, observem quelcom similar, però amb un significatiu matís. El grup d'edat més gran presenta majors percentatges de posicionats ideològicament en l'eix esquerra-dreta, però que entre els tant o més catalanoparlants aquest augment és dona molt especialment entre els que es posicionen a l'esquerra i voten, i entre els castellanoparlants, en canvi, tant entre aquests com també entre els que es posicionen al centre-dreta i voten.

Pel que fa a l'afinitat amb partits polítics segons l'edat, tots els majoritaris són més presents en les franges de més edat, mentre que el percentatge dels que no s'adscriuen a partits majoritaris o que no saben o no contesten baixa del 61,1% entre els catalanoparlants que tenen entre 15 i 19 anys al 41,1% entre dels que tenen entre 25 i 29 anys, i del 70,3% dels castellanoparlants entre 15 i 19 anys al 53% dels que tenen entre 25 i 29 anys. Els partits que més pugen amb l'edat (en termes relatius), i que per tant un perfil menys joves presenten entre els joves que els són afins, són CiU i el PP entre els catalanoparlants i CiU, Iniciativa i PSC entre els castellanoparlants.

7.5 Llengua i geographies juvenils

Tot el que fins ara hem analitzat a través de l'enquesta en aquest capítol, és a dir, la participació en associacions, els tipus i diversitat en les pràctiques d'oci, la confiança en l'èxit professional i el posicionament polític, no són aspectes que haguem tractat sistemàticament a les entrevistes i grups de discussió, i per tant no n'hem fet ni en farem una anàlisi qualitativa específica (tot i que sí tractarem alguns elements que hi estan relacionats). Enlloc d'això, dedicarem aquesta darrera secció a analitzar el lligam —o l'absència de lligam, segons el cas—, entre identifications pròpiament juvenils i llengua.

Aquesta anàlisi de l'encaix entre identifications pròpiament juvenils en relació a la llengua és interessant per diversos motius. En primer lloc, perquè com hem vist repetidament els usos del català augmenten en general amb l'edat, que equival a dir que és entre els més joves que trobem més presència del castellà, no perquè generacionalment el castellà estigui guanyant força, sinó perquè els usos del català augmenten per a molts joves amb l'edat. En segon lloc, perquè les identifications pròpiament juvenils no són *illes* de significat que es limiten a articular formes de vestir, músiques i altres elements estètics entre ells, sinó que en molts casos mostren homologies evidents, per molt que diverses i complexes, amb posicionaments que tenen a veure no només amb la classe, el gènere o les trajectòries biogràfiques i socials, sinó també amb les identifications i les pràctiques lingüístiques, nacionals i culturals. El que direm, com veurem, estarà molt entrelligat amb el que hem vist al Capítol 3 (sobre mudes lingüístiques) i el Capítol 6 (sobre la valoració social del català).

Veurem primer quines són les principals coordenades que organitzen les geographies juvenils, i fins a quin punt tenen o no a veure amb la llengua. Després ens fixarem com, en la línia del que ja hem vist en el Capítol 3 sobre les mudes lingüístiques, els sovint marcats antagonismes que manifesten els joves en relació a la seva adolescència, es dilueixen de manera molt marcada amb l'edat. Per entendre aquesta realitat, analitzarem com a través dels informants es manifesta el lligam o homologies que ja hem anat veient repetidament durant l'informe entre el català i les posicions socialment més “centrals” o “legítimes”. Acabarem, finalment, utilitzant l'exemple del rock i el pop en català per evidenciar com cal entendre les coordenades juvenils i la seva articulació amb la llengua en un sentit dinàmic.

Comencem, per tant, analitzant les principals coordenades que organitzen les geographies socials dels joves en relació als gustos i estils juvenils. Ens fixarem, fer fer-ho, en els informants més joves i en allò que els més grans ens expliquen de la seva adolescència i primers anys de joventut, ja que és en aquestes edats (entre els 14 i els 20 anys) quan els estils juvenils són més significatius per als joves. És aleshores que els antagonismes són més marcats i les identifications més clares. Després, no només els joves tendeixen a “obrir” més les seves adhesions, sinó que a mesura que

s'aproximen a rols més adults i donen forma a trajectòries socials específiques (configurant el seu perfil d'estudis, entrant al món laboral, formant el seu nucli familiar, etc.), perden pes en les seves biografies els elements pròpiament juvenils. Per dir-ho d'una altra manera, arribats a posicions més adultes, els joves passen a regir-se en general per coordenades també més adultes.

Com hem vist al Capítol 3 sobre les mudes lingüístiques –en l'apartat sobre l'arribada a l'institut–, a les entrevistes i grups de discussió observem com l'educació secundària implica per a molts joves el contacte i posicionament en les diferenciacions en termes estètics o d'estils juvenils, que a la vegada es barregen amb tipificacions que recullen també posicionaments polítics, identitaris nacionals i de classe. Els debats de grup a joves amb estudis de secundària en curs ofereix així un tapís multicolor de possibles pertinences que connecten de forma flexible amb estils musicals, formes de vestir i, en alguns casos, patrons d'ús lingüístic, identifications nacionals i posicions de classe. Les categories més resistents són les que contrasten els *pijos-hippies-catalufos* amb el *quillos-garrulos-castellanoparlants*, categories que venen a expressar d'una forma més o menys vaga –i amb matisos que veurem més endavant– el sentit de diferència de classe entre determinats sectors castellanoparlants i catalanoparlants. Més enllà d'això, la llista d'etiquetes i diferenciacions és llarga. En la immensa majoria dels casos, són categories de pertinença amb les quals els entrevistats no s'identifiquen: sempre són “altres” els que ocupen aquestes posicions (amb l'excepció d'alguns que s'autoqualifiquen com a “*garrulillos*”).

La diferenciació entre categoritzacions lligades als estils musicals o de vestir (com ara *heavies*, *hip-hopperos*, *emos*, *skaters*, *skins*, *gòtics*, *retros*, *bakalas*, *raveros*, etc.) pot o no anar lligada a elements lingüístics. En la cita següent podem veure com la informant estableix un vincle clar entre català i algunes posicions estilístiques (*pijos*) i en canvi explicita que d'altres estils (el *heavy*) no té un vincle fort en aquest sentit:

CITA E01

Dis: Claro, los grupos de pijos así que son más catalanes , todos son más catalanes.

Pero entonces puedes encontrarte *heavys* que algunos son catalán-catalán que hablan catalán y el otro habla castellano todo el día. Entonces...

En el mateix grup de discussió, un company va explicar la sorpresa que havia tingut quan va descobrir que un amic del barri al qual li agradava la rumba i el flamenc com a la resta d'amics, a casa parlava català amb els seus pares. De fet, hi ha molts estils on la connexió entre estils i usos lingüístics sembla en general inexistent o feble (*heavies*, *skaters*, *emos*, *ravero*, tot i que segons cada context local això pot no ser així) i d'altres en les quals és en canvi forta (*skins*, *bakalas*, *hippies*, etc.). Aquest lligam amb la llengua apunta a unes coordenades de fons que a més d'articular estils i llengua, també ho fan amb elements polítics, identitaris i de classe. Així, a les connotacions de classe i lingüístiques dels pols que hem avançat (*pijos-hippies-catalufos* *versus* *quillos-garrulos-castellanoparlants*), sovint s'hi suma el posicionament

nacional que separa independentistes i fatxes (adjectiu que cal llegir no en sentit literal sinó en termes d'identificacions amb Espanya i un cert nacionalisme espanyol).

CITA E02

Entr: I... les teves amigues, per exemple, estaven en un d'aquets dos grups?

Tu: Sí. Tenia amigues fatxes i amigues independentistes. Clar, per això et dic que em mantenia bastant al marge, perquè no volia... I de fet entre ells es portaven bé. Vull dir, no és que ho hagués una rivalitat allò que no es poguessin ni veure. No, si havien de fer treballs junts els feien. Poder a fora, poder fora de l'institut no... ni es veien, però a dintre, si jo què sé, si havien d'anar a comprar el croissant junts hi anaven, si havien d'anar a veure junts, si havien de fer un treball... aquí no hi havia problema. Potser era més a fora. Però sí. Sí que hi era la... la rivalitat i el d'allò sí que hi era.

Com veiem en aquesta cita, aquest tipus de mapes on els joves apareixen oposats en dos *bàndols* cal saber relativitzar-los. Aquí exposarem dos aspectes que cal tenir presents en aquest sentit. En primer lloc, perquè tot i que les geografies estiguin delimitades per uns "extrems visibles" (marcadors simbòlics), en realitat amaguen una gran quantitat de grisos i posicions no només intermèdies o indiferenciades, sinó sovint *resistents* a la mateixa oposició. Són moltíssims els joves que rebutgen aquestes oposicions i que prefereixen ubicar-se en una "normalitat", lluny de qualsevol extrem que critiquen, tant relatiu als estils juvenils com de les posicions més genèriques associades a posicionaments nacionals o de classe, o a una barreja d'ambdós. És en aquests espais intermitjos, poc definits simbòlicament, i per tant menys visibles perquè no tenen marcadors simbòlics (etiquetes, estils estètics, etc.) clars, que se situen la majoria. Recordem com, per exemple, pràcticament tots els entrevistats explicaven quins eren els "extrems", tant d'un com altre signe, com a característic "d'altres joves". Aquestes posicions intermèdies són molt interessants perquè tot i ser menys visibles, menys marcades simbòlicament, representen no només un gruix fonamental de la població, sinó un gruix que també marca tendències clau en els usos lingüístics. Pensem per exemple en la majoria de joves que se situa en un terreny relativament "indiferenciat", o com a mínim "llunyà als extrems" delimitats pels "quillos" i els "pijos", o els "fatxes" i els "independentistes". És en gran part aquí que podrem ubicar la majoria de pràctiques lingüístiques híbrides que hem anat identificant en els capítols precedents, així com tots aquells joves que tenen una visió dels usos lingüístics com a poc problemàtics, com a importants només per a "comunicar-se" i "fer-se entendre", i que per tant en cap cas poden justificar un conflicte interpersonal.

I en segon lloc, els antagonismes que hem descrit també s'han de relativitzar perquè aquesta conformació *col·lectiva*, *gregària*, tant d'estils estètics com posicionaments en relació al català i el castellà, té el seu punt àlgid a l'Institut i després es dilueix per donar peu a posicionaments molt més individuals, menys visibles i més "negociables". Com hem vist en el Capítol 3, tant unes com altres tipificacions deixen d'aparèixer en els joves més grans que ja estan a la universitat o treballant, a no ser que sigui per recordar els seus temps d'adolescència. Ja no hi ha posicions col·lectives tant marcades, i sí en canvi trajectòries més diverses on altres elements juguen un paper

més important que els estils juvenils o les identifications més genèriques a les quals hem fet referència. De fet, en termes generals, els entrevistats solen assenyalar el caràcter sovint passatger en les persones d'aquestes adscripcions identitàries adolescents, així com les contradiccions i incongruències que sovint presenten. I ho fan no només quan aquella etapa de la vida ja ha passat, sinó també mentre hi estan immersos:

CITA E03

Be: Pues un dia pot anar d'skater, un altre dia de Viva España, un altre de Catalunya independent, l'altre racista, l'altre antirracista

Bo: L'altre soy hippie!

[Riures]

Be: I un dia et ve amb els cabells pintats de taronja
(...)

Un cop explicitada la necessitat de relativitzar la importància d'aquestes diferenciacions juvenils, això no obstant, també és important subratllar un element que sí considerem significatiu, que no és sinó el que ja hem vist en l'anàlisi de l'enquesta als apartats anteriors en forma d'associació entre el català i la "centralitat social", entre català i les posicions més legítimes socialment: l'oci "normatiu" i la proximitat respecte la política i els partits polítics majoritaris. En l'anàlisi qualitativa són molts els informants que associen catalanoparlant amb "*pijo*", i castellanoparlant amb "*quillo*", adjectiu que barreja característiques lingüístiques (castellà estilitzat *de barri*) i connotacions de classe social (classe treballadora). Menys a Barcelona, on allò "*pijo*" es pensa sovint com associat a parlar en el castellà "*apija*", en la resta de contextos generalment s'associa clarament al català i els catalanoparlants. De la mateixa manera, quan els informants parlen dels "castellanoparlants" en relació a la seva adolescència, sovint és en referència a aquells grups més visibles amb disposicions més allunyades de la centralitat social (el que sovint recullen amb adjectius com "*quillo*", "*cholo*" o "*garrulo*"), caracteritzades per una actitud més *de barri*, allunyada tant dels perfils acadèmics i d'èxit professional com del que es perd com a "cultura catalana", per exemple a través de la seva afició a la música rumba i al flamenc i el seu allunyament de qualsevol música que pugui tenir connotacions catalanes.

És en aquest marc que es fa intel·ligible tant l'augment dels usos en català amb l'edat, a mesura que els joves deixen les posicions més específicament juvenils i van adoptant rols adults, com l'associació que observem a l'enquesta entre els usos en català i la "centralitat social". A mesura que s'entra al món adult, si s'entra en els entorns de més centralitat social (la universitat –quan és el cas–, sectors mitjans i alts de l'estructura ocupacional, associacionisme), el català hi apareix com a generalitzat, i no parlar el català, o sobretot tenir una disposició resistent vers el català, pot ser relativament incòmode. Ja hem analitzar al Capítol 3 sobre les mudes com els joves amb orientació acadèmica, tendeixen molt més a mudar-se al català, sigui a l'Institut, sigui a la universitat, o sigui en entrar al món laboral. Així, trobem que tant els que

entren en aquestes trajectòries de centralitat social (sectors socials mitjans i alts, associacionisme) adopten més usos del català dels que mostraven a l'adolescència, com que els joves que incorporen i estan més oberts a usos del català estan més predisposats i pròxims a aquesta centralitat social. O dit en altres paraules, apropar-se a la centralitat social exerceix una pressió per a l'adopció del català, i a la vegada, la identificació o proximitat amb el català va associat a una predisposició i proximitat amb la centralitat social. El català així és causa i efecte d'aquestes posicions més centrals i normatives, i això, segons hem vist als apartats quantitatius, sembla que *independentment* del nivell d'estudis i ocupacional (al proper capítol utilitzarem anàlisis estadístiques més complexes per aprofundir en aquesta interpretació).

Per entendre aquesta associació podem aprofundir en l'associació entre "català" i "pijo" a la qual hem fet referència, i veure com si bé és molt generalitzada entre els informants, també conviu amb la idea que el "català-català" no és en absolut "pijo" sinó que s'associa més aviat a una imatge que s'hi oposa. En tres d'entrevistes i tres grups de discussió els informants han fet referència a aquesta percepció que creiem important remarcar, tot i que només hagi aparegut de manera puntual i sovint de passada en el treball de camp qualitatiu. És important perquè els informants identificaven amb tota naturalitat, donant per descomptat l'associació, la imatge del "català-català" com associat als "esplais" i a uns components estilístics determinats, que poden anar des del rock català fins a una manera de vestir, de relacionar-se i uns referents culturals compartits que el fan distintiu. En alguns contextos s'associen a un estil etiquetat com a "hippie", en d'altres senzillament a un catalanisme de base, però en tot cas tant un com l'altre contrasta amb l'altre imatge que equipara "catalanoparlant" amb "pijo". Una noia, per exemple, ens va separar "pijos" i "hippies" fent referència a un esplai, quan va dir que veia la importància generalitzada de les marques de roba per als adolescents i un estil homogeni, a excepció dels *hippies*, tot i que, deia, "de 15 anys n'hi ha pocs... a no ser que estiguin en un esplai". Uns altres nois ens explicaven com feien broma als seus amics que eren en un Casal o un Esplai anomenant-los "hippies": *"Sí, exacto, sí es más por el cachondeo de decirle... se relaciona, la relación de ideas: esàs en un casal, eres hippie. Es más por eso... ¡No, no son hippies ni mucho menos!"*.

Altres joves ho expressaven en termes no de "hippies" sinó d'uns referents comuns, com una noia que explicava com en començar a incorporar usos importants del català, tot i anar amb uns companys que "estaven en un esplai i no sé què, i tenien com aquesta identitat", ella no en va agafar la inclinació més catalanista, o un altre que explicava com el fet d'estar als escoltes l'ha influït: "Clar, els escoltes el tema país i el tema nació, el tema llengua, està molt defensat. Home, sí, és una... Si més no, et dóna més arguments, també, no? O et fa veure visions diferents. Tot i que jo la radicalitat sempre he estat en contra, eh?". Uns altres nois ho lligaven també a una música i una experiència compartida:

CITA E04

M: Home, jo crec que [el rock català] ens va marcar una època.

E: Sí

M: Sobretot als que vam anar als escoltes, eh?

E: Hi hem crescut amb el rock català. Vull dir que tots ens sabem la cançoneta, tots sabem el grup

En dues entrevistes amb noies universitàries d'origen castellanoparlant, el tema dels esplais va sorgir per explicar la distància que percebien els separava d'alguns entorns. Una d'elles havia fet mudes significatives al català, i quan intentava explicar la diferència entre els seus amics del barri (un barri bàsicament castellanoparlant i predominantment obrer) i alguns dels amics que havia fet a la universitat (catalanoparlants i d'orígens socials més benestants), ho expressava de la següent manera:

CITA E05

Entr: [Pel que dius] et sents més còmode amb els del barri, no?

Boe: Ara, ara... ara mira, m'ha sortit així... Potser sí, potser sí... Perquè... mmm... comparteixo més... Per exemple, jo que sé, lo típic de... (és que són coses molt tontes, eh? Però...). Lo típic d'haver compartit, jo què sé... eh... *pues*... coses de que parles, de la teva infància, de no sé què, de que t'agradava això... o coses que feies, no? Pues igual comparteixo més amb els altres, depèn de quines coses, que... No sé, per exemple, el tema de... de... El tema dels Esplais o del no sé què... Mmm... jo em veig... és que no sé... és complicat

Entr: Et tiren *pa tras* una mica...

Boe: No és que em tirin *pa tras*, però no formo part d'aquesta cultura...

Entr: En canvi els amics de la universitat sí...

Boe: Més. Més... Ara que ho dius sí... És una... és una altra...

Aquesta entrevistada després afegia que no identifica esplais amb "pijo", sinó que són "una cosa molt catalana", una idea que també va aparèixer en una entrevista amb una noia d'origen castellanoparlant i amb trajectòria universitària, tot i que en aquest cas amb mudes al català molt més limitades, que també establia una diferència molt marcada entre "pijo" i "esplai": "És clar, esplai es como anti-pijo". En el seu cas, va parlar dels esplais per explicar les diferències subtils a la universitat entre els joves "catalans d'aquí" i els que tenien famílies de fora de Catalunya:

CITA E06

Entr: [El grup a la universitat que éreu més castellanoparlants] Éreu tots així de famílies més de fora?

Ci: Sí, dels pares que si venen de no sé on... Sempre els pares són de fora...

Entr: I això creus que fa ser d'una manera més planera de relacionar-se...

Ci: No. *Bueno*, no sé... Estava pensant que, per exemple no sé, els joves catalans d'aquí, han tingut aquesta formació de esplai, la colla, el cau, i tot això, [*emfasitzant*] que-no-sóc-gaire-amiga, y cómo se detecta, això, molt ràpidament, doncs potser, saps? ...

Entr: Que tira *pa tras*, no? Una mica?

Ci: [Riu] Si, em fa gràcia però... Cadascú que faci el que vulgui en el temps lliure, però clar...

Hem parat atenció a totes aquestes referències als “esplais” i els implícits que l’envolten perquè mostren com l’associació del “català” amb “pijo” no és unívoca, sinó que sovint la definició d’allò català s’oposa tant a allò “quillo” com a allò “pijo”. Tant aquesta identificació amb el que és “pijo” com amb el que és propi dels “esplais” i una imatge de la catalanitat, en tot cas, formen par del que anomenem “centralitat social”.

Abans d’acabar, cal deixar ben clar que les articulacions entre llengua i el joc de diferenciacions socials juvenils no és en cap cas una realitat estàtica i inamovible sinó considerablement dinàmica, sobretot en el cas de les cultures juvenils que com a conseqüència de la seva subjecció a les modes i a un ràpid relleu generacional, pot modificar amb relativa rapidesa els marcadors simbòlics que ajuden a configurar aquestes coordenades. Si bé aquesta “tradició” juvenil en cap cas s’ha de veure com a deslligada de les coordenades adultes i significats que passen a un ritme molt més lent de pares a fills i d’adults a joves en general (per exemple en relació als posicionaments lingüístics, nacionals o ideològics esquerra/dreta), sí que la seva forma i articulació final en estils i diferenciacions pròpiament juvenils com les que hem vist té un dinamisme que cal tenir present. Un exemple molt il·lustratiu l’ofereix el rock i el pop cantat en català, que just en aquest moment està vivint una transformació molt important que ha queda reflectida en les entrevistes i grups de discussió.

La música popular és un exemple de camp amb poca oferta en català. Tradicionalment, a més, la música pop i rock cantada en català (el que es va recollir històricament com a “rock català”) ha estat rebuda amb moltes barreres i reticències per part de grans sectors de joves, i no només els castellanoparlants. Per dir-ho una mica simplistament, sovint generava una adhesió o un rebuig molt marcat, que tenia bastant a veure amb una identificació entre la música i una identitat fortament “catalana” i sovint també “independentista”:

CITA E07

Entr: Y la gente que la escucha mmm tiene unas características concretas o...

Opi: Sí, yo he conocido a gente que lo escuchaba y es un poco más independentista.

Dis: Sí. Gente que es más catalana de nacimiento, a lo mejor.

El que és significatiu és que aquest rebuig també era gran entre sectors catalanoparlants (“Si era en català, no ho escoltava!”) que rebutjaven la música i també la imatge oficialista i subvencionada del “moviment”. En canvi, han estat diversos els informants que han fet referència a la nova fornada de grups en català com un punt d’inflexió, com un canvi significatiu en com era percebuda la música pop i rock en català:

CITA E08

Kea: [Sempre he escoltat la música] en castellà, més que tot sí. Ara comencen a haver-hi grups que canten en català i que m'agraden com pot ser Mishima, Antònia Font o altres grups, no? Però vull dir que he escoltat casi sempre música en castellà o en anglès, casi sempre.”

Una entrevistada d'origen castellanoparlant però que en molts àmbits ha mudat al català, explica aquesta evolució mostrant com el rebuig al rock català era en molts sectors un sentir majoritari:

CITA E09

Boe: Ui... [sospirant] El rock català... Mira, és curiós però de fet el [meu xicot] m'ha fet descobrir... Mmm... Alguna música catalana... Que... Jo devia tenir algun estereotip molt... molt tancat, perquè a mi m'horripilava... Però clar, jo m'he adonat que era perquè era el majoritari, també...

Entr: Era majoritari...

Boe: No el rock català, eh? El rock cantat en català em provocava al·lèrgia... I... I després he pen... I, i hi ha una part que em continua... que no m'agrada... Però abans era com una reacció que jo deia... “ostres, tampoc no”. Em semblava... ridícul! És que no, no. En canvi ara, no sé el [meu xicot] em va fer descobrir jo què sé, Mishima i grups així, que dius, ostres, pot ser, pot ser maco...

Aquesta idea també era compartida per uns quants informants als que sí havia agradat anys enrere el rock català i que després d'uns anys amb la sensació que “s'havia estancat” tenen ara la impressió de revifalla, per molt que sigui amb característiques diferents. Els adjectius més repetits en els que compartien aquest punt de vista és el de la “qualitat” d'aquests nous grups, i també alguns van subratllar que tenien menys “connotacions polítiques” que els grups de pop i rock que cantaven en català fa una dècada. Així, mentre encara hi ha estils en els quals es percep que utilitzar el català és “estrany” (“Sí, el hip-hop en català sona *raro*”), en la música pop i rock els grups que havien aparegut darrerament estaven precisament trencant el caràcter fortament connotat en termes identitaris i nacionals de l'anomenat “rock català” dels noranta.

7.6. *En resum...*

Al llarg del capítol hem vist en les diferents variables com els catalanoparlants i castellanoparlants tenen comportaments notablement contrastats en els diferents àmbits analitzats. En relació a la participació, els usos lingüístics habituals connoten majors diferències que la variable estructural decisiva, el nivell d'estudis. Veiem com entre els catalanoparlants i híbrids parells hi ha més participació d'alta intensitat, la qual cosa fa que, si bé tant entre castellanoparlants com entre catalanoparlants la participació d'alta intensitat és minoritària, entre el conjunt dels que mostren una alta participació, el català hi predomini clarament. Ara bé, en el cas de la participació ja hem apuntat com, de fet, l'ús habitual de català pot ser més un indicador d'efecte que no pas de causa, per la qual cosa el fortíssim vincle entre llengua habitual i participació, fins i tot neutralitzant els elements d'estatus acadèmic i professional

personals i familiars, no ens permet veure-hi una explicació causal fal·laç, si més no a partir de la força que s'insinua.

En les dedicacions a l'oci trobem també un notable contrast lingüístic, sobretot en relació a l'oci normatiu, que ja sigui en exclusiva (una minoria), ja sigui combinat omnívorament amb altres ocis (més casos), és practicat per més catalanoparlants habituals o híbrids parells. També hem vist que entre els castellanoparlants els percentatges d'oci "passiu" són més grans (només s'apropen a igualar els catalanoparlants en el cas dels que han estudiat a la universitat o són fills de pares amb títol universitari). Amb l'edat, tots tendeixen a incrementar l'oci normatiu, però el panorama final continua reflectint una notable distància percentual. En canvi, amb l'estatus d'adscripció (familiar) o d'adquisició (personal), cal afegir-hi un matis. En general, els joves amb major estatus reflecteixen, igual que els no castellanoparlants habituals, major tendència a l'oci normatiu i omnívor, i menor tendència al passiu (el grup on això és més accentuat, curiosament, és el dels que estudien i treballen, que semblarien poder disposar de menys temps objectiu per dedicar a l'oci), però entre els castellanoparlants el contrast entre les posicions de baix i d'alt estatus (especialment d'adscripció familiar) tendeixen a ser més contrastades que entre els catalanoparlants. Per tant, la llengua influeix en una major disposició general a l'oci normatiu i, sobretot, omnívor, però també té un cert efecte neutralitzador de les distàncies socials entre joves amb diferents posicions. Val a dir, en aquest sentit, que també hem detectat una forta distància entre la tendència l'oci normatiu (conjugat o no amb els altres) entre les noies castellanoparlants, en contrast amb la resta de noies.

L'altre bloc que hem analitzat, el de la confiança en l'èxit social i professional, ens ha mostrat que els castellanoparlants tendeixen a tenir menys confiança que els catalans, però és quelcom que bàsicament té a veure amb l'estructura socioeconòmica en un i altre grup. Si la neutralitzem, el que veiem és que, de fet, els joves castellanoparlants en situacions avantatjades tendeixen a mostrar més confiança que els seus iguals no castellanoparlants, i, en canvi, els castellanoparlants en situacions de desavantatge tendeixen a mostrar major pessimisme que els seus homòlegs catalanoparlants. En tot cas, el contrast entre uns i altres no és excessiu; bàsicament veiem unes tendències semblants, i que, més que en les altres variables, es modulen més per qüestions sociodemogràfiques que per elements lingüístics.

Finalment, en el posicionament polític hi tornem a trobar contrastos força accentuats. Els catalanoparlants mostren un menor distanciament tant cognitiu com institucional envers la política: voten més, tenen més afinitat amb els partits polítics majoritaris i es posicionen més ideològicament. A més, es decanten més ideològicament i partidista tant per l'esquerra com per posicions sobiranistes catalanistes. En totes aquestes variables, i com passava amb les qüestions examinades en els altres blocs, les diferències segons la llengua són molt considerables, amb magnituds semblants a les variables amb una influència més forta com ara el nivell d'estudis (com més estudis

més baixa el percentatge de “no posicionats” ideològicament i més augmenta l’adhesió als partits majoritaris i també a l’esquerra (i entre els castellans també al centre-dreta). És a dir, que si bé el nivell d’estudis és una variable que condiciona molt les magnituds, a igual nivell d’estudis el ser catalanoparlant o castellanoparlant també comporta distribucions molt diferents de les diferents pràctiques i posicionaments. Veiem, per tant, que l’efecte de l’adscripció lingüística, d’una banda, té un efecte d’intensitat semblant que el de l’estatus adscrit i adquirit, i amb una mateixa direcció: Major adhesió i reconeixement del tramut polític (més enllà que aquest reconeixement, aquest posicionar-se dins del terreny de joc de la política, pugui suposar adoptar-hi posicions molt crítiques, que impliquen, per exemple, no anar a votar), i un viratge ideològic cap a l’esquerra. Per contra, les posicions més reactives envers la política (aquells que no en reconeixen el terreny de joc, ni que sigui críticament) els trobem tant entre els joves amb posicions existencials de menor estatus i/o major precarietat, com entre els joves castellanoparlants habituals. Una vegada més, l’efecte és sumatiu, i amb una forta intensitat de totes dues variables. D’altra banda, hi ha un cert efecte de dualització en l’imaginari polític dels joves castellanoparlants habituals de major estatus: si bé s’accentuen les posicions ideològiques i l’adhesió a partits d’esquerra, també es consolida un grup amb els posicionaments contraris.

En definitiva, si bé d’una banda veiem com el comportament cultural i l’imaginari dels joves catalans catalanoparlants i castellanoparlants presenta similituds que no poden ser obviades, també hi trobem diferències notables. Part d’aquesta diferència està directament associada a les posicions estructurals dels joves (el diferent percentatge de joves catalanoparlants i castellanoparlants amb diferents estatus acadèmics i laborals), però, un cop la neutralitzem, la llengua habitual mostra, com a mínim, la mateixa capacitat per evidenciar divergències que les variables relatives a l’estatus. El fet que tant l’estatus elevat i la presència significativa del català en la llengua habitual es correlacionin autònomament amb igual potència amb aspectes com la participació, l’oci normatiu i l’oci omnívor, i la proximitat a la centralitat política evidencia, d’una banda, que l’ús del català esdevé un aspecte lligat a la cultura legítima i les seves manifestacions, i, de l’altra, que aquest lligam es reforça en la desigual distribució dels joves, segons el seu estatus, en els grups lingüístics dels catalanoparlants i castellanoparlants.

És també significatiu com l’estudi dels discursos dels informants dels debats de grup i de les entrevistes evidencia les maneres com les persones “copsen” en la seva vida quotidiana aquestes diferències. En primer lloc, hi ha els estereotips socioeconòmics que s’associen als parlants de les dues llengües, amb la tendència a ubicar els castellanoparlants més avall i els catalanoparlants més amunt en termes de classe social; la qual cosa dona per resultat la dicotomia català-pijo/castellà-garrulo que, malgrat els canvis continus que es produeixen en la cultura juvenil, es manté encara que es recodifiqui de maneres diferents (fatxes-indepes; quillos-catalufos). Hem vist també, en tot cas, que la majoria d’entrevistats qüestionen aquests estereotips i es

resisteixen a deixar que governin les seves relacions en la vida quotidiana. De fet, l'alt nivell d'hibridació de les xarxes socials dels joves més madurs, que hem vist en altres capítols, dona fe del fet que són categoritzacions que no s'utilitzen per crear divisions o que, si ho fan, ho és de forma limitada i minoritària. Per altra banda, el predomini de catalanoparlants en el teixit associatiu i en les activitats en general de participació social també apareix en les referències específiques a la cultura esplai i escolta, que en bona mesura trenca la dicotomia anterior i que, clarament, té unes associacions clares de catalanitat per als entrevistats que les esmenten. Finalment, resulten interessants els comentaris referents al fet que el rock català actual comenci a tenir una projecció major que la que ha tingut en altres moments. Per bé que aquest és un fenomen aparentment molt recent l'extensió del qual no podem jutjar ni amb les dades ni amb altra informació disponible, el que fa és apuntar a un espai de despolitització de la catalanitat que pot obrir nous mercats a la creació en català i nous espais de participació en català dins el món juvenil, especialment entre els amplis sectors que havíem identificat en el capítol 6 que explícitament reclamaven aquesta despolitització.

No podem, però, concloure aquesta anàlisi sense reiterar una advertència que sobretot hem apuntat en relació a la participació associativa, però que, amb menys intensitat, podem traslladar a la resta dels ítems d'anàlisi, sobretot a aquells que podem interpretar com un indicador de reconeixement i proximitat al tramut institucional, a la cultura legítima i a l'ordenació social vigent. El fet d'emprar com a variable lingüística clau la llengua habitual, i a més incorporar en una mateixa categoria catalanoparlants habituals i híbrids parells (incorporació necessària per reduir el nombre de categories de les variables i obtenir significació estadística) dilueix la capacitat explicativa de la llengua. Es mostra un fort vincle que no és però, explicatiu, perquè ni tan sols podem intuir, o projectar hipòtesis, sobre quan la llengua és prèvia a aquestes pràctiques i percepcions culturals, i quan, per contra, és posterior —o s'assumeix en paral·lel. Tenir la variable llengua d'origen no ens permetria resoldre plenament aquest dilema, però si que ens permetria un grau d'aprofundiment interpretatiu major.

8. L'EJC07. Una anàlisi dels usos juvenils a partir de models de regressió.

Aquest capítol aborda el tractament estadístic de l'EJC07. A partir d'aquesta base de dades, ens endinsem en algun dels interrogants que han quedat oberts en la resta de capítols. L'EJC07 possibilita un tipus de tractament estadístic que no era factible a partir de les altres dues enquestes. L'EJC02 i l'EULC03 han permès un bon tractament descriptiu exhaustiu de les pràctiques juvenils –sobretot l'EJC02- i dels seus usos lingüístics –l'EULC03-, especialment dels joves nascuts a Catalunya. A més, tenen l'avantatge d'haver-se realitzat en un moment cronològic molt proper, de forma que l'aproximació descriptiva en paral·lel, al llarg dels anteriors capítols, resulta especialment adequada.

En canvi, l'EJC07 té una avantatge respecte les altres. D'una banda, i igual que l'EJC02, té diferents variables que ens remeten a les pràctiques d'oci juvenil, i algunes variables estructurals absents a l'EULC03 –sobretot, el nivell d'instrucció dels pares, i una informació més acurada de la posició laboral i instructiva dels joves-. De l'altra, té una variable de gran importància que és absent a l'EJC02: la llengua parlada amb la família d'origen. Gràcies a aquesta coincidència podem fer unes triangulacions analítiques, mitjançant diferents models de regressió, que no podíem fer ni a l'EJC02 ni a l'EULC03; no, si més no, amb el mateix nivell de detall. Per tant, l'EJC07 permet un nivell d'aprofundiment analític i interpretatiu sobre les influències entre variables i grups de variables que, en bona mesura, ens ajuden a ratificar i matisar algunes de les aportacions interpretatives fetes en els capítols precedents, i molt especialment, en el capítol 7.

El segon i tercer apartat d'aquest capítol els dediquem a aquesta anàlisi estadística basada en models de regressió. Prèviament, en el primer apartat fem una breu comparació entre les dades recollides en l'EJC02 i l'EJC07, dues enquestes que, per la proximitat en els seus dissenys, permeten abordar aquesta comparativa.

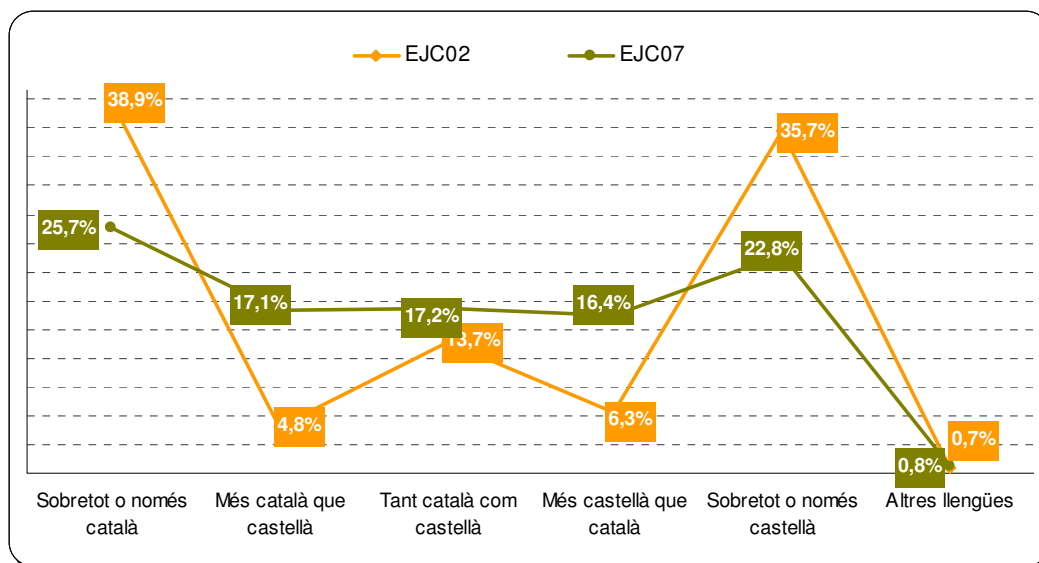
8.1. Comparativa bàsica EJC02 - EJC007

En aquest primer apartat ens centrem en el primer dels objectius que persegueix el present capítol: la comparació entre les dades de l'EJC02, que hem emprat en els capítols 2 i 7 de la present recerca, i les de l'EJC07. Com veurem, les dades d'aquesta comparativa resulten poc conclusives respecte de canvis que pugui haver agut al llarg d'aquest quinquenni. Subtils diferències en la recollida de la informació fan que resulti difícil discernir si el contrast en els resultats té a veure amb aquestes diferències o bé amb transformacions efectives en les pràctiques i posicions dels joves.

Per abordar aquesta comparació hem procedit a generar una variable independent lingüística tan propera com ha estat possible a la variable llengua habitual reconstruïda emprada en l'anàlisi dels resultats de l'EJC02. Malgrat la similitud, les dues variables no són exactament iguals. El procediment metodològic en l'administració de l'enquesta als entrevistats no ha estat exactament la mateixa en una i altra enquesta, i això fa diferents els resultats que s'hi obtenen. La pregunta i les categories de resposta són similars a l'EJC02 i a l'EJC07, però tot apunta a què en la primera no es llegien les categories de possible resposta (cosa que afavoreix que els joves se situïn en posicions monolingües), mentre que a l'EJC07, sí, amb la qual cosa els joves s'autoposicionen amb més facilitat en els diferents matisos de resposta que s'ofereixen com a opcions. Com veurem, això afecta especialment a la comparativa entre llengües habituals declarades. En relació a la llengua habitual declarada, malgrat que, com veurem, els resultats que obtenim en les dues enquestes són molt propers (especialment al ajuntar les categories de catalanoparlants híbrids i aguts, i de castellanoparlants híbrids i aguts⁵⁹), el procediment de construcció de la variable no és del tot idèntic, perquè no es basa exactament en les mateixes variables de referència (ho expliquem més detalladament en la comparació entre les dues variables de llengua habitual reconstruïda). Malgrat aquest entrebancs, que dificulten la lectura dels resultats, creiem que algunes dels elements resultats tenen cert interès. Els anirem advertint al llarg de l'exposició.

Abans de comentar les dades hem de fer encara una darrera advertència. De l'EJC07 hem emprat, en aquest apartat, només el grup de joves d'entre 15 i 29 anys, malgrat que s'hi recullen dades de joves fins a 34 anys. D'aquesta forma els grups d'edat de l'EJC02 i de l'EJC07 coincideixen.

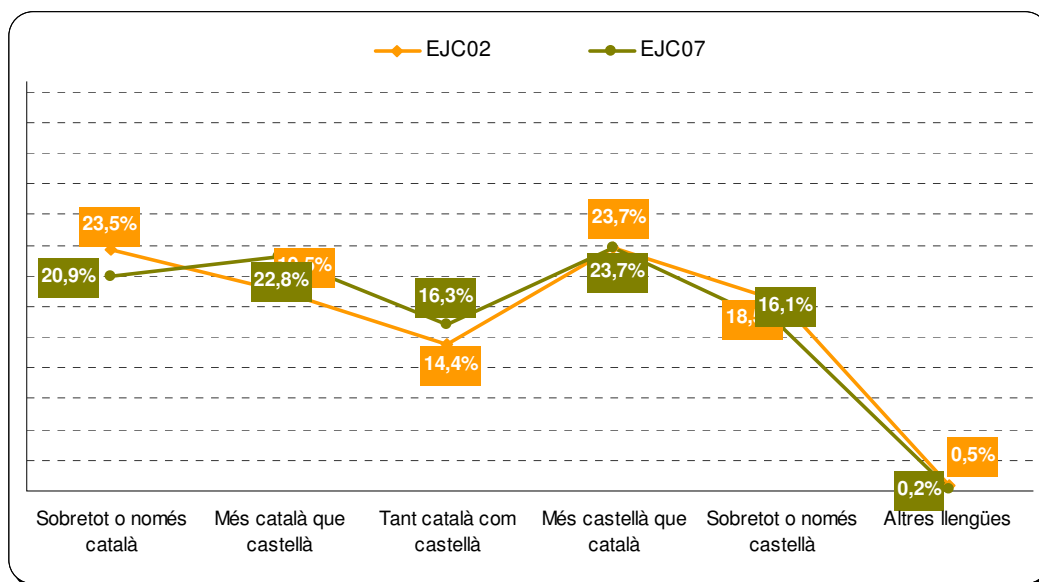
Gràfic 8.1 Llengua habitual declarada. EJC02 i EJC07. Joves de 15 a 29 anys

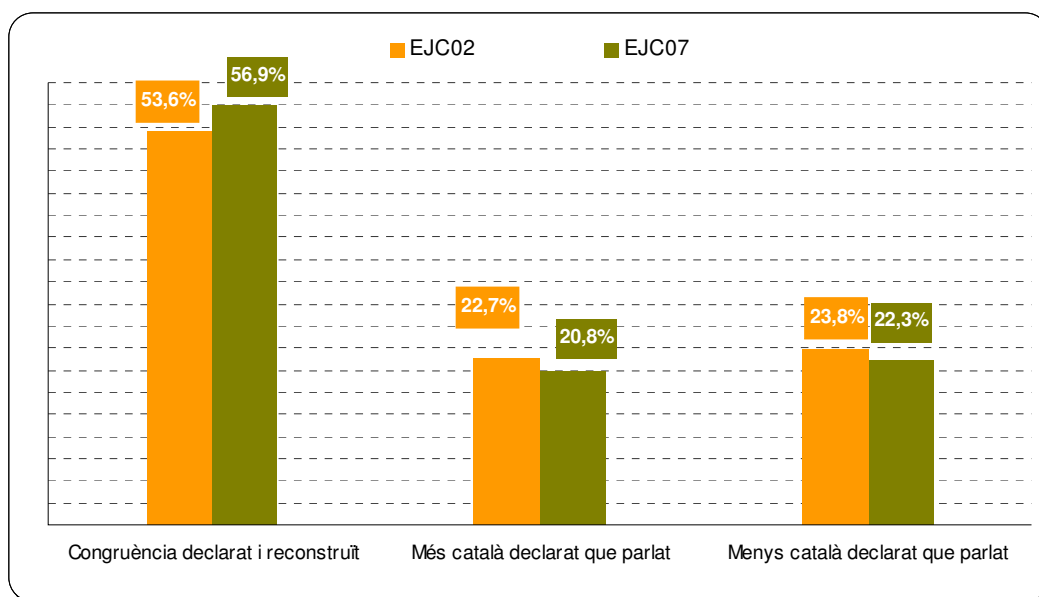
⁵⁹ Emprem aquesta versió, amb menys categories, en emprar la llengua habitual reconstruïda com a variable independent.

Com ja s'apuntava, el sistema de recollida de respostes, a l'EJC07, fa que els resultats difereixin notablement dels de l'EJC02. Amb tot, es una diferència d'arrel metodològica, que afavoreix que els joves es posicionin menys en els usos monolingües aguts. Així doncs, a l'EJC07 tenim un volum molt major de joves situats a les categories *Més català que castellà* i *Més castellà que català*. Però, més enllà d'aquesta notable diferència que, com diem, no s'ha d'interpretar com a indicativa d'un canvi en els usos juvenils, la tònica dels resultats és la mateixa a l'EJC07 i a l'EJC02, i bé marcada per dues característiques. En primer lloc, la forta simetria entre els usos en català i en castellà. En segon lloc, i trencant amb aquesta simetria, la lleugerament major penetració absoluta del català davant del castellà. La dada de l'EJC07 incorpora una altra de les característiques pròpies dels usos lingüístics juvenils, que al l'EJC02 no es recollia: la forta tendència a la hibridació lingüística (més de la meitat dels joves es situen a les categories intermèdies de la variable, que conjuguen usos substantius de català i castellà).

Gràfic 8.2. Llengua habitual reconstruïda. EJC02 i EJC07. Joves de 15 a 29 anys.

Gràfic 8.3. Congruència llengua habitual reconstruïda i declarada. EJC02 i EJC07. Joves de 15 a 29 anys.

En aquest cas, les diferències són molt petites entre els resultats de l'EJC02 i l'EJC07. Si a la manca de contrast entre les dades hi sumem el fet que una de les variables de referència per fer la llengua habitual reconstruïda és un xic diferent (a l'EJC02 és pregunta per la llengua familiar, i, en canvi, a l'EJC07 es pregunta per la llengua amb la família d'origen), les diferències no són gens concloents. No podem saber si la lleugera major tendència a posicionar-se en usos aguts a l'EJC02 té a veure amb diferències metodològiques o amb canvis d'ordre tècnic.

Trobem la mateixa situació en referència al contrast entre llengua declarada i reconstruïda: els contrastos són similars, tant pel que fa a la relació dels que es posicionen congruentment (una mica més de la meitat; concretament el 56,7% el 2007), com en la simetria en els que no s'hi posicionen en favor del català o del castellà. Les petites diferències en relació a les dades del 2002 no permeten referir, amb certa certesa, cap canvi en aquests 5 anys.

Taula 8.1. Participació actual a entitats i associacions segons llengua habitual reconstruïda. EJC02 i EJC07. Joves de 15 a 29 anys.

		Llengua habitual reconstruïda			
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües
Total					
Participació actual a entitats o associacions, EJC02					
No participa	50,4	41,3	45,1	61,2	-
Només participa a alguna entitat esportiva	20,6	19,3	22,9	21,2	-
Participa a una o més entitats no esportives	29,1	39,4	31,9	17,6	-
Participació actual a entitats o associacions, EJC07					
No participa	52,2	42,5	49,9	63,8	-
Només participa a alguna entitat esportiva	25,7	24,4	28,9	25,8	-
Participa a una o més entitats no esportives	22,1	33,1	21,2	10,4	-

En la comparació dels resultats de l'EJC02 i l'EJC07 es percep una disminució de l'associacionisme no esportiu i, per contra, un increment de l'associacionisme esportiu. El decrement de l'associacionisme no esportiu afecta tots els perfils lingüístics, però és menys intens entre els joves que tenen el català com a llengua habitual. Per tant, s'incrementa el contrast en els perfils lingüístics dels joves que participen en entitats no esportives. Hi participa una minoria de joves i, també, una minoria de joves catalans –una minoria més petita que al 2002-, però, en canvi, entre la minoria dels associats, són una majoria creixent els catalanoparlants.

Taula 8.2. Quantitat de tipus de pràctiques d'oci segons llengua habitual reconstruïda. EJC02 i EJC07. Joves de 15 a 29 anys.

		Llengua habitual reconstruïda			
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües
Total					
Quantitat de tipus d'oci, EJC02					
Baixa diversitat	13,6	10,8	8,0	17,7	-
Diversitat mitjana	54,4	51,6	51,4	58,5	-
Alta diversitat	32,1	37,6	40,6	23,8	-
Quantitat de tipus d'oci, EJC07					
Baixa diversitat	12,6	9,7	8,7	17,3	-
Diversitat mitjana	48,7	46,8	55,0	48,1	-
Alta diversitat	38,8	43,5	36,3	34,6	-

En relació a les pràctiques d'oci trobem una situació inversa a l'observada en la participació associativa. Els resultats de la variable referida a la quantitat de tipus d'oci ens mostren un increment notable de joves amb una alta diversitat de tipus d'oci (el percentatge passa del 32,1% al 38,8%). Aquest increment repercuteix entre els joves de tots els perfils lingüístics, però especialment entre aquells que hi tendien menys: els castellanoparlants. Aquest incrementen el percentatge del 23,8% al 34,6%, mentre que la pujada entre els catalanoparlants és més moderada (del 37,6% al 43,5%). Per tant, tendeixen a neutralitzar-se un xic les diferències en el perfil d'ociositat de catalanoparlants i castellanoparlants en la categoria dels més actius. En canvi, es manté el contrast en les categories dels que mostren menys diversitat d'oci (minoria molt més nombrosa entre els castellanoparlants; 17,3% davant del 9,7% dels catalanoparlants).

Taula 8.3. Afinitat a partits amb representació parlamentària segons llengua habitual reconstruïda. EJC02 i EJC07. Joves de 15 a 29 anys.

		Llengua habitual reconstruïda			
		(No) més català	Tant català com castellà	(No) més castellà	Altres llengües
Total					
Afinitat a partits amb representació parlamentària, EJC02					
Afinitat a partits amb representació parlamentària	45,5	53,4	42,7	38,7	-
No afinitat a partits amb representació parlamentària	48,1	41,6	47,6	54,6	-
Ns/nc	6,5	5,0	9,7	6,8	-
Afinitat a partits amb representació parlamentària, EJC07					
Afinitat a partits amb representació parlamentària	53,6	64,0	52,5	42,6	-
No afinitat a partits amb representació parlamentària	41,7	33,1	42,8	50,6	-
Ns/nc	4,7	2,8	4,7	6,7	-

La variable relativa a l'afinitat als partits amb representació parlamentària posa de manifest un creixement notable de la proximitat dels joves a aquests perfils. És un resultat que contrasta amb la percepció generalitzada que hi ha hagut, en els darrers anys, un desencantament de la ciutadania respecte la política. En qualsevol cas, val a dir que aquest major percentatge d'afinitat és especialment intens entre els joves catalanoparlants i els que parlen tant català com castellà, i que ja eren, el 2002, grups de joves amb major afinitat a aquests perfils. Així doncs, creix el contrast entre la baixa afinitat als partits dels castellanoparlants (que només incrementen el percentatge del 38,7% al 42,6%) i la major afinitat dels no castellanoparlants, i, especialment, dels catalanoparlants (que incrementen el percentatge d'afins del 53,4% al 64,0%).

Taula 8.4. Posicionament en l'eix ideològic i afinitat a partits segons llengua habitual reconstruïda. EJC02 i EJC07. Joves de 15 a 29 anys.

		Llengua habitual reconstruïda			
		(No)més català	Tant català com castellà	(No)més castellà	Altres llengües
Total					
Posicionament en l'eix ideològic i afinitat partits, EJC02					
Esquerra, adscrita a partits majoritaris	28,1	36,2	28,8	19,8	
Centre i dreta, adscrita a partits majoritaris	14,9	14,4	12,5	16,4	
Esquerra, no adscrita a partits majoritaris	17,9	21,0	20,1	13,8	
Centre i dreta, no adscrita a partits majoritaris	16,4	12,1	16,0	20,9	
No posicionats, no partits o minoritaris	15,1	9,4	13,9	21,2	
No posicionats, partits majoritaris o ns/nc	7,7	6,9	8,7	7,9	
Posicionament en l'eix ideològic i afinitat partits, EJC07					
Esquerra, adscrita a partits majoritaris	37,9	51,6	29,7	26,2	
Centre i dreta, adscrita a partits majoritaris	15,0	11,6	22,7	15,7	
Esquerra, no adscrita a partits majoritaris	16,8	19,0	20,1	13,2	
Centre i dreta, no adscrita a partits majoritaris	22,7	13,2	19,1	34,6	
No posicionats, no partits o minoritaris	6,2	3,7	7,5	8,3	
No posicionats, partits majoritaris o ns/nc	1,4	0,9	0,9	2,0	

Hi ha un canvi notable en els posicionaments juvenils entorn d'aquesta variable. Bàsicament, disminueixen notablement els joves que no es posicionen en l'eix esquerra-dreta, fins a esdevenir un grup marginal, i, en canvi, pateixen un increment notable els joves que es posicionen a l'esquerra de l'eix, i que, a més, tenen afinitat envers els partits majoritaris (pugen del 28,1% al 37,9%), i els que se situen en el centre-dreta i que no se senten propers a cap partit amb representació parlamentària (passen del 16,4 al 22,7%). Aquests canvis, a més, repercuteixen de forma molt desigual entre els diferents perfils lingüístics dels joves. L'increment dels posicionats a l'esquerra i que tenen afinitat per algun partit repercuteix, sobretot, entre els joves catalanoparlants, fins el punt que la majoria d'ells es posiciona en aquesta categoria. Hi són el 51,6% dels joves catalanoparlants, quan el 2002 només hi eren el 36,2%. Entre els castellanoparlants només hi trobem el 26,2% el 2007 (davant del 19,8% del 2002). En canvi, l'increment dels joves posicionats en el centre dreta, i sense afinitat als partits, repercuteix sobretot en un increment notabilíssim dels joves castellanoparlants habituals que s'hi posicionen; hi trobem més d'un terç d'aquests joves (34,6%).

Tot plegat es pot interpretar com una major explicitació de les connotacions subjacents que l'eix esquerra-dreta té per als joves en termes d'identitat nacional, unes connotacions que, més que diluir-se, semblaria que es poden estar accentuant. Altrament podríem trobar-nos davant la situació que els joves que el 2002 no es posicionaven, en fer-ho, ho fan seguint dues dinàmiques diferents: els catalanoparlants

es situen a l'esquerra seguint una mena de lògica dominant, en què l'esquerra esdevé la posició "normal" o esperable, mentre que els castellanoparlants interpreten que el centre correspon a la posició de neutralitat ideològica. Aquesta segona interpretació correspondria al cas que a l'EJC07, davant de l'EJC02, les categories de resposta del qüestionari s'explicitessin, cosa que afavoreix el posicionament en l'eix (especialment, en les posicions que els joves interpreten com a més neutres -menys connotades ideològicament- i que, com veiem, tendeixen a diferir entre catalanoparlants i castellanoparlants).

A la llum de tots aquests resultats, i més enllà d'interpretar-ne potencials canvis estructurals, les dades de l'EJC07 tendeixen a accentuar certes diferències entre catalanoparlants i castellanoparlants. Concretament, les dades relatives a les pràctiques associatives, al posicionament polític, i, en menor mesura, a les pràctiques d'oci de menor diversitat i intensitat, incrementen una mica les connotacions lingüístiques que tenien el 2002.

8.2. *Els usos lingüístics i les posicions estructurals dels joves catalans.*

L'abordatge de l'anàlisi estadística basada en models de regressió consta de dues parts. En la primera part, que desenvolupem en aquest apartat, tractem d'albirar la relació que existeix entre la llengua parlada pels joves i les posicions estructurals que aquests ocupen. Per fer el seguiment d'aquesta relació ens hem servit de dues variables dependents de referència. En primer lloc, la variable *llengua habitual declarada*. En segon lloc, la variable *muda lingüística de llengua d'origen familiar a llengua habitual declarada*.

En relació a l'elecció d'aquestes variables, cal que fem alguns aclariments. Si al llarg de l'informe hem defensat l'ús de la llengua habitual reconstruïda per damunt de la declarada (veure capítol 2), per què fem ara la llengua habitual declarada? La resposta rau en el fet que tot l'anàlisi requereix, per aconseguir obtenir resultats significatius, d'emprar una variable que remeti, de forma més o menys directa, a la llengua d'origen del jove. Aquesta variable d'origen ha de servir, en les regressions que usin la llengua declarada de variable dependent, com a variable independent. D'aquesta forma podem anul·lar l'efecte explicatiu de l'origen lingüístic sobre la llengua habitual, atès que aquest és, lògicament, el principal factor explicatiu de la llengua habitual, i no tenir-lo en el model de regressió pot distorsionar el pes explicatiu de la resta de variables independents. Més important encara és el paper de la llengua d'origen en la construcció de la variable relativa a la muda lingüística, que sorgeix precisament de sintetitzar la informació de la llengua d'origen i la llengua habitual.

Per tant, és del tot imprescindible l'ús d'una variable relativa a la llengua d'origen, i la única disponible en l'EJC07 és la que es recull en referència a la llengua parlada amb

la família d'origen. Per tant, la variable relativa a la llengua d'origen només pot ser, en aquest capítol la llengua parlada amb la família d'origen, per més que no reflecteixi exactament la primera llengua parlada amb els pares (que és la que hem emprat en tot l'anàlisi anterior, tot basant-nos amb les dades de l'EULC03). Usar aquesta variable com a llengua original ens impossibilita que aquest sigui un dels camps emprat en la construcció de la llengua habitual reconstruïda. Les dades de l'EJC07 fan impossible, però, fer una variable referida a la llengua habitual reconstruïda que no es fonamenti en aquesta variable, la única que ens refereix la llengua parlada en un entorn domèstic. En bona mesura, el propi fet que la llengua amb la família d'origen no sigui la llengua domèstica per a molts joves –tots aquells que ja no viuen amb la família d'origen- ja fa inviable la construcció de la variable relativa a la llengua habitual reconstruïda. Però si, malgrat tot, es considerés pertinent fer-la⁶⁰, la necessitat d'emprar aquesta variable com a referència de la llengua d'origen ho impossibilita totalment. No té sentit fer una anàlisi que cerca vincles explicatius en què les variables explicatives i les variables a explicar siguin, parcialment, les mateixes.

Tot plegat ha fet que, malgrat que aquesta no hagués estat la nostra aposta en cas que els models de regressió els apliquéssim a l'EULC03, hàgim optat per emprar la llengua habitual declarada per aquestes regressions.

Tant en l'anàlisi de les regressions relatives a la llengua habitual declarada com a les que tenen a veure amb les mudes lingüístiques hem generat dos models de regressió diferents, en funció de les variables independents que s'incorporen en l'anàlisi. Un primer que integra només les variables estructurals principals dels individus, que podríem considerar "contextuals", i un segon en què s'afegeixen dues variables estructurals relatives a la posició personal dels joves en l'àmbit formatiu i actiu/laboral. En el primer model recollim les següents variables independents (amb les següents categories, que no sempre corresponen exactament a les emprades en els capítols precedents⁶¹):

- a) **Grups d'edat:** De 15 a 19 anys; de 20 a 24 anys; de 25 a 29 anys; i de 30 a 34 anys. En els models de regressió, en què no ens mou la voluntat comparativa estricta respecte els resultats obtinguts de l'EJC02, hem optat per incorporar la informació d'aquest darrer grup d'edat.
- b) **Sexe:** Home; i Dona.
- c) **Llengua d'origen:** Català (exclusiu); català i castellà; i castellà (exclusiu).

⁶⁰ De fet, la llengua habitual reconstruïda és la que hem emprat en l'apartat precedent, en què contrastem els resultats obtinguts el 2002 i 2007. Malgrat no ser idèntiques, i els déficits epistemològics de la del 2007, són dues variables prou properes com per arriscar el contrast de resultats que s'hi aborda –i que, com vèiem, són interpretats amb molta prudència.

⁶¹ En un model de regressió és convenient, per facilitar la lectura, que les variables independents no tinguin excessives categories, i que siguin les variables del model siguin el màxim de contrastades i independents les unes respecte les altres.

- d) **Densitat del català al municipi de residència:** Baixa densitat; Densitat mitjana; Alta densitat. Les categories de densitat estan construïdes pel mateix procediment que en les anàlisis anteriors.
- e) **Nivell d'instrucció dels pares:** Almenys un pare amb estudis universitaris; almenys un pare amb estudis postobligatoris (no compta FP1); cap pare amb estudis superiors a l'ESO o l'FP1.
- f) **Unitat familiar:** Viu amb els pares o familiars del mateix rang; no viu amb els pares; i no viu amb els pares i té fills.

En el segon model de regressió s'hi incorporen les dues variables següents:

- a) **Nivell d'estudis** (assolits o en curs): Estudiant a la secundària; estudis obligatoris o menys assolits (i no estudia); estudis postobligatoris assolits (i no estudia); i Estudiant estudis universitaris o estudis universitaris assolits.
- b) **Estatus laboral:** Inactiu o aturat; només estudia; estudia i treballa; treball amb alta qualificació i reconeixement; treball de mitja o baixa qualificació de perfil "coll blanc" o serveis; treball de mitja o baixa qualificació de perfil "coll blau" o industrial (o anàlegs) i treball no qualificat.

Així doncs, presentem 4 taules de resultats: Dos models de regressió basats en la variable dependent *Llengua habitual declarada*, i dos més basats en la variable independent *Muda lingüística de llengua familiar d'origen a llengua habitual declarada*⁶². Les dades resultants de les regressions basades en una i altra variable són complementàries. Mentre que el resultat d'analitzar la llengua habitual declarada ens dibuixa els perfils estructurals dels joves que tenen uns o altres usos lingüístics generals, l'anàlisi que basem en la variable de mudes ens permet aprofundir en la diferenciació, entre els catalanoparlants d'origen, d'una banda, i entre els castellanoparlants d'origen, de l'altra, d'aquells que mantenen usos lingüístics aguts i d'aquells que muden els seus usos lingüístics.

En els models de regressió que suporten l'anàlisi de la llengua habitual declarada hem emprat **models de regressió logística binomial**. L'aplicació d'aquest model consisteix en la construcció de diferents variables dicotòmiques referides a cada una de les categories de la variable que volem analitzar (en aquest cas, la llengua habitual declarada). En cada una d'aquestes variables dicotòmiques s'oposa una de les categories de la variable de partida (per exemple, la categoria *catalanoparlants aguts* de la variable llengua habitual declarada) a tots els individus que no són d'aquella categoria (reprement l'exemple, els no catalanoparlants aguts). D'aquesta forma, la taula resultant del model (taules 8.5 i 8.6) es configura per la presentació comparada

⁶² A partir d'ara emprarem indistintament els conceptes llengua d'origen i llengua d'origen familiar en relació als resultats de l'EJC07.

dels resultats obtinguts, en cada categoria mitjançant aquest procediment d'oposició dicotòmica. Per tant, els resultat que observem en la categoria *catalanoparlants aguts*, i que en caracteritzen el perfil, sorgeixen del contrast amb aquells que no són catalanoparlants aguts; els de la categoria catalanoparlants híbrids, dels que no són catalanoparlants híbrids; etc. És aquest un procediment d'anàlisi que té, com a efecte, que les categories extremes de la variable, més distanciades dels comportaments intermitjos, es diferenciïn estructuralment més que no pas les categories intermèdies.

En canvi, en els models de regressió que suporten l'anàlisi de les mudes lingüístiques hem emprat models de **regressió logística polinòmica**. Davant del procediment anterior, aquí les variables analitzades no sorgeixen d'una oposició dicotòmica entre els individus de cada categoria i la resta. En aquest cas, la població "mirall" amb què es contrasta cada categoria és la població d'una altra categoria de la variable. En el nostre cas, hem emprat com a poblacions miralls, de contrast, els joves que no muden de llengua, i els hem comparat amb aquells que sí que muden (amb dues categories: els que muden lleu i els que muden de forma intensa o aguda). Això fa que aquesta categoria mirall, els que no muden, no surtin reflectits en la taula, i que el seu perfil sigui, implícitament, el que contrasta amb la resta. La manera de procedir per obtenir aquestes regressions logístiques polinòmiques, i que el resultat fos el més revelador possible, ha estat la següent:

En primer lloc, hem dividit en dos la variable de referència de mudes lingüístiques. Hem separat els joves d'origen familiar catalanoparlant i els joves d'origen familiar castellanoparlant. La categoria dels joves d'origen *Tant català com castellà* l'hem descartada per aquesta anàlisi, perquè els casos eren pocs i feien impossible una anàlisi rigorosa que contrastés els que muden i els que no. Per tant, ens han quedat dues variables, cadascuna d'elles amb tres categories: la dels catalanoparlants de família d'origen (amb les tres categories dels que no muden, els que han fet mudes lleus, i els que han fet mudes agudes) i la dels castellanoparlants de família d'origen. En tots dos casos s'han contrastat les dues categories dels que muden amb la categoria "mirall" dels que no muden. Les taules 8.7 i 8.8 presenten els resultats de les dues categories de catalanoparlants d'origen que muden (en contrast amb la categoria dels catalanoparlants d'origen que no muden, a partir de la qual s'han d'interpretar els resultats), d'una banda, i de les dues categories de castellanoparlants que muden (en contrast amb la categoria dels castellanoparlants que no muden), de l'altra. Això ens permet endinsar-nos en les lògiques estructurals contrastades dels joves que, partint d'una mateixa llengua, muden o no muden.

La presentació dels resultats reflectits en les 4 taules els presentem tot fent una lectura de l'efecte que tenen, sobre els usos lingüístics i les mudes, les diferents variables independents integrades en els models d'anàlisi. Per cadascuna d'aquestes variables independents, primer fem una aproximació a com marquen disposicions contrastades a emprar una o altra llengua de forma habitual. Després arrodonim l'anàlisi

aproximant-nos a l'impacte d'aquesta variable en la muda lingüística de catalanoparlants i castellanoparlants d'origen.

Com veurem, en tota la presentació de resultats empren, de forma recurrent, el concepte *disposició*. Els models de regressió permeten veure quin impacte explicatiu tenen les variables independents integrades en el model sobre les diferents categories de la variable independent, però, alhora, no reflecteixen l'impacte "descriptiu" d'aquestes variables sobre el comportament. Així, les diferències que resulten entre homes i dones no reflecteixen realment les diferències de comportament efectiu entre homes i dones, sinó les diferències de comportament un cop s'anul·len els efectes de la resta de variables independents. D'aquesta forma, si el model integra, per exemple, el nivell d'estudis dels individus, i aquest no és igual entre homes i dones, el resultat que obtenim respecte la diferència de comportament d'homes i dones anul·la l'increment o decrement de contrast que té a veure amb els diferents perfils educatius d'homes i dones. És per això que empren el concepte *disposició* per l'anàlisi. Les regressions ens expliquen els efectes de les variables independents si anul·lem els factors explicatius espuris, o indirectes, de la resta de variables independents integrades en el model. En la realitat, aquests efectes no estan anul·lats, de forma que la informació que obtenim no és "realista" (en tant que no reflecteix comportament *de facto*) però, alhora, és analíticament més potent, perquè permet veure quines variables són les que realment tenen efectes claus i directes en les diferències de comportament que s'estan analitzant.

Això fa que la lectura de les *disposicions* relatives a les diferents variables hagi de considerar tant les variables independents integrades en els models de regressió com, també, les que no hi són. En aquest sentit, és especialment interessant comprovar els canvis en els resultats de les regressions en funció de les variables que s'hi integren. Alhora, cal estar molt atents, en la interpretació, a les relacions explicatives entre variables que són causals i les que no, i, també, a discernir els vincles causals entre les variables que, a partir dels diferents models, es comprova que tenen influències recíproques.

A continuació exposem les taules relatives als resultats d'aquesta aproximació als vincles entre variables estructurals i usos lingüístics, per passar, tot seguit, a interpretar-ne els resultats per a cada variable independent en joc.

Taula 8.5. Regressions logístiques binomials sobre les 5 categories de la variable Llengua habitual declarada. Primer model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

		Catalanoparlant agut			Catalanoparlant híbrid			Tant català com castellà			Castellanoparlant híbrid			Castellanoparlant agut		
		ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)
Edat	15 a 19 anys	0,008	0,000	0,621	0,008	0,000	0,863	0,008	0,000	1,054	0,008	0,000	1,050	0,007	0,000	1,420
	20 a 24 anys	0,007	0,000	0,477	0,007	0,000	0,899	0,007	0,000	1,676	0,007	0,000	1,131	0,007	0,000	0,930
	25 a 29 anys	0,006	0,000	0,745	0,005	0,246	1,006	0,006	0,000	1,275	0,006	0,000	1,088	0,006	0,000	0,912
	30 a 34 anys															
Sexe	Home	0,004	0,000	1,074	0,004	0,000	0,718	0,004	0,000	0,666	0,004	0,000	1,161	0,004	0,000	1,708
	Dona															
Llengua d'origen	Castellà	0,009	0,000	0,013	0,006	0,000	0,100	0,006	0,000	3,502	0,009	0,000	16,571	0,010	0,000	47,118
	Català i castellà	0,007	0,000	0,053	0,005	0,000	0,924	0,006	0,000	13,455	0,010	0,000	6,041	0,012	0,000	4,983
	Castellà															
Densitat del català al municipi de residència	Baixa densitat	0,006	0,000	0,201	0,005	0,000	1,661	0,005	0,000	0,555	0,007	0,000	2,375	0,006	0,000	2,885
	Densitat mitjana	0,005	0,000	0,225	0,005	0,000	2,094	0,005	0,000	0,955	0,007	0,000	4,222	0,007	0,000	0,881
	Alta densitat															
Nivell d'instrucció dels pares	FP1 o menys	0,006	0,000	0,558	0,005	0,000	1,039	0,006	0,000	0,646	0,007	0,000	2,496	0,007	0,000	1,440
	Secundària postobligatòria	0,006	0,000	0,485	0,006	0,000	1,056	0,006	0,017	0,985	0,008	0,000	2,269	0,008	0,000	1,028
	Estudis universitaris															
Unitat familiar	Viu amb pares/familiars	0,008	0,000	0,915	0,008	0,000	1,613	0,007	0,000	1,050	0,007	0,000	0,823	0,007	0,000	0,737
	No viu amb pares/familiars	0,008	0,000	1,097	0,007	0,000	1,909	0,007	0,000	0,846	0,007	0,000	0,688	0,007	0,000	0,671
	No viu amb pares i té fills															
Constant		0,008	0,000	8,777	0,008	0,000	0,190	0,008	0,000	0,097	0,013	0,000	0,005	0,013	0,000	0,008

Taula 8.6. Regressions logístiques binomials sobre les 5 categories de la variable *Llengua habitual declarada*. Segon model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

		Catalanoparlant agut			Catalanoparlant híbrid			Tant català com castellà			Castellanoparlant híbrid			Castellanoparlant agut		
		ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)
Edat	15 a 19 anys	0,013	0,000	1,919	0,011	0,000	0,480	0,011	0,000	0,911	0,011	0,000	0,910	0,011	0,000	1,044
	20 a 24 anys	0,009	0,000	0,879	0,008	0,000	0,623	0,008	0,000	1,591	0,007	0,000	1,165	0,008	0,000	0,683
	25 a 29 anys	0,006	0,000	0,862	0,006	0,000	0,946	0,006	0,000	1,307	0,006	0,000	1,110	0,006	0,000	0,868
	30 a 34 anys		0,000			0,000			0,000			0,000			0,000	
Sexe	Home	0,005	0,000	1,293	0,004	0,000	0,730	0,004	0,000	0,737	0,005	0,000	1,091	0,005	0,000	1,311
	Dona															
Llengua d'origen	Castellà	0,009	0,000	0,012	0,006	0,000	0,106	0,006	0,000	3,602	0,009	0,000	17,877	0,010	0,000	45,703
	Català i castellà	0,007	0,000	0,047	0,005	0,000	0,955	0,006	0,000	13,799	0,010	0,000	6,321	0,012	0,000	4,876
	Castellà		0,000			0,000			0,000			0,000			0,000	
Densitat del català al municipi de residència	Baixa densitat	0,006	0,000	0,186	0,005	0,000	1,614	0,006	0,000	0,566	0,007	0,000	2,278	0,006	0,000	3,659
	Densitat mitjana	0,006	0,000	0,188	0,005	0,000	2,165	0,006	0,000	0,938	0,007	0,000	3,920	0,007	0,000	1,093
	Alta densitat		0,000			0,000			0,000			0,000			0,000	
Nivell d'instrucció dels pares	FP1 o menys	0,006	0,000	0,745	0,005	0,009	1,014	0,006	0,000	0,722	0,008	0,000	2,778	0,007	0,000	0,819
	Secundària postobligatòria	0,007	0,000	0,574	0,006	0,848	1,001	0,006	0,000	1,066	0,008	0,000	2,395	0,008	0,000	0,759
	Estudis universitaris		0,000			0,008			0,000			0,000			0,000	
Unitat familiar	Viu amb pares/familiars	0,008	0,000	0,842	0,008	0,000	1,661	0,007	0,000	0,956	0,007	0,000	0,754	0,008	0,000	1,209
	No viu amb pares/familiars	0,008	0,000	0,938	0,007	0,000	1,848	0,007	0,000	0,827	0,007	0,000	0,622	0,007	0,000	0,924
	No viu amb pares i té fills		0,000			0,000			0,000			0,000			0,000	
Nivell d'estudis (assolits i/o en curs)	Estudiant secundaris	0,011	0,000	0,512	0,009	0,000	1,387	0,009	0,000	1,063	0,009	0,718	1,003	0,009	0,000	1,642
	Assolits obligatoris o menys	0,007	0,000	0,455	0,007	0,000	0,851	0,007	0,000	1,065	0,006	0,000	0,760	0,007	0,000	3,188
	Assolits secundària postobligatòria	0,008	0,000	0,734	0,007	0,000	1,312	0,007	0,000	0,707	0,007	0,000	0,706	0,007	0,000	2,448
	E.universitaris (assolits i/o en curs)		0,000			0,000			0,000			0,000			0,000	
Estatus laboral	Inactiu o aturat	0,013	0,323	1,013	0,014	0,000	0,382	0,009	0,000	1,824	0,010	0,000	0,424	0,009	0,000	1,939
	Només estudia	0,011	0,000	0,691	0,009	0,000	1,128	0,010	0,000	1,642	0,010	0,000	0,844	0,010	0,000	1,052
	Estudia i treballa	0,011	0,000	0,318	0,009	0,000	2,143	0,010	0,000	2,207	0,010	0,000	0,884	0,011	0,000	0,735
	Treball alta qualificació/reconeixement	0,007	0,000	1,912	0,006	0,000	0,863	0,007	0,000	1,704	0,006	0,000	0,818	0,006	0,000	0,497
	Treball mitja o baixa qualificació, "coll blanc"	0,009	0,000	0,696	0,008	0,000	1,480	0,008	0,000	1,650	0,008	0,000	0,576	0,008	0,000	0,844
	Treball mitja o baixa qualif. "coll blau", no qualif. i no posicionat		0,000			0,000			0,000			0,000			0,000	
	Constant	0,011	0,000	7,721	0,010	0,000	0,200	0,011	0,000	0,059	0,014	0,000	0,007	0,015	0,000	0,006

Taula 8.7. Regressions logístiques polinòmiques dels joves d'origen familiar catalanoparlant que muden (respecte dels que no muden), i dels joves d'origen familiar castellanoparlant que muden (respecte dels que no muden). Primer model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

		Cat, híbridsme suau			Cat, híbridsme agut			Cast, híbridsme suau			Cast, híbridsme agut		
		ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)
Intersecció		0,009	0,000		0,014	0,000		0,014	0,000		0,013	0,000	
Edat	15 a 19 anys	0,009	0,000	1,632	0,013	0,000	1,622	0,009	0,000	0,664	0,011	0,000	0,350
	20 a 24 anys	0,008	0,000	1,742	0,011	0,000	1,653	0,008	0,000	0,884	0,009	0,000	0,762
	25 a 29 anys	0,007	0,000	1,562	0,011	0,000	0,676	0,007	0,000	1,049	0,007	0,000	0,927
	30 a 34 anys	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Sexe	Home	0,005	0,000	0,725	0,007	0,000	1,059	0,005	0,000	0,844	0,006	0,000	0,387
	Dona	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Densitat del català al municipi de residència	Baixa densitat	0,006	0,000	4,503	0,009	0,000	6,794	0,009	0,000	1,232	0,008	0,000	0,146
	Densitat mitjana	0,006	0,000	3,553	0,009	0,000	3,817	0,010	0,000	3,504	0,008	0,000	0,491
	Alta densitat	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Nivell d'instrucció dels pares	FP1 o menys	0,006	0,000	1,667	0,009	0,000	1,657	0,009	0,000	1,410	0,008	0,000	0,348
	Secundària postobligatòria	0,007	0,000	1,801	0,010	0,000	2,055	0,010	0,000	1,527	0,009	0,000	0,963
	Estudis universitaris	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Unitat familiar	Viu amb pares/familiars	0,009	0,023	1,022	0,013	0,000	0,911	0,008	0,024	1,019	0,010	0,000	1,973
	No viu amb pares/familiars	0,009	0,000	1,161	0,013	0,000	0,843	0,008	0,000	0,754	0,010	0,000	2,254
	No viu amb pares i té fills	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Taula 8.8. Regressions logístiques polinòmiques dels joves d'origen familiar catalanoparlant que muden (respecte dels que no muden), i dels joves d'origen familiar castellanoparlant que muden (respecte dels que no muden). Segon model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

[illegible]

Primera variable independent: Grups d'edat.

a) Regressions logístiques sobre la llengua habitual declarada

L'efecte de l'edat canvia radicalment en funció de les variables independents que integrem en el model, i, per tant, en neutralitzar l'efecte de noves variables explicatives. En el primer model hi veiem que, a major edat, major disposició a la penetració del català i, per contra, els grups de joves de menys edat tenen menor disposició a la penetració del català. Especialment en els joves de 20 a 24 anys veiem que el nivell d'hibridació és molt major que el dels joves de 30 a 34 anys. Així, els joves de 20 a 24 anys tenen una disposició un 60% més elevada –anul·lat l'efecte de la resta de variables independents del model– que els de 30 a 34 anys de parlar tant català com castellà.

Aquests resultats, contrasten enormement, però, amb el que trobem en el model 2. En aquest veiem, sobretot, que els joves de 15 a 19 anys, que apareixien abans com a més tendents a la penetració del castellà, ara es configuren com el grup d'edat amb una major disposició a l'ús agut del català, i amb menys disposició envers la hibridació d'usos. Els joves de 20 a 24 anys es mantenen com el grup que més tendeix als usos híbrids, especialment envers aquells que tenen un important pes del castellà. En aquest sentit, la incorporació del nivell d'estudis assolit i l'estatus laboral anul·la de la disposició que vèiem en el primer model les situacions contextuais que s'associen al moment laboral i escolar, i deixa altres efectes que poden tenir a veure amb disposicions pròpies de l'adscripció a generacions diferents o amb vivències d'oci diferents en funció de l'edat.

b) Regressions logístiques sobre la muda lingüística

En fixar-nos en les regressions relatives a les mudes de llengua original a llengua habitual entre catalanoparlants d'origen, d'una banda, i entre castellanoparlants d'origen, d'altra banda, poden aprofundir en alguns aspectes d'interès. Entre els joves d'origen catalanoparlant de menys edat, si bé el pes de la seva presència a l'escola sembla afavorir que mudin, amb major o menor intensitat, i a hibridar usos amb el castellà, en neutralitzar l'efecte de la posició laboral i instructiva, en el segon model, es mostren com el grup d'edat amb més disposició a no emprar el castellà. La hibridació sembla, per tant, un efecte relacionat directíssimament amb les experiències escolars, sobretot en un grup d'edat on la co-presència en diferents grups lingüístics de referència probablement és baixa.

Quant als joves d'origen castellanoparlant, la lògica no és la mateixa. En aquest cas, els joves de 15 a 19 anys són els que mostren menys tendència a la hibridació amb el català, especialment abans de controlar l'efecte dels estudis i del treball. Tot apunta, per tant, que és la pluralitat de marcs d'interacció la que afavoreix la hibridació d'usos, cosa que fa els adolescents menys proclius a la mateixa. Alhora, veiem com alguns dels primers marcs d'interacció que trenquen amb les referències familiars i veïnals –

l'escola o, l'oci nocturn- tant hibriden com, alhora, semblen afavorir una penetració relativa major del castellà.

Segona variable independent: Sexe.

a) Regressions logístiques sobre la llengua habitual declarada

En tots els models s'evidencia una mateixa tendència –més o menys accentuada segons el model-: la major disposició als usos aguts (tant en català com en castellà) dels homes que de les dones. En la comparació del primer model amb el segon –que integra situació laboral i nivell d'estudis dels joves-, s'observa que, en aquest segon model, s'atenueja la disposició als usos aguts en castellà dels homes, i en canvi s'accentua la disposició als usos aguts en català. Amb tot, aquests contrastos es fan especialment palesos en l'anàlisi dels joves catalanoparlants d'origen i castellanoparlants d'origen que muden i que no muden de llengua.

b) Regressions logístiques sobre la muda lingüística

Tant els homes joves d'origen catalanoparlant com els d'origen castellanoparlant mostren una tendència anàloga als usos aguts en les seves llengües d'origen. Són molt més resistents a les mudes lingüístiques que les dones. En els joves castellanoparlants, a més, segons quines situacions estructurals que afecten més a homes que a dones (tipus d'ocupació, relació amb l'oci, menys joves que passen per la Universitat) accentuen la tendència a defugir l'ús del català –o, més probablement, accentuen la tendència femenina a la hibridació dels usos lingüístics. Així, és gairebé tres vegades més alta la disposició de les dones d'origen castellanoparlant a tenir usos lingüístics substantius en català que no pas la dels homes. Això sembla evidenciar que la major presència femenina en alguns nínxols laborals i formatius (especialment, la major tendència de les noies a tenir estudis universitaris i als treballs associats al sector serveis) explica la seva major disposició a emprar el català. Un cop anul·lat aquest efecte, el que rau com a disposició pròpia de l'*ethos masculí* és la major tendència als usos aguts (més identitaris) que als usos híbrids (més pragmàtics), que continua explicant diferències de gènere molt substantives. Fins i tot en aquests cas (segon model), la disposició masculina a no mudar dels joves castellanoparlants és el doble que la de les noies.

En el cas dels joves d'origen catalanoparlant trobem una situació diferent, tot i que també marcada per la tendència als usos aguts entre els homes. En aquest cas, però, les trajectòries laborals i d'estudis dels joves, més que accentuar, tenen un efecte atenuant sobre aquesta disposició a les pràctiques agudes. Entre aquests nois, els nínxols laborals i estudiantils afavoreixen la hibridació lingüística i, per tant, l'assumpció de certs usos en castellà.

Tercera variable independent: Llengua d'origen

a) Regressions logístiques sobre la llengua habitual declarada

Com era d'esperar, aquesta és, amb molta diferència, la variable explicativa amb major impacte en tots els models. En aquest sentit, una de les funcions d'integrar-la, malgrat la seva desproporcionada capacitat explicativa, és que la seva neutralització ens permet veure l'efecte de la resta de variables independents en les disposicions envers els usos lingüístics habituals. En bona mesura, l'exercici analític mira de respondre a la pregunta sobre què afecta, més enllà de la llengua d'origen, als usos lingüístics dels joves. La seva potència explicativa es manifesta en el resultat que veiem en la categoria castellanoparlants i catalanoparlants aguts. En el primer model s'hi reflecteix com hi ha 47 vegades major disposició a ser castellanoparlant agut si s'és castellanoparlant d'origen i uns 80 vegades major disposició a ser catalanoparlant agut si s'és catalanoparlant d'origen. Veiem aquí, alhora, que la llengua d'origen és una variable més determinant dels usos aguts dels catalanoparlants que dels castellanoparlants. És aquest un resultat que ratifica quelcom que hem anat veient al llarg de l'informe: la major penetració relativa del català respecte el castellà en els usos juvenils en relació a les llengües d'origen. Aquesta mateixa tendència queda ratificada en una segona evidència d'aquestes regressions. En tots els models⁶³, hi ha una disposició entre 3 i 4 vegades més elevada en els castellans d'origen que no en els catalanoparlants a declarar emprar, com a llengua habitual, tant català com castellà.

Quarta variable independent: Densitat del català en el municipi de residència.

a) Regressions logístiques sobre la llengua habitual declarada

La variable de densitat també es mostra com a clau en l'explicació dels usos lingüístics dels joves. Si prescindim de la variable relativa a la llengua d'origen, la densitat lingüística és, de totes les variables estructurals, la que té major capacitat explicativa sobre els usos lingüístics dels joves. En aquest sentit, el model 1 —que, recordem-ho, ja neutralitza l'efecte de la llengua d'origen— reflecteix com la disposició a ser castellanoparlant agut és prop de 3 vegades superior en un context de baixa densitat que en un d'alta densitat de català. Alhora, veiem com és 5 vegades més alta la disposició a ser un catalanoparlant agut en un context d'alta densitat del català (i 4 en un de mitjana densitat) que en un de baixa. En aquestes categories relatives als usos aguts, ens trobem que el pes explicatiu de la densitat s'incrementa encara més en el segon model de regressió, en incorporar nivell d'estudis i estatus laboral dels joves.

La informació que reflecteixen les categories de parlants híbrids són d'interpretació més complexa. És més fàcil trobar la disposició a ser tant català com castellà en els municipis d'alta o mitjana densitat del català que no pas en els de baixa densitat. En canvi, allà on és més fàcil trobar individus en disposició a ser castellanoparlants híbrids és en els municipis de mitjana densitat del català. La dada més curiosa la trobem,

⁶³ Excepte en el darrer model, que, per la seva naturalesa, no resulta especialment interessant per a la lectura de les incidències de les variables independents.

però, entre els catalanoparlants híbrids. Allà on és més fàcil trobar aquesta disposició és en territoris de densitat mitjana del català, i on és més difícil, en els d'alta (el doble de difícil). Per tant, sembla que els territoris amb alta densitat del català afavoreixen usos aguts del català, però no usos híbrids entre el català i el castellà. Una interpretació precisa d'aquests resultats passa per l'anàlisi de les regressions dels catalanoparlants i castellanoparlants d'origen que muden o que no muden en els usos lingüístics habituals com la que abordem a continuació.

b) Regressions logístiques sobre la muda lingüística

L'anàlisi dels joves que muden i els que no muden, respecte la llengua d'origen familiar, ens permet ratificar la importància atorgada a la densitat lingüística en l'explicació dels canvis lingüístics. En tots els models –i amb poques diferències entre uns i altres–, s'escenifica la transcendència de l'impacte de la densitat lingüística en els usos. Així, la hibridació pronunciada dels usos lingüístics d'un catalanoparlant d'origen, respecte al catalanoparlant que no muda, és unes 7 vegades més possible si viu en un entorn de baixa densitat lingüística del català, i quelcom similar troben en el cas dels castellanoparlants d'origen. Com diem, són *ràtios* que no s'atenuen en introduir noves variables en el model de regressió.

En canvi, en relació a les hibridacions suaus ens trobem un fenomen curiós. En els catalanoparlants es reproduceix la dinàmica abans descrita, si bé amb menys intensitat. La probabilitat de trobar un catalanoparlant que fa una hibridació suau respecte un que no en fa és d'un 4 o 5 vegades més alta en un entorn de baixa densitat lingüística del català respecte un d'alta densitat, i d'un 3 o 4 vegades en un entorn de densitat mitjana. En canvi, no passa el mateix en el cas dels castellanoparlants d'origen, en què l'hibridisme suau és especialment baix en els entorns de mitjana densitat del català, i no més alt –ans el contrari, una mica més baix– en els entorn d'alta densitat que en els de baixa densitat.

Ens topem aquí amb una limitació evident de la nostra variable de densitat lingüística, poc sensible a realitats heterogènies dins dels municipis referenciats. Tant en els municipis de densitat mitjana com d'altra densitat del català és fàcil trobar entorns –barris, carrers– monolingües castellanoparlants, que possiblement facilitin blindatges a la penetració del català tant o més grans que en els municipis de baixa densitat del català. Podria ocórrer –de fet, n'hem trobat exemples en les entrevistes realitzades– que l'oposició identitària entre catalanoparlants i castellanoparlants, i certes resistències lingüístiques que s'hi vinculen, siguin més factibles en aquests contextos d'altra o mitjana densitat del català, però amb comunitats monolingües internes. En aquest sentit, és lògic que trobem que els entorns de mitjana densitat del català i, sobretot, d'alta densitat, afavoreixin hibridismes accentuats en els castellanoparlants d'origen, però també resistències, que aquí prenen forma en el menor nivell d'hibridismes suaus que s'hi afavoreixen.

Cinquena variable independent: Nivell d'instrucció dels pares.

a) Regressions logístiques sobre la llengua habitual declarada

El nivell d'instrucció dels pares també posa de manifest disposicions lingüístiques contrastades. La disposició a emprar el castellà creix notablement entre els grups amb menor nivell d'instrucció. Ara bé, aquesta major disposició a emprar el castellà és especialment notable entre els joves que parlen més castellà que català, per sobre dels castellanoparlants aguts. Val a dir que la incidència explicativa canvia radicalment en el segon model. Si bé es manté la capacitat explicativa del nivell d'instrucció parental en els usos lingüístics dels castellanoparlants híbrids, queda totalment neutralitzada l'explicació relativa als castellanoparlants aguts. Un cop incorporat el nivell d'instrucció propi i l'estatus laboral, es mostra com la disposició als usos aguts, tant en català com en castellà, és més alta en els fills d'algun pare universitari. Per tant, no és del tot cert que el nivell instructiu dels pares i el propi funcionen a partir d'una lògica sumativa. D'una banda, és certa la mateixa tendència a la relació entre menor nivell de capital cultural i menor ús del català. De l'altra, però, sembla que els pares universitaris d'origen castellanoparlant –una part d'ells- tendeixen a projectar dinàmiques de resistència a la hibridació semblants a les que podem trobar en els pares d'origen catalanoparlant, si bé això queda neutralitzat pel fet que aquests joves tendeixen a transitar per contextos on el català hi té major presència, cosa que n'afavoreix una apropiació total o parcial.

Per tant, els joves amb menor capital cultural familiar tendeixen a emprar menys el català, en part com a disposició pròpia d'aquesta posició estructural, i en part per com aquesta posició condiciona els seus itineraris formatius i laborals. Alhora, però, no són més reacis a els usos hibridats que els joves amb majors nivells d'instrucció, ans el contrari, podem considerar-los fins i tot més receptius, malgrat que els contextos d'interacció personals tendeixen a afavorir els usos monolingües, especialment entre els d'origen castellanoparlant.

b) Regressions logístiques sobre la muda lingüística

Com ja vèiem en la regressió anterior, bona part del pes explicatiu d'aquesta variable independent queda anul·lat en el segon model i següents respecte el primer. L'actual anàlisi, basat en la variable de mudes, ens permet aprofundir en alguna de les qüestions apuntades. En primer lloc, es constata com, entre els catalanoparlants d'origen, la major tendència a resistir la hibridació lingüística la trobem entre els fills d'universitaris –si bé el contrast és només important en el primer model. Per contra, aquell grup de joves més disposats a mudar no estan pas entre els fills de pares amb menys nivell d'instrucció, sinó els fills de pares que han estudiat secundària postobligatòria. Semblaria, en aquest sentit, que els entorns parentals d'aquests joves tendeixen a un major nivell d'hibridació lingüística, que deixa petja en les disposicions dels joves. És possible que aquí intervinguin, indirectament, dos vectors explicatius no controlats en el nostre model: l'entorn més urbà o rural del jove –és possible que els

pares amb secundària postobligatòria siguin més presents entorns urbans, menys homolingües- i l'entorn laboral del pare del jove.

Pel que fa als castellanoparlants d'origen, la situació no configura el negatiu fotogràfic del que hem vist en els catalanoparlants d'origen. En aquest cas, aquells que mostren més disposició a l'hibridisme –especialment a l'hibridisme suau, i especialment en el segon model- també són els joves amb pares amb estudis postobligatoris no universitaris. En canvi, els que mostren una disposició més resistent a la hibridació elevada no són els universitaris, sinó els joves amb pares amb menys nivell d'instrucció. En canvi, els fills d'universitaris sí que mostren més resistència a les hibridacions suaus. Tot plegat apunta a què, entre els fills d'universitaris, detectem, com apuntàvem abans, dues tendències contraposades: una disposició especialment resistent –possiblement ideologitzada, com sol passar amb la resistència catalanòfona a la hibridació- a la muda i, en un sentit contraposat, una disposició envers el canvi lingüístic especialment accentuada. Per contra, semblaria que entre els joves amb pares menys instruïts la muda lingüística és especialment difícil perquè arrela en situacions de menor competència lingüística i/o de menor necessitat quotidiana.

Sisena variable independent: Unitat familiar.

a) Regressions logístiques sobre la llengua habitual declarada

La variable relativa a la unitat familiar dels joves també reflecteix diferències significatives en les disposicions juvenils. Resulten especialment rellevants les dades que observem en el segon model, que, en incorporar les variables relatives a la situació educativa i laboral dels joves, anul·la de la regressió un element que n'interferia la interpretació. Aquest element és el fet que el moment de tenir fills difereixi en funció de l'estatus personal i familiar dels joves, de forma que la nostra anàlisi podria acabar sent, si no fóssim curosos, un anàlisi dels joves que són pares "precoços"⁶⁴. En termes generals, diríem que els joves amb fills mostren una major disposició, d'una banda, als usos aguts en català, i, de l'altra, als usos híbrids amb una important presència del castellà. Són dades que s'adeqüen força al que hem vist en el capítol de mudes lingüístiques, en què s'hi reflectia com bona part dels joves castellanoparlants tendeixen a incorporar el català en els usos lingüístics amb els fills (si no els havien incorporat abans). Entre els catalanoparlants els fills no són un factor d'hibridació (més aviat el contrari), i, en canvi, sí que l'és entre els castellanoparlants.

b) Regressions logístiques sobre la muda lingüística

Les dades relatives a la variable de mudes lingüística no explicita dades excessivament concloents, especialment quan anul·lem, a partir del segon model, les variables relatives al nivell d'instrucció propi i la situació laboral. Podem destacar, però,

⁶⁴ Certament, el concepte "pare precoç" té quelcom d'irònic en l'anàlisi d'un grup d'edat que agrupa els individus de fins a 34 anys. En qualsevol cas, el cert és que, avui dia, a aquesta edat, encara hi ha molts individus que no han tingut fills malgrat que es proposen ser pares en el futur, i que és més fàcil trobar-los entre els nínxols formatius i laborals més avantatjats.

alguns elements, que prenen sentit a partir d'aquest segon model. En relació als joves emancipats sense fills, destaca sobretot la major disposició dels que tenen un origen lingüístic castellà a fer hibridacions substantives envers el català. Quant als joves emancipats amb fills, destaca que, de tots els joves d'origen castellanoparlant, són els que mostren major disposició a un hibridisme de baixa intensitat –que, potser, tingui a veure, com dèiem, amb l'adquisició recent de certs usos lingüístics en català-.

Setena variable independent: Nivell d'estudis (assolits i/o en curs)

a) Regressions logístiques sobre la llengua habitual declarada

Aquestes regressions mostra la forta relació existent entre nivell d'estudis dels joves i disposició lingüística, una relació que, sobretot, es concreta en els catalanoparlants i castellanoparlants aguts. Entre els joves que estudien a la Universitat o que han assolit estudis universitaris, trobem una disposició força més alta a ser catalanoparlants aguts –la disposició dobra a la dels que no tenen estudis postobligatoris- i força més baixa a ser castellanoparlants aguts –tres vegades més baixa que entre els que no tenen estudis postobligatoris-. Com veiem, la penetració del castellà és notable entre els joves que no han assolit estudis universitaris i, molt especialment, entre els que no tenen estudis postobligatoris. Ara bé, per aprofundir en la vinculació entre nivell d'estudis i llengua és més adequat centrar-nos en la regressió que usa com a variable dependent la muda lingüística entre llengua d'origen familiar i llengua habitual.

b) Regressions logístiques sobre la muda lingüística

Tant entre els joves d'origen catalanoparlant com entre els joves d'origen castellanoparlant el nivell d'estudis adquirit i la continuïtat en els estudis tenen una forta incidència en les trajectòries lingüístiques, si bé la incidència és de naturalesa diferent en un i altre cas. En algunes situacions, la intensitat d'aquesta influència és anàloga a la que detectàvem en relació a la variable sobre la densitat lingüística dels municipis. En relació als joves d'origen catalanoparlant, els que tenen estudis universitaris (o els estudien en el moment de l'enquesta) són els que mostren major disposició al manteniment agut del català en els seus usos habituals. En especial, mostren una notable resistència a les hibridacions intenses, si bé, en aquest sentit, no es distancien massa dels joves amb estudis postobligatoris assolits. Per contra, tant els joves sense estudis postobligatoris assolits (i que ja no estudien), com, molt especialment, els joves que estan estudiant secundària en el moment de l'entrevista, mostren una tendència molt més pronunciada envers les hibridacions d'alta intensitat. La disposició a la hibridació intensa dels catalanoparlants d'origen, anul·lats els efectes de la resta de variables independents, és 5 vegades en un jove estudiant de secundària que en un jove universitari o que tingui estudis universitaris.

En canvi, entre els joves d'origen castellanoparlants, els estudiants o que han estudiat a la universitat són els que més tendència a fer hibridacions mostren, de major o menor intensitat. Amb tot, aquesta major disposició a la hibridació no és massa llunyana a la que mostren els estudiants de secundària que, en aquest sentit, semblen

tenir una tendència a la hibridació amb el català anàloga a la que vèiem en els estudiants de secundària d'origen catalanoparlant amb el castellà (si bé les dades no permeten discernir quina de les dues disposicions és, en termes absoluts, més intensa). Per contra, tant els joves d'origen castellanoparlant que no estudien com els que no han arribat a tenir estudis universitaris mostren una molt menor disposició envers la hibridació lingüística, tant de baixa com d'alta intensitat. En termes generals, podríem dir que la seva disposició a la hibridació és al voltant de 3 vegades inferior que la d'un universitari.

Per tant, mentre que el que caracteritza aquells que tenen o han tingut contacte amb la universitat és l'impacte en la catalanització dels usos lingüístics, el que caracteritza el contacte amb els instituts de secundària és la hibridació lingüística, que afecta tant els catalanoparlants com els castellanoparlants d'origen.

Vuitena variable independent: Situació activa i perfil laboral.

a) Regressions logístiques sobre la llengua habitual declarada

La vinculació existent entre la llengua habitual declarada i la situació activa del jove és menys evident, si més no en el seguiment d'aquesta primera proposta de regressió, que la vinculació que hem vist en d'altres casos. Possiblement això tingui força a veure amb l'heterogeneïtat d'elements presents en la variable independent, que fan difoses algunes situacions adscrites a cada categoria laboral. A més, hem de pensar que el fet d'introduir aquesta variable en un segon model de la regressió (on ja s'hi estan neutralitzant els efectes de diferents variables estructurals) neutralitza molts efectes espuris que farien els contrastos en els resultats més accentuats.

En qualsevol cas, de la lectura dels resultats sembla resultar-ne, en primer lloc, la forta catalanització dels usos dels joves situats en posicions més preferents de la jerarquia laboral. Així, hi ha la meitat d'oportunitats de trobar un jove castellanoparlant en un treball d'alta qualificació i reconeixement que en posicions laborals precàries i/o dedicat a feines de "coll blau". En segon lloc, hi ha dos grups que semblen tendir als usos híbrids amb especial intensitat. Es tracta dels joves que estudien i treballen i dels joves treballadors de "coll blanc", que conjuguen aquesta tendència a la hibridació amb un notable nivell de catalanització en els usos lingüístics. Aprofundim en l'anàlisi en el següent punt.

b) Regressions logístiques sobre la muda lingüística

En relació als diferents models de la regressió logística que té com a variable depenent les mudes lingüístiques, també observem, en el comportament lingüístic tant de catalanoparlants com de castellanoparlants d'origen, resultats de rellevància. En relació als joves d'origen catalanoparlant, s'hi configuren dues tendències. En primer lloc, les disposicions a les hibridacions d'alta intensitat amb el castellà les trobem, sobretot, en les situacions laborals més precàries, de menor estatus, i/o més vinculades a treballs "de coll blau". Entre aquests nínxols, la disposició a hibridar

fortament és prop del doble d'intensa que en les categories relatives als treballadors “de coll blanc” i de més estatus. En segon lloc, les majors disposicions envers les manifestacions lingüístiques marcades per un hibridisme suau —és a dir, per la integració minoritzada d'usos lingüístics en castellà— les localitzem en aquelles situacions existencials, en relació a l'àmbit laboral, que comporten, potencialment, un contacte amb més entorns relacionals heterogenis. Els treballadors de “coll blanc” —sovint empleats del sector serveis, que, per tant, poden estar atenent públic—, i, molt especialment, aquells que combinen escola i treball, són els més proclius a la hibridació suau. En aquest mateix sentit, resulta molt suggerent el que veiem en el grup dels inactius o aturats, que tant són proclius a la hibridació d'alta intensitat amb el castellà —com passa amb els nínxols en situació existencial més precària— com als usos lingüístics aguts, sense hibridació —en tant que nínxol existencial amb pocs contactes relacionals, i, per tant, amb menys situacions d'haver de fer front a mudes lingüístiques.

Quant als joves d'origen castellanoparlant, també en poden destacar dues dinàmiques especialment intenses. En primer lloc, la situació que, de llarg, es mostra com la menys procliu a la hibridació és la dels joves inactius o aturats. En aquest cas coincideixen dues tendències de distanciament respecte el català: la pròpia de les situacions laborals/materials menys avantatjades —que afavoria més hibridació en els catalanoparlants d'origen— i la pròpia de la poca diversitat de contextos relacionals diversificats. Entre els joves amb situacions laborals precàries i treballadors de “coll blau”, si bé també és detecta una menor disposició a les hibridacions d'alta intensitat, aquesta no és igual de forta, ni es fa extensiva a la hibridació de baixa intensitat. En segon lloc, i en contraposició amb això, la hibridació d'alta intensitat, que aproxima els joves als usos en català, afecta aquells nínxols laborals que potencialment comporten majors contextos relacionals —els que estudien i treballen i els treballadors “de coll blanc”, i, sobretot, els joves en situacions laborals més avantatjades i prestigiades. Entre aquests la disposició a la hibridació d'alta intensitat és unes 6 vegades major que entre els joves inactius i aturats.

8.3. *La triangulació d' usos lingüístics, posicions estructurals i les pràctiques d'oci dels joves catalans.*

En aquest darrer apartat del capítol introduïm un nou grau de complexitat a l'anàlisi dels vincles entre els usos lingüístics i les altres característiques dels joves catalans. Si en l'aparat precedent ens centràvem en l'anàlisi de la intensitat de les relacions entre els usos lingüístics i les diferents posicions estructurals dels joves catalans, en aquest apartat afegim una tercera dimensió en l'anàlisi: les practiques d'oci dels joves catalans. Per triangular aquestes tres dimensions —llengua, estructura, i pràctiques d'oci— hem emprat dos procediments analítics diferents.

En primer lloc, hem generat una tipologia juvenil basada en les pràctiques d'oci juvenil, per emprar-la com a variable dependent en diferents models de regressió. Expliquem aquest procediment i exposem els resultats en el subapartat següent. Posteriorment, en un segon subapartat, reprenem la variable dependent relativa a les mudes lingüístiques per afegir-hi diferents variables independents relatives a les pràctiques d'oci dels joves.

Una tipologia de les pràctiques d'oci dels joves

A partir de les variables de l'EJC07 relatives a la intensitat de les diferents dedicacions al temps d'oci, la participació associativa, i l'activisme polític, i mitjançant l'aplicació de diferents tècniques estadístiques, hem creat una variable relativa a les disposicions envers l'oci dels joves catalans, amb quatre categories. En relació a les tècniques qualitatives emprades, bàsicament han consistit, en primer lloc, en la construcció de diferents variables de síntesi, dues d'elles referides al nivell de participació associativa dels joves i el seu nivell d'activisme polític. Totes dues variables tenen 4 categories. La variable sobre activisme polític és una escala d'intensitat en aquest activisme que va de l'activisme nul (aquells joves que no han fet cap pràctica d'activisme reivindicatiu) a l'activisme d'alta intensitat. En canvi, la variable sobre participació associativa diferencia les següents situacions: els joves que no participen a cap associació, els que només ho fan en alguna de tipus esportiu, els que ho fan en alguna d'un tipus no esportiu (i, opcionalment, també en una esportiva), i les que ho fan en associacions de dos tipus o més no esportives (i, opcionalment, també en alguna esportiva). Al mateix temps, s'han realitzat unes altres variables que sintetitzen, amb tres nivells d'intensitat (de gens a molta intensitat), la freqüència amb què els joves es dediquen a diferents pràctiques en els moments d'oci: pràctiques lectores (llegir llibres i diaris), pràctiques de consum cultural (anar al teatre i al cinema), pràctiques digitals i pràctiques nocturnes⁶⁵.

Amb aquestes sis variables de síntesi hem realitzat un anàlisi de correspondències múltiples, del qual en resulta un mapa de correspondències organitzat a partir de dues dimensions. Mitjançant aquestes dues dimensions hem realitzat, posteriorment, un anàlisi de conglomerats no jeràrquics –clúster– per agrupar els joves en diferents categories suficientment contrastades. Malgrat que els grups resultants no són homogenis, sí que tenen suficients elements el comú com per usar-los com a tipologia juvenil de pràctiques d'oci. Com veurem a continuació, és una tipologia que, en bona mesura, pren sentit en la intensitat de la diversificació de les pràctiques que es realitzen. La tipologia resultant és la següent.

⁶⁵ La resta de pràctiques en l'oci no s'han emprat, finalment, en la variable de síntesi, perquè no aportaven informació rellevant que permetés aprofundir en l'elaboració tipològica

- a) **Joves activistes i/o associats.** Són joves que es caracteritzen per la intensitat de la seva dedicació a l'àmbit associatiu i/o al seu nivell d'activisme reivindicatiu. Molts d'ells tenen una dedicació intensiva tant a un com a l'altre d'aquests espais, però en d'altres casos, només a un. Així, per exemple, un subgrup d'aquests joves és molt actiu en l'associacionisme, però ni és activista, ni és actiu en la resta de pràctiques d'oci. En termes generals, però, no són joves que no mostrin una bona disposició envers la resta de pràctiques juvenils, ans el contrari, tenen un oci més actiu i diversificat que la mitjana.
- b) **Joves omnívors.** Són joves que mostren una disposició activa envers moltes de les pràctiques recollides. En general, mostren un nivell d'associacionisme i d'activisme reivindicatiu menor que els joves del grup precedent, i, en canvi, un major nivell d'activisme nocturn, digital i cultural.
- c) **Joves amb un oci de baixa intensitat (poc diversificat).** Són joves que mostren una baixa dedicació als diferents nivells d'oci recollits, o bé que només es mostren força actius en alguna de les pràctiques.
- d) **Joves amb un oci passiu (no diversificat).** Mostren baixos o nuls nivells de dedicació a totes les vivències d'oci recollides en l'anàlisi de correspondències múltiples. Això vol dir que les seves vivències d'oci pivoten de forma exclusiva sobre aquelles pràctiques no recollides en el model, i que, en termes generals, tenen a veure amb pràctiques menys significades —estar amb els amics, mirar la televisió, anar a comprar... Per tant, en aquest cas la passivitat remet més a la baixa diversitat de formes d'oci, que. Per tant, pot integrar joves que passen moltes hores de dedicació a formes d'oci com estar al carrer amb els amics o mirar la televisió.

La finalitat de l'obtenció d'aquesta tipologia no és altre que emprar-la per analitzar, mitjançant una regressió, la relació explicativa que hi ha entre pràctiques juvenils, usos lingüístics, i variables estructurals. per procedir a aquesta anàlisi hem elaborat les taules 8.9, 8.10, 8.11 i 8.12, aplicant regressions logístiques binomials a cadascuna de les categories de la variable, tot incorporant-hi diferents paquets de variables independents. Per tant, cada categoria de la variable ha estat analitzat tot comparant-lo amb la població que no forma part d'aquella categoria. Els resultats que obtenim, per exemple, pels activistes i associats, surt de comparar-ne el seu comportament amb els gros dels no activistes i associats.

Taula 8.9. Regressions logístiques binomials sobre les 4 categories de la variable Tipologia de pràctiques d'oci juvenil. Primer model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

		Activistes i associatius			Oci omnívor			Oci baixa intensitat			Oci passiu		
		ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)
Llengua d'origen	Català	0,004	0,000	2,023	0,004	0,000	1,394	0,003	0,000	0,981	0,003	0,000	0,472
	Català i castellà	0,005	0,000	1,554	0,006	0,000	0,895	0,005	0,000	0,960	0,004	0,000	0,797
	Castellà		0,000			0,000			0,000			0,000	
Constant		0,003	0,000	0,216	0,003	0,000	0,143	0,002	0,000	0,397	0,002	0,000	0,704

Taula 8.10. Regressions logístiques binomials sobre les 4 categories de la variable Tipologia de pràctiques d'oci juvenil. Segon model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

		Activistes i associatius			Oci omnívor			Oci baixa intensitat			Oci passiu		
		ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)
Llengua d'origen	Només català	0,005	0,000	3,067	0,006	0,000	1,362	0,004	0,000	0,863	0,004	0,000	0,400
	Sobretot català	0,006	0,000	2,543	0,006	0,000	1,630	0,005	0,000	0,869	0,005	0,000	0,435
	castellà	0,006	0,000	1,699	0,007	0,000	1,352	0,005	0,000	1,073	0,005	0,000	0,581
	Sobretot castellà	0,006	0,000	1,133	0,007	0,000	1,093	0,005	0,000	0,883	0,005	0,966	1,000
	Només castellà		0,000			0,000			0,000			0,000	
Constant		0,004	0,000	0,170	0,005	0,000	0,126	0,003	0,000	0,421	0,003	0,000	0,806

Taula 8.11. Regressions logístiques binomials sobre les 4 categories de la variable Tipologia de pràctiques d'oci juvenil. Tercer model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

		Activistes i associatius			Oci omnívor			Oci baixa intensitat			Oci passiu		
		ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)
Llengua d'origen	Català	0,006	0,000	0,729	0,007	0,000	1,316	0,006	0,000	1,239	0,006	0,000	0,890
	Català i castellà	0,006	0,000	0,945	0,007	0,000	0,749	0,005	0,049	0,990	0,005	0,000	1,203
	Castellà		0,000			0,000			0,000			0,000	
Llengua habitual	Només català	0,008	0,000	4,064	0,009	0,000	1,055	0,007	0,000	0,710	0,007	0,000	0,447
	Sobretot català	0,007	0,000	3,108	0,009	0,000	1,427	0,007	0,000	0,760	0,006	0,000	0,451
	castellà	0,006	0,000	1,769	0,007	0,000	1,474	0,005	0,000	1,071	0,005	0,000	0,535
	Sobretot castellà	0,006	0,000	1,150	0,007	0,000	1,110	0,005	0,000	0,860	0,005	0,656	1,002
	Només castellà		0,000			0,000			0,000			0,000	
Constant		0,004	0,000	0,172	0,005	0,000	0,128	0,003	0,000	0,419	0,003	0,000	0,797

Taula 8.12. Regressions logístiques binomials sobre les 4 categories de la variable Tipologia de pràctiques d'oci juvenil. Quart model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

		Activistes i associatius			Oci omnívor			Oci baixa intensitat			Oci passiu		
		ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)
Llengua habitual	Només català	0,007	0,000	2,285	0,008	0,000	1,171	0,006	0,000	1,071	0,006	0,000	0,441
	Sobretot català	0,007	0,000	1,873	0,008	0,000	1,385	0,006	0,491	0,996	0,006	0,000	0,495
	Tant català com castellà	0,006	0,000	1,282	0,007	0,000	1,120	0,005	0,000	1,279	0,005	0,000	0,638
	Sobretot castellà	0,007	0,000	0,909	0,007	0,878	0,999	0,005	0,000	0,951	0,005	0,000	1,105
	Només castellà		0,000			0,000			0,000			0,000	
Edat	15 a 19 anys	0,010	0,000	0,294	0,011	0,000	1,174	0,008	0,000	1,091	0,008	0,000	2,203
	20 a 24 anys	0,006	0,000	0,453	0,007	0,000	1,788	0,006	0,132	0,991	0,006	0,000	1,334
	25 a 29 anys	0,005	0,000	0,649	0,006	0,000	1,044	0,005	0,000	0,932	0,005	0,000	1,503
	30 a 34 anys		0,000			0,000			0,000			0,000	
Sexe	Home	0,004	0,000	0,781	0,004	0,000	0,741	0,003	0,000	1,120	0,003	0,000	1,343
	Dona												
Densitat del català al municipi de residència	Baixa densitat	0,005	0,000	0,832	0,006	0,000	0,956	0,005	0,000	1,117	0,005	0,000	1,056
	Densitat mitjana	0,005	0,000	0,739	0,006	0,000	0,749	0,005	0,000	1,321	0,005	0,000	1,184
	Alta densitat		0,000			0,000			0,000			0,000	
Origen personal i familiar	Joves nascuts fora Cat.	0,010	0,000	1,347	0,015	0,000	0,512	0,009	0,000	0,785	0,008	0,000	1,139
	Pares nascuts fora Cat.	0,005	0,000	1,373	0,006	0,000	1,343	0,005	0,000	0,919	0,005	0,000	0,739
	Un pare nascut fora Cat.	0,005	0,000	1,292	0,006	0,000	1,087	0,004	0,000	1,038	0,005	0,000	0,713
	Dos pares nascuts a Cat		0,000			0,000			0,000			0,000	
Nivell d'instrucció dels pares	FP1 o menys	0,005	0,000	0,697	0,006	0,000	0,728	0,005	0,000	0,851	0,005	0,000	2,247
	Secundària postobligatòria	0,005	0,000	0,811	0,006	0,000	0,792	0,005	0,000	0,720	0,006	0,000	2,242
	Estudis universitaris		0,000			0,000			0,000			0,000	
Unitat familiar	Viu amb pares/familiars	0,007	0,000	2,393	0,010	0,000	3,268	0,006	0,000	2,188	0,006	0,000	0,173
	No viu amb pares/familiars	0,006	0,000	2,105	0,010	0,000	3,158	0,006	0,000	1,502	0,005	0,000	0,288
	No viu amb pares i té fills		0,000			0,000			0,000			0,000	
Nivell d'estudis (assolits i/o en curs)	Estudiant secundaris	0,008	0,000	0,608	0,010	0,000	0,350	0,007	0,000	1,561	0,007	0,000	2,042
	Assolits obligatoris o menys	0,006	0,000	0,362	0,007	0,000	0,326	0,005	0,000	1,803	0,005	0,000	2,141
	Assolits secundària postobligatòria	0,006	0,000	0,681	0,007	0,000	0,901	0,005	0,000	1,933	0,006	0,000	0,893
	E. universitaris (assolits i/o en curs)		0,000			0,000			0,000			0,000	
Estatus laboral	Inactiu o aturat	0,009	0,000	0,752	0,010	0,000	1,991	0,008	0,000	0,629	0,007	0,000	1,393
	Només estudia	0,008	0,000	1,091	0,009	0,000	0,798	0,007	0,000	1,183	0,008	0,000	0,875
	Estudia i treballa	0,008	0,000	1,403	0,009	0,000	1,056	0,008	0,000	0,822	0,008	0,000	0,813
	Treball alta qualificació/reconeixement	0,005	0,271	1,006	0,007	0,000	0,951	0,005	0,000	0,822	0,005	0,000	1,291
	Treball mitja o baixa qualificació, "coll blanc" i rebat mitja o baixa qualifi. "coll blau", no qualif. i no posicionat	0,007	0,000	0,744	0,009	0,000	0,941	0,006	0,000	0,917	0,006	0,000	1,534
			0,000			0,000			0,000			0,000	
Constant		0,011	0,000	0,336	0,015	0,000	0,088	0,010	0,000	0,163	0,010	0,000	0,630

En la primera de les taules referenciades -8.9- només observem el resultat de la regressió sobre una única variable: la llengua d'origen familiar. En la segona taula, en canvi, ens fixem en el resultat de la regressió sobre una altra única variable: la llengua

habitual declarada. En la tercera taula observem què passa en integrar en el model les dues variables lingüístiques individuals amb què treballem a l'EJC07: llengua d'origen familiar i llengua habitual declarada. Finalment, en la quarta taula no incloem, en el paquet de variables independents, la llengua d'origen, i sí que posem totes les variables estructurals d'adscripció i d'adquisició emprades en les regressions prèvies, i, a més, hem incorporat la variable llengua d'origen geogràfic (personal i familiar).

La taula 8.9 mostra com, en no controlar cap altra variable independent, la llengua d'origen és força explicativa de la tendència dels joves d'estar ubicats en una o altra categoria de la tipologia de pràctiques d'oci. Molt especialment, ser catalanoparlant d'origen fa el doble de fàcil estar en el grup dels activistes i associats i el doble de difícil estar en el grup dels passius, en relació als joves castellanoparlants d'origen familiar. En el cas dels joves omnívors la intensitat explicativa és menor, però també existeix. Els joves catalanoparlants d'origen familiar tenen prop d'un 40% més d'opcions d'estar en aquesta categoria que els joves castellanoparlants.

En la taula 8.10 observem tres quarts del mateix, si bé en agafar de referència la llengua habitual els contrastos s'accentuen. Així, és més de 3 vegades més alta la disposició d'un catalanoparlant agut habitual que la d'un castellanoparlant agut habitual a raure en la categoria dels activistes i associatius, i menys de la meitat d'intensa la disposició a trobar-lo en la categoria dels joves passius. D'aquestes dues taules és interessant copsar, en primer lloc, que hi ha un fort vincle entre les pràctiques d'oci més formals i "polítiques" i la llengua, especialment en relació a la llengua habitual. Alhora, també resulta interessant, i probablement més contraintuïtiu, comprovar que els joves amb unes pràctiques d'oci més diversificades, que integren els àmbits més associats a l'imaginari juvenil –oci nocturn, oci digital- també tendeixen més a ser catalanoparlants, d'una banda, i a tenir usos lingüístics híbrids, de l'altra.

Els resultats anteriors, però, resulten especialment reveladors a la llum de la taula 8.11. En incorporar com a variables independents tant la llengua habitual com la llengua d'origen familiar en el mateix model, canvia radicalment la seva forma en què aquestes variables hi incideixen explicativament. En anul·lar l'efecte de la llengua habitual, els catalanoparlants d'origen mostren fins i tot menys disposició que els castellanoparlants a estar en el grup d'activistes i associatius, i una disposició similar a estar en el grup dels passius. Val a dir que la col·linealitat existent entre totes dues variables fa que hàgim d'interpretar amb cura aquesta situació: la major part dels joves catalanoparlants aguts són també catalanoparlants d'origen, i és aquesta llengua primera la que els predispone a parlar en català habitualment; és aquesta una causalitat que no podem menystenir. Tot i així, no deixa de tenir cert interès palesar que és la llengua habitual la que es manifesta com a estretíssimament vinculada a les pràctiques d'oci. D'aquesta forma, aquells que l'adquireixen –perquè no és la seva llengua d'origen familiar- són especialment sensibles a integrar-se en certes categories de joves, i molt especialment, en la categoria dels joves activistes i associats. Així, els

joves catalanoparlants habituals aguts, en controlar la variable *llengua d'origen familiar*, mostren 4 vegades més disposició a estar en el grup dels activistes i associats que no pas els castellanoparlants aguts. La intensitat de la disposició disminueix en la mesura que els joves empen més el castellà. Per contra, trobem el contrari en el cas dels joves passius, on és dues vegades més elevada la disposició a ser-hi d'un jove castellanoparlant (agut o híbrid) que la d'un catalanoparlant (agut o híbrid). En canvi, sembla que en la categoria dels joves omnívors tenen major disposició a ubicar-s'hi els joves amb usos lingüístics híbrids, i molt especialment, els usos híbrids que integren una proporció elevada de català.

La taula 8.12 ens permet redimensionar l'impacte explicatiu de la variable relativa a la llengua habitual en neutralitzar l'efecte de la resta de variables estructurals. En aquest sentit, el que ens trobem és que, en aquest nou model amb més variables independents, el pes explicatiu de la variable lingüística decreix, bàsicament perquè tenir el català de llengua habitual està vinculat a certes posicions estructurals –a part de la llengua d'origen– que expliquen part de la disposició juvenil envers certes pràctiques. Així, entre els joves activistes i associatius, la disposició dels catalanoparlants aguts a formar-hi part és “només” de una mica més de dues vegades superior a la dels castellanoparlants aguts. Alhora, la diferència en les disposicions a ser part dels joves amb un oci omnívor o un oci de baixa intensitat, en funció de la llengua habitual, no es massa accentuada. Només podem destacar, com ja s'havia apuntat, la major disposició dels catalanoparlants híbrids, que parlen més català que castellà, a formar part del grup dels omnívors (és prop del 40% més fàcil trobar-los a ells que no pas als castellanoparlants aguts, un cop anul·lat l'efecte de la resta de variables. En canvi, sí que es mantenen amb la mateixa intensitat les diferències d'arrel lingüística en la disposició a formar part dels joves amb un oci passiu: els catalanoparlants, híbrids o aguts, tenen la meitat de possibilitats de formar-hi part que els castellanoparlants híbrids o aguts.

L'interès d'aquestes dades rau, sobretot, en el fet que ens mostra el fort vincle existent entre llengua i pràctiques juvenils, un cop anul·lats els efectes explicatius de les variables estructurals que, com hem vist, també impacten en els usos lingüístics. Com veurem a continuació, hi ha diverses variables que tenen un impacte explicatiu sobre les disposicions dels joves envers l'oci, en funció de la seva posició –més o menys avantatjada, més o menys central, etc.– en l'estructura social. Però més enllà d'aquests elements, els usos lingüístics també es relacionen en les vivències en l'oci juvenil. Mirem, a continuació, quin és aquest encaix en cadascuna dels tipus de joves. Per aconseguir-ho amb el màxim de precisió possible, emprarem una darrera taula –taula 8.13– que replica la 8.12 però sense integrar en el llistat de variables independents la llengua habitual. Aquesta nova taula ens permet veure quin efecte té la llengua habitual en la capacitat explicativa d'algunes variables estructurals que s'hi veuen molt afectades –especialment, dues: la densitat lingüística municipal i l'origen de les famílies.

Taula 8.13. Regressions logístiques binomials sobre les 4 categories de la variable Tipologia de pràctiques d'oci juvenil. Cinquè model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

		Activistes i associatius			Oci omnívor			Oci baixa intensitat			Oci passiu		
		ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)
Edat	15 a 19 anys	0,010	0,000	0,282	0,011	0,000	1,121	0,008	0,000	1,109	0,008	0,000	2,323
	20 a 24 anys	0,006	0,000	0,437	0,007	0,000	1,734	0,006	0,000	1,035	0,006	0,000	1,342
	25 a 29 anys	0,005	0,000	0,640	0,006	0,000	1,022	0,005	0,000	0,970	0,004	0,000	1,492
	30 a 34 anys		0,000			0,000			0,000			0,000	
Sexe	Home	0,004	0,000	0,787	0,004	0,000	0,732	0,003	0,000	1,092	0,003	0,000	1,363
	Dona												
Densitat del català al municipi de residència	Baixa densitat	0,004	0,000	0,652	0,005	0,000	0,916	0,004	0,000	1,073	0,004	0,000	1,388
	Densitat mitjana	0,004	0,000	0,610	0,006	0,000	0,742	0,004	0,000	1,249	0,004	0,000	1,474
	Alta densitat		0,000			0,000			0,000			0,000	
Origen personal i familiar	Nascuts fora Cat	0,009	0,000	0,780	0,014	0,000	0,432	0,008	0,000	0,877	0,007	0,000	1,728
	Pares nascuts fora Cat	0,005	0,000	0,897	0,006	0,000	1,214	0,004	0,000	0,916	0,004	0,000	1,094
	Un pare nascut fora Cat	0,005	0,000	1,019	0,006	0,000	1,042	0,004	0,000	1,041	0,004	0,000	0,912
	Dos pares nascuts Cat		0,000			0,000			0,000			0,000	
Nivell d'instrucció dels pares	FP1 o menys	0,005	0,000	0,662	0,006	0,000	0,707	0,005	0,000	0,826	0,005	0,000	2,419
	Secundària postobligatòria	0,005	0,000	0,763	0,006	0,000	0,772	0,005	0,000	0,724	0,006	0,000	2,356
	Estudis universitaris		0,000			0,000			0,000			0,000	
Unitat familiar	Viu amb pares/familiars	0,007	0,000	2,360	0,010	0,000	3,361	0,006	0,000	2,055	0,006	0,000	0,186
	No viu amb pares/familiars	0,006	0,000	2,129	0,010	0,000	3,259	0,006	0,000	1,402	0,005	0,000	0,300
	No viu amb pares i té fills		0,000			0,000			0,000			0,000	
Nivell d'estudis (assolits i/o en curs)	Estudiant secundaris	0,008	0,000	0,581	0,010	0,000	0,348	0,007	0,000	1,518	0,007	0,000	2,114
	Assolits obligatoris o menys	0,006	0,000	0,327	0,007	0,000	0,317	0,005	0,000	1,727	0,005	0,000	2,433
	Assolits secundària postobligatòria	0,006	0,000	0,667	0,007	0,000	0,888	0,005	0,000	1,804	0,005	0,010	0,986
	E. universitaris (assolits i/o en curs)		0,000			0,000			0,000			0,000	
Estatut laboral	Inactiu o aturat	0,009	0,000	0,706	0,010	0,000	1,945	0,008	0,000	0,641	0,007	0,000	1,407
	Només estudia	0,008	0,000	1,069	0,009	0,000	0,783	0,007	0,000	1,194	0,008	0,000	0,877
	Estudia i treballa	0,008	0,000	1,353	0,009	0,000	1,067	0,008	0,000	0,792	0,008	0,000	0,861
	Treball alta qualificació/reconeixement	0,005	0,000	1,047	0,007	0,000	0,947	0,005	0,000	0,838	0,005	0,000	1,192
	Treball mitja o baixa qualificació, "coll blanc"	0,007	0,000	0,742	0,009	0,000	0,921	0,006	0,000	0,890	0,006	0,000	1,521
	Treball mitja o baixa qualifi. "coll blau", no qualif. i no posicionat		0,000			0,000			0,000			0,000	
	Constant	0,008	0,000	0,777	0,012	0,000	0,111	0,008	0,000	0,193	0,008	0,000	0,253

Tipus 1. Els joves activistes i associats.

Ja hem vist com els joves catalanoparlants aguts (i, amb una mica menys de força, els joves catalanoparlants híbrids) tenen una disposició notablement major que la resta a formar part d'aquest grup. Alhora, també hem vist com al voltant de la meitat de la

correlació entre llengua habitual i aquest tipus de joves té a veure amb la posició estructural dels joves –que reforça l’apropiació lingüística del català-, mentre que l’altre meitat és aliena a aital posició en l’estructura social. Probablement, part d’aquesta meitat explicativa del vincle entre llengua i joves activistes i associats rau, precisament, en el fet que el contacte amb les pràctiques activistes i, sobretot, les associatives, comporten contactar quotidianament amb el català. L’informe no aporta suficients elements empírics com per resoldre què es causa de què: si el català causa de proximitat a certes pràctiques, o si certes pràctiques aproximen a l’ús del català. Ens decanem per pensar que, en aquesta afinitat, tant hi torbem una com l’altra direcció causal. D’una banda, és evident que certs àmbits on el català hi té un pes hegemònic serveixen d’espai de contacte i d’adopció del el català per joves d’origen castellanoparlant. De l’altra, també sembla raonable pensar que els joves que han tendit a anar cap a aquests espais d’activisme i participació podien haver desenvolupat, prèviament, una sintonia amb el català, una menor resistència envers aquesta llengua, paral·lela a l’afinitat que després desenvolupen envers aquestes pràctiques. És una disposició a no construir la seva identitat en contrast sistemàtic a aquells referents simbòlics connotats de “poca autenticitat juvenil”, un paquet de símbols que pot englobar, per certs joves, des de pràctiques juvenils fins a la llengua catalana (González, 2008). De les dades podem inferir que és aquesta una disposició socialment transversal, que no es relaciona –no, si més no, de forma exclusiva- amb uns grups socials determinats –per exemple, entre les persones en situacions d’avantatge social. Molt probablement, en aquesta disposició hi intervé una sensibilitat parental que no és exclusiva –ni preferent- entre els pares de determinats estatus socials.

Val a dir, en tot cas, que l’altre meitat de la influència lingüística es dissol entre les disposicions de les variables estructurals, moltes de les quals, com ja hem vist, disposen els joves a emprar més el català que el castellà. Ara bé, més enllà d’aquest efecte indirecte sobre la llengua, aquestes disposicions estructurals sobretot expliquen com aquestes variables estructurals afavoreixen o dificulten l’adscripció dels joves al grup dels activistes i associats. Fem-ne un breu repàs.

El primer que cal destacar és la fortíssima importància que té l’edat en aquesta distribució. En anul·lar totes les demés variables –per exemple, la relativa a tenir fills, que disposa favorablement a la passivitat- ens trobem que els joves de més de trenta anys són, amb molta diferència, els més afins a aquesta fórmula d’oci. De fet, és més de tres vegades més elevada la disposició d’un jove de més de 30 anys que no pas un jove de 15 a 19 anys. Per tant, veiem que la tendència dels joves a ser més passius amb l’edat té a veure amb els factors estructurals associats a l’edat (treball, responsabilitats paternes, etc.), i no amb l’edat en sí mateixa, que predisposa en el sentit contrari –si més no, en relació a la participació associativa-. En segon lloc, les dones es mostren també més disposades que els homes a estar en aquest grup (és al

voltant d'un 40% més alta la disposició d'una dona que un home, anul·lat l'efecte de la resta de variables).

Una dada força sorprenent és la que ens mostra com també és més senzill trobar-hi algun jove amb pares no nascuts a Catalunya que no pas amb pares nascuts a Catalunya, tot i que aquí cal advertir que, com passava amb la llengua habitual i la llengua d'origen familiar, la col·linealitat entre origen i llengua habitual fa d'aquesta una dada força imprecisa. En no tenir en el model de regressió la llengua habitual (taula 8.13), la relació s'inverteix i són els joves amb pares nascuts a Catalunya els més afins a estar en aquests grups. Quant al nivell d'instrucció, els fills de pares universitaris, i els joves que han passat per la universitat (o que hi estudien en el moment de l'entrevista) són els que més tendeixen a estar en aquest tipus. Així, és prop del triple d'alta la disposició d'un jove universitari que no pas la d'un que no hagi fet estudis postobligatoris a estar en aquesta categoria. També és més alta la disposició dels joves que estudien i treballen que no pas la dels inactius, dels que només treballen, o dels que només estudien, malgrat que podrien semblar joves especialment ocupats i, per tant, més distanciat de pràctiques activistes i associatives. D'altra banda, i com ja apuntàvem, un altre grup de joves a priori força ocupats, els joves amb fills, estan especialment distanciat d'aquest tipus juvenil; és més del doble de baixa la seva disposició que la resta de joves (anul·lats, lògicament, els efectes de la resta de variables independents).

Finalment, és necessari fer referència a la variable estructural que ens refereix el pes de la llengua en els territoris. Entre els municipis amb una alta densitat del català, fins i tot anul·lant l'efecte de la llengua habitual del jove (però més notablement en el model de regressió de la taula 8.13, en què la llengua habitual no està dins del model) els joves mostren major disposició a formar part d'aquest grup. Val a dir que podem sospitar que la part explicativa de la variable que es manté en el model de regressió que integra la llengua habitual és, sobretot, una explicació espúria. La densitat municipal sobretot influeix en la muda lingüística al català dels joves i, per tant, si tenim aquesta variable com a independent, en principi hauria d'anul·lar la capacitat explicativa de la variable relativa a la densitat. Si no ho fa del tot possiblement tingui molt a veure amb un efecte espuri que s'explicaria, en què, termes generals, els municipis amb una alta densitat del català són, també, municipis de mida petita i amb poca incidència dels fluxos migratoris, on segons quines dinàmiques associatives, d'activisme públic, etc. són més fàcils de trobar.

Tipus 2. Els joves amb un oci omnívor, altament diversificat

Com ja hem vist, en el cas dels joves amb un oci omnívor el pes explicatiu de la llengua original, d'una banda, és més baix, i, de l'altra, no està condicionat per la inserció en el model de regressió de les variables estructurals. Aquestes no redueixen el pes explicatiu de la llengua habitual que, per tant, té un efecte molt independent de totes

elles. Com ja hem apuntat, els joves omnívors són més fàcils d'identificar entre els joves catalanoparlants que entre els castellanoparlants, i molt especialment entre els joves catalanoparlants híbrids. Sembla que l'elevada diversificació de l'oci afavoreix aquesta hibridació, que tant pot ser el resultat de mudes cap al castellà com de mudes cap al català.

Més enllà del pes de la llengua habitual, la resta de variables independents ens acaba de configurar el perfil estructural d'aquests joves. En primer lloc, el grup d'edat que més disposa a aquesta categoria és el dels que tenen entre 20 a 24 anys (és un 80% més alta que la d'un jove de 30 a 34 anys). Alhora, i com passava amb el tipus anterior, és força més alta la disposició a ser-hi de les dones que la dels homes (un 40% més alta). La densitat lingüística del municipi no mostra una gran incidència explicativa (tant en el model que integra la llengua habitual en les independents com en el que no), però els joves situats en entorns d'alta densitat del català són els que mostren major disposició a estar en aquest tipus.

En canvi, sí que té un gran pes explicatiu la situació familiar dels joves. Com ja vèiem en el tipus anterior, els joves que menys encaixen en aquest perfil d'oci són els que ja són pares, amb una disposició 3 vegades menor que la resta a ser-hi. Un altre element amb una forta capacitat explicativa és l'origen personal i familiar. En aquest cas, els joves no nascuts a Catalunya són els que manifesten, de llarg, menor disposició a esdevenir omnívors (la seva disposició és la meitat d'intensa que la dels joves amb dos pares nascuts a Catalunya), i, en canvi, els joves amb pares nascuts fora de Catalunya, però a Espanya, són els més disposats a estar en aquest tipus juvenil. Semblaria, per tant, que els joves catalans castellanoparlants d'origen que adopten el català com a llengua vehicular (no exclusiva) responen a un perfil especialment predisposat a l'oci omnívor (que, recordem-ho, pot implicar pràctiques associatives i activistes, si bé no d'alta intensitat). Quant al nivell instructiu dels pares, aquells joves amb pares més instruïts són els més disposats a ser omnívors. En canvi, els joves amb menys nivell d'instrucció, i els que encara estudien a l'Institut són, amb diferència, els menys propensos a formar part dels ocis omnívors (és el triple d'elevada la disposició d'algú que estigui o hagi estat a la Universitat).

Tipus 3. Els joves amb baixa intensitat de diversitat en l'oci

En aquesta categoria de joves hi trobem uns perfils similars als que hem vist en els omnívors, però en una versió menys accentuada, és a dir, on les diferències estructurals entre els joves són menys pronunciades. Són joves que no es caracteritzen massa per compartir certes característiques estructurals diferents a la mitjana dels joves. En termes generals, sembla un grup indefinit, que es caracteritza per contrast amb la resta de grups, que sí que responen a caracteritzacions estructurals més òbvies.

En relació a les variables lingüístiques, els joves que parlen tant català com castellà (joves caracteritzats, en general, per la seva forta muda lingüística, ja sigui des d'un origen catalanoparalant o castellanoparalant), i els d'entorns de densitat lingüística mitjana tendeixen més a estar presents en aquesta categoria d'oci juvenil.

Tipus 4. Els joves amb un oci passiu (no diversificat)

En molt bona mesura aquest grup de joves és el revers del dels joves activistes i associatius, i el caracteritzen aquelles posicions estructurals més difícils de trobar en aquells. En relació a la llengua habitual, i com ja havíem vist amb anterioritat, els joves ubicats en aquest tipus tendeixen més a ser castellanoparlants (aguts o híbrids); és més de dues vegades més alta la seva disposició a ser-hi que no pas la dels joves catalanoparlants. A diferència del que passava amb els activistes i associats, el pes explicatiu de la llengua habitual no varia massa en la taula 8.8 respecte de les anteriors. Per tant, la caracterització estructural d'aquests joves no fa perdre intensitat al vincle explicatiu lingüístic, independent d'aquesta estructura. Val a dir, és clar, que això no vol dir que la relació causal entre tipus d'oci i llengua sigui clara. No sabem si les formes d'oci passiu afavoreixen l'ús del castellà, o si l'ús del castellà (millor dit, l'imaginari associat a no integrar usos en català) afavoreix les formes d'oci passiu. Possiblement també aquí ens trobem amb una bidireccionalitat causal que només podríem analitzar més detingudament amb estudis sociolingüístics molt específics. Amb tot, l'afinitat electiva és evident i, a més, no està influïda directament per la posició estructural dels joves.

Això no vol dir, però, que no hi hagi característiques dels joves que, com la llengua d'ús, es vinculin a aquest tipus de jove. Ans els contrari, aquestes vinculacions són clares i intenses. En primer lloc, els joves passius són especialment fàcils de trobar entre els joves de menys edat, i especialment difícils de trobar entre els de més edat. És més del doble d'elevada la disposició a ser-hi d'un jove de 15 a 19 anys que a un de 30 a 34 anys (si neutralitzem, recordem-ho, la influència explicativa de la resta de variables, que a la pràctica tenen una influència desigual entre els diferents grups d'edat). En segon lloc, en aquest grup sí que és especialment elevada la disposició a ser-hi dels homes (un 35% més elevada que la de les dones). En tercer lloc, és molt més alta la disposició dels joves sense pares universitaris que no pas la dels que tenen pares amb estudis universitaris; la disposició dels primers és més del doble d'elevada. Relacionat amb això, tant els joves universitaris com els que tenen estudis postobligatoris o més acabats tenen moltes menys tendència a estar en aquest grup que no pas els estudiants d'Institut o els que no han assolit estudis postobligatoris. Aquests darrers doblen les opcions d'estar en aquest tipus respecte els primers. De forma encara més exagerada, els pares tenen unes 5 vegades més opcions d'estar en aquest grup que no pas la resta de joves. Finalment, els joves que estudien mostren menys disposició a ser-hi que no pas els que treballen.

Hem de fet esment, en aquesta descripció, a dues variables que mostren la seva dimensió explicativa en el model que exclou la llengua habitual. La densitat lingüística municipal i l'origen personal i familiar. Si exclouem del model la llengua habitual, que anul·la l'efecte explicatiu d'aquestes variables (ja hem explicat en la descripció del primer tipus el per què), observem, en primer lloc, que els municipis d'alta densitat lingüística del català afavoreixen no formar part d'aquest tipus, i, en segon lloc, que els joves nascuts fora de Catalunya són els que més tendents a situar-se en aquest tipus.

Muda lingüística i pràctiques juvenils

L'aproximació anterior ens ha permès establir certs vincles explicatius entre la llengua habitual, la posició estructural, i les disposicions envers l'oci dels joves catalans. Amb tot, és possible aportar encara certs matisos a l'aproximació anterior mitjançant la recuperació d'una de les variables independents emprada en l'apartat 8.2, la relativa a les mudes, i integrant en els models logístics polinòmic dissenyats variables relatives a les pràctiques d'oci dels joves. D'aquesta forma podem afegir a l'anàlisi dues noves qüestions. D'una banda, ens permet endinsar-nos un xic més a la relació entre les pràctiques juvenils i la llengua d'ús, mercè a l'aprofitament d'una variable que integra un element relatiu a les transicions lingüístiques dels joves, des d'un punt de partida (llengua d'origen) a un punt d'arribada (llengua habitual declarada). D'altra banda, en usar la variable lingüística com a dependent, podem integrar per separat les variables relatives a les pràctiques juvenils, de forma que podem tenir informació més detallada sobre l'impacte explicatiu de diferents qüestions relatives a l'oci juvenil.

Concretament, en aquest nou tractament hem generat dos models de regressió. En el primer –taula 8.14- relacionem només les variables relatives a les pràctiques juvenils seleccionades amb les mudes lingüístiques, sense fer-hi intervenir, per tant les variables d'ordre estructural. Les variables independents intrduïdes (amb les seves categories corresponents) són les següents:

a) **Intensitat i perfil de les dedicacions a l'oci:** Baixa intensitat, o alta d'oci passiu; alta intensitat d'oci normatiu (i potser passiu); alta intensitat d'oci nocturn i digital (i potser passiu); alta intensitat de tots els ocis (potser l'oci passiu no). És la mateixa variable de síntesi, amb la mateixa categorització, que hem emprat en el capítol 7 i en el primer apartat d'aquest.

b) **Participació associativa:** No participa a cap entitat; només participa a alguna entitat esportiva; participa en alguna entitat d'un tipus no esportiu (i potser també en alguna esportiva); participa en entitats de més d'un tipus no esportiu (i potser també en alguna esportiva).

- c) **Activisme polític/reivindicatiu:** Activisme nul; activisme baix; activisme mitjà; i activisme alt.

En la segona taula (taula 8.15), en canvi, combinem totes les variables estructurals emprades en el segon model de regressió sobre mudes de l'apartat 8.2 (taula 8.4) i les tres variables de la taula anterior. Les dues taules resultants són les següents:

Taula 8.14. Regressions logístiques polinòmiques dels joves d'origen familiar catalanoparlant que muden (respecte dels que no muden), i dels joves d'origen familiar castellano parlant que muden (respecte dels que no muden). Tercer model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

		Cat, híbridsme suau			Cat, híbridsme agut			Cast, híbridsme suau			Cast, híbridsme agut		
		ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)
Intersecció		0,010	0,000		0,022	0,000		0,018	0,676		0,019	0,000	
Intensitat i perfil de les dedicacions a l'oci	Baixa intensitat, o alta oci passiu	0,007	0,000	0,573	0,014	0,000	2,507	0,009	0,000	0,891	0,009	0,000	0,590
	Alta intensitat oci normatiu (i potser passiu)	0,009	0,000	1,092	0,017	0,000	2,333	0,013	0,000	0,529	0,011	0,000	0,744
	Alta intensitat oci nit i digital (i potser passiu)	0,007	0,000	0,658	0,014	0,000	2,031	0,009	0,000	0,696	0,009	0,000	0,281
	Alta intensitat tots els ocis (i potser passiu no)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Participació a entitats	Cap	0,010	0,000	1,248	0,018	0,000	3,003	0,016	0,000	0,862	0,016	0,000	0,552
	Només esportiva	0,010	0,000	1,336	0,019	0,000	1,708	0,017	0,000	1,149	0,017	0,000	0,533
	Un tipus no esportiva	0,010	0,000	1,327	0,019	0,000	1,971	0,018	0,582	0,990	0,017	0,019	1,040
	Almenys dos tipus no esportiva	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Activisme polític	Activisme nul	0,008	0,000	1,676	0,013	0,000	1,637	0,009	0,000	0,655	0,013	0,000	1,325
	Activisme baix	0,008	0,000	2,027	0,013	0,000	1,895	0,010	0,000	0,812	0,013	0,000	3,398
	Activisme mitjà	0,008	0,000	1,533	0,013	0,000	2,579	0,010	0,000	0,803	0,013	0,000	4,407
	Activisme alt	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Taula 8.15 Regressions logístiques polinòmiques dels joves d'origen familiar catalanoparlant que muden (respecte dels que no muden), i dels joves d'origen familiar castellanoparlant que muden (respecte dels que no muden). Quart model. EJC07. Joves de 15 a 34 anys.

		Cat, híbridsme suau			Cat, híbridsme agut			Cast, híbridsme suau			Cast, híbridsme agut		
		ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)	ET	Sig.	Exp(B)
Intersecció		0,017	0,000		0,031	0,000		0,026	0,000		0,028	0,000	
Edat	15 a 19 anys	0,015	0,000	0,509	0,022	0,000	0,390	0,013	0,058	0,976	0,017	0,000	0,416
	20 a 24 anys	0,011	0,000	0,881	0,015	0,022	1,034	0,009	0,000	1,340	0,011	0,096	1,019
	25 a 29 anys	0,008	0,000	1,351	0,012	0,000	0,532	0,007	0,000	1,110	0,008	0,001	1,027
	30 a 34 anys	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Sexe	Home	0,006	0,000	0,610	0,008	0,000	0,801	0,006	0,000	0,971	0,007	0,000	0,579
	Dona	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Densitat del català al municipi de residència	Baixa densitat	0,007	0,000	5,261	0,010	0,000	7,839	0,009	0,695	1,004	0,009	0,000	0,084
	Densitat mitjana	0,007	0,000	4,016	0,010	0,000	4,377	0,010	0,000	2,692	0,010	0,000	0,278
	Alta densitat	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Nivell d'instrucció dels pares	FP1 o menys	0,007	0,000	1,470	0,010	0,001	1,034	0,010	0,000	1,898	0,010	0,000	0,570
	Secundària postobligatòria Estudis universitaris	0,008	0,000	1,583	0,011	0,000	1,788	0,011	0,000	1,651	0,011	0,000	1,177
Unitat familiar	Viu amb pares/familiars	0,010	0,000	0,909	0,015	0,000	1,231	0,010	0,000	0,693	0,012	0,000	1,189
	No viu amb pares/familiars	0,010	0,000	1,098	0,014	0,000	1,389	0,009	0,000	0,584	0,011	0,000	1,594
	No viu amb pares i té fills	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Nivell d'estudis (assolits i/o en curs)	Estudiant secundaris	0,012	0,000	2,101	0,016	0,000	5,544	0,011	0,000	0,851	0,014	0,000	0,743
	Estudis assolits obligatoris o menys	0,009	0,000	1,689	0,013	0,000	4,193	0,008	0,000	0,385	0,010	0,000	0,283
	Estudis assolits secundària postobligatòria	0,009	0,000	1,629	0,016	0,000	1,187	0,009	0,000	0,391	0,010	0,000	0,306
	Estudis universitaris (assolits i/o en curs)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Estatus laboral	Inactiu o aturat	0,020	0,000	0,368	0,021	0,000	0,757	0,011	0,000	0,472	0,015	0,000	0,566
	Només estudia	0,012	0,000	1,395	0,019	0,000	0,898	0,012	0,000	0,516	0,015	0,000	1,130
	Estudia i treballa	0,012	0,000	3,093	0,020	0,000	0,839	0,013	0,000	0,872	0,016	0,000	1,543
	Treball alta qualificació/reconeixement	0,009	0,000	0,474	0,012	0,000	0,526	0,008	0,000	1,472	0,010	0,000	2,552
	Treball mitja o baixa qualificació, "coll blanc"	0,010	0,000	1,493	0,016	0,000	0,523	0,010	0,000	0,736	0,011	0,000	2,086
	Treball mitja o baixa qualifi. "coll blau", no qualif i no posicionat	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Intensitat i perfil de les dedicacions a l'oci	Baixa intensitat, o alta oci passiu	0,008	0,000	0,493	0,015	0,000	1,959	0,010	0,860	1,002	0,010	0,000	0,639
	Alta intensitat oci normatiu (i potser passiu)	0,010	0,083	0,983	0,018	0,000	1,666	0,014	0,000	0,509	0,013	0,000	0,549
	Alta intensitat oci nit i digital (i potser passiu)	0,008	0,000	0,612	0,015	0,000	1,336	0,009	0,000	0,763	0,010	0,000	0,288
	Alta intensitat tots els ocis (i potser passiu no)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Participació a entitats	Cap	0,011	0,000	1,595	0,020	0,000	5,631	0,018	0,000	1,345	0,018	0,000	0,834
	Només esportiva	0,011	0,000	1,965	0,021	0,000	2,936	0,018	0,000	1,730	0,018	0,002	0,945
	Un tipus no esportiva esportiva	0,011	0,000	2,233	0,021	0,000	5,059	0,019	0,000	1,370	0,019	0,000	1,471
	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Activisme polític	Activisme nul	0,009	0,000	1,190	0,015	0,000	1,080	0,010	0,000	0,796	0,014	0,000	2,232
	Activisme baix	0,009	0,000	1,617	0,014	0,000	1,532	0,011	0,000	0,854	0,014	0,000	5,968
	Activisme mitja	0,009	0,000	1,304	0,014	0,000	2,447	0,011	0,000	0,905	0,014	0,000	6,059
	Activisme alt	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Presentem els resultats en relació a les tres variables sobre pràctiques d'oci que hem incorporat en aquest nou pas analític.

Primera variable independent: Intensitat i perfil de les dedicacions a l'oci.

En el primer model de regressió, el que només integra les variables relatives a pràctiques –taula 8.14-, observem que la hibridació suau i la hibridació aguda dels catalanoparlants d'origen explica disposicions envers les dedicacions a l'oci contraposades. Els catalanoparlants d'origen amb hibridacions suaus es caracteritzen per una major disposició envers l'oci normatiu o l'oci plural (la disposició és el doble de forta que cap a l'oci de baixa intensitat). En canvi, els catalanoparlants d'origen amb fortes hibridacions amb el castellà es caracteritzen pel contrari. Són especialment poc propensos a ubicar-se en la categoria dels que tenen un oci més plural; la disposició a situar-s'hi és la meitat que en la resta de categories.

En el segon model, que introdueix les variables estructurals –taula 8.15-, es manté la mateixa dinàmica, amb un canvi d'intensitats. Bàsicament, disminueix la potència de la disposició dels catalanoparlants amb fortes hibridacions cap a les formes d'oci no plurals (tot i que encara és el doble d'elevada la disposició a ser-hi que no pas a ser en la categoria relativa a l'oci passiu) i, en canvi, s'accentua la baixa disposició dels catalanoparlants d'origen amb hibridacions suaus envers l'oci més passiu. En el seu conjunt, les dades posen de manifest com el vincle entre llengua d'ús i disposicions envers l'oci van més enllà de les posicions estructurals dels joves d'origen catalanoparlant, i també com les formes d'hibridisme suau amb el castellà semblen relacionar-se més amb pràctiques juvenils plurals i “socialment ben considerades” que no pas els usos lingüístics sense mudes (si bé en aquest sentit les dades no són concloents).

Quant als joves d'origen castellanoparlant, en aquest cas la vinculació amb la hibridació és de naturalesa diferent. Tots els joves amb usos híbrids, però especialment els joves amb hibridacions profundes amb el català, tendeixen a dedicacions en l'oci més plurals. En canvi, la hibridació, i especialment la hibridació aguda, disposa menys a l'oci passiu i, sobretot, a un oci que pivota en la nit i en les pràctiques digitals. La incorporació de les variables independents estructurals no comporta canvis acusats en aquesta situació.

En aquesta vinculació entre muda lingüística i pràctiques d'oci sembla que la relació causal situa més aviat la llengua d'ús habitual en la posició d'efecte d'una causa que són les pràctiques d'oci. En aquest sentit, sembla que les pràctiques juvenils de baixa intensitat tendeixen a relacionar-se més amb l'ús del castellà, així com també la pràctica d'oci nocturn i digital. En canvi, la diversificació de l'oci sol comportar una assumpció major del català com a llengua vehicular. Aquesta lògica es veu matisada

per un element: les formes més plurals d'oci, alhora que catalanitzen els usos lingüístics, també faciliten un cert nivell d'hibridació amb el castellà.

Segona variable independent: Participació associativa.

Entre els joves d'origen catalanoparlant, la hibridació lingüística està associada a nivells menors de participació, tant en entitats esportives com en no esportives. Especialment intensa és l'associació entre alta hibridació amb el castellà i baixa participació associativa. En el primer model, és 3 vegades més alta la disposició d'un jove amb alta hibridació a estar en el grup dels que no participen en cap associació que no pas en el grup dels que participen a dues no esportives, en comparació a la *ràtio* que trobaríem entre els joves catalanoparlants que no hibriden. En el segon model, en què introduïm les variables estructurals, el contrast en les disposicions en funció de la llengua s'accentua, de forma que el vincle entre usos lingüístics aguts en català dels catalanoparlants d'origen i associacionisme queda reforçat. Sembla clar, per tant, que la proximitat al tram associatiu –amb conseqüències, per exemple, en l'establiment del grup d'amics de referència- exerceix de blindatge a la penetració del castellà entre els catalanoparlants d'origen. Probablement això tingui molt a veure amb el fet que aquest és un dels pocs espais d'oci juvenil on la llengua vehicular hegemònica és el català. Per tant, si s'hi concentra el temps d'oci, s'està menys en contacte amb espais d'oci en què el castellà hi té un paper més preponderant.

Aquesta hipòtesis guanya plausibilitat en observar els resultats que s'obtenen en els castellanoparlants d'origen. Entre aquests, els més disposats a la participació associativa –sobretot la no esportiva- són, amb diferència, els que han viscut hibridacions agudes amb el català. Tenen aquests una disposició el doble d'intensa a la participació en entitats no esportives en el primer model de regressió. Val a dir, però, que aquesta disposició diferencial queda molt reduïda en el segon model, cosa que sembla palesar que algunes de les altres variables estructurals expliquen, indirectament, aquesta disposició diferencial dels joves castellanoparlants. Probablement variables com la densitat lingüística o el nivell d'estudis assolits, totes dues en una gran capacitat d'arrossegament dels joves castellanoparlants d'origen cap als usos en català, exerceixen aquesta influència indirecta. Així, les associacions catalanitzen els usos, però, sobretot ho fan perquè els joves d'origen castellanoparlant que s'hi vinculen tendeixen a procedir de contextos municipals i instructius que afavoreixen aquesta catalanització dels usos.

En aquest sentit, semblaria que els entorns associatius no esportius tenen efectes diferents entre catalanoparlants i castellanoparlants. Entre els catalanoparlants d'origen afavoreixen un cert blindatge a la penetració del castellà, i especialment a les penetracions d'alta intensitat. En canvi, entre els castellanoparlants d'origen, o bé afavoreixen menys la catalanització dels usos del que a primera vista podria semblar (atès que l'efecte més fort rau en d'altres variables, com al densitat d'usos del català

en el municipi); o bé, tenen un segon efecte igualment destacable: afavoreixen tant l'ús del català com certes trajectòries formatives i laborals més elevades que, alhora, també es vinculen a un major ús del català.

Tercera variable independent: Activisme polític/reivindicatiu

Els resultats de les regressions sobre aquesta variable independent són més difícils d'interpretar, especialment en relació als joves d'origen catalanoparlant. En canvi, les dades sí que evidencien que la hibridació en els castellanoparlants d'origen s'associa a nivells d'activisme més elevat: entre els que hibriden, hi ha menor disposició a estar en el grup dels que no fan cap pràctica d'activisme polític-reivindicatiu. Aquesta tendència es reflecteix tant en el primer com en el segon model de regressió.

8.4. En resum...

El primer apartat del capítol ens mostra uns resultats entre l'EJC02 i l'EJC07 que, si bé són d'interpretació incerta quant a conèixer els canvis que poden haver hagut en els 5 anys que van d'una enquesta a l'altra, sí que posen de manifest una marcada proximitat. Això no només atorga fiabilitat als models de regressió en què es basen el segon i tercer apartat, sinó que a més garanteix la continuïtat dels resultats dels capítols precedents i d'aquest darrer, justificant la seva integració en un mateix relat analític. La única diferència rellevant que semblen mostrar les dades de l'EJC07 respecte de les de l'EJC02 –que no sabem del cert si es deuen a canvis en les pràctiques reals dels joves o en el disseny i sistema d'administració de l'enquesta– és una cert creixement en el contrast en els comportaments, quant a les pràctiques d'oci i les percepcions polítiques, dels joves catalanoparlants i castellanoparlants.

El resultat dels diferents models de regressió evidencien, en primer lloc, la rellevància explicativa de diferents variables respecte dels usos lingüístics dels joves; una rellevància que, a més, no es deu –no es deu únicament– a la influència indirecta d'altres variables. De fet, una de les aportacions principals d'aquest capítol és copsar quan la influència explicativa d'aquestes variables és directa (no té a veure amb la influència d'altres) i quan és indirecta, i, encara més, per quins grups de joves és directa i per quins altres, indirecta. Així, hem observat que la variable estructural relativa al context lingüístic, que constitueix una aportació novedosa i controvertida del present treball –ens referim a la variable *Densitat lingüística del català en els municipis*– es revela com a explicativa de molts dels usos i, sobretot, de les mudes lingüístiques dels joves. Aquesta rellevància ens reafirma en la nostra aposta epistemològica per la seva construcció i ús, atès que, per les seves característiques, bona part dels seus límits tenen a veure amb què no aconsegueix copsar la totalitat del fenomen relatiu al context lingüístic de la comunitat de residència dels joves. Si, tot i

així, es mostra com a explicativa, això fa palesa la necessitat d'emprar-la en aquesta mena d'estudis.

Alhora, també mostren la seva força explicativa variables estructurals com ara el nivell d'instrucció dels pares, el perfil instructiu dels joves, o la seva situació activa i el seu estatus laboral. En bona mesura, es referma la noció que la penetració del català és més alta en els àmbits relatius a posicions de major estatus social, per tres motius. En primer lloc, perquè en aquests àmbits hi ha major presència de catalanoparlants d'origen. En segon lloc, perquè la disposició íntima dels joves que hi són els empeny a l'ús del català. En tercer lloc, perquè són àmbits en què la llengua vehicular tendeix més a ser el català.

En relació al segon dels arguments, val a dir que els joves d'origen castellanoparlant provinents d'entorns d'alt estatus mostren, en alguns casos, un cert blindatge, una certa resistència, a l'adopció del català; una resistència anàloga a la que observem en els joves catalanoparlants d'origen d'estatus elevat en relació al castellà. Per contra, les dades semblen apuntar que el major distanciament dels joves castellanoparlants d'origen respecte del català tenen a veure amb els altres dos motius, que podem sintetitzar en el fet que és una llengua poc present en els entorns en què desenvolupen la seva quotidianitat.

En aquest sentit, i en relació a la importància explicativa amb la què es manifesta la variable sobre densitat lingüística, observem la gran importància explicativa, més genèrica, de les llengües franques de cada àmbit relacional en l'explicació de les mudes lingüístiques. Més enllà de resistències i disposicions íntimes, les "infraestructures lingüístiques" dels diferents camps relacionals marquen les mudes, atès que els individus tendeixen a adaptar-s'hi pragmàticament. Els entorns municipals d'alta densitat del català, certes feines d'elevat estatus i, de forma molt rellevant, la Universitat, constitueixen espais de catalanització dels usos de gran rellevància.

Alhora, també s'observa com aquells joves que semblen estar en contacte amb major pluralitat de contextos d'interacció, més tendeixen a tenir usos híbrids del català i del castellà. Val a dir que en aquesta hibridació sol pesar-hi més el català que el castellà. Ens atreviríem a dir, en aquest sentit, que la creació d'universos de possibilitats relacionals plurals afavoreix tant la catalanització com la hibridació dels usos lingüístics. Això és quelcom que podem observar, amb especial claredat, en l'anàlisi dels perfils d'activitat ociosa dels joves catalans. El perfil omnívor tendeix a la hibridació amb un fort pes del català, mentre que els perfils més passius tendeixen més a l'ús del castellà –fins i tot un cop anul·lat l'efecte de la seva posició estructural, que tendeix a ser més desavantatjada. En aquest sentit, la importància de la catalanització dels usos vinculada a l'àmbit de la participació associativa tant pot tenir a veure amb un cert blindatge juvenil al contacte amb certs àmbits d'oci –sobretot

entre els catalanoparlants d'origen- com amb l'obertura a nous àmbits relacionals – sobretot entre els castellanoparlants d'origen.

D'altra banda, també hem observat quelcom que fins aquest moment havia romàs ocult. la major disposició femenina envers la hibridació, motivada tant pel fet que les seves trajectòries tendeixen a posar-les en contacte amb més espais en què el català és la llengua franca –quelcom especialment observable entre les joves d'origen castellanoparlant- com per una menor disposició íntima dels homes a la hibridació, tant entre els catalanoparlants com entre els castellanoparlants d'origen.

Finalment, en relació a l'edat, hem observat un fenomen força curiós. La disposició dels joves adolescents -15 a 19 anys- sembla més tendent als usos en català o en castellà en funció de les variables que integrem en el model de regressió. En aquest sentit, sembla clar que la penetració del castellà en aquests joves té sobretot a veure amb la rellevància de la institució escolar, que afavoreix la hibridació d'usos però, sobretot, un pes rellevant del castellà. En canvi, si s'anul·la aquest important efecte contextual, els joves de 15 a 19 anys semblen més tendents a la penetració del català que del castellà. Altra vegada, per tant, es posa de manifest la rellevància dels àmbits relacionals –i dels seus canvis- en els usos lingüístics juvenils. En aquest mateix sentit, val la pena esmentar com els joves de 20 a 24 anys són els que més tendeixen a la hibridació d'usos en català i castellà.

Conclusions

En aquest darrer capítol, oferim un resum de les troballes més importants del projecte i una reflexió sobre les seves implicacions socials i en matèria de política lingüística.

Si haguéssim de trobar una paraula que resumeix els processos lingüístics dels joves, aquesta seria hibridació. D'una situació de partida domèstica on la polarització lingüística és clara, i on el pes del castellà és notablement superior al del català, passem, en els usos quotidians, a una situació dominada per les hibridacions lingüístiques del català i del castellà. En aquest procés d'hibridació, i en termes generals, la penetració absoluta del castellà (la seva presència o pes total en el conjunt d'interaccions comunicatives) encara tendeix a ser superior a la del català, però, per contra, la penetració relativa del català (l'increment dels usos en relació al què trobem en l'origen familiar o en l'entorn domèstic actual) és, sovint, força superior a la del castellà. En termes generals, els joves d'origen catalanoparlant tendeixen a fer una hibridació de baixa intensitat que no desplaça l'ús preferent del català. Entre els castellanoparlants d'origen, en canvi, trobem sovint hibridacions d'alta intensitat o, fins i tot, la inversió de la llengua preferent.

Aquestes tendències generals no es produeixen, però, en tots els camps d'interacció lingüística ni entre tots els sectors de població. En els entorns d'interacció més íntims o més informals la penetració relativa del català i del castellà s'igualava (p.e. amb els amics) i, en alguns casos, fins i tot es torna favorable al castellà (p.e. amb la parella per bé que no amb els fills), mentre que en els més formals la penetració del català fins supera la del castellà (en l'entorn escolar en general, i en l'entorn universitari en particular). Tot sembla indicar que és a través d'aquests espais més formals que el català guanya penetració en els informals i on també els catalanoparlants d'origen adopten un cert ús del castellà. Els informants de l'estudi qualitatiu identifiquen sobretot els companys d'estudi com l'espai en què inicien l'ús social de l'altra llengua i és aquí on l'ús del català avança posicions globalment. Per altra banda, també hem detectat que la densitat lingüística, això és, la llengua àmpliament dominant al carrer o al barri també actua de forma important tot impulsant o limitant notòriament l'adopció del català entre els castellanoparlants d'origen segons el context. Perquè aquests adoptin usos socials del català, hi ha d'haver una mínima massa crítica de catalanoparlants en l'entorn social immediat i això sovint no passa fins que arriben a la universitat o es posen a treballar. Això també fa que el nivell d'estudis i l'estatus laboral tinguin un impacte molt important en els usos lingüístics: a més nivell d'estudis i més estatus laboral, més ús del català.

Per bé que tothom aprèn català i castellà almenys a partir de l'escola i amb l'ajut de l'entorn social i dels mitjans de comunicació, l'adopció de l'ús social de les dues llengües no es produeix de forma similar i massiva en tothom. La gran majoria tenen una sola llengua familiar i aprenen i adopten l'ús de l'altra en circumstàncies diverses.

Hem anomenat aquests moments de canvi lingüístic “mudes” per tal com representa una reformulació de la forma com la persona es presenta i es representa com a tal en la interacció social. En general, els individus que parlen una llengua diferent a la que domina àmpliament en el seu entorn local adopten l'ús social de la llengua dominant de seguida que s'incorporen a l'ensenyament infantil i primari, fins al punt que poden deixar relativament arraconada la llengua familiar, per bé que la poden recuperar més tard. Amb el pas a l'ensenyament secundari hi ha una major diversificació de la població escolar i és un moment en què un sector de castellanoparlants d'origen amb vocació acadèmica s'inicien en l'ús social del català en un context marcat pels antagonismes típics de la cultura juvenil. Per al segment d'estudiants amb vocació acadèmica, la universitat sempre és una experiència de canvi en matèria lingüística. Per als catalanoparlants, per l'àmplia presència del castellà en la docència i entre l'estudiantat, que sovint no era tan gran en el lloc d'origen. Per als castellanoparlants, és l'oportunitat d'entrar en contacte amb multitud de catalanoparlants que parlen el català com una llengua normal de cada dia i no només en el context de la docència. Aquí, la majoria aprofiten per establir relacions que funcionin en català, adquirir el costum de parlar-lo i aprendre a moure's amb comoditat en un entorn lingüísticament divers. Amb la incorporació al mercat laboral, es produeix la hibridació més gran, en general favorable al català. S'evidencia l'existència de multitud d'entorns laborals (tant empreses privades com, encara més, organismes públics) que operen en català fins i tot en zones on la presència del castellà és majoritària. També és generalitzada l'expectativa, dins l'àmbit laboral, que els treballadors estaran disposats a adaptar-se lingüísticament als clients i, sovint, als subministradors. Els qui no adopten el català són uns col·lectius molt concrets que accedeixen a feines d'un perfil baix i amb pocs contactes externs a l'empresa.

Tots aquests processos impacten en un aspecte important de l'ús lingüístic, com és la llengua utilitzada amb els amics. Aquí els resultats estadístics ens donen una penetració inferior del català en comparació amb altres àmbits i situacions. Això ve donat pel fet que aquells qui adopten el català l'adopten menys amb els amics que en altres contextos. A partir de les experiències dels informants, proposem com a explicació el fet que la xarxa d'amics no canvia al ritme de les diverses mudes lingüístiques que realitzen les persones. Ben al contrari, molts amics tenen continuïtat en el temps, per la qual cosa la xarxa d'amistats reflecteix la trajectòria lingüística global de cadascú i, aleshores, ha de tenir un component més alt d'hibridació.

Per altra banda, les dades sobre la llengua parlada amb els fills són especialment positives per al català. Aproximadament 4 de cada 10 parelles d'origen castellanoparlant empra el català amb tanta o més intensitat que el castellà en comunicar-se amb els seus fills. Això comporta un canvi generacional molt important, ja que els pares dels enquestats només mudaven al català en 1 cas de cada 10. Si projectem aquesta dada a les generacions properes (sense comptar, és clar, la immigració) ens trobarem que s'està compensant el desequilibri entre catalanoparlants

i castellanoparlants d'origen, en bona part també perquè entre catalanoparlants el català es manté igual. Això haurà de portar a un augment sostingut dels bilingües d'origen, fet que ja s'ha notat a les enquestes dels darrers anys. Efectivament, en les entrevistes amb informants, s'ha posat en evidència que el desig més generalitzat entre els castellanoparlants d'origen és el de transmetre als fills el propi bilingüisme dels pares. Bona part dels que pensen continuar parlant castellà amb els fills, també confien de fet que sigui l'escola qui jugui aquest paper bilingüitzador i/o hibridador.

En d'altres camps comunicatius, el pes diferencial del català i del castellà està condicionat per altres factors. En relació als mitjans de comunicació, per exemple, veiem com el consum lingüístic de ràdio i televisió difereix notablement, condicionat per unes estructures dels mitjans, unes necessitats de les audiències, i una producció de naturalesa diferent. Les característiques de l'oferta radiofònica, així com dels seus hàbits de consum, afavoreixen uns usos lingüísticament menys híbrids que els de televisió, i amb una major penetració absoluta del català. En canvi, la televisió es caracteritza per un importantíssim nivell d'hibridació lingüística en els consums. Si bé la penetració absoluta és favorable al castellà, el volum de joves que fa consums televisius significatius en català és molt majoritari, esdevenint una via de contacte lingüístic amb el català de gran rellevància per una part no menystenible de joves castellanoparlants habituals aguts sense elevades competències lingüístiques en català.

La situació no és la mateixa en un entorn lingüístic d'importància creixent com és Internet. A Internet, sí bé la hibridació també és important, la rellevància de la penetració tant relativa com absoluta del castellà no pot ser passada per alt. Així, mentre hi ha un important contingent de castellanoparlants aguts d'Internet (superen un terç dels internautes), els catalanoparlants aguts són una petita minoria. Tant la televisió com Internet esdevenen espais de contacte lingüístic habitual per la majoria dels catalanoparlants habituals aguts. A Internet, com passa en els espais d'interacció lingüística quotidiana, els vincles comunicatius més formals (sobretot representats en l'ús del correu electrònic; cal escriure i, tendeix a ser un recurs comunicatiu vinculat a la feina o als estudis) tenen una naturalesa diferent; aquí hi trobem una presència del català molt major. A partir dels informants en la recerca qualitativa també ens ha semblat identificar que la creixent popularitat de les xarxes socials, que té unes característiques comunicatives particulars, podria estar afavorint un major ús del català escrit a la xarxa.

En relació a les lògiques que estructuren els usos lingüístics en els interaccions quotidianes, no es confirma el supòsit que els catalanoparlants sempre adopten el castellà amb els parlants d'aquesta llengua. Les dades estadístiques globals mostren un equilibri que fluctua en favor del manteniment d'una o altra llengua segons l'indicador. Així, hi ha una preferència per l'ús de la pròpia llengua habitual; però el que predomina com a norma és que s'ha d'adoptar la llengua de l'interlocutor. En termes

generals, els catalanoparlants habituals tendeixen més a adoptar el castellà amb amics castellanoparlants que a la inversa i també tendeixen més a utilitzar-lo per adreçar-se d'entrada a persones que no coneixen. Amb tot, els castellanoparlants habituals superen lleugerament als catalanoparlants en la predisposició a adoptar la llengua dels desconeguts un cop en coneixen la preferència. Aquest fet ve donat pel major hibridisme entre els castellanoparlants.

L'estudi qualitatiu ajuda a entendre que darrera del principi "d'adaptar-se" hi ha processos sovint més subtils. Així, bona part dels catalanoparlants habituals adoptaran el castellà abans d'implicar-se en converses bilingües; però sovint no abans d'assegurar-se que l'interlocutor no està disposat a adoptar el català ell. Els catalanoparlants (quasi tots d'origen) que no adopten el castellà a menys que realment no els entenguin són també un col·lectiu important. Tot plegat, afegint-hi els castellanoparlants híbrids, fa avançar considerablement la posició del català en els espais públics, amb desconeguts, etc (amb l'excepció d'importància creixent dels immigrants, especialment dels pertanyents a les anomenades minories visibles). Hem constatat també que, en les interaccions comunicatives que hem anomenat "usos lingüístics secundaris" (botigues, bancs, metges), i sobretot en aquelles que fan referència a contextos comunicatius més formals, veiem una presència del català superior fins i tot a la que veiem en els usos lingüístics habituals.

Ens hem detingut també específicament en el comportament lingüístic dels joves que han mudat a l'ús habitual del català. En general, aquests joves continuen mantenint el castellà com a llengua de comunicació amb els desconeguts i amb els amics castellanoparlants. Són el grup lingüístic que fan de la norma majoritària de l'adopció lingüística una precepte inqüestionat. Més enllà d'això, sabem que hi ha perfils de castellanoparlants que prefereixen iniciar la interacció en català i n'hi ha que prefereixen fer-ho en castellà (en principi, més nombrosos). En l'anàlisi segons les variables estructurals i sociodemogràfiques, hem identificat diferents aspectes que val la pena subratllar. En termes d'estatus acadèmic i ocupacional, els joves amb major estatus –per exemple, els ocupats amb estudis universitaris– conformen el grup que més sembla considerar el català com a llengua franca en la relació amb els desconeguts, i en el qual la minoria que segueix la norma de mantenir el català (amb converses bilingües) té un pes més gran. Entre les joves castellanoparlants de menys estatus, però també en un sector dels de més estatus, observem el mateix en relació al castellà. També hem vist com la densitat lingüística juga un paper important, ja que mentre que als municipis amb una alta densitat del català més d'una quarta part dels joves no parlen castellà amb amics castellanoparlants, als municipis amb una baixa o mitjana densitat de català se signifiquen els joves que no parlen català amb amics catalanoparlants.

Aquests resultats coincideixen clarament amb la distribució de perfils trobada en l'estudi qualitatiu, on trobem que els universitaris estan àmpliament representats entre

els catalanoparlants que practiquen la lleialtat lingüística i els castellanoparlants que han adoptat el català a la universitat com a llengua d'ús habitual o, si no han anat a la universitat, l'han acabat adoptant en incorporar-se al mercat laboral. Vegem també que la variable “estudis universitaris” i “densitat” es reforcen mútuament fins al punt que els castellanoparlants d'origen amb normes favorables a l'ús del català reuneixen quasi tots aquestes característiques (tenir estudis i densitat catalana); mentre que en zones predominantment castellanoparlants molts universitaris no arriben a una preferència pel català sinó que resten en una actitud neutra o lleugerament favorable al castellà. En la majoria de casos, els més joves no han tingut temps encara de passar pel procés que passen la gran majoria dels que fan mudes i això explica de forma plausible perquè en aquest col·lectiu és excepcional l'adopció d'un hibridisme o una preferència pel català en zones castellanoparlants. Finalment, hem vist també que l'alta densitat lingüística catalanoparlant facilita l'adopció del català a un col·lectiu addicional de castellanoparlants que no fan estudis universitaris, però que muden en moments més diversos que en les zones d'alta densitat castellanoparlant.

Pel que fa als discursos i posicionaments sobre les llengües, entre els joves hi ha un ampli consens sobre la necessitat de saber ambdues llengües. És una opinió que en general no difereix entre persones de diverses competències lingüístiques, sensibilitats nacionals o plantejaments filosòfico-polítics. Amb tot, sovintegen les queixes sobre la politització del tema de la llengua, especialment de la connexió entre parlar català i sobiranisme (a vegades fins i tot entre sobiranistes mateix). Tres de cada quatre joves tenen una disposició d'empatia envers el català, mentre que prop d'una quarta part sembla percebre'l amb indiferència o certa aversió. És molt habitual entre castellanoparlants que mostrin una identificació amb el català encara que l'usin poc i que addueixin que no cal ser parlant habitual per identificar-se com a català. El català, en general, és apreciat tant com a bé cultural lligat al país com en tant que element que ajuda a desenvolupar-se socialment i econòmicament.

Per altra banda, quan es tracta de valorar la vitalitat del català, hi ha més diversitat i matisos. Predominen lleugerament els que creuen que es parla poc i que a la llarga es parlarà menys, i hi ha un equilibri entre els que creuen que el català està a curt termini en una dinàmica de millora i els que no. Més enllà d'aquestes tendències generals, són els joves d'origen catalanoparlant els que es mostren més pessimistes i desitgen que la situació millori. Una part notable d'ells, a més, no comparteixen la consideració que el castellà hagi de ser llengua obligatòria. En canvi, entre els joves castellanoparlants d'origen, una part més que notable (especialment accentuada entre aquells que tenen usos lingüístics híbrids en el present) veuen la situació present i futura del català amb optimisme, i s'intueix que tot sovint no es considera necessari que sigui objecte de major atenció pal·liativa d'uns dèficits que no perceben. Entre els joves castellanoparlants habituals (sobretot entre els aguts i entre els que mostren menor competència lingüística en català) hi trobem un grup minoritari, però rellevant, que no mostren la mateixa proximitat afectiva al català, cosa que es manifesta en no

compartir la consideració sobre la necessitat que en sigui obligatori el coneixement, o en no considerar necessari que sigui més parlat malgrat considerar que se'n fa un ús petit. Finalment, la majoria de joves també consideren que l'arribada de persones d'altres països serà un element clau, segons com evolucioni, en el futur de la llengua catalana.

La valoració de les polítiques lingüístiques a Catalunya és congruent amb aquests resultats, ja que es veuen en general com a adequades i lògiques per tal de preservar la llengua del territori, la riquesa cultural i l'avantatge personal. A partir d'aquí, però, detectem diferències segons el perfil lingüístic dels joves. La majoria de catalanoparlants d'origen i habituals perceben que caldria reafirmar-les o augmentar-les en el camp dels mitjans de comunicació i, sobretot, en els àmbits quotidians informals. Entre els joves castellanoparlants és més habitual trobar-hi una defensa del bilingüisme i la reflexió segons la qual quan el català estigui en igualtat de condicions amb el castellà, les polítiques lingüístiques haurien, almenys, de moderar-se. Només entre una minoria de joves castellanoparlants i que tenen com a referència principal l'estat espanyol, les polítiques lingüístiques en conjunt són excessives i suposen una discriminació del castellà, especialment a l'escola i en el mercat laboral. En tot cas, entre la gran majoria de joves hi ha acord que per incrementar l'ús del català no és suficient o no està clar que la iniciativa partís de l'administració, sinó que o bé hauria de "sortir" de la gent o de nivells més lligats a la participació ciutadana.

És d'interès també la congruència entre actituds i discursos sobre el català i les variables que hem identificat com a importants per entendre els usos. En termes generals, els castellanoparlants híbrids tendeixen a coincidir en molts aspectes amb els catalanoparlants d'origen. Els joves castellanoparlants situats en posicions d'estatus acadèmic i professional elevades tenen percepcions i comportaments amb tendències similars als dels catalanoparlants, fins i tot quan se'n neutralitza l'efecte de la desigual distribució entre els diferents grups lingüístics. Els joves de major estatus són més pessimistes respecte la situació vital del català més enllà del fet de ser catalanoparlants. Es produeix, per tant, un efecte sumatiu. Ser catalanoparlant i tenir un estatus elevat condiciona doblement a tenir aquestes percepcions. En canvi, les opinions i actituds més receloses envers el català, tot i ser minoritàries, provenen en tots els casos de joves castellanoparlants d'origen i habituals, normalment amb estudis mitjans o primaris i que sobretot, tenen un marc d'identificació espanyol que es manifesta també amb un rebuig explícit a allò que els sembla lligat al nacionalisme català, en aquest cas, el mateix idioma.

També hem analitzat en els capítols precedents la relació que hi ha entre l'ús del català i la concreció en certes pràctiques culturals i imaginàries sociopolítiques dels joves. Malgrat que identifiquem notables similituds en el comportament cultural i en l'imaginari dels joves catalans catalanoparlants i castellanoparlants, s'hi detecten també diferències notables. En termes generals, els catalanoparlants habituals

tendeixen a ser més presents en la participació actual i passada en entitats i associacions no esportives, fan més oci normatiu i omnívor, i mostren major proximitat al tramut i l'imaginari polítics. En definitiva, es mostren més propers a les manifestacions pròpies de la cultura legítima i de l'ordenació social vigent. Part d'aquesta diferència està directament associada a les posicions estructurals dels joves (el diferent percentatge de joves catalanoparlants i castellanoparlants amb diferents estatus acadèmics i laborals), tot i que un cop neutralitzem aquesta influència la llengua habitual mostra com a mínim la mateixa capacitat per evidenciar divergències que les variables relatives a l'estatus. Gràcies a l'anàlisi qualitativa hem mostrat com la identificació entre "catalanoparlants" i pijó, d'una banda, i un estil associat a l'escoltisme i una identitat catalana molt marcada, de l'altra, eren importants per entendre les coordenades juvenils, com també ho era entendre com adjectius com "quillo" o "garrulo" articulaven significats relatius als usos lingüístics i la classe social també rellevants. Hem establert, això no obstant, una diferenciació clara entre la manera de percebre i viure aquestes diferenciacions durant l'adolescència i la primera joventut, d'una banda, i la joventut més adulta en la qual la progressiva incorporació a trajectòries adultes diluïa enormement la seva importància.

A part d'aquest mapa genèric de les apropiacions objectives i subjectives que fan els joves del català, i de les diferències existents en funció de les posicions lingüístiques d'uns i altres joves, en l'informe s'han destacat quatre adscripcions estructurals dels joves que influeixen en els posicionaments lingüístics més enllà de les llengües habituals i d'origen: l'edat dels joves, la densitat del català en els entorns lingüístics, l'estatus acadèmic i ocupacional dels joves i, finalment, el sexe. En el darrer capítol hem fet, a més, una anàlisi en base a models de regressió per intentar netejar el màxim possible la influència d'unes i altres variables per separat, i així diferenciar-ne la seva influència directa en les pràctiques lingüístiques. Aquest darrer capítol també ha estat útil, a més, per fer emergir la quarta disposició estructural, la que va associada al sexe, que no s'havia mostrat clarament en les anàlisis dels capítols anteriors.

Quant a l'edat dels joves, el més destacable que observàvem en els diferents capítols és el comportament diferencial del grup dels més joves (15 a 19 anys), en el sentit que aquest grup mostra característiques pròpies. Les més destacades, la menor desproporció entre catalanoparlants i castellanoparlants d'origen, i potser una major tendència a la ductilitat lingüística producte del major grau de capacitat col·lectiva en català. Alhora, mentre que en les anàlisis observàvem una major penetració global del castellà respecte la resta d'edats (influïda sobretot pel menor contacte amb ambients socials formals o heterogenis com la feina i la Universitat, àmbits en els quals molts encara no han contactat, i que són espais on més es fa notar, en termes generals, la penetració relativa del català), l'anàlisi de regressions ens ha mostrat com la penetració del castellà en aquests joves té sobretot a veure amb la rellevància de la institució escolar, que afavoreix la hibridació d'usos però, sobretot, un pes rellevant del castellà. Diem això perquè, curiosament, quan anul·làvem la influència d'aquest efecte

contextual, els joves d'aquest grup d'edat semblaven en canvi més tendents a la penetració del català que del castellà.

En tot cas, és important retenir com en les edats més joves, sobretot arran de la importància de l'entrada a l'institut que identificàvem en l'anàlisi qualitativa al Capítol 3 sobre les mudes lingüístiques, va lligada a una major presència del castellà, tot i que no tant (com hem vist a l'anàlisi de regressions) per una disposició producte de l'edat mateixa sinó per aquest context d'interacció que representa l'educació secundària. De la mateixa manera, les diferents anàlisis també ens han permès veure com els joves de més edat mostren una tendència a una penetració major del català –bàsicament, hi ha un hibridisme més accentuat entre els castellanoparlants que entre els catalanoparlants, que és el contrari del que passa entre els adolescents–, si bé hi ha un grup minoritari de castellanoparlants més aguts, cosa relacionada amb el fet de trobar un major volum de joves amb una baixa competència en català. Si bé l'anàlisi de regressions mostra que aquesta influència de l'edat no és directa, sinó conseqüència dels canvis educatius i professionals dels joves, que els situen en contextos que incentiven la penetració del català, sí que hem identificat, en l'anàlisi de regressió, com a efecte propi de l'edat una major tendència a la hibridació dels usos en català i castellà entre els joves de 20 a 24 anys.

Pel que fa a la densitat del català als municipis, hem vist com és un element intensificador dels canvis i permanències lingüístiques, tant en l'anàlisi general com en l'anàlisi de regressions. La llengua franca de cada àmbit relaciona és, per tant, una variable clau, de gran importància explicativa, en l'anàlisi dels les mudes lingüístiques. L'alta densitat del català afavoreix tant que els catalanoparlants d'origen no adoptin (o adoptin poc) el castellà, com que els castellanoparlants d'origen adoptin força el català. La baixa densitat, per contra, afavoreix que els castellanoparlants d'origen adoptin en menor proporció el català i que els catalanoparlants mudin més assíduament al castellà. Més enllà d'aquesta tendència general, val la pena destacar que, d'una banda, el procés dinàmic dels entorns de baixa densitat de català probablement afecten a major nombre de persones, però que, d'altra banda, la intensitat relativa del fenomen "d'arrossegament lingüístic" és més accentuat en els entorns d'alta densitat del català.

En tercer lloc, la referència a l'estatus acadèmic i ocupacional dels joves és també de gran rellevància, perquè reflecteix de forma força sistemàtica els contrastos percebuts entre catalanoparlants i castellanoparlants. Hem vist en el conjunt de les anàlisis quantitatives, corroborades en l'anàlisi de regressió, una major penetració del català en els àmbits relatius a posicions de major estatus social, si bé també hem identificat una certa resistència a l'adopció del català entre alguns joves d'origen castellanoparlant provinents d'entorns d'alt estatus (una resistència que també trobem entre els joves catalanoparlants d'origen d'estatus elevat en relació al castellà).

En quart lloc, l'anàlisi de regressió ha permès visibilitzar una tendència que havia restat amagada en totes les anàlisis anteriors, que és una major disposició femenina a la hibridació, motivada tant pel fet que les seves trajectòries tendeixen a posar-les en contacte amb més espais en què el català és la llengua franca –observable amb especial força entre les joves d'origen castellanoparlant– com per una menor disposició dels homes a la hibridació, tant entre els catalanoparlants com entre els castellanoparlants d'origen.

A banda d'identificar aquestes tendències generals, hi ha dos aspectes que creiem rellevants. En primer lloc, com també hem identificat, en l'anàlisi de regressions, com aquells joves que semblen estar en contacte amb major pluralitat de contextos d'interacció, tendeixen a tenir més usos híbrids del català i del castellà, tot i que en aquesta hibridació el català hi té un pes major que el castellà. En aquest sentit, hem aventurat que els contextos plurals afavoreixen una catalanització que es caracteritza, no obstant, per una forta hibridació dels usos lingüístics. I en segon lloc, el fet que en la relació entre llengua i disposicions culturals i trajectòries socials, no és mai clar quina variable explica i quina és explicada. En realitat parlem d'una afinitat que no és explicativa, ja que ni tan sols podem intuir, o projectar hipòtesis, sobre quan la llengua és prèvia a aquestes pràctiques i percepcions culturals, i quan, per contra, és posterior –o s'assumeix en paral·lel. És com la història de l'ou i la gallina, on la llengua condiona les trajectòries i les pràctiques i les trajectòries i les pràctiques condiona els usos lingüístics. En qualsevol cas, el que sí s'evidencia és que la llengua, més enllà que sigui explicativa de res, o la intensitat i el sentit amb què esdevingui explicativa, acaba esdevenint un ítem de visibilització i significació clara de diferències en les disposicions culturals entre uns i altres joves, de manera que es constitueix com un referent simbòlic de primer ordre d'una determinada manera de ser jove.

Implicacions i recomanacions

Passem a emetre les reflexions en matèria de polítiques públiques sobre la llengua i, en alguns casos, sobre la joventut que ens han suggerit els resultats d'aquest estudi. Hi ha sis temes importants que trenquen o matisen significativament les concepcions que hi ha hagut durant molts anys a l'entorn del tema lingüístic en relació als joves: a) que el món juvenil no és un problema per al català; b) que cal perdre la por a l'hibridisme; c) que la disponibilitat de catalanoparlants en tots els àmbits és important; d) que es pot ajudar la gent a gestionar la diversitat lingüística en les seves vides i que cal parar una atenció especial als moments de canvi vital; e) que hi ha espai per fer un discurs "cívica" per al català; i f) que el teixit associatiu pot jugar un paper important en la promoció de la llengua.

En primer lloc, creiem que s'ha de desmitificar el tradicional "problema de la llengua" en relació al món juvenil. Durant molts anys s'ha difós des de molts àmbits la impressió

que el català tenia unes dificultats especials per a ser usat entre els joves. A la llum de les dades de tipus demogràfic i també qualitatiu que hem pogut analitzar, això no ens sembla justificat. En aquest estudi, hem analitzat el comportament i les trajectòries lingüístiques de quasi una generació de joves i el que hi hem trobat, al capdavant, és un augment substancial de l'ús del català per damunt del pes demogràfic de la població catalanoparlant d'origen. Si el català s'utilitza menys del que determinats sectors voldrien, la causa principal no s'ha d'anar a buscar en les dinàmiques de la cultura juvenil, sinó en processos demogràfics. Per altra banda, és possible que aquells qui esperaven que l'escolarització en català generaria una adhesió massiva a aquesta llengua se sentin decebuts perquè això no és així, o almenys no ho és fins al punt en què l'ús del català sigui àmpliament majoritari. Està més enllà de les possibilitats d'aquest estudi valorar si un procés d'aquestes característiques és realment possible en el context català o en d'altres; però ho creiem altament improbable.

Els processos estudiats ens ajuden també a contextualitzar multitud de fenòmens que fins ara ens havien preocupat: el baix ús del català entre els adolescents, les històries que el català no era "guai" o "autèntic". Ja hem vist que, en relació al primer punt, sembla que hi ha unes causes lògiques: en general, manca de contacte amb catalanoparlants i, en alguns casos, un procés que ha de madurar. En relació al segon punt, hi ha probablement molt soroll derivat de la pròpia naturalesa del període adolescent, ple d'antagonismes. Sabent que les persones canvien de perspectiva amb els anys, potser ens cal preguntar-nos si els esforços perquè el català es percebi com a "simpàctic" o "autèntic" entre els joves no són una mica absurds i no poden caure en el ridícul, ja que el problema sembla que deriva bàsicament de la manca de contacte amb la llengua entre iguals. Per altra banda, veiem com el "prestigi" associat amb el català degut als sectors que el parlen o els àmbits on predomina no sembla que el perjudiqui sinó, ben al contrari, el legitima a l'hora de consolidar els usos en aquests àmbits i permetre que moltes persones l'adoptin tant en contextos formals com informals. És important, per tant, assegurar-se que el català no reula en uns àmbits, com l'universitari o el laboral, que garanteixen aquest prestigi i aporten oportunitats per col·loquialitzar el català.

En segon lloc, hem constatat un alt nivell d'hibridació, això és, que l'experiència lingüística predominant és la d'aquells que parlen les dues llengües, encara que tendeixin a utilitzar-ne una de forma preferent. Com hem vist, aquesta hibridació no perjudica el català, sinó que en general l'afavoreix i contribueix a equilibrar la posició de totes dues llengües en el món juvenil. Creiem que aquest fet és important anotar-lo perquè també hi ha hagut a Catalunya un recel tradicional envers la hibridació (que potser estava justificat en certs moments; però no ara quan la gran majoria de catalans poden parlar català).

El tema de la hibridació també mostra la importància d'assumir que hi ha moltes menes diferents de parlants de català i de castellà que són demogràficament molt importants. En aquest estudi hem parlat dels "aguts" i dels "híbrids" i dins aquestes categories se'n podrien identificar de més tipus (en funció del nivell d'estudis, de la ubicació geogràfica, de l'edat). Això implica que les polítiques públiques podrien ser sensibles a aquest perfil a l'hora de plantejar les accions i polítiques encaminades a promoure el català. En molts aspectes, pot convenir adreçar-se als diversos perfils de maneres diferents i també tenir en compte les necessitats i condicionaments específics de cada perfil. Pel que fa al tema de l'edat, unes institucions poden ser més adequades que les altres per endegar iniciatives (centres d'ensenyament, casals de joves). Pel que fa a la ubicació, hom pot contar amb el concurs d'ajuntament i diputacions perquè pot ser necessari no incidir en el mateix a cada lloc. En relació al tema del nivell d'estudis, les universitats per una banda i els sindicats per l'altra poden atendre perfils molt diferent de parlants.

L'estudi en conjunt creiem que evidencia la necessitat d'abandonar les pors que tradicionalment han anat associades amb la hibridació, a efectes que això representava una pèrdua per a l'ús del català o per a la seva integritat com a llengua. En relació a les actituds més puristes, és important assegurar-se que no deslegitimen els processos d'aprenentatge del català de la multitud de gent que s'està habituant a parlar-lo. Per tant, caldria ser molt prudent amb aquesta mena de discursos dins l'àmbit públic, ja que pot posar en entredit la legitimitat de molta gent per parlar i per participar en diferents àmbits. Sensibilitat, saviesa i atenció al context són clau en aquest aspecte, així com l'inevitable flexibilitat davant dels processos d'hibridació cultural que caracteritzen la cultura actual.

En tercer lloc, salta a la vista un dels problemes principals amb què ens trobem per una major difusió de l'hibridisme i de l'ús del català en conjunt: la manca de disponibilitat de catalanoparlants en molts àmbits. Caldria preguntar-se doncs si la segregació escolar que es produeix espontàniament per raons geogràfiques i socials no pot ser un problema per al català. En tot cas, les institucions i especialment les escoles a nivell primari i secundari sembla clar que podrien tenir un paper important a l'hora de visibilitzar socialment el català allà on hi és menys visible, potser (per exemple) organitzant activitats conjuntes entre escoles de perfils diversos. En tot cas, és possible que calgui revisar els objectius en matèria escolar, de forma que el professorat no se senti implicat en una empresa especialment impossible, i treballar específicament qüestions de socialització de la llengua i assumpció de l'oralitat tot pensant no tant en els assoliments immediats sinó en les perspectives que el temps ha d'acabar obrint als estudiants.

En quart lloc, hem vist que també eren importants els moments de canvi, que molta gent aprofitava per adoptar l'ús del català en la vida quotidiana. Caldria veure si tant instituts com universitats no podrien fer aquest procés encara més fàcil, especialment

a secundària, mitjançant serveis específics, activitats d'inici de curs, voluntariat o altres fórmules. En tot cas, cal tenir present la importància de la informalitat i de les relacions d'igualtat quan parlem d'aquests canvis, ja que no estem parlant, en la majoria dels casos, de gent que comença a parlar català, sinó de gent que comença a parlar-lo en àmbits informals.

Un altre element d'interès és que la comunitat de parlants de català té un capital important en el grup de gent que fa tots els possibles per mantenir l'ús de la llengua. Sense aquest col·lectiu, probablement la resta de parlants tindria moltes menys oportunitats de parlar català i no estaríem parlant en els termes en què ho fem en aquest estudi. De fet, hi ha una certa contradicció entre el fet de valorar positivament l'hibridisme i reconèixer el paper que els "catalanoparlants aguts" juguen a l'hora de possibilitar precisament aquest hibridisme. En les condicions demogràfiques i sociolingüístiques actuals, mantenir-se ferm amb el català equival a promoure la diversitat lingüística i cultural. Caldrà, per tant, resoldre el que pot ser una contradicció en principi i que no ho és a la pràctica en la manera com es formulen els discursos públicament. L'estudi ens mostra, però, dos elements interessants quant al desenvolupament de discursos en aquesta direcció. Hi ha l'ampli consens per afavorir el català, tant entre els que el parlen molt com entre els que el parlen poc. Per l'altra, el també ampli consens en despolititzar l'ús de la llengua, separar-lo de les connotacions sobiranistes. Tot això apunta a la possibilitat d'articular un discurs "cívica" per al català que no té perquè aspirar a canviar el pensament i les motivacions polítiques de la gent; però que pot constituir un punt de trobada de la llengua, un punt de trobada que és imprescindible que hi sigui si tenim en compte que la llengua és primer de tot per comunicar-se i crear sentiment de comunitat més enllà de les diferències. Des del punt de vista de les institucions públiques, aquest procés de despolitització de la llengua és positiu perquè permet intervenir de formes que no connotin adhesions no només a partits sinó a sectors concrets de la població.

En tot cas, ben segur que seria útil difondre els resultats d'aquest estudi en una versió assequible pel gran públic i que ajudés a entendre aspectes essencials de com funcionen els usos lingüístics de forma que ajudés a les persones a prendre decisions. És possible que a molta gent li convingui entendre què passa amb les converses bilingües, què es pot fer per maximitzar els usos del català en el seu entorn, especialment amb els fills, fins ser conscient de com s'orienten en general els usos lingüístics al país més enllà de la pròpia xarxa social. Altrament, als més joves residents en zones predominantment castellanoparlants els convindria conèixer i entendre l'experiència de molts dels que han passat per la seva situació.

Finalment, ja hem vist que el teixit associatiu reuneix unes condicions òptimes per generar complicitats amb la llengua catalana, alhora que la disponibilitat de catalanoparlants en aquest àmbit és altíssima. Això el situa com un nivell privilegiat des d'on endegar iniciatives favorables a l'ús del català i estendre bones pràctiques

305

entre els seus membres i, per extensió, en la societat. El teixit associatiu té un tipus de legitimitat davant de molta gent que no tenen les administracions públiques com a veu de la comunitat, alhora que hi ha normalment una disposició clara a participar en empreses d'interès general com pot ser la promoció de la llengua. La complicitat entre aquest sector i el Govern de la Generalitat podria ser, en aquest sentit, molt productiva i creiem que s'ha incidit poc en aquesta direcció.

Bibliografia

- ALEGRE, M.A., BENITO, R., i GONZÁLEZ, I. (2007). "Procesos de segregación y polarización escolar: la incidencia de las políticas de zonificación escolar" a *Profesorado. Revista de currículum y formación del profesorado*. Universidad de Granada.
- ARACIL, LV (1983) *Dir la realitat*. Barcelona, Edicions dels Països Catalans.
- BASTARDAS, A. (2002). "Llengua escolar i context sociodemololingüístic en els joves francòfons al Canadà a fora de Quebec: Algunes alertes per a la situació catalana" a *Noves SL, Revista de Sociolingüística, Tardor 2002*.
- BAUDRILLARD, J. *Cultura y simulacro*, Barcelona, Kairós.
- BAUMAN, Z. (1992) *Intimations of postmodernity*. Londres, Routledge.
- BAUMAN, Z. (1993). *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil*, Madrid, Siglo XXI
- BECK, U. (1998). *La sociedad del riesgo*, Barcelona, Paidós
- BENITO, R. i GONZÁLEZ, I. (2009) Intensitat i caracterització de la segregació a l'escola catalana en clau lingüística, per Ricard Benito i Pérez i Isaac González i Balletbò. *Noves* s-I Hivern 2009. <http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hemeroteca/index.htm>
- BERGER, P. LUCHMAN, T. (1988) *La construcció social de la realitat*. Barcelona, Herder.
- BOIX, E. (1993) *Triar no és Trair. Identitat i llengua en els joves* be Barcelona. Barcelona: Edicions 62.
- BOURDIEU, P. (1988) *La distinción. Criteris y bases sociales del gusto*. Madrid, Taurus.
- CAMPBELL, C. (1987) *The romantic ethic and the spirit of modern consumerism*. Oxford, Blackwell.
- CARBONELL, F. i QUINTANA, A. (coords.) (2003). *Immigració i igualtat d'oportunitats a l'ensenyament obligatori. Aportacions al debat sobre la futura llei d'educació a Catalunya*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill.
- CARBONELL, J., SIMÓ, N. i TORT, A. (2002). *Magrebins a les aules. El model de Vic a debat*. Barcelona, Eumo Editorial.
- CASAL, J. et al (2004). *Enquesta als joves de Catalunya 2002*, Barcelona: Generalitat de Catalunya (col. Estudis, 13).
- COLEMAN, J. (1966). *Equality of educational opportunity*. Washington DC, U.S. Office of Education.
- DEBORD, G. (1999) *La sociedad del espectáculo*. Valencia, Pre-textos.
- DUCH, LL. (1995) *Mite i cultura*. Barcelona, PAM.
- ELIAS, N. (1992) *El proceso de civilización*. México, FCE.

- FERRER, F. (dir.); FERRER, G; CASTEL, J.L. (2006). *Les desigualtats educatives a Catalunya: PISA 2003*. Barcelona, Editorial Mediterrània.
- GEREN, K. (1992) *El yo saturado*. Barcelona, Paidós.
- GIDDENS, A. (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford University Press: Stanford
- GIL CALVO (2002) *Ocio y prácticas culturales de los jóvenes*. Madrid, Ministerio de Cultura.
- GONZÀLEZ, I ; COLLET, J. i SANMARTIN, J. Participació, política i joves. Secretaria de Joventut, 2007.
- GONZÁLEZ, I. (2008). *Els posicionaments polítics dels joves catalans. Una aproximació en clau lingüística*, a Noves SL, Revista de Sociolingüística.
- HEATH, J. i POTTER, A. (2005) *Rebelarse vende. El negocio de la contracultura*. Madrid, Taurus.
- LIPOVETSKY, G. (1992). *El crepúsculo del deber*, Barcelona, Anagrama
- MARTÍNEZ, R. (2007) *Taste in Music as a Cultural Production. Young people, musical geographies and the imbrication of social hierarchies in Birmingham and Barcelona*, Barcelona: Tesi Doctoral.
- MARTÍNEZ, R. (2008). "Els adjectius "catalufo" i "cholo" com a produccions culturals", a Noves SL, Revista de Sociolingüística, Hivern 2008.
- MÒDENES, J.A. i LÓPEZ COLÀS, J. (2001). *Els joves catalans en el 2011: els canvis que vénen*, Barcelona, Secretaria General de la Joventut.
- POSTMAN, N. (1993) *Divertim-nos fins a morir. El discurs públic a l'època del "show-business"*. Barcelona, Llibres de l'índex.
- PUJOLAR, J. (2001). *Gender, Heteroglossia and Power. A sociolingüistic study of youth culture*. Mouton de Gruyter, Berlin-New York.
- SENNETT, R. (1978) *El declive del hombre público*. Barcelona, Península.
- SENNETT, R. (2000). *La corrosión del carácter*, Barcelona, Anagrama.
- SERRACANT, P. (2001). *Viure al dia. Condicions d'existència, comportaments i actituds dels joves catalans*, Barcelona, Secretaria General de la Joventut.
- SIMMEL, G. (1986) *El individuo y la libertad. Ensayos de crítica de la cultura*. Barcelona, Península.
- TORRES, J. (coord) i altres (2005). *Estadística d'usos lingüístics a Catalunya 2003. Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI.*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Secretaria de Política Lingüística (Sèrie Estudis, 8).
- TORRIJOS, A. (2008). "Caracterització sociolingüística dels joves de Catalunya: alguns factors que expliquen els usos lingüístics", a Noves SL, Revista de Sociolingüística, Hivern 2008.
- VEBLEN, T. (1995) *Teoría de la clase ociosa*. Madrid, Alianza.

- WEBER, M. (1984) *L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme*. Barcelona, Ed. 62.
- WILLIS, P. (1998) *Cultura Viva*. Barcelona, Diputació de Barcelona.
- WILLIS, P. (1990) *Aprendiendo a trabajar*. Barcelona, Piados.
- WOOLARD, K.(1989). Doubletalk. Bilingualism and the Politics of Ethnicity in Catalonia. Standford: Standford University Press.
- WOOLARD, K.(2008) "Les ideologies lingüístiques: una visió general d'un camp des de l'antropologia lingüística", a *Revista de llengua i dret*, nº 49, pp 179-199.

Annexos

Annex I: Taules i gràfiques

Annex II: Gràfica de mudes

Annex III Gràfica de mudes alfabètica